

Για τις προεδρικές εκλογές του 'Απριλίου / Μαΐου 2002 – Σιράκ / Λεπέν

Για την 11η Σεπτεμβρίου 2001

Για τον πόλεμο ενάντια στη Σερβία – Στόν κόσμο σήμερα ποιός χτυπάει ποιόν;

Αποσπάσματα από ένα δημόσιο ημερολόγιο για τον αμερικανικό πόλεμο κατά του Ιρακ

ALAIN BADIOU

ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ

I ΚΑΙ 2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΣΑΒΒΑΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

Περιστάσεις και φιλοσοφία

‘Η ισχύς του άνοικτου – Λόγος
περι της αναγκαιότητας της
ένωσης της Γερμανίας και της
Γαλλίας

‘Η μαντίλα

Τρίτο σχέδιασμα ενός μανιφέστου του καταφασισμού

ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ

1 ΚΑΙ 2

ALAIN BADIOU

ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ

1 ΚΑΙ 2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΣΑΒΒΑΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

Τὸ παρὸν βιβλίο ἐκδίδεται μὲ τὴ στήριξη
τοῦ Προγράμματος Πολιτισμὸς 2000
τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως.

Εκπαίδευση και πολιτισμὸς

Πολιτισμὸς 2000

Τίτλος πρωτοτύπου : CIRCONSTANCES, 1
CIRCONSTANCES, 2

ISBN 960-325-607-2

- © 2003, Éditions Lignes et Manifestes
- © 2004, Éditions Lignes et Manifestes

γιὰ τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα

- © 2005, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ Α.Ε.
Φωκιανοῦ 7 - Στάδιο, 116 35 Ἀθήνα
Τηλ. 210.7011.461 – FAX 210.7018.649
<http://www.agra.gr>, e-mail : info@agra.gr

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Π Ε Ρ Ι Σ Τ Α Σ Ε Ι Σ , 1

<i>Πρόλογος</i>	11
1. ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΟΕΔΡΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΙΟΥ/ΜΑΪΟΥ 2002	19
2. ΓΙΑ ΤΗΝ 11 ^η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2001	55
3. ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗ ΣΕΡΒΙΑ <i>Στὸν κόσμo σήμερα ποιὸς χτυπάει ποιόν; ..</i>	89

Π Ε Ρ Ι Σ Τ Α Σ Ε Ι Σ , 2

ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ...	111
I. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΕΝΑ ΔΗΜΟΣΙΟ ΗΜΕΡΟ- ΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ ΚΑ- ΤΑ ΤΟΥ ΙΡΑΚ	125
II. Η ΙΣΧΥΣ ΤΟΥ ΑΝΟΙΚΤΟΥ <i>Λόγος περὶ τῆς ἀναγκαιότητας τῆς ἔνωσης τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Γαλλίας</i>	165
III. ΤΡΙΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΕΝΟΣ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟΥ ΤΟΥ ΚΑΤΑΦΑΤΙΣΜΟΥ	189
IV. Η ΜΑΝΤΙΛΑ	217

ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ, 1

ΚΟΣΟΒΟ, 11η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, ΣΙΡΑΚ / ΛΕΠΕΝ

Πρόλογος

ΟΡΙΣΜΕΝΟΙ ΑΝΤΙ-ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ -σκέφτομαι ιδιαίτερα τὸν *Jean-Claude Milner*- φορτώνουν στὸ κατηγορητήριο κατὰ τῶν φιλοσόφων τὴν καταγγελία τῆς ἔκδηλης ἀδιαφορίας κάμπουσων ἐπιφανῶν συναδέλφων μου γιὰ τὸ « τί συμβαίνει » στὴν τρέχουσα κατάσταση καὶ εἰδικὰ γιὰ τὶς καταστροφές πὸν πλήττουν τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ κλασικὸ παράδειγμα τοῦ Μιλνὲρ εἶναι, στὴν περίπτωση τοῦ Πλάτωνα, ὅτι αὐτὸς δὲν ἀνέφερε σχεδὸν τίποτα γιὰ τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο κι οὔτε εἶπε τίποτα ποτὲ γιὰ τὸν μεγάλο λοιμὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ἄνετα συμπεραίνει κανεὶς ἀπὸ τέτοιες διαπιστώσεις ὅτι οἱ φιλόσοφοι, ἀκόμα κι ἂν εἶναι, ὅπως ἐγώ, φιλόσοφοι τοῦ συμβάντος, ἐπιλέγουν αὐτὰ πὸν ἐπικυρώνουν τὰ ἐνδιαφέροντά τους ἢ τὶς θεωρίες τους καὶ ἔχουν μὲ τὸ πραγματικὸ γίνεσθαι μονάχα ἕναν ἐξαιρετικὰ ἀφρηρημένο δεσμό. Βεβαίως ἡ πραγματικὴ μομφὴ εἶναι ὅτι οἱ φιλόσοφοι, τελικά, μιὰ καὶ νοιάζονται μόνο γιὰ τὴν ἐπιβεβαίωση τῆς ὁδοῦ σωτηρίας πὸν ἰσχυρίζονται ὅτι κατέχουν, δὲν ἔχουν τὸ παραμικρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὶς ὁδύνες τῆς ἀνθρωπότητας καὶ δὲν τοὺς ἀπασχολοῦν τὰ θύματα. Μὲ μιὰ κοινῆ: Συνεχίζουν νὰ φιλοσοφοῦν σὰν νὰ μὴν ἔτρεχε τίποτα « μετὰ τὸ Ἄουσβιτς ».

Κατὰ τὴ γνώμη μου, τοῦτο εἶναι ἐντελῶς ἀκριβές. Ἡ φιλοσοφία, τουλάχιστον αὐτὴ πὸν ἐγὼ θεωρῶ σὰν τέτοια, δὲν βρίσκει καμιὰ ἐνδιαφέρουσα ἀφετηρία στὴν ἀντιμετώ-

πιση τῶν θυμάτων καὶ δὲν ἔχει τὴν παραμικρὴ πρόθεση νὰ θεωρήσει σὰν συμβάντα τῆς φιλοσοφικῆς σκέψης τὴ συσσώρευση καταστροφῶν μὲ τις ὁποῖες ὑφαίνεται ἡ Ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια. Τὸ Ἄγαθόν -ἢ τὸ Ἀληθινόν, πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο πράγμα- εἶναι ἡ καθαρὸ στόχευση τῆς φιλοσοφίας. Τὸ Κακὸ εἶναι μιὰ κατηγορία τῆς θεολογίας ἢ τῆς ἠθικῆς ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ὑποβαθμισμένη θεολογία. Ἄς ποῦμε ἀκόμα τὸ ἐξῆς : Οἱ πολιτικὲς καταστροφὲς ἀφοροῦν τὴν πολιτικὴ, οἱ μάστιγες τοῦ σκοταδισμού ἀφοροῦν τὴν ἐπιστήμη, ὁ ἀκαδημαϊσμός ποὺ μετατρέπει τὴν τέχνη σὲ τυποποιημένη τέχνη ἀφορᾷ τὴν τέχνη, οἱ φονικὲς βιαιότητες τοῦ πάθους ἀφοροῦν τις περιπέτειες τοῦ ἔρωτα. Ὁ ἴδιος ὁ θάνατος, ὅπως τὸ εἶπε μιὰ γιὰ πάντα ὁ Σπινόζα, εἶναι κάτι ποὺ δὲν ἀπασχολεῖ τὸν σοφόν, ἀφοῦ ὁ στοχασμὸς του εἶναι στοχασμὸς τῆς ζωῆς.

Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἡ φιλοσοφία θεωρεῖ ὡς συμβὰν μόνον αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο προέρχονται οἱ ἀλήθειες καθὼς καὶ τὰ ὑποκείμενα ποὺ δίνουν ἐνεργὸ μορφή σ' αὐτὲς τὲς ἀλήθειες. Συμφωνῶ χωρὶς κανένα δισταγμὸ μὲ τὸν Νίτσε ὅτι ὁ φιλοσοφικὸς λόγος πρέπει νὰ εἶναι ἐντελῶς θετικὸς. Ὑπάρχει ἔρεισμα λοιπὸν ὅταν ὁ Πλάτων ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀνακάλυψη τῆς φανταστικῆς ρίζας τοῦ δύο ἀποτελεῖ κεφαλαιῶδες συμβὰν ἐνῶ δὲν ἦταν κάτι τέτοιο τὰ πτώματα ποὺ στοιβάζονταν στοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὴν ἐπιδημία πανούκλας. Κι ἡ δοκιμασία τοῦ χρόνου τὸν δικαίωσε. Καὶ αὐτὸ γιὰ τὴν μαθηματικὴ θεωρία ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα γιὰ μᾶς σήμερα, ἐνῶ τὸ ἂν διατηροῦμε κάποια σχέση μὲ τὴν πανούκλα τῶν Ἀθηνῶν αὐτὸ ὀφείλεται μόνον στὸ γεγονός ὅτι ὁ Λουκρήτιος, στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του, τὴ μετέτρεψε σὲ μιὰ ἀφήγηση σπάνιας ποιητικῆς βιαιότητος κι ἐπειδὴ, ὅπως καὶ ἡ

μετάδοση γνώσης με τὸ μάθημα, ἔτσι καὶ τὸ ποίημα μαρτυροῦν ἀδιάκοπα γιὰ τὴ θετικὴ ἰκανότητα τῆς σκέψης.

Παρ' ὅλα αὐτά, ὀφείλω νὰ πῶ ὅτι τὰ σχόλια πὸν συγκροτοῦν αὐτὸ τὸ μικρὸ βιβλίο καὶ ἀναφέρονται σὲ καταστροφικὲς περιστάσεις εἶναι φιλοσοφικῆς φύσης. Δὲν βρίσκομαι λοιπὸν σὲ πλήρη ἀντίφαση μὲ τὸν ἑαυτό μου; "Ὅχι τελείως. Ἀπὸ τὴ στιγμή πὸν συγκροτεῖται, σὲ διαφορετικὲς περιστάσεις, μιὰ πολιτικὴ ἄποψη, ἡ φιλοσοφία μπορεῖ νὰ προχωρήσει καλυπτόμενη ἀπὸ ὅ,τι θετικὸ περιέχεται μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἄποψη καὶ ἀπὸ τὸ κάλεσμά της γιὰ δράση. Δὲν εἶναι ἀρμόδια ἡ φιλοσοφία νὰ δημιουργήσῃ μὲ ὅ,τι κομμάτια βρεῖ μπροστά της τὴν πολιτικὴ ἐκτίμηση τῶν περιστάσεων. Ὅσο μὲ ἀφορᾷ προσωπικά, ἡ πραγματικὴ γένεση τῆς καθαρῶν πολιτικῆς σκέψης βρίσκεται στὸ χῶρο τῆς πολιτικῆς ὀργάνωσης μαζί μὲ φίλους σὰν τὴ *Natasha Michel* ἢ τὸν *Sylvain Lazarus*. Ἀπὸ τὴ στιγμή, ὅμως, πὸν δοθεῖ ἡ ὄθηση καὶ ἐξαχθοῦν οἱ συνέπειες, ἡ φιλοσοφία εἶναι ἐλεύθερη νὰ κρίνει ἂν πρέπει νὰ γίνει ἀκουστή, ἐφόσον ἔχει ἀποσπαστεῖ ἀλλοῦ ὁ θετικὸς πυρήνας πὸν μπορεῖ νὰ ἀποδοθεῖ στὴν ἐκτίμηση τῶν περιστάσεων. Αὐτὴ τὴν κίνηση τὴν ἔχω ὀνομάσει « μεταπολιτικὴ » καὶ ἔδωσα μερικὰ δείγματά της στὸ μικρὸ βιβλίο Ἐγχειρίδιο μεταπολιτικῆς (*Abrégé de métapolitique*, ἐκδόσεις *Seuil*, 1998).

Πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι τὰ δοκίμια πὸν θὰ διαβάσετε ἀφοροῦν ὀρισμένες πρόσφατες καὶ σύντομες ἐξελίξεις, εἶναι δοκίμια μεταπολιτικῆς « ἐν θερμῶ ». Ἐνωεῖται ὅτι γιὰ νὰ φτάσει κανεὶς στὸ διονυσιακὸ στοιχεῖο ἢ, κατὰ τὸ δικό μου λεξικό, στὸ ἄπειρο τῆς βεβαίωσης, πρέπει νὰ κάνει τὴ « μεγάλη παράκαμψη » γιὰ τὴν ὁποία μιλοῦσε ὁ Πλάτων: τὴν παράκαμψη χάρη στὴν ὁποία θὰ ἀποτινάξουμε, ἢ θὰ ἀποτι-

νάξουμε από πάνω μας, τις κατεστημένες γνώμες και τις κυρίαρχες προπαγάνδες. Γι' αυτό και ο μεταπολιτικός στοχασμός είναι επίσης και ειρωνικός, πολεμικός, σαρκαστικός. Και σε κάθε περίπτωση, ελπίζω ότι είναι ενάντια στο ρεῦμα, και σκανδαλώδης.

Τὰ τρία κείμενα πού ακολουθοῦν ἦταν στήν πρώτη τους μορφή διαλέξεις πού δόθηκαν στήν *École Normale Supérieure* τῆς ὁδοῦ *Ulm*. Οἱ δύο πρώτες στό πλαίσιο τῶν « σεμιναρίων τοῦ πρωينوῦ τῆς Παρασκευῆς » πού ὀργανώθηκαν ἀπό τὸ τμήμα φιλοσοφίας καί ἡ τελευταία στό πλαίσιο ἐνὸς συμποσίου γιά τὸν πόλεμο τοῦ Κοσόβου, μὲ πρωτοβουλία τοῦ Διεθνoῦς Κολεγίου Φιλοσοφίας, πρόεδρος τοῦ ὁποίου τότε ἦταν, ἀκριβῶς, ὁ Ζάν-Κλωντ Μιλνέρ. Φυσικὰ θὰ ἀπαλλάξουμε ἀπὸ κάθε εὐθύνη γιά ὅσα ἐγὼ ὑποστηρίζω τὸ εὐγενές ἴδρυμα τῆς Ἐκὸλ Νορμάλ, παρόλο πὸν εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ σπάνια πὸν συνεχίζουν νὰ θυμίζουν, μὲ τὴν προμετωπίδα τοῦ κεντρικοῦ τῆς κτιρίου, ὅτι δημιουργήθηκε μὲ διάταγμα τῆς ἐπαναστατικῆς Συμβατικῆς Συνέλευσης. Θὰ μπορούσε, ὅμως, νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι δὲν εἶναι ἀδιάφορο τὸ γεγονός ὅτι αὐτὴ ἡ Σχολὴ ἔμεινε πιστὴ σὲ ὅ,τι μπόρεσε νὰ ἐπιτελεστεῖ τὸν καιρὸ πὸν ἔδινε καταφύγιο στὸν *Jaurès* ἢ τὸν *Lucien Herr* ἢ τὸν *Nizan* ἢ τὸν *Sartre* ἢ τὸν *Cavallières* ἢ τὸν *Lautman* ἢ τὸν *Beckett* ἢ τὸν *Celan* ἢ τὸν *Althusser* ἢ τὸν *Foucault* ἢ τὸν *Lacan*... Ἐν συνόψει, ὅπως λέει καὶ τὸ ἠθικὸ ἀξίωμα πὸν ὅπως ὑποστηρίζω δὲν ὑπάρχει ἄλλο γιά ἐκεῖνον πὸν προχωρᾷ σὲ ὅποια-δήποτε διαδικασία ἀλήθειας: "Ἄς συνεχίσουμε!

Τὰ κείμενα τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν, καὶ πὸν τὶς περισσότερες φορές γράφτηκαν πολὺ κοντὰ στὶς περιστάσεις γιά τὶς ὁποῖες ὀμιλοῦν, δὲν ξανακοιτάχτηκαν οὔτε διορθώθηκαν. Ἐκ-

τίθενται ἔτσι γυνά, ἀντιμέτωπα μὲ μεταγενέστερες συνέπειες, πρὸς ἐπικύρωση ἢ ἀκύρωση τῆς ἀναγγελίας ποὺ ἐμπεριέχουν.

Δεκέμβριος 2002

ALAIN BADIOU

ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΟΕΔΡΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ
ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΙΟΥ/ΜΑΪΟΥ 2002

Η ΣΤΙΓΜΗ είναι, αναμφίβολα, ευνοϊκή για να επανεξετάσουμε, κρατώντας μια εθνολογική απόσταση, το έθιμο της ψήφου, την τελευταία ιερή άγελάδα των γεμάτων άνεση και ευχάριστο μηδενισμό χωρών μας. Έχοντας δείξει πρώτες το δρόμο οι Ένωμένες Πολιτείες, ο μισός πληθυσμός, ή πλειονότητα των νέων και των λαϊκών τάξεων, παύουν σιγά σιγά να ακολουθοῦν αυτό το έθιμο. Άπέναντι στη «δημοκρατική» θρησκεία και το τελετουργικό της πού συνδέει τὸν ἀριθμὸ μὲ τὴ μυστικὴ πεποιθήση τῶν ψυχῶν (ἡ ἀπομόνωση στὸ «παραβάν», τί πολιτικὴ λέξη!), μεγαλώνει ἡ ἄγρια δυσπιστία. Ὅπως τὸ ἔχουμε δεῖ σὲ διάφορες εὐκαιρίες, ἡ ψῆφος εἶναι ὀλοένα καὶ πιὸ ἀσταθῆς καὶ παράλογη. Ἀπαιτεῖ λοιπὸν –ἐπιτέλους!– τὴ φιλοσοφικὴ κριτικὴ.

Θὰ ἐπικεντρωθῶ στὶς προεδρικές ἐκλογές τοῦ 2002 στὴ Γαλλία, γιὰ τὴν ἀκρίβεια, στὸ διάστημα ἀπὸ τὶς 21 Ἀπριλίου ἕως τὴν 5η Μαΐου, διάστημα τὰ ἐμπειρικὰ δεδομένα τοῦ ὁποίου εἶναι ἰδιαίτερα εὐκόλα νὰ τὰ θυμᾶται κανεὶς. Στὸ τέλος τοῦ πρώτου γύρου, ὁ σοσιαλιστὴς ὑποψήφιος Ζοσπέν, ἀπερχόμενος πρωθυπουργὸς καὶ ἐπικεφαλῆς στὶς δημοσκοπήσεις, ἀποκλείεται. Ὁ ὑποψήφιος τῆς Ἄκρας Δεξιᾶς Ζὰν-Μαρι Λεπέν θὰ εἶναι, στὸν δεύτερο γύρο, ὁ ἀντίπαλος τοῦ ἀπερχόμενου προέδρου Ζὰκ Σιράκ, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε λάμψει καὶ πολὺ (ἔφτασε μόλις τὸ 20% τῶν ψή-

φων). Αὐτὴ ἡ κατάσταση προκαλεῖ σημαντικὴ ἀναταραχὴ στὴ χώρα, ἀνάμεσα στοὺς δύο γύρους. Τὰ κόμματα τῆς Ἀριστερᾶς (τὸ Σοσιαλιστικὸ καὶ τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα), οἱ Πράσινοι (οἰκολόγοι) κι ἀκόμα ἡ *Ligue Communiste Révolutionnaire* (Ἐπαναστατικὴ Κομμουνιστικὴ Ἐνωσις, τροτσκιστὲς) καλοῦν νὰ ψηφιστεῖ ὁ στενότερος ἐχθρὸς τοὺς Σιράκ, γιὰ νὰ φραχτεῖ ὁ δρόμος στὸν Λεπέν καὶ « νὰ σωθεῖ ἡ δημοκρατία ». Νεαροὶ μαθητὲς διασχίζουν τοὺς δρόμους πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις. Τὴν Πρωτομαγιά, μιὰ μεγάλη διαδήλωση (500.000 ἄτομα) διακηρύσσει τὴ θέλησή της νὰ « πεῖ ὄχι » στὸν Λεπέν, προτείνοντας σὰν μοναδικὸ μέσο γιὰ νὰ τὸ κάνει αὐτὸ τὴν ψῆφο στὸν Σιράκ. Στις 5 Μαΐου ὁ Σιράκ ἐκλέγεται μὲ ποσοστὸ σοβιετικοῦ τύπου, ἡ ψῆφος στὸν Λεπέν λιμνάζει κι ἡ συγκίνηση διαλύεται στὸν ἀέρα σὰν ὀμίχλη.

Μέθοδος

Ποιὰ θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελεῖ τὴ φιλοσοφικὴ μέθοδο ὅταν τὸ σημεῖο ἀναφορᾶς εἶναι ἓνα διάστημα τόσο ἰδιαίτερο καὶ τόσο σύντομο; Καὶ γιὰτί νὰ κάναμε σ' αὐτὴ τὴν περιπέτεια τοῦ γαλλικοῦ κοινοβουλευτισμοῦ τὴν τιμὴ μιᾶς φιλοσοφικῆς διερεύνησης;

Γιὰ τὸ δεύτερο σημεῖο θὰ ἔλεγα ὅτι αὐτὸ πού με ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ ἰσχυρὴ ἐκδήλωση ἑνὸς δημοσίου παθήματος [affect], αὐτοῦ πού θὰ μπορούσε νὰ ὀνομαστεῖ στὴ γλώσσα τοῦ 18ου αἰῶνα « συγκίνηση ». Naί, τὸ γεγονός ὅτι ὁ Λεπέν θὰ ἦταν παρὼν στὸν δεύτερο γύρο προεδρικῶν ἐκλογῶν προκάλεσε σὲ ἓναν ἀριθμὸ συμπολιτῶν μου μιὰ

συγκίνηση που έφερε άπνία. Λοιπόν, λογαριάζομαι μ' αυτή τη συγκίνηση. Όφείλω να όμολογήσω ότι δέν τη συμμεριζόμεν καθόλου κι έτσι μού προξένησε έντύπωση τó εύρος της κι ή όμοφωνία μεταξύ τών συναδέλφων μου φιλοσόφων. Φιλοσόφων που οί ίδιοι ήταν έκδηλα (πράγμα, όμως, που δέν έπρεπε να συμβεί) ένα είδος ήχίου όλων τών «διανοουμένων» και ένός καθόλου άμελητέου τμήματος της σχολικής νεολαίας. Τό έκλογικό αποτέλεσμα, σίγουρα, μού φαινόταν σημαδιακό, άληθινά σημαδιακό για τó γεγονός ότι αυτή ή χώρα είναι πολύ άρρωστη πολιτικά, όπως τó σκέφτομαι και τó λέω πολλά χρόνια τώρα. Μή βλέποντας, όμως, ότι γι' αυτό θα έπρεπε να έγκαταλείψουμε κάθε ψυχραιμία, έβλεπα επίσης ότι ή ψυχραιμία αυτή θεωρούνταν παθολογική, άκόμα κι άνάμεσα σε άνθρωπους που άγαπώ ή εκτιμώ. Μιά και γι' αυτούς ή συγκίνηση ήταν μία έκ τών προτέρων δεδομένη βεβαιότητα, είπα στον έαυτό μου ότι ήταν μία καλή εύκαιρία να την αναλύσω, να εισέλθω έτσι στο άποπνικτικό ζήτημα της ψήφου και της «δημοκρατίας».

Γιά τó πρώτο σημείο, ίδου τί προτείνω κατά τη σειρά τών λόγων:

1. Να έξεταστεί και να κατονομαστεί τó δημόσιο πάθημα στη συσχέτιση με την αίτία του.
2. Να γίνει κριτική έξέταση τών όνομάτων που χρησιμοποιήθηκαν για να νομιμοποιηθεί τó πάθημα, για να τού δοθεί πολιτική άξιοπρέπεια και να βρεθεί γι' αυτό μία συμβολική διέξοδος.
3. Να ταυτοποιηθεί ό γενικός χώρος όπου διακυβεύεται ό δεσμός, ό όποιος έγκαταστάθηκε έτσι άνάμεσα στη δη-

μόσια συγκίνηση, τὴν αἰτία τῆς καὶ τὶς συνέπειές τῆς. Νὰ διατυπωθοῦν οἱ ὅροι ἑνὸς προβλήματος πού δὲν εἶναι ἄλλο τελικὰ ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς ψήφου.

4. Νὰ παρουσιαστεῖ ἡ πρόταση μιᾶς γενικῆς κατανόησης αὐτοῦ τοῦ προβλήματος καὶ μιᾶς ριζικῆς μετατόπισης τῆς ἀξιωματικῆς θέσης του.

Ἐπιφανειακὴ διαδρομὴ

Ἡ αἰτία τοῦ παθήματος ἦταν τὸ γεγονός ὅτι ἐκεῖ πού περὶμενε κανεὶς τὸν Ζοσπὲν κατέφθασε ὁ Λεπέν. Μένει νὰ μάθουμε ποιοὶ εἶναι αὐτὸ τὸ «ἐκεῖ». Εἶναι ἓνα λεπτεπίλεπτο ἐρώτημα γιὰ τὶς θέσεις πού κατανέμονται ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς.

Τὸ πάθημα ὀνόμασε τὸ ἴδιο τὸν ἑαυτό του μὲ μιὰν ἀπόχρωση πού βρίσκεται ἀνάμεσα στὴ συνείδηση μιᾶς ἀπειλῆς (τὸ πάθημα βρίσκεται τότε στὸ πεδίο τοῦ φόβου: «φοβᾶμαι», «φοβηθήκαμε πάρα πολὺ») καὶ ἐκείνη ἑνὸς στίγματος, μιᾶς ἀνωμαλίας («ντρέπομαι», «δὲν εἶναι δυνατόν»). Ἄλλὰ ποιὸς εἶναι ὁ δεσμὸς μὲ τὴν αἰτία;

Ἡ νομιμοποίηση τοῦ παθήματος οἰκοδομήθηκε γύρω ἀπὸ μιὰ νόμιμη ἄμυνα: τὴν ἄμυνα τῆς δημοκρατίας καὶ / ἢ τῆς δημοκρατικῆς Πολιτείας. Ὑπῆρχε τίποτα τὸ πραγματικὸ σχετικὰ μ' αὐτὴ τὴν ἀπειλὴ; Καὶ τί βεβηλώθηκε ὡς ἐκ τούτου;

Ἡ συμβολικὴ διέξοδος πού ἠρεμοῦσε τὸν πανικὸ ἦταν ἡ ψῆφος στὸν Σιράκ. Ἀπὸ ποῦ προερχόταν ἡ ὑποτιθέμενη δύναμη αὐτῆς τῆς πράξης;

Ὁ γενικὸς χῶρος τοῦ δεσμοῦ ἀνάμεσα στὸ πάθημα

(« φοβάμαι », « ντρέπομαι ») και τὸ συμβολικὸ ἡρεμιστικό του (ὁ θρίαμβος τοῦ Σιράκ) εἶναι, βεβαίως, ἡ ψῆφος. Πρέπει νὰ γίνεи κατανοητὴ ἢ ἐντελῶς ἐκπληκτικὴ ὑποκειμενικὴ φόρμουλα : « Ἄφοῦ ἐκεῖ πού ἔπρεπε νὰ ἔρθει ὁ Ζοσπὲν ἦρθε ὁ Λεπέν, τότε ἐκεῖ πού ἐγὼ θὰ ὄφειλα νὰ κάνω ἀποχή ἢ νὰ ψηφίσω τὸν Ζοσπέν, ὀφείλω νὰ ψηφίσω τὸν Σιράκ ».

Ἡ κατανόηση προϋποθέτει νὰ σχετίσουμε τὴν ψῆφο μὲ ἄλλο πράγμα ἀπὸ ἐκεῖνο πού εἶναι. Τὰ ἐρωτήματα εἶναι σαφῆ :

1. Ποιὸ εἶναι τὸ πραγματικὸ γιὰ τὸ ὅποῖο ἡ ψῆφος εἶναι ἡ τυποποίησή του κατὰ τοὺς μὲν καὶ ἡ ἀπόκρυψή του κατὰ τοὺς δέ ; Ποιὸ εἶναι αὐτὸ οὕτως ὥστε γιὰ χάρη του νὰ μπορεῖ νὰ περάσει κανεὶς ἀπὸ τὸ μαζικὸ ἀξίωμα τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1968 « *Οἱ ἐκλογὲς εἶναι παγίδα γιὰ νὰ μᾶς πιάσουνε μαλάκες* » στὸ ἀξίωμα πού μπορούσαμε νὰ διαβάσουμε σὲ ἓνα πλακάτ στὴ διαδήλωση τῆς Πρωτομαγιάς τοῦ 2002 : « *Σκέφτομαι ἄρα ψηφίζω* » ;
2. Ἐάν ὑποθέσουμε ὅτι αὐτὸ τὸ πραγματικὸ συμπεριλαμβάνει τὸν Λεπέν, ὑπάρχει μιὰ ἀντιμετώπιση τοῦ Λεπέν πού νὰ μὴν ὑποβαθμίζεται στὴν παράξενη παράτα τῆς ψήφου ὑπὲρ τοῦ Σιράκ ;

Ἡ αἰτία καὶ τὸ ἀποτέλεσμα

Γιὰ νὰ προσδιορίσουμε τὴν αἰτία τοῦ δημοσίου παθήματος, ἀρκεῖ νὰ θεωρήσουμε μιὰ εἰδητικὴ ἐναλλακτικὴ ἐκδοχή : Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι ὁ Λεπέν εἶχε πάρει περισσότερες ψήφους ἀπὸ ὅσες πῆρε στὶς 21 Ἀπριλίου ἀλλὰ ὅτι ἔφτασε

στή σειρά τρίτος, μετά τὸν Ζοσπέν. Τότε δὲν θὰ εἶχε ὑπάρξει ἡ συγκίνηση οὔτε καὶ οἱ ὑστερικές της προεκτάσεις. Χωρὶς ἀμφιβολία, οἱ ἀναλυτές θὰ ἔδειχναν ἐν μέρει τὴν ἀνησυχία τους, ὅπως ὀρισμένοι τὸ ἔκαναν μετὰ τὸν δεύτερο γύρο, καθὼς ὁ Λεπέν διατήρησε τὶς θέσεις του. Τότε ἴσως νὰ ὑπῆρχε μεγαλύτερη σχέση μετὰ τὸ πραγματικό. Σίγουρα, ὅμως, θὰ ὑπῆρχαν λιγότερες ἢ καὶ καθόλου συγκινησιακές χειρονομίες.

Συνεπῶς, ἡ αἰτία τοῦ παθήματος εἶναι ἀποκλειστικά τὸ γεγονός ὅτι ὁ Λεπέν ἔφτασε σὲ μιὰ θέση, τὴ δεύτερη, καὶ ὄχι ὁ ἀριθμητικὸς ἀντίκτυπος τῆς ὑποψηφιότητάς του. Ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ θέση; Εἶναι ἡ θέση ποὺ ἀναγνωρίζεται συμβολικά ὅτι βρίσκεται κάποιος « στὴ διαδρομῆ » διεκδίκησης τῆς ἐξουσίας. Ἡ κατάπληξη προῆλθε ἀπὸ αὐτὸ τὸ « στὴ διαδρομῆ ».

Πρέπει νὰ στοχαστοῦμε γιὰ μιὰ στιγμή πάνω στὴν ἀξία τῶν θέσεων στὶς ψηφοφορίες. Φωτίζει τὸ τί συμβαίνει μετὰ τὴ συμβολικὴ ἰσότητα τῶν ὑποψηφίων. Στὴν πραγματικότητα ὑπάρχει μιὰ θεμελιακὴ διάκριση ἀνάμεσα στὸ « νὰ εἶναι κάποιος ὑποψήφιος » καὶ στὸ « νὰ εἶναι σὲ μιὰ θέση ποὺ δείχνει τὴ δυνατότητα ἐξουσίας ». Τὸ νὰ εἶναι κάποιος σὲ μιὰ τέτοια θέση ἀποφασίζεται διαφορετικὰ καὶ σύμφωνα με ἄλλα κριτήρια, ὅπως δὲν συμβαίνει στὴν περίπτωση τῆς ἀπλῆς ὑποψηφιότητας. Βλέπουμε ὅτι ἓνας Λεπέν ὑποψήφιος ἢ ἀκόμα κι ἓνας Λεπέν με πολὺ ὑψηλὸ ἀριθμὸ ψήφων λίγο ἐντυπωσιάζει τὸ πλῆθος, πράγμα ποὺ εἶναι ἐξᾶλλου λυπηρὸ. Ἀντιθέτως, ἓνας Λεπέν στὴ θέση ποὺ ἔφτασε πυροδοτεῖ, τουλάχιστον σὲ ὀρισμένα στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ, ἓνα σημαντικὸ πάθημα.

Αὐτὸ ἀπὸ μόνου του λέει ὅτι αὐτὴ ἡ θέση εἶναι προκω-

δικοποιημένη. Προορίζεται μόνο για έναν « δημοκράτη », έναν γνήσιο « υπερασπιστή της Δημοκρατίας ». Εάν φτάσει σ' αυτή τη θέση κάποιος που τον υποπτεύονται ότι δεν είναι κάτι τέτοιο, κάποιος που παριστάνεται σαν έτερογενής ως προς την κωδικοποίηση της θέσης, τότε πυροδοτείται η δημόσια συγκίνηση στους φύλακες του ναού, όπως όταν ένας άπιστος αγγίζει τα ιερά λείψανα.

Είναι λοιπόν απλούστατα ψευδές, τουλάχιστον όσον αφορά το πάθημα, τη μαζική γνώμη, ότι η ψήφος είναι ή έκφραση της έλευθερίας των γνωμών. Στην πραγματικότητα έχει στρεβλωθεί από αυτό που θα ονόμαζα αρχή του όμοιογενούς: "Όλος ο κόσμος μπορεί να είναι υποψήφιος, αλλά δεν μπορούν όλοι να φτάσουν και στις θέσεις που είναι προκωδικοποιημένες για πιθανή έξουσία παρά μόνον αυτοί που συμμορφώνονται με έναν κανόνα. Στην πραγματικότητα, αυτοί για τους οποίους ξέρουμε ότι σίγουρα δεν θα κάνουν τίποτα ουσιαστικά διαφορετικό από εκείνους που προηγήθηκαν. Η αρχή του όμοιογενούς έγγραται πραγματικά το συντηρητισμό της ψήφου, που ένσαρκώνεται στη διαδοχή των κομμάτων στην έξουσία. Εάν οι « έχθροί » σας πρέπει να μπορούν να σας διαδεχτούν στην έξουσία είναι γιατί δεν πήρατε κανένα μέτρο που να κάνει αδύνατο τον έρχομό τους. Αυτό είναι το « συμβόλαιο του πολίτη » με το οποίο μάς ξεκουφαίνουν τα αυτιά: Το κρεβάτι του αντιπάλου πρέπει πάντα να στρωθεί στα δωμάτια του Κράτους. Πράγμα που προϋποθέτει στην πραγματικότητα ότι ο λεγόμενος αντίπαλος δεν βρίσκεται σε τέτοιο σημείο που θα του φράζουμε το δρόμο με λίγο-πολύ σοβαρά μέτρα. Όπως το έλεγε κι ο Alain Peyrefitte στους σοσιαλιστές και τους κομμουνιστές που βρέθηκαν στην

έξουσία τὸ 1981, ὅταν ἀποφασίζονταν οἱ ἐθνικοποιήσεις τοῦ Μιττεράν: « Ἐκλεχτήκατε γιὰ νὰ ἀλλάξετε τὴν κυβέρνηση καὶ ὄχι γιὰ νὰ ἀλλάξετε τὴν κοινωνία ». Ἡ προειδοποίηση, ὅπως ξέρουμε, ἔγινε κατανοητὴ ἀπὸ τοὺς ἀποδέκτες τῆς. Ἀπὸ τὸ 1983, ὁ κυβερνητικὸς προσανατολισμὸς, ἐπὶ Laurent Fabius, δὲν ξεχώριζε πιά ἀπὸ μιὰ ἔντιμη ἀντιδραστικὴ διαχείριση.

Ἄς προειδοποιήσουμε ἐκείνους ποὺ ἔνωσαν ἔντονος συγκινήσεις μετὰ τὴν 21ῃ Ἀπριλίου. Τελικά, διαδήλωσαν ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τοῦ ὁμοιογενοῦς, ὅπως τὸ ἀποδεικνύει τὸ γεγονός ὅτι πλήρωσαν τὴ συγκίνησή τους μὲ μιὰ ψῆφο γιὰ τὸν Σιράκ. Γιατὶ αὐτὴ ἡ ψῆφος, ποιά ἄλλη ἀξία εἶχε ἀπ' τὸ νὰ πεῖ ὅτι αὐτὸ ποὺ ἦταν κοινὸ στὸν Σιράκ καὶ τὸν Ζοσπὲν ἦταν τὸ οὐσιῶδες ὅταν ξεπήδησε τὸ ὑποτιθέμενο ἑτερογενές; Ἡ ἀρχὴ τοῦ ὁμοιογενοῦς ὅμως εἶναι μιὰ καθολικὴ ἀρχή. Ἐὰν αὖριο ὁ τάδε ἢ ὁ δεῖνα ὑποψήφιος, ποὺ ὑποτίθεται ὅτι θεωρεῖται ἑτερογενὴς ἀπὸ τὶς καλὲς συνοικίες – ἄς ποῦμε ἡ γενναία μας Arlette Laguiller¹ – φτάσει στὴν προκωδικοποιημένη θέση, θὰ ἔχουμε ἓνα ἄλλο εἶδος δημόσιας συγκίνησης καὶ τότε ὡς πρὸς τί θὰ τοὺς κατηγορήσετε; Τί θὰ κάνετε ὅταν θὰ ὑπάρχουν γιγάντιες διαδηλώσεις γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῆς δημοκρατίας ἐνάντια στὸν ἐρυθρὸ ὀλοκληρωτισμὸ; Τὸ ξέρετε: Ἡ ἀστικὴ γνώμη εἶναι ἱκανὴ νὰ δείξει ζωντάνια. Οἱ διαδηλώσεις τῆς 30ῆς Μαΐου 1968 ἐνάντια στὸ κίνημα τῆς νεολαίας καὶ τῶν ἐργατῶν ἢ τοῦ 1982 γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τοῦ ἐλεύθερου

1. Πρόκειται γιὰ τὴν ἐκπρόσωπο τῆς τροτσικιστικῆς ὀργάνωσης Lutte Ouvrière [Ἐργατικὴ Πάλη] καὶ μονίμως ὑποψήφια σὶς ἐκλογές. (Σ.τ.μ.)

σχολείου ήταν πιό μαζικές από τη διαδήλωση της Πρωτομαγιάς του 2002 έναντι στον Λεπέν.

Το μόνο λογικό συμπέρασμα είναι ότι τίποτα, κανένας αποφασιστικός μετασχηματισμός σε μιὰ χώρα, δὲν πετυχαίνει ποτέ ἐὰν ἐναποτεθεῖ στίς ἐκλογές, γιατί ἡ ἀρχὴ τοῦ ὁμοιογενοῦς τίς στρεβλώνει. Κι εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ σημειώσουμε ὅτι, γενικά, ὑπάρχει στους δρόμους, σὰν ἐγγυήτρια τῆς περιῆς ὁ λόγος ἀρχῆς, μιὰ ἐπιμέρους ἀλλὰ μαζικὴ κοινὴ γνώμη, εἴτε «δημοκρατικὴ» (ὑπεράσπιση τῆς ἐλευθέρης ὑπαρξιακῆς ἀνεσης) εἴτε ἄμεσα ἀστική (ὑπεράσπιση τῶν ἰδιοκτησιῶν καὶ τῶν κερδῶν). Ποῦ σημαίνει πῶς αὐτὴ ἐγγυᾶται ὅτι θὰ συνεχίσουμε ὅπως καὶ πρῖν.

Ἐτερογενής ;

Ὁ Λεπέν θεωρήθηκε ἀκριβῶς σὰν κάποιος μὲ τὸν ὁποῖο δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ συνεχίσουμε ὅπως καὶ πρῖν. Ἀλλὰ γιὰ ποιό λόγο ἀκριβῶς; Τὸ ζήτημα τοῦ ἀνομοιογενοῦς τίθεται ἐδῶ καὶ εἶναι ἓνα δύσκολο φιλοσοφικὸ πρόβλημα. Ἀπὸ ποιό ὄριο καὶ μετὰ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ μιὰ ὁποιαδήποτε ὄντοτητα ὡς ἑτερογενής σὲ ἓνα δεδομένο σύνολο καὶ στὰ κυρίαρχα κατηγορήματά του; Λαμβανομένου ὑπόψης τοῦ τί εἶναι ὁ γαλλικὸς κοινοβουλευτισμὸς σήμερα, τὸ προσωπικὸ του, ἡ θεματικὴ του, σὲ τί ἀκριβῶς τοῦ εἶναι ἑτερογενής ὁ Λεπέν; Ἄς μὴν ἔχουμε παρεξηγήσεις: Ὁ Λεπέν, χωρὶς καμιὰ ἀμφιβολία, εἶναι ἓνα κάθαρμα, ποῦ ἐκπαιδεύτηκε γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα στὸ μαντρί τῶν φασιστικῶν μικροομάδων τῆς δεκαετίας τοῦ '50 κι ὅπως ὁ ἴδιος τὸ ὁμολόγησε «διαπαιδαγωγήθηκε» δρῶν-

τας ως βασανιστής του άποικιακού στρατού στην Άλγερία. Αύτη, όμως, ή προσωπική ταυτότητα δέν θά μπορούσε νά όρίσει καί μιá πραγματική έτερογένεια ως πρός τόν κοινοβουλευτισμό. Θα σκεφτόταν κανείς νά αποκλείσει άπό τόν κοινοβουλευτισμό τόν Madelin ό όποιος έπαιζε άλλοτε μέ τά σιδερένια ρόπαλα τής φιλοναζιστικής όμαδούλας πού εύστοχα όνομάζονταν « Occident » (Δύση); "Όσον άφορā τή γενική μορφή τής δράσης του τίς τελευταίες δεκαετίες, ό Λεπέν πάντα ύποστήριξε ότι δέν έκανε τίποτα άλλο άπό τó νά κατεβαίνει στις έκλογές. Καί ούσιαστικά αυτό εΐναι άκριβές. Υπάρχει μιá περιφρούρηση άπό εύσωμους στό Έθνικό Μέτωπο. Υπήρχε, όμως, μιá περιφρούρηση άπό εύσωμους του Κ.Κ. καί κανέναν, στην Άριστερά, δέν θά τó χρησιμοποιούσε σαν έπιχείρημα για νά του άρνηθει τó δικαίωμα νά κατέβει ανταγωνιστικά στις έκλογές. Θα μπορούσαμε λοιπόν νά πούμε (κι αύτη εΐναι ή δική μου προσωπική άποψη): 'Από τó γεγονός ότι ό Λεπέν κατεβαίνει στον δεύτερο γύρο μιās προεδρικής έκλογής χωρίς ποτέ νά έχει ρίξει φασιστικές πολιτοφυλακές στους δρόμους προκύπτει ότι εΐναι όμοιογενής μέ τόν γαλλικό κοινοβουλευτισμό. Έξάλλου, στον δεύτερο γύρο, έξι έκατομμύρια άτομα έπιβεβαίωσαν τήν ψήφο τους στον άρχηγό του Έθνικού Μετώπου, άποδεικνύοντας έτσι πέρα άπό κάθε άμφιβολία ότι τόν θεωρούν έναν ύποψήφιο σαν τούς άλλους.

"Αν, όμως, ό Λεπέν εΐναι όμοιογενής μέ τó πολιτικό μας σύστημα, τότε εΐναι οί μαχητές τής χειραφέτησης αύτοι πού όφείλουν νά εΐναι έτερογενείς πρός τó σύστημα αυτό, για νά εΐναι πραγματικά έτερογενείς καί πρός τόν Λεπέν. Πρέπει οί έκλογές νά ντρέπονται για τήν παρουσία του

Λεπέν και ὄχι οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς ἀποχῆς! Θὰ ἔπρεπε λοιπὸν νὰ διαδηλώσουμε, ὅπως τὸ κάναμε ὅταν ἡ ἀντίδραση χρησιμοποίησε τὴ φοβισμένη ψῆφο τῶν ἀπομακρυσμένων ἐπαρχιῶν ἐνάντια στὸν ξεσηκωμὸ τοῦ Μάη τοῦ '68, μὲ βροντερὲς κραυγὲς « οἱ ἐκλογὲς εἶναι προδοσία ». Ἡ, ἀκόμα καλύτερα, μὲ τὸ σύνθημα : « Οἱ ἐκλογὲς εἶναι χοιροστάσιο γιὰ γουρούνια ».

Κάθε ἄλλο παρὰ κάτι τέτοιο συνέβη! Συνεπῶς τὸ ζήτημα τοῦ ἑτερογενοῦς ἐπανερχεται ὀδυνηρὸ σὰν κεντρί. Εἶναι δύσκολο νὰ τὸ συνδέσεις μὲ ἐπίκαιρα πολιτικὰ περιεχόμενα. Οἱ ξένοι; Μὰ ποιός, ἐδῶ καιὶ χρόνια, μέσα στὴ μάζα τῶν τρομοκρατημένων δημοκρατῶν τῆς 21ης Ἀπριλίου, νοιάζεται πραγματικά; Οἱ πιὸ ἀμείλικτες ἀλλεπάλληλες κοινοβουλευτικὲς ἐκλογὲς δὲν ἔδειξαν νὰ συνενώνονται ἡ Δεξιά καιὶ ἡ Ἀριστερὰ ἐνάντια στὴν « ἀπειλὴ » τῶν λαθρομεταναστῶν χωρὶς χαρτιὰ ποὺ ἀπὸ ὅλους τοὺς ὀνομάζονται « παράνομοι »; Εἶδε κανένας τοὺς « ἀντιρατσιστὲς », οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀποχαλινωθεῖ μετὰ τὴν ψηφοφορία, νὰ νοιάζονται γιὰ τὴν πραγματικὴ τύχη τῶν ἑκατοντάδων χιλιάδων στερημένων ἀπὸ κάθε δικαίωμα ἐργατῶν; Καὶ γιὰ τὸ ζήτημα τῆς ἀσφάλειας; Δὲν εἶδαμε τὴν ὀλότητα σχεδὸν τῶν φανταχτερῶν δημοκρατῶν νὰ ἀνακαλύπτουν μὲ ἠδονὴ τὴ συνείδηση τῆς ἀνάγκης « ἀσφάλειας »; Δὲν διαβάσαμε πολλοὺς δημοκρατικούς διανοούμεενους νὰ ζητοῦν, σύμφωνα καιὶ μὲ τὴ σχολὴ τοῦ δημάρχου τῆς Νέας Υόρκης, « μηδενικὴ ἀνοχή »; Ὁλος αὐτὸς ὁ κόσμος δὲν ἀποδέχτηκε μετὰ χαρᾶς τὴν πλήρη ἐξαφάνιση κάθε ἀναφορᾶς στοὺς ἐργάτες στὸν πολιτικὸ λόγο; Καὶ δὲν κυριαρχεῖ παντοῦ ἡ ἰδέα, ἡ ὁποία κάποτε ἐπιφυλασσόταν μόνο γιὰ τὴν Ἄκρα Δεξιά, ὅτι ἡ λέξη « Δύση » ὑποδεικνύει ἕναν ἀνώτερο πολιτισμὸ;

Δὲν εἴμαστε ἕτοιμοι, στὸ ὄνομα αὐτῆς τῆς ἀνωτερότητας, νὰ ξεμπερδεύουμε μὲ τοὺς «μουςουλμάνους» ὅλης τῆς γῆς; Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ σημεῖα ὁ Λεπέν εἶναι πολὺ ὁμοιογενὴς μὲ τὸν ἐπικρατοῦντα κυβερνητικὸ λόγο. Αὐτὸ ἐξάλλου τοῦ ἐπιτρέπει νὰ παρουσιάζεται μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων στὶς ἐκλογές καὶ στὶς τηλεοράσεις, ἐνῶ, στὰ κόκκινα χρόνια ἀνάμεσα στὸ 1968 καὶ τὸ 1980, αὐτὸς κι οἱ ὅμοιοί του δὲν μποροῦσαν νὰ βγοῦν ἀπὸ τὶς ποντικότρυπές τους χωρὶς νὰ τοὺς ξαναχώνουν ἐκεῖ μέσα, μὲ τὴν παρουσία τους, δέκα χιλιάδες ἀγωνιστές.

Τότε λοιπόν; Ἄς ποῦμε ὅτι ἡ μέση συνείδηση τοῦ ἑτερογενοῦς, ὅσον ἀφορᾷ τὸν Λεπέν, εἶναι καθαρὰ ἰδεολογική. Γιὰ τὴ μάζα τῶν δημοκρατῶν, αὐτὸς δὲν ἀντιπροσωπεύει οὔτε κάποιες μὴ ἀναγνωρίσιμες πολιτικὲς μεθόδους οὔτε ἀπαράδεκτα περιεχόμενα. Ἀπλῶς εἶναι ὁ φορέας ἑνὸς λόγου τῆς συντήρησης ποὺ ἀντὶ νὰ εἶναι αὐτὸς τοῦ δημοκρατικοῦ συγχρωτισμοῦ εἶναι ἐκεῖνος τοῦ ἔθνικοῦ ἀρχαϊσμοῦ καὶ τῆς ἱστορικῆς του πραγματικότητας, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπ' αὐτὴ τοῦ Πεταίν. Τί εἶναι ὁ Πεταίν; Εἶναι ἡ θρασύδειλη πεποίθηση ὅτι κλείνοντας τὰ μάτια μπροστὰ σὲ κάποιες φρικαλεότητες, θὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ συνεχίζει νὰ ζεῖ περίπου καλὰ καὶ σὲ κάθε περίπτωση θὰ γλιτώσει ἀπὸ κάθε κίνδυνο ἠρωισμοῦ. "Ὅτι θὰ μείνει, ὅσον ἀφορᾷ τὰ οὐσιώδη, «ὅπως καὶ πρὶν». Καὶ τί εἶναι ὁ κοινοβουλευτισμὸς, δεξιὸς ἢ ἀριστερός, ἀδιάφορα, ἑνὸς ἔθνους δευτέρας τάξεως ὅπως ἡ Γαλλία; Ἀκριβῶς τὸ ἴδιο πράγμα: μιὰ μικρὴ ἀρνητικὴ εὐτυχία, χωρὶς πρόταγμα, χωρὶς Ἰδέα. Μιὰ ἱκανοποιημένη συνέχιση. Κατὰ βάθος, ὁ Λεπέν εἶναι ὁ ἐξτρεμισμὸς τοῦ ἴδιου τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο προκαλεῖ ντροπὴ στοὺς «δημοκράτες» ἐκλογεῖς: σὰν νὰ ἦταν τὸ

ἀποτρόπαιο θέαμα τοῦ ἑαυτοῦ σου ἀλλὰ τραβηγμένο στὰ ἄκρα, διακηρυγμένο κι ὄχι κρυμμένο. Εἶναι τὸ ἀληθινὸ περιεχόμενο τοῦ παράξενου συνθήματος « Λεπέν σημαίνει μίσος! » Μήπως ἀγαποῦν τόσο πολὺ τοὺς ἀπόκληρους, τοὺς ξένους, τοὺς ἐργάτες, τοὺς ἄρρωστους Ἀφρικανούς, τὴν ἀδελφосύνη τῶν ἀγῶνων, τίς πολιτικὲς περιπέτειες πού σέ γεμίζουν ἐνθουσιασμό, αὐτοὶ πού στιγματίζουν ἔτσι τὸν ἐκλογικὸ τους ἐφιάλτη; Τίποτα δὲν μᾶς κάνει νὰ τὸ πιστέψουμε! Ἀλλά, ὅπως πάντα ἔκαναν οἱ μετριοπαθεῖς κυνηγοὶ τοῦ κέρδους, σκεπάζουν τὴ χρόνια βία πού τοὺς προστατεύει ἀπὸ τὸν πραγματικὸ κόσμο κι ἀπὸ τὸν εὐρὺ ἀνάνυμο λαὸ κάτω ἀπὸ διακηρύξεις ἀγάπης. Ἄν ἔρθει, ὅμως, κάποιος νὰ τοὺς πεῖ στὰ ἴσια τὸ τί εἶναι αὐτὸ πού ἐξασφαλίζει τὴν ἀνεσή τους καὶ σέ τί συναινοῦν μὲ τὴ σιωπὴ τους ἢ μὲ τὸ φέμα τους, τότε νὰ τους πού κραυγάζουν ὅτι τὸ παρακάνουμε κι ὅτι αὐτοὶ δὲν θὰ τὰ μασᾶνε αὐτά.

Τὸ ἑτερογενὲς ἐνάντια στὸ ὁποῖο ξεσηκώθηκε μιὰ μικρὴ Γαλλία γιὰ δυὸ ἐβδομάδες δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὴ γερασμένη, ξεχειλωμένη, ὑπερβολικὴ καὶ ὀλοφάνερη μορφὴ ὅσων αὐτὴ ἢ Γαλλία ἀνέχεται γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ δικαιώνει τὴν ὑπαρξή της. Ἦταν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τοῦ φρικτοῦ « ἑαυτοῦ » πού, ἀντὶ νὰ δείξουν τὴν ταυτότητά του, ξεσήκωσαν στὶς ψυχὲς τὴ σύντομη τρικυμία τοῦ παθήματος.

Τὸ πάθημα

Ἡ δημόσια συγκίνηση πού ἀκολούθησε τὴν κατάληψη ἀπὸ τὸν Λεπέν μιᾶς θέσης πού εἶχε προκωδικοποιηθεῖ γιὰ κάποιον ἄλλον παρουσιάστηκε σὰν ἡ ταυτοποίηση ἐνὸς κινδύ-

νου. « Φοβήθηκαν πολύ ». Αὐτὴ ἢ ταυτοποίηση ἑνὸς κινδύνου δημιούργησε ἓνα γελοῖο καὶ σχεδὸν ἀνεξήγητο παραφούσκωμα. Κυκλοφοροῦσαν ψίθυροι ὅτι ὁ Λεπέν εἶχε ἐξασφαλίσει τὴν ἐκλογή του. Ἐκπυροσκοροτοῦσαν παντοῦ πυρετώδη ἠλεκτρονικὰ μηνύματα ποὺ μιλοῦσαν γιὰ ἓνα φασισμὸ πρὸ τῶν πυλῶν μας. « Ἀντιστασιακὰ » ψηφίσματα ἔνωναν ὅλες τὶς συντεχνίες τῶν διανοουμένων. Παρ' ὅλα αὐτὰ, εἶχαμε λόγους, ἐμεῖς ποὺ συμμετέχουμε πραγματικὰ στὸ κίνημα, νὰ παραπονεθοῦμε γιὰτὶ γιὰ χρόνια ἦταν περιθωριακὴ ἢ προσοχὴ ποὺ δινόταν στὶς ἀληθινὲς λεπενικὲς ιδέες καὶ στὰ κυβερνητικὰ τοὺς ἀποτελέσματα (τοὺς αἰσχροὺς νόμους ἐναντία στοὺς ἐργάτες χωρὶς χαρτιά). Καθόλου ἢ σχεδὸν καθόλου « ἀντίσταση » σ' αὐτὰ. Ἀπὸ ποῦ προέκυψε λοιπὸν ξαφνικὰ αὐτὸς ὁ πυρετὸς τῶν ὀδοφραγμάτων; Ἄς θέσουμε ἓναν κανόνα : « Ὅταν ἀναιρεῖται ἢ ἄσκησι, τότε τὸ βίαια ἀπροσδόκητο γίνεται δυνάμει ἄπειρο. Χωρὶς νὰ νοιάζονται συνήθως γιὰ τὸν πραγματικὸ λεπενισμὸ καὶ ξυπνώντας ἄσχημα ἀπὸ τὸν ἐκλογικὸ τους ὕπνο, οἱ « πολῖτες », ὅπως ἀποκαλοῦνται λιγάκι πομπωδῶς, ἦταν ἔτοιμοι, σὰν ἐκεῖνον ποὺ τινάζεται ἀπότομα ἀπὸ τὸ κρεβάτι του τὰ χαράματα, γιὰ τὶς πιὸ ἀπίθανες περιπλανήσεις.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, νιώθανε « ντροπὴ γιὰ τὴ Γαλλία ». Ὅσο μὲ ἀφορᾶ, ἐγὼ ντρέπομαι γιὰ ὅλες τὶς γαλλικὲς κυβερνήσεις ποὺ διαδέχτηκαν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη γιὰ δεκαετίες τώρα καὶ εἰδικότερα νιώθω ντροπὴ γιὰ ὑποκριτικὲς κυβερνήσεις ποὺ καταδιώκουν τοὺς μετανάστες χωρὶς χαρτιά ἢ γλείφουν τὶς μπότες τῶν Ἀμερικανῶν πολεμιστῶν καὶ ποὺ φέρουν ὀνόματα ὅπως « κυβερνήσεις τῆς Ἀριστερᾶς », κυβερνήσεις « σοσιαλιστικὲς » ἢ « κομμουνιστικὲς ». Ἐπρόκειτο, ὅμως, προφανῶς γιὰ ἄλλο πράγμα. Ἡ

ντροπή, πιστεύω, προερχόταν από το γεγονός ότι ο θεσμός των εκλογών έχει γίνει ιερός και η είσοδος στον δεύτερο γύρο του Λεπέν -αυτής της μισητής εξτρεμιστικής εικόνας μιᾶς ευτελισμένης και κρυφῆς πολιτικῆς συνείδησης- άποτελοῦσε κάτι σάν λεκέ. Εἶπαν ἐξάλλου ὅτι ἡ ἐκλογή τοῦ Σιράκ «ξέπλυνε τὴν ντροπή». Πράγμα πού σημαίνει ὅτι ἡ ἐπιστροφή στὴ ρουτίνα τῆς συνηθισμένης ἐναλλαγῆς στὴν κυβέρνηση ἀποκαθιστοῦσε τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ φετίχ.

Συμβαίνει ἐπίσης πολλοὶ διανοούμενοι, σημαδεμένοι, ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀποψη, ἀπὸ τὰ «δημοκρατικὰ φρονήματα» τύπου Chevènement, νὰ ἔχουν μιὰ ὑπερβολικὴ συνείδηση περὶ Γαλλίας. Εἶναι γι' αὐτοὺς «ἡ πατρίδα τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου», ὅπως ἀκόμα τὸ πιστεύουν καὶ πολλοὶ ξένοι μέχρι νὰ ἔρθει ἡ στιγμή πού αὐτὴ ἡ «πατρίδα» θὰ τοὺς ἀπελάσει. Εἶναι ἡ οὐσιαστικὴ δημοκρατία. Ὅρισμένοι, μετὰ τὴν 21ῃ Ἀπριλίου, τραβοῦσαν τὰ μαλλιά τους ὅταν θυμόντουσαν τὰ ἀλαζονικὰ μαθήματα πού εἶχαν δώσει στὴν Αὐστρία τοῦ Γιόργκε Χάιντερ ἢ τὴν Ἰταλία τοῦ Μπερλουσκόνι. Κατεβάσανε τὰ μούτρα! Αὐτὸ γίνεται γιὰτὶ δύο αἰῶνες τώρα δὲν πάψαμε νὰ ὑπογράφουμε γραμμάρια στὸ ὄνομα τῆς Ἐπανάστασῆς μας. Μᾶς ἀνοιξε, ἔθνικα καὶ διεθνῶς, μιὰ πίστωση πού μερικὲς φορές νομίζουμε ὅτι εἶναι ἀνεξάντλητη. Θὰ ἦτανε καιρὸς νὰ ἀντιληφθοῦμε, μετὰ τὸν Πεταίν, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ μετὰ τὸν Ζοσπέν (ἢ τὸν Σιράκ : ὅλοι τους εἶναι τὸ ἴδιο, ὅπως τὸ εἶδαμε τὴν ὥρα τῆς ψηφοφορίας), ὅτι αὐτὴ ἡ πίστωση ἔχει πρὸ πολλοῦ ἐξαντληθεῖ. Ἡ Γαλλία τῆς Παλινόρθωσης, τῶν Βερσαγιέζων, τῶν συνεργατῶν τῆς Κατοχῆς, τῶν ἀποικιακῶν πολέμων, τοῦ σύγχρονου ξεπεσμοῦ γίνεται ὀλοένα

καὶ περισσότερο μιὰ χώρα ἀποκρουστική. Σώζεται μονάχα ἀπὸ τὶς ἐξαιρέσεις τῆς. Κι ὅπως ἦταν ἴσως ἡ περίπτωση τοῦ Ροβεσπιέρου, τοῦ Saint-Just καὶ τοῦ Couthon, γρήγορα αὐτὲς οἱ ἐξαιρέσεις ἀνατρέπονται ἀπὸ αὐτὴ τὴ μείζονα φιγούρα τοῦ ἐθνικοῦ μας πεπρωμένου : τὸν θερμιδωριανό, τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἀποκηρύσσει τὸν « ἐπαναστατικό » τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐμπορεύεται τὴ συστράτευσὴ του μὲ τὴν τάξην τῶν ἰδιοκτητῶν. Τὸ πέρασμα ἀπὸ τὸ σύνθημα « οἱ ἐκλογές εἶναι παγίδα γιὰ νὰ μᾶς πιάσουνε μαλάκες » στὸν δυτικὸ καὶ δημοκρατικὸ φετιχισμό, μετὰ στὴν ψῆφο ὑπὲρ τοῦ Σιράκ γιὰ νὰ « σώσουμε τὴ Δημοκρατία », εἶναι λιγάκι αὐτὴ ἡ αἰώνια θερμιδωριανὴ παλινδρόμηση ποὺ -ἀλίμονο!- εἶναι συνηθέστερα γαλλικὴ ἀπ' ὅ,τι οἱ θαυμαστές μας ἐξεγέρσεις.

Ὅ,τι κι ἂν συμβεῖ, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι φόβος ἢ ντροπή, φόβος καὶ ντροπή: Ταλαντευόμαστε ἀνάμεσα στὴν τυφλὴ ἀφοσίωση στὴν ψῆφο, τὴν ἐθνικὴ ὑπερβολὴ καὶ τὶς χειρονομίες μικροπανικῶν.

Τὰ ὀνόματα

Γιὰ νὰ νομιμοποιηθεῖ ἓνα πάθημα στὸ πεδίο τῆς πολιτικῆς, χρειάζονται κατάλληλα ὀνόματα. Κι ἂν αὐτὸ τὸ πάθημα εἶναι ἓνας συνδυασμὸς πανικοῦ καὶ ντροπῆς (ποὺ κρύβουν, σίγουρα, τὸ πιὸ βίαιο ἐνστικτο ποὺ ὑπάρχει : αὐτὸ τῆς αὐτοσυντήρησης), ἔχει σημασία ὅτι αὐτὰ τὰ ὀνόματα δειχνουν μιὰ ὄντοτητα ταμπού, ποὺ ἀριθμητικὰ βρίσκει συναινεση, καὶ ταυτόχρονα προκαλοῦν τὴν ἄμεση διοργάνωση τῆς ὑπεράσπισής τῆς.

Αὐτὰ τὰ ὀνόματα ἦταν: «δημοκρατία» [démocratie] καὶ «δημοκρατικὸ πολίτευμα» [république].

Γιὰ τὸ δεῦτερο ὄνομα, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ ἐθνικὴ μας εἰδικότητα (πάντα πρόκειται γιὰ τὰ γραμμάτια τοῦ ὑπογράφουμε στὸ ὄνομα τοῦ 1792), θὰ ἔλεγα ὅτι γιὰ πάρα πολὺ καιρὸ τώρα ἀναρωτιέμαι τί ἀκριβῶς μπορεῖ νὰ σημαίνει. Βλέπω τὶς λέξεις «δημοκρατικὸ πολίτευμα» νὰ ἔχουν ζωντάνια ὅταν ἓνα τμῆμα τῶν ἀβράκωτων [sans-culottes] μιλάει στὸ ὄνομά του γιὰ νὰ κρεμάσει ἀριστοκράτες στὸ φανάρι τοῦ δρόμου, νὰ φρουρήσει μὲ ὄπλα τὰ σύνορα γιὰ νὰ φράξει τὸ δρόμο στὶς συνασπισμένες μοναρχίες ἢ γιὰ νὰ εἰσβάλλει στὴ νόμιμη Συνέλευση γιὰ νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἐκκαθάριση τῶν μετριοπαθῶν. Σήμερα, ὅμως; Τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα ποιανοῦ, γιὰ ποιὸ πράγμα; Αὐτὸ τῆς φοβερῆς ἐθνικιστικῆς σφαγῆς τοῦ 1914-18; Αὐτὸ ποὺ ἔδωσε μὲ ψῆφο ὅλες τὶς ἐξουσίες στὸν Πεταῖν; Αὐτὸ τῶν φρικτῶν ἀποικιακῶν πολέμων; Τοῦ Γκὺ Μολλέ; Τοῦ Μιττεράν; Τοῦ ντουέτου Ζοσπὲν/Σιράκ; Ἡ μήπως τοῦ ντὲ Γκὼλ; Τὸ νὰ λέει κανεὶς ὅτι ὁ Λεπὲν ἀπειλεῖ τὸ «δημοκρατικὸ πολίτευμα» εἶναι σὰν νὰ μὴ λέει τίποτα. Τὸ νὰ ἐπικαλεῖται τὸν «φασισμό» εἶναι νὰ δίνει ὑπερβολικὴ ἔμφαση, ἀκόμα κι ἂν ὁ Λεπὲν ἐτράφη στὴ νιότη του μὲ τὰ διανοητικὰ ἀπορρίμματα τῆς δεκαετίας τοῦ '30. Ὅποιος εἶδε στὴν τηλεόραση τὸν πεταχτούλη Ζὰκ Λάνγκι ποὺ ἦταν ἐπιφορτισμένος νὰ σχολιάσει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας, νὰ λέει «δὲν θὰ περάσει ὁ φασισμός», αὐτὸς ἐμβολιάστηκε διὰ παντὸς ἐναντία σὲ κάθε σύγχρονη χρῆση τῶν λέξεων «δημοκρατικὸ πολίτευμα».

Ἡ λέξη «δημοκρατία» εἶναι, βεβαίως, πῶς περίπλοκη, ἔστω καὶ γιὰ τὸ γεγονὸς καὶ μόνο ὅτι κατονομάζει παγκο-

σμίως τὸ «δυτικό», ὅπως λέγεται ἐπίσης, σύστημα, δηλαδή τὸν πολιτισμὸ τὸν ὁποῖο προασπίζουσι, ὅπως ξέρουμε, ὁ ἀμερικανικὸς στρατὸς καὶ οἱ Ἰσραηλινοὶ καραβανάδες. Εἶναι αὐτὴ ἡ λέξις ποὺ ἀποκρυσταλλώνει τὴ συναινετικὴ ὑποκειμενικότητα, αὐτὴ ποὺ παραπέμπει στὸ ταμπού. Εἶναι ἡ δημοκρατία αὐτὴ ποὺ βεβηλώθηκε ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Λεπέν στὴν προκωδικοποιημένη θέση τῶν διεκδικητῶν τῆς ἐξουσίας. Μποροῦσε κανεὶς νὰ διαβάσει στοὺς τοίχους λυρικές ὠδὲς πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τοῦ συστήματος διακυβέρνησης γιὰ τὸ ὁποῖο, ὅμως, κανένας δὲν θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ ὅτι μᾶς ἔχει ὀδηγήσει στὰ ὕψη τοῦ εἰδολογικοῦ γίγνεσθαι τῆς ἀνθρωπότητας. Τέτοιο, γιὰ παράδειγμα, ἦταν αὐτὸ τὸ γιγάντιο γράφιτι, τὸ ὁποῖο φτιάχτηκε γύρω στὶς 5 Μαΐου, καὶ τὸ ὁποῖο, παραπέμποντας στὸν Paul Eluard καὶ τὴν Ἀντίσταση, δὲν δίσταζε νὰ διακηρύσσει : « *Τὸ ὄνομά σου γράφω, δημοκρατία!* » Ὁ τοιχογράφος καλλιτέχνης, παρ' ὅλα αὐτά, δὲν τόλμησε νὰ γράψει αὐτὸ ποὺ θὰ γινόταν ἡ πραγματικὴ οὐσία τῆς ἀφοσίωσής του : « *Τὸ ὄνομά σου γράφω, Ζὰκ Σιράκ* ».

Θὰ παρατηροῦσε κανεὶς ὅτι ἡ παρουσία τῆς λέξεως « δημοκρατία » καταντάει στρεβλὴ ἀφοῦ ὑποσημαίνει ταυτόχρονα καὶ αὐτὸ ποὺ ἀπειλεῖ καὶ λεικιάζει ὁ Λεπέν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ποὺ ἔλειψε στὸν Ζοσπέν ὥστε νὰ βρεθεῖ στὴ θέση ποὺ φυσιολογικὰ τοῦ εἶχε φυλαχτεῖ. Εἶναι πράγματι ἀναμφισβήτητο, ὅπως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρεις τοῦ προαναφερόμενου Ζοσπέν τὸ ἀνακάλυψαν ὑπερασπιζόμενοι τὴ δημοκρατία, ὅτι ἡ βασιλεία αὐτοῦ τοῦ « σοσιαλιστῆ » ἐπέδειξε μιὰ σταθερὴ περιφρόνηση ἀπέναντι στὴ συντριπτικὴ πλειονότητα τῶν ἀνθρώπων ποὺ ζοῦν καὶ ἐργάζονται στὴ χώρα μας. Χρειαζόταν λοιπὸν νὰ ξεπλυθεῖ ἡ

ντροπή που υπέστη ή δημοκρατία, οϊκτίροντας, την ίδια στιγμή, τὸ ἔλλειμμα δημοκρατίας τοῦ Ζοσπέν, γιὰ τὸ ὁποῖο καμιά ἄλλη διέξοδος δὲν προσφερόταν ἀπὸ τὸν Σιράκ, ἕναν ἀληθινὸ φίλο τοῦ λαοῦ, τοῦτον δῶ τὸν πασίγνωστο δημοκράτη! Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ δημόσια συγκίνηση ξεστράτισε τὰ ὑποκείμενά της σὲ ἕνα λαβύρινθο ὅπου « δημοκρατία » καὶ « ἔλλειμμα δημοκρατίας », ἡ ἀρρώστια καὶ τὸ φάρμακό της, ἡ αἰτία καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, ἀντάλασσαν διαρκῶς θέση. Τίποτα δὲν τὸ ἔδειξε τόσο καθαρά ὅσο ἡ ἀπίθανη δήλωση τοῦ Alain Krivine, τοῦ τροτσικιστῆ ἡγέτη τῆς LCR: « Τὴν Κυριακὴ θὰ ψηφίσω τὸν Σιράκ καὶ τὴ Δευτέρα θὰ διαδηλώσω ἀπαιτώντας τὴν παραιτήσή του ». Νὰ τί σημαίνει νὰ μιλάς ξεκάθαρα καὶ νὰ χαράσσεις μιὰ ἀδιάλλακτη « δημοκρατικὴ » γραμμὴ! Ἐν τῷ μεταξῦ, ὑπῆρξε ἡ ψῆφος, ἀλλὰ ὅσον ἀφορᾷ τὴ διαδήλωση αὐτὴ θὰ ἔπρεπε νὰ περιμένει γιὰ καλύτερες μέρες.

Τὸ ζήτημα εἶναι ὅτι ἡ λέξη « δημοκρατία » δὲν εἶχε ἄλλη λειτουργία ἀπὸ τὸ νὰ νομιμοποιήσει τὴν ὑπεράσπιση τῆς ψῆφου ἐνάντια σὲ κάθε διερεύνηση παραπάνω ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἔπρεπε ἑτερογενὴ – δηλαδή: παραπάνω ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἔπρεπε ἀποκαλυπτικὴ – τῶν συμβολικῶν τῆς θέσεων (πρώτης καὶ δεύτερης θέσης, ὅπως, ἄλλοτε, στὸν ποδηλατικὸ γύρο τῆς Γαλλίας ἀνάμεσα στὸν Anquetil καὶ τὸν Rouildor¹). Γι' αὐτὸ, χωρὶς νὰ ἐξετάσουν ποτὲ κανένα πολιτικὸ περιεχόμενο, μιλώντας πολὺ ἀόριστα γιὰ « ρατσισμό » καὶ γιὰ τὸν « παλιοφασίστα », πράγμα ποὺ δὲν κοστίζει καὶ τίποτα, οἱ συγκινημένοι διεκδίκησαν περήφανα τὸ δικαίω-

1. Διάσημοι πρωταθλητὲς τῆς ποδηλασίας στὴ δεκαετία τοῦ 1960. (Σ.τ.μ.)

μα νά ποῦν « ὄχι ! ». Διάφορα περιοδικά, πού νοιάζονται πάντα ἐμπορικά νά ἐξυμνοῦν τὰ χαρίσματα τῆς νεολαίας (χαρίσματα τὰ ὅποια δὲν εἶναι ἄλλα ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς ἐποχῆς τῆς) ἔβαλαν γιὰ τίς μαθητικές διαδηλώσεις τὸν τίτλο « Ἡ γειὰ τοῦ “ὄχι” ». Δυστυχῶς, ἡ οὐσία τῆς πολιτικῆς, ἰδιαίτερα ὅταν ὑπάρχει ἓνας πραγματικός κίνδυνος, δὲν βρίσκεται στὸ « ὄχι » ἀλλὰ στὸ « ναί ». Στὴν ἐξέταση τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ « ναί ». Ἡ οὐσία τῆς πολιτικῆς ἔγκειται σ' αὐτὸ πού συναινοῦμε, σ' αὐτὸ πού ὑποστηρίζουμε θετικά. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Λεπέν, τὸ νά πεῖ κανεὶς μόνον « ὄχι » ἀφήνει ἐντελῶς ἀνοιχτὸ τὸ ζήτημα τοῦ τί εἶναι ὁ λεπενισμὸς καὶ πού βρίσκεται ἐπακριβῶς ἡ πραγματικὴ του διάχυση. Καὶ τὸ νά ἀντιταχτεῖ κανεὶς σ' αὐτὴ τὴ διάχυση δὲν σημαίνει νά πεῖ « ὄχι » σὲ ἀφαιρέσεις ὅπως εἶναι ὁ « ρατσισμὸς » ἢ τὸ « μίσος » ἀλλὰ νά πεῖ « ναί » σὲ ἐντελῶς ἀκριβεῖς καὶ αὐστηρὰ προσδιορισμένους πολιτικούς προσανατολισμοὺς ὅπως : τὴ νομιμοποίηση ὅλων τῶν ἐργατῶν χωρὶς χαρτιά, τὴν πλήρη ἀνεξαρτησία ἀπέναντι στὶς ἀμερικανικὲς αὐτοκρατορικὲς χειραγωγήσεις, τὸ ἐργοστάσιο ὡς πολιτικὸ τόπο, τὴν ἄμεση ὀργάνωση σὲ ὅλη τὴν Ἀφρικὴ δωρεὰν περίθαλψης τῶν μεταδοτικῶν νοσημάτων καὶ εἰδικότερα τοῦ AIDS...

Στὴν πραγματικότητα, τὸ περίφημο « ὄχι » ἐπιτρέπει νά ἀποσιωπᾷ κανεὶς τὰ « ναί » πού προηγήθηκαν, τὰ « ναί » ἀποδοχῆς πού ἐπέτρεψαν νά βρίσκεται παντοῦ ὁ λεπενισμὸς. Ἀποδοχὴ τῆς δίωξης τῶν μεταναστῶν χωρὶς χαρτιά καὶ τοῦ ἐγκλεισμοῦ τους σὲ κέντρα κράτησης, ἀποδοχὴ τῶν ἀμερικανικῶν σταυροφοριῶν, ἀποδοχὴ τῆς καταστροφῆς τῆς ζωῆς τῶν ἐργατῶν μὲ τὸ μικροαστικὸ 35ωρο τῆς [ὑπουργοῦ] Aubry, ἀποδοχὴ νά ὑπάρχουν ἑκα-

τομμύρια νεκροί Άφρικανοί. Άποδοχή αυτού που ήταν στον δεύτερο γύρο το μεγάλο σύνθημα του Λεπέν: « να είναι ο καθένας ήσυχος στο σπιτάκι του », πράγμα που θα μπορούσαμε να πούμε ότι υπήρξε, στα χρόνια διακυβέρνησης των Μιττεράν/ Ζοσπέν/ Σιράκ, ή συναινετική συνείδηση τής συντριπτικής πλειονότητας των δημοκρατών που συγκινήθηκαν στις 21 Άπριλίου. Καί αυτό παραμένει το αίσχρό υποκειμενικό μυστικό των μισοβουλευμένων των ευρωπαϊκών μας κοινωνιών που κρύβεται πίσω από τη « δημοκρατική » λογομαχία, μυστικό που βρίσκει τη διατύπωσή του, την όποια συμμερίζονται όλοι αλλά δέν την όμολογούν, στο έξής: "Άς έχω εγώ την άνεσή μου, τίς μικροαπολαύσεις μου και να με παρατήσουν ήσυχο.

Μπορούμε να φοβόμαστε ότι προφυλαγμένος πίσω από την (θεμιτή) άηδία που έμπνέει ο Λεπέν και ή συμμορία του, συνεχίζει την πορεία του ένας έντελώς διαφορετικός, κρυφός και άποκρουστικός φόβος: 'Ο φόβος ότι μιá μέρα ένας άγνωστος λαός, που κρατιέται σε άπόσταση, δέν κατονομάζεται ποτέ αλλά έχει μαζικότητα θα έρθει να ζητήσει το λογαριασμό σε όσους για τόσο πολú καιρό συναινούν να ξεπληρώνεται ή φαινομενική τους τύχη, ή ήσυχη ζωή τους ή οι συζητήσεις τους οι τόσο « ελεύθερες » όσο και μάταιες με την πλέον ολοκληρωτική άδιαφορία για την τύχη του ανθρώπινου γένους.

Δέν χρειάζεται καμιά άλλη εξήγηση για την ταχύτητα με την όποία επέμειναν οι σχολιασμοί πάνω στον ύποπιθέμενο λεπενισμό των έργατων και των φτωχών. Γιατί τελικά το άληθινά έτερογενές είναι εκείνο που εκδηλώνει μιá άλλη ιδέα περι πολιτικής, για παράδειγμα, αυτή μιās πολιτικής τής χειραφέτησης, μιās πολιτικής που θα άπο-

φασίζονται από συνηθισμένους ανθρώπους κι όχι από εκείνους που κατέχουν καρέκλες μέσα στο κράτος, μιὰ πολιτική που δὲν θὰ νοιάζεται για τὶς ἐκλογές. Μιὰ τέτοια πολιτική, βεβαίως, θὰ ριζώσει ἀναπόφευκτα στὴ μεριά τῶν ἐργατῶν χωρὶς χαρτιά, τῶν ἐλεύθερων διανοουμένων, τῶν ὁποιωνδήποτε μισθωτῶν, τῶν ἀνθρώπων που ἔχουν δύσκολη καὶ πιεσμένη ζωὴ καὶ ὄχι στὴ μεριά τῶν συντακτῶν τῆς *Libération* ἢ τῆς *Monde*. Ἀκόμα καλύτερα: Ἦδη ἔχει ἀρχίσει νὰ τὸ κάνει. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς βολεύει νὰ ἀντιταχτοῦν μὲ ἓνα «ὄχι» που δικαιούται ὁ φρικτὸς Λεπέν, ἀλλὰ τὸ ὁποῖο, μὲ ἓνα εὐεργετικὸ ἀναπήδημα, χτυπάει ὅ,τι ἰσχυρίζονταν πῶς ἐγγράφει αὐτοὺς τοὺς ἐργάτες ἢ αὐτοὺς τοὺς συνηθισμένους ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ σὲ μιὰ πολιτικὴ ἑτερογενὴ πρὸς αὐτὴ που μᾶς κυριαρχεῖ.

Ὡς ἐκ τούτου αὐτὸ τὸ «ὄχι» δὲν εἶναι παρὰ ἡ συμβολικὴ, ἀριθμητικὴ, ἐκδηλῆ στερῶση τοῦ οὐσιαστικοῦ «ναί» που δίνουν οἱ μεσαῖες τάξεις τῆς χώρας μας στὴ διαιώνιση ἐνὸς ἀποκρουστικοῦ πολιτικοῦ σύμπαντος.

Σίγουρα, εἶναι πιὸ δύσκολο νὰ ἐγκαταλείψει κανεὶς τὰ «ναί» του, νὰ ἀλλάξει αὐτὰ στὰ ὁποῖα λέει «ναί», νὰ περάσει ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ στὴ στρατευμένη βεβαίωση, ἀπὸ τὴν ἄνεση στὴν ἀλήθεια, ἀπὸ τὸ νὰ πεῖ «ὄχι» για δέκα μέρες στὴν προσβολὴ που δηλώνουσε ὅτι ὑπέστη ἓνα φετίχ. Γιατὶ αὐτὸς ὁ τόνος ξεσηκωμοῦ δὲν κάνει τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ δίνει τὴν εὐχάριστη καὶ προσωρινὴ μορφὴ μιᾶς ἀνατριχίλας στὴν παλιὰ καλὴ ἀποδοχὴ αὐτοῦ που ἦδη ὑπάρχει καὶ τὸ ἐκμεταλλεύεται κανεὶς ἀρκετὰ για νὰ μὴν εὔχεται νὰ ἐπέλθει τὸ ἑτερογενές.

Παράδοξα τῆς ψήφου

Τὸ γεγονός ὅτι κάποιος φαντάζεται τὸν ἑαυτό του ἥρωικὸ ἐνῶ εἶναι συντηρητικὸς μᾶς προσφέρει μιὰ καλὴ εἰσαγωγὴ στὴν ἐξέταση τῶν παραδόξων τῆς ψήφου.

Γιὰ παράδειγμα :

1. Ἡ ψήφος εἶναι μιὰ ἐλεύθερη τυπικότητα, καὶ μάλιστα, ὅπως λένε ὀρισμένοι, ἡ τυπικότητα τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, εἶναι ὅμως ἐπίσης καὶ ὑποχρεωτική. Ξέρουμε ὅτι ἔχει θεσπιστεῖ μὲ νόμο νὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ σὲ διάφορες χῶρες. Τώρα εἶδαμε, μὲ τοὺς βίαιους λίβελους κατὰ τῆς ἀποχῆς, νὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ καὶ ὑποκειμενικά, ἠθικά. (Συμβαίνει αὐτό, ἄς τὸ ποῦμε ἐν παρόδῳ, γιὰ πολλοὺς διανοουμένους ἢ γιὰ τὴ φοιτητικὴ νεολαία, ἀλλὰ ὄχι γιὰ πολλοὺς μέσα στὸν ἀπλὸ λαό. Καὶ αὐτὸ γιατί ὑπῆρξε μιὰ ἀκόμα πιὸ μαζικὴ ἀποχὴ στὶς κοινοβουλευτικὲς ἐκλογὲς τοῦ Ἰουνίου [2002]. Λίγο λίγο, ἡ «δημοκρατία» ἀποκτᾶ τὴ μορφή μιὰ μειοψηφικῆς τελετουργίας.)
2. Ὑπάρχει ἰσότητα ἐνώπιον τοῦ ἀριθμοῦ, ὅπως ὀρίζει ὁ νόμος τῆς ψηφοφορίας, ἀλλὰ –τὸ ἔχουμε ξαναπεῖ– οἱ ἀποφασιστικὲς θέσεις εἶναι προκωδικοποιημένες σύμφωνα μὲ κανόνες ποὺ ὑπερβαίνουν τὸν ἀριθμὸ.
3. Διαπιστώνεται ἐπίσης μιὰ κραυγαλέα ἀσυμμετρία ἀνάμεσα στὸ «ναὶ» καὶ τὸ «ὄχι». Ἡ συνέπεια τοῦ «ὄχι», ἡ ὁποία ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸν ἀποκλεισμό, εἶναι πραγματικὴ. Ἀντιθέτως, αὐτὸ ποῦ παίζεται μὲ τὸ «ναὶ» εἶναι ὅσο γίνεται πιὸ φευγαλέο. Ποιὲς δεσμεύσεις τηρεῖ ὁ ἐκλεγμένος; Καμιὰ ἀπ' αὐτὲς δὲν ἀξίζει,

πολύ λιγότερο σήμερα όπου η έννοια του προγράμματος έχει πρακτικά δυσφημιστεί. Υπάρχει λοιπόν –για τον ψηφοφόρο– κάτι το πραγματικό με ό,τι τιμωρεί αρνητικά με την ψήφο αλλά κανένα προβλεπόμενο πραγματικό αποτέλεσμα με την εκλογική επιτυχία – εκτός, όπως είπαμε, από τη συντήρηση των βασικών παραμέτρων της ύπαρξης. Τουλάχιστον, εκείνων που πάνω τους έχει κάποια δικαιοδοσία ο εκλεγμένος. Αυτό είναι το μυστικό των πολιτικώντηδων με μακριά σταδιοδρομία: Ο μόνος τρόπος για να διαρκέσει η καριέρα τους είναι να μην κάνουν τίποτα.

Τί σήμαινε μέσα σ' αυτές τις συνθήκες η τελετουργία της ψήφου μετά την 21η Απριλίου; Ακριβώς, μόνο ότι η ψήφος είναι η μοναδική γνωστή πολιτική διαδικασία, της οποίας η σχεδόν αναπόφευκτη συνέπεια θα είναι να μην αλλάξει τίποτα. Σ' αυτή τη διαδικασία δεν υποβάλλεται μόνο ό,τι θα μπορούσε να παρουσιαστεί σαν νόμος της Φύσης. Έτσι, φαινόμενα τόσο σημαντικά, τόσο δραματικά, όπως ήταν η ολοκλήρωση της καταστροφής της αγροτικής Γαλλίας μέσα σε λίγες δεκαετίες, ή το ξήλωμα των δημόσιων υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένου του σχολείου, ή η φιλελευθεροποίηση των χρηματιστικών μηχανισμών ή η ύπακοή στις ευρωπαϊκές ντιρεκτίβες σαν άλλοθι ή η πολιτική ουράς στους αμερικανικούς πολέμους ποτέ δεν τέθηκαν σε ψηφοφορία ούτε και αποφασίστηκαν ξεκάθαρα από το τάδε ή το δεϊνα κόμμα. Η ψήφος δεν αφορά αυτά τα κεφαλαιώδη ζητήματα που παρουσιάζονται από τους πολιτικούς μάλλον συναινετικά, σαν να πρόκειτο για ό,τι υπάρχει κι όχι ό,τι αποφασίζουν (θα χρησιμοποιήσουν και εκφράσεις όπως «ό

σύγχρονος κόσμος » ή « ο κόσμος όπως είναι »). Παρόμοια, όρισμένες αποφάσεις λαμβάνονται υποχρεωτικά στα μυστικά γιατί δέν είναι έπαρκώς συντηρητικές για νά άντέξουν στη δοκιμασία τής ψήφου (για παράδειγμα : ή συστράτευση τής Γαλλίας μέ τό Ίράκ στόν παρατεταμένο και ιδιαίτέρως αίματηρό πόλεμο έναντία στό Ίράν, μιá συστράτευση πού ποτέ δέν ήταν πραγματικά δημόσια). Μέ άλλα λόγια : Έάν συμβαίνουν σημαντικές αλλαγές, αυτές δέν συντελοΰνται στό πεδίο τής ψήφου. Και αντίστροφα, ό,τι βρίσκειται στό πεδίο τής ψήφου είναι ουσιαστικά άμετάβλητο. Είναι αυτή ή έγγύηση μιáς άπόφασης χωρίς άντικείμενο πού σαγηνεΰει και συμπαρασύρει στην προσχώρηση στη διαδικασία τής ψηφοφορίας.

Άντιθέτως, οι μορφές πολιτικής πού ένωματώνουν πραγματικές αποφάσεις, ένωω χειραφετητικές αποφάσεις, είναι έντελώς ξένες στην ψήφο, γιατί τό νά αποφασίσεις ότιδήποτε άπελευθερωτικό σέ καθιστά έχθρό σέ κατεστημένα συμφέροντα, τά όποια, όσο μειοψηφικά κι αν είναι, θα ασκήσουν άρκετή πίεση και θα έλέγξουν άρκετά προπαγανδιστικά εργαλεία ώστε νά έπιτρέψουν νά σέ άντικαταστήσει κάποιος άλλος στις έπόμενες εκλογές. Πράγμα πού θα γίνει μέ τή βούληση τοΰ κόσμου καθώς ψηφίζει για νά διατηρηθεί κι όχι για νά γίνει.

Για νά δεθεί ή πολιτική μέ άληθινές αποφάσεις, πού θα μπορεί νά τις διαβάσει κανείς σαν τις συνέπειες μιáς βούλησης και όχι τής φύσης τών πραγμάτων, όφείλει νά βασιστεί σέ αρχές και σέ πρακτικές πού έξαρτώνται άμεσα από αυτές τις αρχές κι όχι από τόν πολύ παράξενο κανόνα πού υποτάσσει τά πάντα στόν άριθμό.

Ή ψήφος βρίσκειται από θέση αρχής σέ αντίφαση μέ τις

ἀρχές, ὅπως καὶ μὲ κάθε ἰδέα ἀμφισβήτησης ἢ χειραφέ-
 τησης. Θὰ σᾶς πῶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο μιὰ ἱστορία. Στὴ
 διάρκεια τοῦ μοιραίου δεκαπενθημέρου πὸ ὁ « φασιστα-
 ρὰς » Λεπὲν διεκδικοῦσε τὴν Προεδρία, οἱ φοιτητὲς τῆς
 Σχολῆς Διακοσμητικῶν Τεχνῶν ἔφτιαζαν πολλὲς δημο-
 κρατικὲς ἀφίσες, ὅπως καὶ οἱ ἔνδοξοι πρόγονοὶ τους τὸν
 Μάη τοῦ '68 εἶχαν φτιάξει ἐπαναστατικὲς ἀφίσες. Οἱ πρό-
 γονοὶ εἶχαν εἰκονογραφήσει τὸ μοτίβο « οἱ ἐκλογὲς εἶναι
 παγίδα γιὰ νὰ μᾶς πιάσουνε μαλάκες », ἐνῶ οἱ ἀπόγονοὶ
 τους τὸ μοτίβο « τί ὠραῖο εἶναι νὰ ψηφίζεις » ἢ κάτι τέ-
 τοιο. Ὁ Ἡράκλειτος εἶχε δίκιο ὅταν ἔλεγε ὅτι δὲν μπαί-
 νουμε δυὸ φορές στὸ ἴδιο ποτάμι. Ἔχω στὸ νοῦ μου ἰδιαί-
 τερα μιὰ ἀφίσα σὲ πράσινη μεταξοτυπία (ἐδῶ καὶ κάποιο
 καιρὸ τὸ πράσινο φοριέται πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ κόκ-
 κινο), κολλημένη στὴν εἴσοδο τῆς σχολῆς τους πὸν διακῆ-
 ρυσε: « Τὸ νὰ ψηφίσεις λευκὸ δὲν εἶναι ἀμφισβήτηση
 πιά ». Ρώτησα μιὰ ομάδα πὸν περιτριγύριζε τὸ ἀριστούρ-
 γημα: « Δὲν ἐννοεῖτε, βεβαίως, παρ' ὅλα αὐτὰ, ὅτι εἶναι
 ἀμφισβήτηση νὰ ψηφίσει κανένας τὸν Σιράκ; » Μοῦ ἔκα-
 ναν τὴν παραχώρηση ὅτι πράγματι ἡ φράση ἦταν ὑπερβο-
 λικὴ. « Ἀκόμα λιγότερο εἶναι ἀμφισβήτηση νὰ ψηφίσει
 κανένας τὸν Λεπὲν; » Βάζουνε τὶς φωνὲς ὅτι δὲν πρέπει
 οὔτε νὰ τὸ σκεφτεῖ κανεὶς. « Ἄρα », τοὺς εἶπα, « ἐὰν δὲν
 εἶναι ἀμφισβήτηση οὔτε τὸ νὰ ψηφίσεις Λεπὲν οὔτε τὸ νὰ
 ψηφίσεις Σιράκ οὔτε νὰ ψηφίσεις λευκὸ, τότε θὰ θέλετε νὰ
 πεῖτε καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ γράψετε: Τὸ νὰ ψηφίσεις δὲν εἶναι
 πιά ἀμφισβήτηση ». Ἀπρόθυμα ἐντελῶς παραδέχονται τὸ
 συμπέρασμά μου ὅπως τὸ κατάλαβαν. Ἐγώ, ὅμως, συν-
 εχίζω: « Εἶστε δημοκράτες; » Χαμογελοῦν πῶς εἶναι δυ-
 νατὸν νὰ φανταζόμουν τὸ ἀντίθετο. « Βρίσκετε, λοιπὸν, ὅτι

τὸ νὰ ψηφίζεις κανεὶς εἶναι ἢ μείζων πολιτικὴ πράξη, ὅτι ἡ ψῆφος εἶναι ὅ,τι τὸ καλύτερο ὑπάρχει; » Μοῦ τὸ ἐπιβεβαιώνουν μὲ κάποια οἴηση κι ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς μοῦ ἐξηγεῖ, σὰν νὰ ἀπευθυνόταν σὲ κάποιον ὀκνηρὸ στὴ σκέψη, ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς ἤθελαν νὰ ποῦνε μὲ τὴν ἀφίσα τους. « Ἄλλὰ τότε », εἶπα, « ἐὰν τὸ νὰ ψηφίζεις εἶναι τὸ Καλὸ καί, ἐπίσης, τὸ νὰ ψηφίζεις δὲν ἀποτελεῖ πιά ἀμφισβήτηση, τότε ἡ ἀμφισβήτηση εἶναι τὸ Κακό; Αὐτὸ θέλατε νὰ πεῖτε; » Δὲν θὰ συμφωνήσουν εὐκόλα! Δυστυχῶς, ὅμως, αὐτὸ ἦταν ποῦ ἤθελαν νὰ ποῦνε. Αὐτὸ ἦταν τὸ πραγματικὸ περιεχόμενο τῆς συγκίνησής τους. Ὅπως ἔλεγαν καὶ οἱ ἐλευθεριακοὶ τοῦ 19ου αἰώνα: « Νὰ ψηφίζεις σημαίνει νὰ παραιτεῖσαι ». Σήμερα, θὰ λέγαμε, μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια: Νὰ ἐπιθυμεῖς νὰ παραιτηθεῖς σημαίνει νὰ ψηφίζεις.

Παθητικὸς ἀριθμὸς καὶ ἐνεργητικὸς ἀριθμὸς

Ὁ λόγος τῶν παραδόξων τῆς ψῆφου εἶναι πολὺ γνωστός: Ἡ τεχνικὴ ὀρθολογικότητα, ἡ ὁποία ἐμπιστεύεται τὸ ἀποτέλεσμα στὴν ἀπλὴ καταμέτρηση καὶ ἐπιτρέπει ἔτσι τὴν ἄπειρη φροντίδα τῶν κοινωνιολόγων καὶ τῶν ἐκλογολόγων—ποῦ νοιάζονται τόσο πολὺ γιὰ τὶς λεπτομέρειες καὶ τὶς διακυμάνσεις τῶν ἀριθμῶν ὅσο κι οἱ εἰδικοί τῆς Ἱστορίας τῶν κλιμάτων— δὲν κάνει τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ κρύβει μιὰ γιγάντια ἀνορθολογικότητα. Γιατὶ ἀπὸ ποῦ κι ὡς ποῦ ὁ ἀριθμὸς θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχει πολιτικὴ ἀξία; Γιατὶ ἡ πλειοψηφία, ἡ ὁποία ἐξάλλου εἶναι μετατρέψιμη χάρη στὴν ἄπειρη πανουργία τῶν ἐκλογικῶν συστημάτων, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι προικισμένη μὲ τὰ κατηγορήματα ἐνὸς κανόνα;

Σὲ κανένα ἀπὸ τὰ πεδία ὅπου διακυβεύεται ἡ δραστηριότητα τῆς σκέψης τῶν ἀνθρώπων δὲν ἀνεχόμεστε μιὰ τέτοιου εἴδους προσέγγιση. Οἱ μεγάλοι δημιουργοὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ οἱ καινοτόμοι καλλιτέχνες εἶχαν δίκιο ἐνάντια στὶς κυρίαρχες γνώμες. Τὰ βίαια ἐρωτικά πάθη αὐτοεπιβεβαιώνονται ἀκόμα καὶ ἐνάντια στὴν μέση κοινωνικὴ κρίση. Ἡ πολιτικὴ καὶ μόνο, λοιπόν, θὰ ἔπρεπε νὰ καταδικαστεῖ στὸ συντηρητισμὸ τῶν ἀριθμητικῶν μέσων ὄρων; Ὅλα δείχνουν ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ συμβαίνει κάτι τέτοιο. Γιατὶ κάθε φορὰ πού μιὰ ἀπόφαση κεφαλαιώδους σημασίας πρέπει νὰ ληφθεῖ, μέσα στὸν πολιτικὸ χῶρο, ἀπὸ τὸν καθέναν καὶ στὸ δικό του προσωπικὸ ὄνομα, οἱ ὑποστηρικτὲς τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ εἶναι ἀρχικά ἐντελῶς μειοψηφικοί, καὶ μάλιστα ἀσήμενοι ἐκλογικά. Μειοψηφία ἦταν οἱ ἀντιστασιακοὶ τὸ 1940, μειοψηφία κι ἐκεῖνοι πού στὴ δεκαετία τοῦ '50 ἀντιτάσσονταν στοὺς ἀποικιακοὺς πολέμους, μειοψηφία καὶ οἱ «ἀριστεριστὲς» τῆς δεκαετίας τοῦ '60 καὶ τοῦ '70, καὶ ἀπόλυτη μειοψηφία εἶναι σήμερα ἐκεῖνοι πού βλέπουν τὴν ἱμπεριαλιστικὴ φιλοδοξία καὶ τὴ δουλροφροσύνη νὰ κρύβονται πίσω ἀπὸ τὴ μάσκα τῶν «ἀνθρωπιστικῶν ἐπεμβάσεων» ἢ τοῦ «πολέμου κατὰ τῆς τρομοκρατίας». Καὶ κατὰ βάθος, ὁ καθένας ξέρει καλὰ ὅτι οἱ ἀριθμοί, οἱ πλειοψηφίες, ὅπως συγκεντρώνονται στὰ τυφλὰ ψηφοδέλτια, βγαίνοντας ἔξω ἀπὸ τὸ παραβάν, δὲν ἔχουν καμιὰ ἀληθινὴ σημασία.

Καταφύγιο τότε γίνεται ἡ ἀμφισημία τοῦ ἀριθμοῦ. Γιατὶ πρέπει νὰ διακρίνουμε τὸν παθητικὸ ἀριθμὸ, ὅπως αὐτὸς λειτουργεῖ στὶς ψηφοφορίες, καὶ τὸν ἐντελῶς διαφορετικὸ, ἐνεργητικὸ αὐτὴ τὴ φορὰ ἀριθμὸ τῶν διαδηλώσεων, τῶν μαζικῶν ἀπεργιῶν καὶ προπαντὸς τῶν ἐξεγέρσεων.

‘Ο ενεργητικός αριθμός, όσο μεγάλος κι αν είναι, πάντα είναι, παρ’ όλα αυτά, μικροσκοπικός σέ σχέση με τόν παθητικό αριθμό. Οί διαδηλωτές τής Πρωτομαγιάς τοῦ 2002 κορδώνονται ὅτι ἦταν 500.000 ἀλλὰ τί εἶναι αὐτός ὁ ἀριθμός συγκριτικά με τόν ἀριθμό τῶν ψηφοφόρων; Κι ἀκόμα, συγκριτικά με τὰ ἐξι ἑκατομμύρια πού ψήφισαν Λεπέν; Στήν πραγματικότητα, ὁ ενεργητικός ἀριθμός δέν εἶναι ἀληθινά ἀξιοποιήσιμος παρά μονάχα ὅταν τεθεῖ σέ προτεραιότητα, πρὶν ἀπό κάθε ἐκτίμηση μέσων ὄρων ἢ πλειοψηφῶν, ἢ ἰσχὺς τής συλλογικῆς βούλησης καθώς ἀναλαμβάνει τὸ ρίσκο μιᾶς πράξης ἢ μιᾶς ἐπίμονης ὀργάνωσης.

Μεταξὺ 21ης Ἀπριλίου καὶ 5ης Μαΐου, οἱ «δημοκράτες», διαπιστώνοντας ὅτι, στὸ πεδίο τοῦ παθητικοῦ ἀριθμοῦ, εὐημεροῦσε ἓνα τέρας –στὴν πραγματικότητα ἡ δική τους ἐσωτερικὴ τερατωδία– καὶ χωρὶς κὰν νὰ ἀναρωτηθοῦν μήπως κάτι τέτοιο εἶναι νομοτελειακὸ σ’ αὐτὸ τὸ εἶδος ἀριθμοῦ –πιστεύω ὅτι κάθε παθητικὴ εἶναι πολιτικὰ ὑποπτη– θέλησαν νὰ παρηγορηθοῦν με τὴν παραγωγή ἑνὸς ενεργητικοῦ ἀριθμοῦ. «Βγῆκαν στοὺς δρόμους». Ἀλλὰ ἡ ἰσχὺς τους ἦταν γιὰ γέλια, ἀφοῦ διακηρύσσαν, ἀπὸ ἀγάπη στὴν ψῆφο, τὴν ὑποδούλωση τοῦ ενεργητικοῦ ἀριθμοῦ στὸν παθητικὸ ἀριθμό.

‘Ο ενεργητικός ἀριθμός πρέπει νὰ ἀποσπαστεῖ ἀπὸ κάθε συσχέτιση με τόν παθητικὸ ἀριθμό. Μιὰ συγκέντρωση, μιὰ διαδήλωση, μιὰ ἐξέγερση διακηρύσσουν τὸ δικαίωμά τους χωρὶς νὰ ἐξετάσουν τίποτα ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ πού ἐνυπάρχει στὴ δική τους ὑπαρξή. Τὰ καθάρματα δέν ἔχουν ποτὲ δυσκολία νὰ εὐημεροῦν μέσα στὴ σκοτεινὴ ἀποδοχή, τὴν παθητικότητα, τὸν ἀνώνυμο καὶ κρυφὸ ἀριθμό. ‘Ο ἴδιος ὁ Χίτλερ ἦρθε στὴν ἐξουσία με ἐκλογές, καὶ ἦταν μιὰ

κανονική έθνοσυνέλευση εκείνη που εξέλεξε τόν Πεταίν.

Τò νά κάνεις τόν ενεργητικό αριθμό νά παίζει τò ρόλο τού βοηθοῦ στόν παθητικό αριθμό, ὅπως τήν Πρωτομαγιά τού 2002, δείχνει μιὰ χωρίς ἐλπίδα κατάσταση τῶν συνειδήσεων. Ἐπιπλέον, ὅπως ξέρουμε πιά σήμερα, τò ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς διαδήλωσης ὑπῆρξε ἀπλούστατα μηδενικό. Ἀποκτήσαμε τόν Σιράκ χωρίς τήν παραμικρή « δημοκρατική » πριμοδότηση. Καί ἡ μαθητική νεολαία, σάν νά ἔτανε κάποιο μικρò ρυάκι σέ ξερές περιοχές μετά τήν καταιγίδα, ἐξαφανίστηκε στò κρεβατάκι της.

Ρουσσώ

Ὁ Ρουσσώ ἐξέτασε τὰ τεχνάσματα αὐτοῦ τού μπερδέματος τού ἀριθμοῦ στή σχέση του μέ τήν πολιτική βούληση.

Βρίσκουμε σ' αὐτόν μιὰ ξεκάθαρη ἀντίθεση στήν ψῆφο ὅσον ἀφορᾷ τόν καθορισμό ἀντιπροσώπων, τήν « ἀντιπροσωπευτική » δημοκρατία. Τò ἀξίωμά του, τò ὁποῖο εἶναι στήν πραγματικότητα αὐτò τού ενεργητικοῦ ἀριθμοῦ (μιὰ διαδήλωση δέν εἶναι τίποτα πέραν τῆς πραγματοποίησής της, ἀποτελεῖται ἀπό διαδηλωτές καί μόνο, τῶν ὁποίων εἶναι ἡ παρουσία [καί ὄχι ἡ ἐκπροσώπηση]), λέει : « Ἡ βούληση δέν ἐκπροσωπεῖται ». Ἐξ οὗ καί ὁ ἀγγλικὸς κοινοβουλευτισμός, γιά τόν Ρουσσώ, δέν εἶναι τίποτα ἄλλο παρά καμουφλαρισμένος δεσποτισμός : Ἀπὸ τῆ στιγμῆ που ἐκλεγοῦν οἱ βουλευτές, γράφει, ὁ λαὸς « εἶναι σκλάβος, δέν εἶναι τίποτα ». Ἡ οὐσία τῆς πολιτικῆς, κατὰ τόν Ρουσσώ, ἐπιβεβαιώνει τήν παρουσία ἐνάντια στήν ἐκπροσώπηση.

Ἀπὸ μιὰν ἄλλη πλευρά, ἡ ἐξουσία τού ἀριθμοῦ ἀναγκω-

ρίζεται, έφόσον ή λαϊκή απόφαση λαμβάνεται κατά την πλειοψηφία τών ψήφων. Ό λαός συγκεντρώνεται και ψηφίζει αλλά, λέει ό Ρουσσώ, « ό μεγαλύτερος άριθμός υποχρεώνει όλους τούς άλλους ». Διατηρείται ό αίνιγματικός δεσμός ανάμεσα στην παθητική όλοκλήρωση του άριθμού και την απόφαση: « Άπό τόν ύπολογισμό τών ψήφων εξάγεται ή δήλωση τής γενικής βούλησης ».

Δέν θά μπορούσε νά πεί κανείς ότι ό Ρουσσώ, πού κατά τά άλλα είναι πολύ τεκμηριωμένος στις λεπτομέρειες, στην περίπτωση αυτή κατορθώνει νά θεμελιώσει αυτή την αυθεντία του άριθμού. Υποστηρίζει βεβαίως ότι οί έπιμέρους βουλήσεις άλληλοκαταστρέφονται και ότι έτσι ή ψήφος συγκεντρώνει τή γενικότητα ενός βούλεσθαι. Άλλά τί θά μπορούσε νά σημαίνει μιá πλειοψηφική ψήφος πού εξάγεται στο τέλος αυτής τής σκοτεινής άλληλεξουδετέρωσης τών έπιμέρους βουλήσεων (δηλαδή τών έπιμέρους συμφερόντων); Ποιός δέν βλέπει ότι θά ήταν μαγεία νά ξεπηδήσει ξαφνικά ή έκφραση τής καθολικής όρθότητας τής πολιτικής βούλησης;

Και ό ίδιος ό Ρουσσώ βλέπει την άναντιστοιχία ανάμεσα στον άριθμό και τις πραγματικά σημαντικές άποφάσεις. "Όταν πρόκειται για « τή σωτηρία τής πατρίδας », είναι θεμιτό νά « διοριστεί ένας άνώτατος άρχηγός πού θά κάνει νά σιγήσουν όλοι οί νόμοι ». Ξέρουμε πώς τó χρησιμοποίησαν αυτό τó άποδεικτικό στοιχείο τά μέλη τής Συμβατικής Συνέλευσης πού έγιναν μέλη τής Έπιτροπής Δημόσιας Σωτηρίας. "Όπως θά τó πεί ξανά ό Μάρξ, όταν είμαστε στο χεϊλος τής δημιουργίας ενός κόσμου, ή φυσική μορφή όργάνωσης τής πολιτικής βούλησης είναι ή δικτατορία. Και κατανοείται αυτό εύκολα: Ποιά είναι ή καταφυγή εκεί-

νων πού δὲν ἔχουν τίποτα, πού δὲν ἐλέγχουν οὔτε τοὺς κατασταλτικούς μηχανισμούς οὔτε τὶς προπαγανδιστικὲς μηχανές; Ἡ μοναδική τους καταφυγή εἶναι ἀναμφίβολα αὐτὴ τοῦ ἀριθμοῦ ἀλλὰ μὲ τὴ μορφὴ τοῦ πειθαρχημένου ἐνεργητικοῦ ἀριθμοῦ. Ναί, τὸ μοναδικό, ἀληθινὰ λαϊκὸ πολιτικὸ ὄπλο εἶναι ἡ πειθαρχία σκέψης καὶ δράσης, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ὑποτάξει τὸν ἀριθμό. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ νόμος τῆς ψηφοφορίας του εἶναι γενικὰ ξένος, ἀφοῦ ἡ ψηφοφορία εἶναι ἡ ἀπεξάρθρωση τῆς πειθαρχίας μέσα στὴν παθητικότητα τοῦ ἀριθμοῦ. Αὐτὸ εἶναι πού ἔμμεσα ἀναγνωρίζει ὁ Ρουσσώ, μὲ τὴν ἀναγκαστικὴ προσφυγή, ὅταν ἡ κατάσταση εἶναι δραματικὴ, σὲ ἕναν μοναδικὸ ἀρχηγό, συμβολικὴ ὑλοποίηση τῆς πειθαρχίας τῶν πολιτῶν. Κι αὐτὸ εἶναι πού ὁ Μάρξ προτείνει μὲ τὸ ὄνομα τῆς «δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου».

Τελικά, γι' αὐτοὺς τοὺς στοχαστές, ὁ ἐκλογικὸς ἀριθμὸς εἶναι κατάλληλος ὅταν πρόκειται νὰ ἐξασφαλιστεῖ ἡ ἡσυχὴ διατήρηση τοῦ ὑπάρχοντος, ἡ παθητικότητά τῶν ὑπολογισμῶν καὶ ἡ συντήρηση τοῦ ὁμοιογενοῦς. Κι εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλος ὅταν τίθεται ζήτημα δράσης, θεμελίωσης ἢ ὅταν βρίσκεται κανεὶς μέσα στὴ δοκιμασία ἐνὸς συμβάντος.

Μέλλον

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν μᾶς λείπει τίποτα πού νὰ ἀξίζει ἡ πομπώδης φόρμουλα πού χρησιμοποιήθηκε τὴν ἐπαύριον τῆς ἐκλογῆς τοῦ Σιράκ: «Τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα σώθηκε». Εἴτε δὲν ὑπῆρχε κανένας κίνδυνος, καὶ τὸ νὰ λείπει

κάποιος ότι σωθήκαμε είναι παράλογο, είτε όντως υπήρχε και σίγουρα δεν θα είναι ο αριθμός εκείνων που ψήφισαν Σιράκ αυτός που θα τον έξουδετερώσει. Εάν υπάρχει πρόβλημα λεπενισμού στη χώρα μας (και γενικότερα πρόβλημα από την "Ακρα Δεξιά στην Ευρώπη), τότε πρέπει να επιτεθούμε στην έκπτωση των συνειδήσεων και στην πολιτική μηδαμινότητα, με θετικές στρατεύσεις που είναι αποδεσμευμένες από κάθε εκλογική έγνοια και που κρίνονται μόνο στη βάση αρχών. Και η αρχή των αρχών για τον μοντέρνο φιλόσοφο είναι η ισότητα. Να εφεύρουμε τους τόπους και τις διαδικασίες μιās πολιτικής δουλειās στο έσωτερικό των λαϊκών μαζών και σε ό,τι αναφέρεται ή λέξη «εργάτης» για να βρεϊ η γενικότητα του αξιώματος της ισότητας τις εκφράσεις της που θα διακλαδώνονται μέσα σε όλες τις καταστάσεις οι όποιες ανοίγονται (στις κατοικίες, τα εργοστάσια, τους δρόμους, τις πόλεις...)

Αυτό είναι το ζήτημα, αυτό είναι το καθήκον. Χρειάζεται για αυτό, ως μην έχουμε αμφιβολία, μιā ακλόνητη αδιαφορία για κρατικές θέσεις και μιā διαρκώς συντηρούμενη ένθερμη περιφρόνηση για εκλογικές παροχές. Χρειάζεται η διακηρυγμένη και νηφάλια αναγνώριση της υπεροχής του ενεργητικού αριθμού επί του παθητικού αριθμού. Χρειάζεται το κερι που χρησιμοποίησε ο Όδυσσεας για να μην υποχωρήσει ούτε στα τραγούδια ούτε στις Σειρήνες ούτε στους έκβιασμούς της «δημοκρατίας». Χρειάζονται καινούργιες διαδρομές, γιατί το κλειδι της εφευρετικότητας βρίσκεται σε ό,τι ονομάζαμε στη δεκαετία του '70 «ο δεσμός με τις μάζες» και που θέλει να πεϊ άπλούστατα το έξης: Να κάνουμε πολιτική άμεσα με αυτούς για τους όποιους κατ' αρχήν γίνεται, αυτούς για τους όποιους το

ἀξίωμα τῆς ἰσότητος εἶναι τὸ μόνο ποῦ μπορεῖ νὰ ἐγγράψει τὴν ὑπαρξὴ στὴν ἀλήθεια τῆς.

Κατὰ βάθος, τὸ ζήτημα εἶναι νὰ βροῦμε τοὺς νέους τόπους τῆς γενικῆς βούλησης. Ὁ Ρουσσώ τὸ εἶπε πάρα πολὺ καλά: « Ἡ ἐπιμέρους βούληση τείνει, ἀπὸ τὴν ἴδια τῆς τῆ φύση, στὶς προτιμήσεις, ἐνῶ ἡ γενικὴ βούληση στὴν ἰσότητα ». Γιὰ νὰ ἐκδηλωθεῖ, ἔστω καὶ σὲ ἓνα μόνο σημεῖο, ἢ ἐπάνοδος μιᾶς γενικῆς βούλησης, πρέπει σίγουρα νὰ θυσιαστοῦν πολλὰς προτιμήσεις. Σ' αὐτὸ μπορεῖ νὰ βοηθήσει ἡ φιλοσοφία. Γιατὶ στὴν πιὸ γενικὴ ἔμπνευσή τῆς, διδάσκει ὅτι μποροῦμε νὰ προτιμοῦμε τὴν καθολικότητα τοῦ ἀληθινοῦ ἀπὸ τὶς προτιμήσεις. Καὶ ἐπιπλέον, τότε εἴμαστε καὶ εὐτυχημένοι.

ΓΙΑ ΤΗΝ 11^η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2001

Μέθοδος

Μπροστά στην καταστροφή τῶν Δίδυμων Πύργων στὴ Νέα Ὑόρκη ἀπὸ ἀεροπλάνο πὺ οἱ ἐπιβάτες τους ὅπως καὶ οἱ νέοι πιλότοι τους, αὐτοὶ οἱ σφετεριστὲς δολοφόνοι, εἶχαν μετατραπεῖ σὲ ἐμπρηστικά βλήματα, ὑπάρχει παντοῦ ἡ βεβαιότητα τοῦ παθήματος [τῆς συγκίνησης]. Ἀκόμα καὶ γι' αὐτοὺς –πὺ εἶναι πολυάριθμοι, ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια ζωντανὸ ἀνθρώποι : ἡ μεγάλη πλειονότητα τῶν ἐχθρῶν τῆς ζοφερῆς καὶ μοναχικῆς ἀμερικανικῆς ὑπερδύναμης– καὶ οἱ ὅποιοι χάρηκαν λίγο-πολύ κρυφά, λίγο-πολύ μὲ κάποια ντροπὴ, ἐπρόκειτο παρ' ὅλα αὐτὰ γιὰ ἓνα ἀπίστευτο μαζικὸ ἔγκλημα. Εἶναι ἀκατάλληλη ἡ λέξις «τρομοκρατικὴ ἐνέργεια», γιὰτι θυμίζει τις βόμβες τῶν μηδενιστῶν πὺ ἔσκαγαν στὶς ἀμαξες τοῦ Τσάρου, τὴν ἐπίθεση στὸ Σαράγιεβο, ἀκούγεται σὰν ἡχώ τοῦ «fin de siècle», ἀλλὰ τοῦ τέλους τοῦ ἄλλου αἰῶνα. Στὶς ἀπαρχὲς αὐτὲς τῆς χιλιετίας, ἡ βεβαιότητα τοῦ παθήματος καταγράφει τὸν ἀσυνήθιστο συνδυασμὸ βίας, ἡρεμίας, σιωπηλῆς μανίας, ὀργάνωσης, ἀδιαφορίας μπροστὰ στὴ φωτιά, τὸ βάσανο, καὶ τὴν καταστροφή πὺ χρειάζονται γιὰ νὰ πετύχει κανεὶς μέσα σ' αὐτὲς τὶς ἐκλεπτυσμένες τεχνικὲς, στὴν καρδιά μιᾶς μεγάλης πρωτεύουσας, τὴ θανάτωση πολλῶν χιλιάδων κοινῶν ἀνθρώπων, συνηθισμένων ἐργαζομένων. Πρόκειται γιὰ τεράστιο ἔγκλημα, προμελετημένο ἀπὸ καιρὸ καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ σιωπηλό. Κανένας δὲν τὸ

διεκδικεί. Γι' αυτό, αν λάβει υπόψη του κανείς, τυπικά, ότι αυτό το μαζικό έγκλημα είχε στόχο να αποσταθεροποιήσει μια «φυσιολογική» κατάσταση στα τυφλά, ανώνυμα και με την πιο τελειοποιημένη αγριότητα, θα μπορούσε να πει ότι άπηχεϊ τή φασιστική αντίληψη δράσης. Και σαν συνέπεια υπήρξε παντοῦ στον κόσμο, ανεξάρτητα από την άμεση θέση – συντριβῆς ἢ συνενοχῆς – τῶν ψυχῶν, μιὰ βαριά κατάπληξη: τὸ πάθημα πὸν σηματοδοτεῖ μιὰ καταστροφή.

Σίγουρα ἡ φιλοσοφία ὀφείλει νὰ καταγράψει τὴ βεβαιότητα αὐτὴ τοῦ παθήματος. Δὲν εἶναι ὅμως καὶ μικρότερο της χρέος νὰ μὴν ἱκανοποιηθεῖ ποτὲ μ' αὐτὴν καὶ μόνο τὴν καταγραφή. Μπορεῖ ἡ θρησκεία νὰ διακηρύσσει ὅτι ἔχει ἐμπιστοσύνη στὶς βεβαιότητες τῆς καρδιάς. Ἡ τέχνη, λέει ὁ Gilles Deleuze, δίνει μορφή στὸ παραστατὸ [percept] καὶ στὸ πάθημα [affect]. Ἡ φιλοσοφία, πάλι, ὀφείλει – αὐτὸς εἶναι ὁ ξηρὸς προορισμὸς της – νὰ φτάσει στὴν ἔννοια, ἢ νὰ ἀναλάβει τὴ δόμησή της, ὅσο τραυματική καὶ νὰ εἶναι ἡ ἀφετηρία ἀπὸ τὴν ὁποία ἀνοίγει τὴν ἔρευνά της.

Προτείνεται, τότε, πρὸς φιλοσοφικὴ ἐπεξεργασία καὶ μιὰ δευτέρη βεβαιότητα, πὸν δὲν ἀφορᾷ πιά τὸ πάθημα ἀλλὰ τὸ ὄνομα: τὸ ὄνομα «τρομοκρατία». Αὐτὴ ἡ βεβαιότητα τοῦ ὀνόματος (ὅτι τὸ μαζικὸ ἔγκλημα τῆς Νέας Υόρκης, πὸν σηματοδοτεῖται ἀπὸ τὸ πάθημα τῆς καταστροφῆς, εἶναι μιὰ τρομοκρατικὴ ἐνέργεια) παίζει ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἐμπρὸς ἕναν κύριο ρόλο. Παγιώνοντας τὸν ὄρισμό τοῦ ἐχθροῦ, τσιμεντάρει τὴν παγκόσμια συμμαχία, ἐπιτρέπει στὸν ΟΗΕ νὰ διακηρύξει ὅτι οἱ ΗΠΑ βρίσκονται σὲ κατάσταση «νόμιμης ἄμυνας», ἐπιστρατεύει τὸν προ-

γραμματισμό τῶν στόχων τῆς ἐκδίκησης. Ἀκόμα βαθύτερα, ἡ λέξις « τρομοκρατία » ἔχει μιὰ τριπλῆ λειτουργία :

1. Προσδιορίζει ἓνα ὑποκείμενο, αὐτὸ ποῦ εἶναι ὁ στόχος τῆς τρομοκρατικῆς ἐνέργειας, αὐτὸ ποῦ ἐπλήγη, βυθίστηκε στὸ πένθος καὶ ὀφείλει νὰ δώσει τὴν ἐκδικητικὴ ἀπάντησι. Αὐτὸ τὸ ὑποκείμενο, εἶναι, ἀνάλογα μὲ τὸ τί διαλέγει κανεὶς, « οἱ κοινωνίες μας » ἢ « ἡ Δύση » ἢ « οἱ δημοκρατίες » ἢ ἀκόμα « ἡ Ἀμερική », ἀλλὰ μὲ ἀντιτιμο, ποῦ ταχύτατα πλήρωσαν στὰ κύρια ἄρθρα τους οἱ ἀρθρογράφοι, νὰ « εἴμαστε ὅλοι Ἀμερικανοί ».
2. Στηρίζει τὰ κατηγορούμενα. Στὴν περίστασι αὐτῆ, ἡ τρομοκρατία θὰ εἶναι « ἰσλαμική ».
3. Προσδιορίζει ὀλόκληρη τὴ διαδοχὴ τῶν ἐξελίξεων, ἢ ὅποια θὰ θεωρεῖται ἀπὸ ἐδῶ κι ἐμπρὸς σὰν « ὁ πόλεμος κατὰ τῆς τρομοκρατίας ». Μᾶς προειδοποιοῦν ὅτι θὰ εἶναι ἓνας « παρατεταμένος πόλεμος. Μιὰ ὀλόκληρη ἱστορικὴ ἐποχὴ ». Μὲ μιὰ κουβέντα, ὁ « πόλεμος κατὰ τῆς ἰσλαμικῆς τρομοκρατίας » διαδέχεται τὸν Ψυχρὸ Πόλεμο (ἢ τὸν θερμὸ πόλεμο : Κορέα, Βιετνάμ, Κούβα...) κατὰ τοῦ κομμουνισμοῦ.

Κι ἐδῶ ἐπίσης ἡ φιλοσοφία, ἐφόσον καταγράφει ὡς σημαντικὸ σύμπτωμα τὴ βεβαιότητα τῆς διάδοσις παντοῦ τῆς λέξεως « τρομοκρατία », ὀφείλει νὰ ἐξετάσει τὴν προέλευσὴ τῆς καὶ τὴ φορὰ τῆς.

Ἐν συντομίᾳ, ὑπάρχουν δύο μεθοδολογικοὶ κανόνες.

Πρῶτον, ἡ φιλοσοφία δὲν μεταφέρει ποτὲ τὸ πάθημα, ὅσο στρατευμένη κι ἂν εἶναι. Ἐνα ἔγκλημα εἶναι ἔγκλημα, αὐτὸ εἶναι κατανοητό. Οἱ συνέπειες, ὅμως, ἐνὸς ἔγκληματος, ἀκόμα κι ἂν αὐτὸ τυπικὰ εἶναι φασιστικό, δὲν

μπορεῖ νὰ εἶναι, μηχανιστικά, ἡ πρόκληση κι ἄλλων ἐγκλημάτων. Κι αὐτὴ ἡ ὀνομασία (« ἐγκλημα ») πρέπει νὰ καταχωρίζει καὶ ὅλα τὰ κρατικά ἐγκλήματα, μαζί καὶ τὰ ἀναρίθμητα ἐγκλήματα ποὺ διέπραξαν τὰ « δημοκρατικά » Κράτη. Γνωρίζουμε, τουλάχιστον ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς Ὁρέστειας τοῦ Αἰσχύλου, ἄρα ἀπὸ πολὺ παλιά, ὅτι τὸ ζήτημα εἶναι πάντα νὰ ξέρομε πῶς νὰ ἀντικαθιστοῦμε τὴν ἐκδίκηση μὲ τὴ δικαιοσύνη.

Δεύτερον, ἡ φιλοσοφία δὲν δέχεται χωρὶς κριτικὸ ἔλεγχο τὶς ἐπικρατοῦσες ὀνομασίες, ὅσο κοινές κι ἂν εἶναι. Γνωρίζει ὅτι ἐν γένει αὐτὲς οἱ ὀνομασίες βρῖσκονται ὑπὸ τὸν ἔλεγχο τῶν κατεστημένων δυνάμεων καὶ τῆς προπαγάνδας τους.

Θὰ προχωρήσουμε, λοιπόν, στὸν λεπτομερῆ ἔλεγχο τῶν ὀνομάτων. Θὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ τὸ κεντρικὸ ὄνομα, « τρομοκρατία ». Μετά, ξεκινώντας ἀπὸ αὐτό, θὰ θέσουμε σὲ κριτικὴ τὴν τριάδα τοῦ κατηγορουμένου (« ἰσλαμισμός »), τοῦ ὑποκειμένου (« ἡ Δύση ») καὶ τῆς πρότασης (« πόλεμος κατὰ τῆς τρομοκρατίας »).

Τρομοκρατία ;

Πρωταρχικά, « τρομοκράτης » εἶναι αὐτὸς ποὺ νομιμοποιεῖ καὶ ἀσκεῖ τὴν Τρομοκρατία. Πρόκειται γιὰ ἀντικειμενικὴ ὑποδήλωση ποὺ δὲν δυσφημίζει παρὰ τοὺς πολιτικούς ἀντιπάλους. Ἔτσι οἱ μεγάλοι Ἰακωβίνοι τῆς Ἐπιτροπῆς Δημόσιας Σωτηρίας, στὴ διάρκεια τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης, δηλώνουν χωρὶς συμπλέγματα ὅτι εἶναι « τρομοκράτες ». Θέτουν ἐπισήμως τὴν Τρομοκρατία

« στήν ἡμερήσια διάταξη ». Δηλώνουν μ' αὐτὸ ὅτι προσωρινὰ γίνεται πλήρως ἀδιαχώριστη ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ δικαστικὴ ἐξουσία, γεγονὸς ποὺ δικαιολογοῦνταν ἀπὸ τὶς ἐξαιρετικὲς συνθῆκες (ὁ ἐμφύλιος πόλεμος καὶ ὁ πόλεμος μετὸς ξένους), ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ κατασταλτικὴ χρῆση τῶν ἀμετάκλητων καὶ διωκτικῶν διαδικασιῶν, ἡ πολὺ ἐκτεταμένη προσφυγὴ στὴ θανατικὴ ποινὴ. Ἡ Τρομοκρατία θεωρεῖται ξεκάθαρα σὰν ἀναγκαιότητα συγκυριακὴ (ἦταν γνωστὴ ἡ κατηγορηματικὴ ἀντίθεση τοῦ Ροβεσπιέρου, ἀπὸ ἄποψη ἀρχῶν, στὴ θανατικὴ ποινὴ) ἐκεῖ ὅπου ἡ πολιτικὴ « ἀρετὴ » –δηλαδὴ ἡ δημοκρατικὴ πεποίθηση– ἦταν ἀκόμα πάρα πολὺ ἐπισφαλῆς γιὰ νὰ εἶναι σὲ θέσῃ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀπὸ μόνῃ τῆς τῆ νίκη πάνω στὸν πελώριο συνασπισμὸ τῶν ντόπιων καὶ ξένων ἀντεπαναστατῶν. Ὅπως θὰ ρωτήσῃ κι ὁ Σαὶν-Ζύστ: « Τί θέλουν αὐτοὶ ποὺ δὲν θέλουν οὔτε ἀρετὴ οὔτε τρομοκρατία; » Τὴν ἀπάντησιν θὰ τὴ δώσουν οἱ θερμιδωριανοὶ: Θέλουν τὸ τέλος τῆς ἐπανάστασης, τὸ βασιλεῖο τῆς διαφθορᾶς, τὶς ψήφους τῶν βολεμένων καὶ μόνο.

Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο ὅτι σιγὰ σιγὰ ἡ λέξις « τρομοκρατία », ποὺ ὄριζε καθαρὰ μιὰν ἰδιαίτερη μορφή ἄσκησης τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, κατάφερε νὰ σημαίνει τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο. Πράγματι ἀπὸ πολὺ καιρὸ « τρομοκράτης » εἶναι ἡ λέξις μετὰ τὴν ὁποία τὰ Κράτη ἀποκαλοῦν κάθε βίαιον ἢ / καὶ ἔνοπλον ἀντίπαλό τους, ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ μὴ κρατικοῦ χαρακτῆρα του. Αὐτὸ συνέβη μετὰ τοὺς Ρώσους τρομοκράτες τῆς *Ναρόντναγια Βόλια*, στὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνα, ὅπως καὶ μετὰ ὅλους τῆς ἀναρχικῆς παράδοσης, συμπεριλαμβανομένης στὴ Γαλλία τῆς « συμμορίας τοῦ Μπονώ », τὸ ἴδιον συνέβη μετὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Τσὲν στὸ μυθι-

στόρημα *Ἡ ἀνθρώπινη μοίρα*, ὁ ὁποῖος ἐνσαρκώνει ἤδη τὴν ἀπόφαση τῆς ἐπίθεσης αὐτοκτονίας καὶ στὸν ὁποῖο ὁ Μαλρὼ δίνει ἓνα φοβερό μεγαλεῖο, χωρὶς νὰ τὸ δικαιολογεῖ πολιτικά. Τελικὰ ἡ λέξη καταλήγει νὰ σημαίνει, ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῶν κυρίρχων –καὶ ἔτσι παίρνει τὴν ἀρνητικὴ τῆς σημασία– ὅλους ἐκείνους πού ρίχνονται μὲ ὄ,τι μέσο βροῦνε στὴ μάχη ἐνάντια σὲ μιὰ τάξη πραγμάτων πού τὴν κρίνουν ἀπαράδεκτη. Γιὰ τὸν Πεταῖν καὶ τίς πολιτοφυλακὲς του, «τρομοκράτες» ἦταν οἱ ἀντιναζὶ ἀντιστασιακοί. Γιὰ ὅλες τίς γαλλικὲς κυβερνήσεις χωρὶς ἐξάιρεση ἀπὸ τὸ 1954 ὡς τὸ 1962, «τρομοκράτες» ἦταν οἱ Ἀλγερινοὶ πατριῶτες τοῦ FLN καὶ ἀκόμα οἱ Παλαιστίνιοι μαχητὲς γιὰ τὸ Κράτος τοῦ Ἰσραήλ, ὅπως καὶ οἱ Τσετσένοι γιὰ τὸν Πούτιν καὶ τὴν κλίκα του. «Τρομοκράτες», τέλος, εἶναι γιὰ τὸν Μποῦς καὶ τὴ δουλικὴ πατριωτικὴ κοινὴ γνώμη του τὸ νεφέλωμα, πού εἶναι ἐξᾴλλου πολὺ ἀδιαφανές, ὅλων ἐκείνων πού πλήττουν τὰ ἀγαθὰ καὶ τὴ ζωὴ Ἀμερικανῶν.

Πρέπει νὰ τὸ ποῦμε: Στὸ τέλος τῆς σημασιολογικῆς του ἐξέλιξης, ὁ ὅρος «τρομοκράτης» εἶναι σήμερα μιὰ λέξη οὐσιαστικὰ προπαγανδιστικῆ. Δὲν ἔχει τὴν παραμικρὴ οὐδέτερη ἀναγνωσιμότητα. Ξεμπερδεύει ἀπὸ κάθε λογικὸ ἔλεγχο τῶν πολιτικῶν καταστάσεων, τῶν αἰτιῶν τους καὶ τῶν συνεπειῶν τους.

Στὴν πραγματικότητα εἶναι μιὰ λέξη πού ἔχει καταστήσει οὐσιαστικὰ τυπικὴ. «Τρομοκράτης» δὲν εἶναι πιά μιὰ λέξη πού δηλώνει ἓναν πολιτικὸ προσανατολισμὸ ἢ τὴ δυνατότητα τῆς μίας ἢ τῆς ἄλλης κατάστασης ἀλλὰ ἀποκλειστικὰ τὴ μορφή δράσης. Κι αὐτὸ στὴ βάση τριῶν κριτηρίων. Γιὰ τὴν κυρίαρχη γνώμη καὶ γι' αὐτοὺς πού προσπαθοῦν νὰ τὴ διαμορφώσουν, εἶναι «τρομοκρατικὴ»

πρῶτα ἀπ' ὅλα μιὰ μὴ κρατική θεαματική ἐνέργεια ἢ ὁποία προέρχεται –εἴτε αὐτὸ εἶναι πραγματικότητα εἴτε μυθολογία– ἀπὸ παράνομα δίκτυα. Κατὰ δεῦτερο λόγο, εἶναι μιὰ βίαιη ἐνέργεια πού ἔχει στόχο νὰ σκοτώσει ἢ νὰ καταστρέψει. Τέλος, εἶναι μιὰ ἐνέργεια πού δὲν κάνει διάκριση ἀνάμεσα σὲ ἀμάχους καὶ μαχητές.

Αὐτὸς ὁ φορμαλισμὸς δίνει τὸ χέρι του στὸν ἠθικὸ φορμαλισμὸ τοῦ Κάντ. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού μιὰ εἰδικὸς τῆς « ἠθικῆς φιλοσοφίας », ὅπως εἶναι ἡ Monique Canto¹, πίστεψε ὅτι μποροῦσε νὰ διακηρύξει πὼς ἡ ἀπόλυτη καταδίκη « τρομοκρατικῶν » ἐνεργειῶν, ἢ συμμετρικὴ ἔγκριση τῶν ἀντιποίνων, περιλαμβανομένων καὶ αὐτῶν τοῦ Σαρὸν στὴν Παλαιστίνη, μποροῦν νὰ προηγηθοῦν ὁποιοῦδήποτε ἐλέγχου τῆς κατάστασης καὶ νὰ κάνουν ἀφαίρεση κάθε πραγματικῆς πολιτικῆς ἐκτίμησης. "Ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν τρομοκρατία, μᾶς ἐξήγησε αὐτὴ ἡ νέου τύπου Σιδηρᾶ Κυρία, τὸ νὰ ἐξηγεῖς σημαίνει νὰ δικαιολογεῖς. Ἀρμόζει, ὡς ἐκ τούτου, νὰ τιμωρεῖς ἀμέσως καὶ ἀνεξέλεγκτα. « Τρομοκρατικὴ » καθορίζεται ἀπὸ ἐδῶ κι ἐμπρὸς μιὰ ἐνέργεια πού ἀποτελεῖ τὴν ἀρχετυπικὴ μορφή τοῦ Κακοῦ. Ἐξᾴλλου, ἔτσι συνέλαβε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ Μποῦς τὴν πραγμάτωση τῆς ἐκδίκησης: Τὸ Καλὸ (στὴν πραγματικότητα ἢ κρατικὴ τρομοκρατία κατὰ τῶν χωριῶν τῶν ἀγροτῶν καὶ κατὰ τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας) ἐναντία στὸ Κακό (τὴ μὴ κρατικὴ τρομοκρατία κατὰ « δυτικῶν » κτιρίων).

Εἶναι σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἐκεῖ ὅπου κάθε ὀρθολογικότη-

1. Ἡ Monique Canto εἶναι φιλελεύθερη Γαλλίδα φιλόσοφος, εἰδικὴ σὲ ζητήματα πολιτικῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας. (Σ.τ.μ.)

τα κινδυνεύει νὰ καταρρεύσει ἐνώπιον τοῦ τεράστιου ἄγκου τῶν προπαγανδιστικῶν στοιχείων, ἐκεῖ ἀκριβῶς πρέπει νὰ δώσουμε τὴ μεγαλύτερη προσοχὴ στὶς λεπτομέρειες. Νὰ ἐξετάσουμε ἰδιαίτερα τὶς ἐπιπτώσεις τῆς σημαίνουσας ἀλυσίδας πὺ προκαλοῦνται μὲ τὸ πέρασμα ἀπὸ τὸ ἐπίθετο « τρομοκρατική », πὺ προσδιορίζει τυπικὰ ὀρισμένες ἐνέργειες, στὸ οὐσιαστικὸ « τρομοκρατία » ἢ « Ἡ τρομοκρατία ». Εἶναι πράγματι ἡ στιγμή ὅπου ἡ μορφή γίνεται, τεχνηέντως, οὐσία. Κι ὅπου καθίσταται δυνατὴ μιὰ ἐπίπτωση ὑποκειμένου (ἀπέναντι στὴν « τρομοκρατία » ὑπάρχει ἓνα « ἐμεῖς » πὺ ἐκδικεῖται), μιὰ ἐπίπτωση ἐτερότητας (αὐτὴ ἡ τρομοκρατία εἶναι ὁ Ἄλλος τοῦ πολιτισμοῦ), ὁ « ἰσλαμιστὴς » βάρβαρος καὶ τέλος μιὰ ἐπίπτωση περιοδολόγησις (ἀρχίζει ὁ παρατεταμένος « πόλεμος κατὰ τῆς τρομοκρατίας »).

Ποιὸ εἶναι τὸ « ἐμεῖς » πὺ ἀντιμετωπίζει τὴν « τρομοκρατία »;

Εἶναι φανερὸ ὅτι « ἡ τρομοκρατία » εἶναι μιὰ ἀνύπαρκτη ὑπόστασις, ἓνα κενὸ ὄνομα. Ἄλλὰ αὐτὸ τὸ κενὸ εἶναι πολὺτιμο, γιατί μπορούμε νὰ τὸ γεμίσουμε. Καὶ πρῶτα πρῶτα, ὅπως πάντα (ὅπως γιὰ τὸν « Γερμαναρά » ἢ τὸν « Ἐβραῖο ») μὲ ὅ,τι νομίζουμε ὅτι ὀρθώνεται ἐναντιὰ του (ὁ « Γάλλος », ὁ « Ἄριος »). Στὴ συγκεκριμένη περίστασις: Ἀπέναντι στὴν τρομοκρατία ὑπάρχει ἓνα « ἐμεῖς » πὺ ἀμύνεται. Ἄς ποῦμε ὅτι πέρα ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἀμερικῆς - ὄνομα πὺ εἶναι ἀρκετὸ γιὰ τὸν ἀμερικανικὸ αὐτοκρατορικὸ πατριωτισμὸ ἀλλὰ καθόλου γιὰ τὸν ἀντιτρομο-

κρατικό συνασπισμό, ἐκτὸς ἐὰν « εἴμαστε ὅλοι Ἄμερικανοί », πράγμα πού ἀκόμα καί οἱ πεπεισμένοι ἀντιτρομοκράτες ἀποφεύγουν νὰ τὸ δηλώνουν— βρῆκαν γι' αὐτὸ τὸ « ἐμεῖς » πού ἀντιμετωπίζει τὸ κτῆνος τρία ὀνόματα : ἓνα ὄνομα ἐπικίνδυνο ἀλλὰ ἰσχυρό, « ἡ Δύση »· ἓνα ὄνομα οὐδέτερο, « οἱ κοινωνίες μας »· κι ἓνα ὄνομα πού νομιμοποιεῖ, « οἱ δημοκρατίες ».

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρῶτο ὄνομα, μὲ λύπη μας διαπιστώνουμε ὅτι ἡ φιλοσοφία ἔχει πρὸ πολλοῦ ἐκτεθεῖ, μὲ τὴν *Παρακμὴ τῆς Δύσης*, τὸ μπέστ σέλερ τοῦ Spengler στὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα, ἢ ἀκόμα στὶς μέρες μας, μὲ τὸ « Τέλος τῆς δυτικῆς μεταφυσικῆς ». Ἄκόμα καί στὴν ἀντίθεση τῆς Δύσης (τῆς χριστιανικῆς ; τῆς ἐβραϊκῆς ;) ἀπέναντι στὴν « ἰσλαμικὴ τρομοκρατία » ἀκούει κανεὶς νὰ ἀντηχεῖ αὐτὴ ἡ « δυτικὴ » ἰδιοποίηση τῆς σκέψης πού δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ πνευματικὸ χνάρι τεσσάρων αἰώνων ἱμπεριαλισμοῦ. Ἐν τῷ μεταξύ, ἄς θυμίσουμε στὴ νεολαία ὅτι γιὰ δεκαετίες ἡ πολιτικὴ χρῆση τῆς λέξης « Δύση » ἦταν περιορισμένη στοὺς κύκλους τῆς ρατσιστικῆς Ἄκρας Δεξιᾶς, σὲ σημεῖο ὥστε νὰ εἶναι τὸ ὄνομα μιᾶς ἀπὸ τίς πιὸ βίαιες μικρομάδες τῆς. Νομίζουμε ὅτι ἡ πομπὴ ἀπὸ ἀποικιακὲς φρικαλεότητες σ' ὀλόκληρο τὸν κόσμο, ἡ ἀγριότητα τῶν παγκόσμιων μακελειῶν, οἱ ἐθνοκαταλυτικὸι πόλεμοι στὴν Ἀσία, τὴ Μέση Ἀνατολὴ καὶ τὴν Ἀφρική, ὁ ἔνοπλος ἐξεγέρσεις στὴ Λατινικὴ Ἀμερικῆ, ἡ οἰκουμενικὴ ἀξία τῆς Κινέζικης Ἐπανάστασης, ἡ πυρετώδης στείροτητα τοῦ κόσμου στὸν ὁποῖο ζοῦμε ἀρκοῦν γι' αὐτοὺς πού βλέπουν τὴν ἀντιπαράθεση τῶν « δυτικῶν ἀξιῶν » στὴν « τρομοκρατία » καὶ συμπεραίνουν ὅτι εἶναι κούφια ἡ λέξη « τρομοκρατία ».

“Όταν μιλοῦν γιὰ τὶς «κοινωνίες μας» καὶ διακηρῦσσουν ὅτι «ἡ τρομοκρατία» θέλησε «νὰ τὶς πλήξει κατάκαρδα» ἢ νὰ τὶς «ἀποσταθεροποιήσει», θὰ παραδεχτεῖ κανεὶς ὅτι εἴτε θέλουν πάλι νὰ ποῦν, ἀλλὰ μὲ τρόπο ντροπαλό, «ἡ Δύση» εἴτε ἀναφέρονται σὲ ἓνα ὑλικὸ πρότυπο, σὲ μιὰ ὀρισμένη κατάσταση ἀντικειμενικοῦ πλοῦτου πού δὲν ἔχει καμιὰ καθεαυτὴ ἀξία γιὰ τὸν φιλόσοφο καὶ πού δὲν θὰ μπορούσε νὰ θεμελιώσῃ καμιὰ συνεκτικὴ ἀλληλεγγύη. Ἄν δὲν συμβαίνει κάτι τέτοιο, τότε γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Νέας Ὑόρκης νὰ πλήττει τὶς «κοινωνίες μας» ἐνῶ καθόλου δὲν τὶς πλήττουν τὰ ἑκατομμύρια τῶν νεκρῶν ἀπὸ AIDS στὴν Ἀφρική ἢ οἱ καταστροφικὲς γενοκτονίες στὴ Ρουάντα; Ἀπέναντι στὴν ὑποτιθέμενη ὑπόσταση τῆς «τρομοκρατίας», δὲν ἀποτελοῦν καθόλου ἓνα παρουσιάσιμο σύνολο οἱ «κοινωνίες μας», ὅπως ὀρίζεται μὲ τρόπο ἐλαφρῶς πρόστυχο ἢ ἐντελῶς σχετικὴ εὐημερία τῶν πιὸ βολεμένων στὸν πλανήτη (μειοψηφικῶν) ἀνθρώπων ὁμάδων. Ἔστω κι ἂν ἡ Μονικ Καντό, πάλι αὐτῆ, θεωρεῖ σὰν ἀνώτερο φιλοσοφικὰ καὶ ἀπαραίτητο γιὰ τὴν κατάσταση νὰ μᾶς θυμίσει ὅτι δὲν εἶναι ἠθικὸ σφάλμα νὰ εἶναι κάποιος πολὺ πλούσιος. Δὲν θὰ τῆς κάνουμε καμιὰ παραχώρηση σ’ αὐτὸ τὸ σημεῖο, παρ’ ὅλο τὸν φορμαλιστικὸ της ζῆλο, παρὰ μόνον μετὰ ἀπὸ ἓναν ἐξονυχιστικὸ καὶ συγκεκριμένον ἔλεγχον τῆς προέλευσης τοῦ πλοῦτου. Γιὰ τὴν θὰ μπορούσε κάλλιστα, κάθε πραγματικὰ σημαντικὸς πλοῦτος νὰ εἶναι σήμερον ἀνακατεμένος, ἀναγκαῖα, μὲ κάποια ἀναμφισβήτητα ἐγκλήματα.

Παραμένει τὸ βασικὸ προπαγανδιστικὸ ὄνομα: Στόχος τῆς «τρομοκρατίας» εἶναι οἱ δημοκρατίες οἱ ὁποῖες στὴν καρδιά τους ἔχουν αὐτὴ τὴν παραδειγματικὴ δημοκρατία πού γνωρίζουμε ὅλοι, τὶς Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμε-

ρικῆς. "Όπως θὰ σᾶς τὸ πεί ὅποιοσδήποτε πατριώτης ἀπὸ κεῖ κάτω, " *we are a free country* " [εἴμαστε ἐλεύθερη χώρα], κι αὐτὸ ἀκριβῶς ἤθελαν νὰ ἀκρωτηριάσουν οἱ φανατικοὶ Σαουδᾶραβες. Τελικά, ἡ συναινετικὴ φόρμουλα εἶναι : « ἡ τρομοκρατία κατὰ τῆς δημοκρατίας ». Μέσω αὐτῆς τῆς φόρμουλας δίνεται ὁ χῶρος πολιτικῆς ἐγγραφῆς τοῦ μαζικοῦ ἐγκλήματος τῆς Νέας Ὑόρκης στὴ συντριπτικὴ πλειονότητα τῶν συγχρόνων μας, θέλω νὰ πῶ ἐδῶ, σ' αὐτὴ τὴν κουρασμένη « δημοκρατικὴ » χώρα ποὺ εἶναι ἡ Γαλλία. Εἶναι αὐτὴ ἡ φόρμουλα ποὺ ἐξουδετερώνει τὶς ἀντιδράσεις καὶ κερδίζει τὴ γενικὴ ὑποστήριξη ποῦ, ἔστω καὶ μὲ διαμαρτυρίες, δίνεται στὸν ἀμερικανικὸ πόλεμο. Εἶναι τελικὰ παραδεκτὸ ὅτι σὲ κάθε περίπτωσι οἱ δημοκρατίες, λόγῳ τῆς ὑπεροχῆς τους, ὅταν ἡ « τρομοκρατία » τοὺς ἐπιτίθεται, ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδικηθοῦν. Μένει μόνο νὰ μάθουμε ἐνάντια σὲ ποιούς θὰ ἀσκηθοῦν αὐτὰ τὰ θεμιτὰ ἀντίποινα.

Ἡ « τρομοκρατία » : οὐσία καὶ κατηγορούμενα

Θέτουμε ἐδῶ μιὰ ἀκριβῆ φιλοσοφικὴ διατύπωση: Κάθε οὐσιαστικοποίηση ἑνὸς τυπικοῦ ἐπιθέτου ἀπαιτεῖ ἕνα ἐπικρατοῦν κατηγορούμενο. Ἐὰν περνᾶτε ἀπὸ τὸ ἐπίθετο « τρομοκρατικὴ », ποὺ προσδιορίζει μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ τὴ μορφή της, στὴν « τρομοκρατία », ποὺ εἶναι ἕνα κενὸ οὐσιαστικόν, δὲν μπορείτε νὰ ἐλπίζετε ὅτι θὰ « γεμίσετε » αὐτὸ τὸ κενὸ μόνο μὲ ὅ,τι βρῖσκεται ἀπέναντί του (τὴ Δύση, τὴ Δημοκρατία κλπ.). Πρέπει ἐπίσης νὰ τοῦ δώσετε κι ἕνα κατηγορούμενο (ὅπως ἔπρεπε, τελικά, γύρω στὸ 1914, ὁ Γερμαναράς νὰ εἶναι κτηνώδης ἢ -ἀντίθετα ἀπὸ τὸν

στοχαστικό και καρτεσιανό Γάλλο- να είναι παραδομένος σε σκοτεινές ένστικτώδεις δυνάμεις, ενώ ο Έβραϊός, γύρω στο 1933, όφειλε να είναι κοσμοπολίτης και χαμένος στις αφαιρέσεις - σε αντίθεση με τόν Άριο πού είναι δεμένος στη γή και στο αίμα). Σήμερα, τó ύποτιθέμενο ουσιαστικό έρεισμα πού ονομάζουμε « ή τρομοκρατία » δέν μπορεί παρά να δεχτεί τó κατηγορούμενο « ισλαμική ».

Ποιά είναι ακριβώς ή αξία αὐτοῦ τοῦ κατηγορουμένου ; Θα μπορούσε κανείς να μείνει ικανοποιημένος λέγοντας ότι αὐτό ήδη έχει φθαρεί από τή λειτουργία του, ή οποία είχε στόχο να δώσει στην « τρομοκρατία » όψη με ιστορικό χρώμα. Θεωρούμενο καθεαυτό, δέν είναι τίποτα άλλο παρά ή διαπίστωση ότι υπάρχει πολιτική χρήση τής θρησκείας ως έργαλειού, πράγμα πού είναι επίσης μιὰ πολύ παλιά « δυτική » ιστορία : Δέν χρονολογούνται από σήμερα οί διεστραμμένες συμμαχίες ανάμεσα στη σπάθα και τó ράσο. Η διαπλοκή τής θρησκείας με κάθε είδους, ακόμα και πολύ βίαιες, πολιτικές διαδικασίες δέν είναι σε κάθε περίπτωση μιὰ ιδιαιτερότητα τοῦ Ίσλάμ. Θα παρατηρούσε κανείς ότι τόν καιρό -στην Πολωνία για παράδειγμα- όπου ή θρησκεία (εκείνη τή φορά ό καθολικισμός) έπαιζε έναν μεγάλο ρόλο στην αντίσταση κατά τῶν κομμουνιστικῶν κρατῶν, τότε οί « δημοκρατίες » τó χαιρέτιζαν.

Στην ιδιαίτερη περίπτωση τοῦ Μπίν Λάντεν -έν όντως πρόκειται περι αὐτοῦ, πράγμα πού κανείς μέχρι σήμερα δέν κατάφερε να τó αποδείξει- ξέρουμε σίγουρα ότι αφετηρία είναι ένα σύνολο έξαιρετικά πολύπλοκων έλιγμῶν γύρω από τó πετρελαϊκό μάννα τής Σαουδικῆς Ἀραβίας κι ότι τó συγκεκριμένο πρόσωπο είναι ένας πολύ καλός Ἀμερικάνος : Κάποιος για τόν όποῖο αὐτό πού έχει σημασία

είναι ο πλοῦτος και ἡ ἰσχὺς και πού δὲν τὸν νοιάζουν και πολὺ τὰ μέσα πού θὰ χρησιμοποιήσει γιὰ τὸ σκοπὸ του. Ἀκριβῶς ὅπως και οἱ ἀνταγωνιστές του και συνάδελφοί του στὴν ἐξουσία στὴν περιοχὴ. Γιατὶ συμφωνοῦν ἀπολύτως οἱ ἡγεμόνες τῆς Σαουδικῆς Ἀραβίας στὸ νὰ βασιλεύει ὁ τρόμος στὸ ὄνομα ἑνὸς πούρου και σκληροῦ Ἰσλάμ, χωρὶς ἀπ' ὅσο ξέρω νὰ ζητήσῃ ποτὲ κανένας ἐπίσημος « δημοκράτης » νὰ ἔρθῃ μιὰ ἀρμάδα ἀπὸ B-52 γιὰ νὰ τοὺς συντρίψῃ. Ὑποπτεύεται, λοιπόν, κανεὶς ὅτι γι' αὐτοὺς τοὺς δημοκράτες ὑπάρχει « ἰσλαμικὴ τρομοκρατία » και « ἰσλαμικὴ τρομοκρατία ». Ἡ πρώτη ὑποστηρίζεται ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανούς, και συνεπῶς εἶναι φίλη τῶν « κοινωνιῶν μας » και τῆς ὀφείλουμε, ἂν ὄχι θαυμασμό, τουλάχιστον ἀνοχή. Ἄς σκεπάσουμε τὸ πρόσωπό μας κι ἄς προσπεράσουμε. Ἡ δεύτερη, μέσα στοὺς δαιδαλώδεις ὑπολογισμούς της, ἔρχεται νὰ « μᾶς » χτυπήσῃ: Ἄρα πρέπει νὰ τὴ στιγματίσουμε και νὰ τὴν ἐκμηδενίσουμε μὲ βόμβες. Τελικὰ, τὸ ζήτημα εἶναι νὰ ξέρεις πού βρίσκεσαι ἀκριβῶς τοποθετημένος σὲ σχέση μὲ τὴν πρόσβαση στὸ πετρέλαιο.

Παρεμπιπτόντως, ἄς ὑπογραμμίσουμε τὴν προφητικὴ δύναμη τοῦ Βάγκνερ πού στὴν *Τετραλογία* του ἔθεσε ἐπὶ σκηῆς τὴν κατάρρα πού ἀκολουθεῖ τὸν χρυσὸ τοῦ Ρήνου. Πράγματι εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς μεγάλες μοντέρνες κατάρρες νὰ ἔχεις στὸ ὑπέδαφός σου τὸ ἰσοδύναμο αὐτοῦ τοῦ χρυσοῦ. Τὰ διαμάντια τῆς Νότιας Ἀφρικῆς, ὁ κασσίτερος τῆς Βολιβίας, οἱ πολύτιμοι λίθοι τοῦ Κονγκό ἢ τῆς Σιέρρα Λεόνε, τὸ πετρέλαιο τῆς Μέσης Ἀνατολῆς ἢ τῆς Ἀγκόλα: Τόσες και τόσες χώρες πυρπολοῦνται ἢ χύνουν τὸ αἷμα τους, γίνονται τὸ διακύβευμα κυνικῶν κι ἀρπακτικῶν ὑπολογισμῶν, μόνο και μόνο γιὰ τὸν τοῦς λείπει ἡ πλανητικὴ

διαχείριση τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου τους. Ἄς σημειώσουμε παρεμπιπτόντως ὅτι «οἱ κοινωνίες μας», οἱ ὑποδειγματικές «δημοκρατίες» μας φαίνεται νὰ μὴν ὑφίστανται καμιὰ συνέπεια ἀπὸ αὐτὲς τὶς φρικαλέες καταστροφές. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ Μπὶν Λάντεν ὅταν μιλάει σὰν τὸν θεὸ Βόταν ἐπὶ μακρὸν καὶ μὲ κάπως μπερδεμένο τρόπο γιὰ τὸ πεπρωμένο καὶ τὴ θρησκεία, φαίνεται ὅτι περισσότερο ἔχει ἔγνοια νὰ μάθει πῶς θὰ βουτήξει τὸν μαῦρο χρυσὸ καὶ νὰ διαδεχτεῖ ἔτσι τὴν ὁμάδα τῶν τωρινῶν Νιμπελοῦνγκεν, τὶς πετρελαϊκὲς μοναρχίες τοῦ Κόλπου.

Εἶναι σημαντικό νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ἡ πολιτικὴ χρέση τῆς θρησκείας ὡς ἐργαλείου ὑπῆρξε μιὰ σταθερὴ πρακτικὴ τῶν ἴδιων τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς μεγάλες σταθερὲς τῆς πολιτικῆς τους ἐπὶ δεκαετίες. Λόγω τοῦ φόβου τους γιὰ τὴ σοβιετικὴ ἐπιρροή, καταπολέμησαν ὅτιδήποτε ἔμοιαζε λίγο-πολύ μὲ ἐκκοσμιευμένη πολιτικὴ στὸν ἀραβικὸ κόσμο. Εἴτε ἐπρόκειτο γιὰ τὸν Νάσσερ στὴν Αἴγυπτο ἢ γιὰ τὸ Μπάαθ στὸ Ἰράκ ἢ τὴ Συρία, τὸ μόνο ποὺ ἔκαναν ἦταν νὰ τοὺς προκαλοῦν ὀλοένα σοβαρότερα προβλήματα, ὑποστηρίζοντας ἐναντίά τους ἀταλάντευτα τοὺς φανατικούς ὀπισθοδρομικούς τῆς Σαουδικῆς Ἀραβίας, τοῦ Κουβέιτ καὶ τοῦ Πακιστάν. Στὴν Ἰνδονησία ἔβαλαν τὸ χέρι τους στὴν ἐκρίζωση τοῦ προοδευτικοῦ τριτοκοσμικοῦ καθεστώτος, ἐνθαρρύνοντας μιὰ νύχτα τοῦ Ἀγίου Βαρθολομαίου ἐναντία σὲ πραγματικούς ἢ ὑποτιθέμενους κομμουνιστές, ποὺ ἄφησε πίσω τῆς πεντακόσιους χιλιάδες νεκρούς. Ὁλος ὁ κόσμος ξέρει ὅτι στὴν Παλαιστίνη ἡ ἀνάπτυξη τῆς Χαμάς θεωρήθηκε στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὶς ἰσραηλινὲς μυστικὲς ὑπηρεσίες σὰν κάτι τὸ ἐξαιρετικὸ ἐναντία στὴν ἡγεμονία τῆς Φατάχ, τῆς ὁποίας τὸ σύνθημα ἦταν,

ἄς τὸ ξαναθυμίσουμε, ἡ ἐγκαθίδρυση μιᾶς ἐκκοσμιευμένης καὶ δημοκρατικῆς Παλαιστίνης καὶ πού στίς γραμμές της βρισκόνταν πολλοὶ χριστιανοί. Τέλος, οἱ ἴδιοι οἱ Ταλιμπάν ἦταν δημιούργημα ἀπὸ κοινοῦ τῶν Πακιστανῶν καὶ τῶν Ἀμερικανῶν ἐνάντια στὴ δυνατότητα ἀνόδου στὴν ἐξουσία στὴν Καμποῦλ ὅποιονδήποτε ἐν δυνάμει συμμάχων εἴτε τῶν Ρώσων εἴτε τῶν Κινέζων ἢ τῶν Ἰρανῶν. Τὸ σύνολο αὐτῶν τῶν ἐλιγμῶν στερεῖ ἀπὸ τὸ κατηγορούμενο «ἰσλαμιστές» ὅποιαδήποτε καταλληλότητα ὅταν πρόκειται νὰ ὑποδείξει τοὺς «τρομοκράτες» ἐχθροὺς τῶν ΗΠΑ.

Ἄς σημειώσουμε τὸ εἰδικὸ καθεστῶς αὐτοῦ πού θὰ μπορούσαμε νὰ ὀνομάσουμε ἐργαλειοποίηση μιᾶς ἐργαλειοποίησης. Ὅρισμένες κλίκες πολιτικῶν, στὴ Μέση Ἀνατολή ἢ ἄλλου, χρησιμοποιοῦν τὴ θρησκεία σὰν ἐργαλεῖο μὲ σκοπὸ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ δικὰ τους σχέδια (στὴν πραγματικότητα: γιὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν στὴν ἐξουσία στὴ θέση ἄλλων κλικῶν πού γέρασαν ἢ δυσφημίστηκαν). Οἱ ἀμερικανικὲς κυβερνήσεις προσπαθοῦν τακτικὰ νὰ χρησιμοποιήσουν σὰν ἐργαλεῖο αὐτὴ τὴν ἐργαλειοποίηση, μὲ στόχο νὰ κρατήσουν τὸν ἔλεγχο τῆς μίας ἢ τῆς ἄλλης κατάστασης. Ἄλλὰ ἡ ἐργαλειοποίηση μιᾶς ἐργαλειοποίησης εἶναι ἕνας λεπτὸς μηχανισμός. Ἐκτίθεται σὲ βίαιες ἀποκλίσεις. Ἔτσι, οἱ ΗΠΑ (καὶ οἱ Γάλλοι πού ἦταν τότε πολὺ δραστήριοι) χρησιμοποιήσαν σὰν ἐργαλεῖο τὸν Σαντάμ Χουσεῖν πού χρησιμοποιοῦσε σὰν ἐργαλεῖο τὴν ἀντιπολίτευση τῶν Σουνιτῶν καὶ τῶν Σιιτῶν κατὰ τοῦ γειτονικοῦ Ἰράν. Ὁ στόχος τῶν «Δυτικῶν» ἦταν νὰ συντρίψουν τὴ ραχοκοκαλιὰ τῆς ἰρανικῆς ἐπανάστασης, ἐνῶ ὁ στόχος τοῦ Σαντάμ Χουσεῖν ἦταν νὰ συγκροτηθεῖ σὰν περιφερειακὴ μεγάλη δύναμη. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν: ἕνας

τρομακτικός πόλεμος του είδους του πολέμου του 1914-18, με εκατοντάδες χιλιάδες νεκρούς, με το Ιρανικό καθεστώς να σταθεροποιείται και τον Σαντάμ να γίνεται ένα ανεξέλεγκτο πλάσμα και στη συνέχεια ένας «τρομοκράτης» εχθρός. Καθώς η ίδια ιστορία αναπαρήχθη με τους Ταλιμπάν, θα προτείναμε στα Κράτη σαν αξίωμα το εξής: «Μη χρησιμοποιείτε σαν εργαλείο μια εργαλειοποίηση παρά μόνο με πολλή προσοχή». Προπαντός μην το κάνετε με την εργαλειοποίηση της θρησκείας, ένα υποκειμενικό προϊόν που δεν είναι εύχρηστο από πονηρούς και σκληρούς πολιτικούς.

Στην πραγματικότητα, το κατηγορούμενο «ισλαμιστής» κρύβει πίσω από «πολιτισμικές» κατηγορίες που μπορεί κανείς άνετα να χρησιμοποιήσει τις υποκειμενικούς δυνατοτήτες, διάφορες κρατικοπολιτικές επιχειρήσεις, γενικά πολύ λίγο γουστόζικες, και που υπάρχει λόγος να μην έρχονται σε κοινή γνώση. Για χίλιους δυό λόγους, είναι εύκολο στη Γαλλία να άφυπνίσεις ένα είδος αντιαραβικού μένους, τόσο με τη χυδαία και μετααποικιακή μορφή που του δίνει η Άκρα Δεξιά όσο και κάτω από την πιο ιστορικιστική και «ήθική» μορφή που του δίνει η μικροαστική τάξη των διανοουμένων, των φεμινιστριών ή των σιωνιστών. Θα δούμε έτσι τις μέν να χαίρονται που βομβαρδίζεται η Καμπούλ «για να απελευθερωθούν οι Άφγανές γυναίκες», τον δὲ να λέει στον εαυτό του ότι παρ' όλα αυτά το Ίσραήλ μπορεί να έχει κέρδος από την όλη κατάσταση, ενώ ο τρίτος θα σκεφτεί ότι πάντοτε είναι καλόδεκτη μια σφαγή των «αράπαδων». Όλα τούτα βέβαια δεν έχουν απολύτως τίποτα να κάνουν με το έγκλημα στη Νέα Υόρκη, ούτε με τις αιτίες του ούτε με τη μορφή του

ούτε μὲ τὰ πραγματικά του ἀποτελέσματα. "Όλα, ὅμως, αὐτά, ἐπικυρώνοντας τὴ συντακτικὴ πρόταση « ἰσλαμικὴ τρομοκρατία » στρατεύουν πίσω ἀπὸ τὴ σημαία τῆς ἐκδικητικῆς σταυροφορίας διαφόρους ἐνθουσιασμούς καὶ προπαντὸς ἀναρίθμητες ἀδράνειες.

"Ἄρα τὸ φιλοσοφικὸ μᾶθημα εἶναι τὸ ἀκόλουθο: "Όταν συνδέεται μὲ μιὰ τυπικὴ οὐσία (ὅπως εἶναι κάθε ἐξαγωγὴ οὐσιαστικοῦ ἀπὸ ἓνα τυπικὸ ἐπίθετο), ἓνα κατηγορούμενο δὲν ἔχει ἄλλη σύσταση ἀπὸ τὸ νὰ δίνει ἓνα φαινομενικὸ περιεχόμενο στὴ μορφή. Στὴν « ἰσλαμικὴ τρομοκρατία », τὸ κατηγορούμενο « ἰσλαμικὴ » δὲν ἔχει ἄλλη λειτουργία ἀπὸ τὸ νὰ δώσει ἓνα φαινομενικὸ περιεχόμενο στὴ λέξη « τρομοκρατία », πὺ ἡ ἴδια εἶναι κενὴ περιεχομένου (πολιτικοῦ περιεχομένου στὴν περίπτωσή μας). Πρόκειται γιὰ μιὰ τεχνητὴ ἱστορικοποίησι πὺ ἀφήνει αὐτὸ πὺ πραγματικὰ συνέβη (τὸ ἔγκλημα τῆς Νέας Ὑόρκης) ἐκτὸς σκέψεως. Γεγονὸς πὺ δὲν ἀπαγορεύει ἀλλὰ ἐπιβάλλει αὐτὸ τὸ ἐκτὸς σκέψεως, στὸ ὄνομα τοῦ ἀσυνεποῦς φωνήματος πὺ τὸ ὑποδεικνύει (« ἰσλαμικὴ τρομοκρατία »), νὰ γίνεται ἀφετηρία ἑνὸς εἴδους φενακισμένης ἱστορίας τῆς περιόδου πὺ ἀνοίγεται μπροστὰ μας.

Ποιὸς « πόλεμος » κατὰ τῆς τρομοκρατίας ;

Αὐτὸ πὺ ἐπέρχεται, μᾶς λένε οἱ κυβερνῶντες μας, εἶναι « ὁ πόλεμος τῶν δημοκρατιῶν κατὰ τῆς ἰσλαμικῆς τρομοκρατίας ». Μιὰ παρατεταμένη καὶ σκληρὴ ἐποχὴ.

Ἄλλὰ γιατί « πόλεμος » ; Αὐτὴ ἡ λέξι, ὅπως καὶ ἡ λέξι « τρομοκρατία » καὶ « ἰσλαμικὴ », ἐνόψει τῆς καταστά-

σεως, είναι πολύ προβληματική. Θα υποστηρίξουμε ότι η λέξη «πόλεμος» είναι συμμετρική προς την εξέισου έντελώς τυπική χρήση της ακαθόριστης λέξης «τρομοκρατία».

Έχει σημασία να συνειδητοποιήσουμε ότι αποτελεί καινοτομία η χρήση της λέξης «πόλεμος» (που έγινε άμέσως στις δηλώσεις των Αμερικανών ύπευθύνων και στη συνέχεια από τους υπηρέτες τους, κυβερνητικούς ή όμοφρονούντες). Προηγουμένως, όταν οι κυβερνήσεις ανάγγελλαν ότι καθήκον τους ήταν να «ξεριζώσουν την τρομοκρατία», φρόντιζαν να μη μιλοῦν για πόλεμο. Πώς πράγματι να κηρύξεις πόλεμο έναντι σε κάποιους παραβατικούς πολίτες, σε όρισμένους φανατικούς βομβιστές, σε μιὰ συμμορία άναρχικών; Η λέξη «πόλεμος» παραείναι σοβαρή, και προορισμένη άποκλειστικά για διαμάχες ανάμεσα σε κράτη. Ακόμα και στη διάρκεια του άτέρμονος και βιαιότατου άποικιακού πολέμου κατά των Άλγερινών πατριωτών, που κινητοποίησε εκατοντάδες χιλιάδες στρατιώτες, οι γαλλικές κυβερνήσεις, από τον Μιττεράν ως τον ντε Γκώλ, μιλοῦσαν πάντοτε για «διατήρηση της τάξεως» και για «ειρήνευση». Ακόμα και σήμερα, ο Πούτιν για να ξεκαθαρίσει τους λογαριασμούς του με τους Τσετσένους έθνικιστές, χρησιμοποιώντας τις ίδιες μεθόδους με εκείνες των Γάλλων στην Άλγερία πριν από σαράντα χρόνια (συστηματικά βασανιστήρια, στρατόπεδα έγκλεισμού, ισοπέδωση χωριών, βιασμοί γυναικών κλπ.), προσέχει πολύ να μην πει ότι πρόκειται για πόλεμο. Είναι, λέει, μιὰ έκτεταμένη άστυνομική έπιχείρηση, «θα πάμε να ψάξουμε τους τρομοκράτες μέχρι τους χεστρώνες» —σύμφωνα με την ίδια τη δική του έκφραση— κι άλλα τέτοια. Με μιὰ

κουβέντα, στην « τρομοκρατία » οι κυβερνήσεις αντιπαρ-
θέτουν την καταστολή, γενικά με τις πιό βίαιες και τις πιό
άπαίσιες μορφές της, αλλά πάντα στο συμβολικό πεδίο της
άστυνομίας.

Γιατί λοιπόν στην περίπτωση που μās άπασχολεί να
πρόκειται για πόλεμο και στο συμβολικό πεδίο, και μά-
λιστα προπαντός σ' αυτό; Το έγκλημα της Νέας Υόρκης,
όπως κάθε έγκλημα, προκαλεί την άστυνομική κινητοποί-
ηση για να βρεθούν και να δικαστούν οι φυσικοί και ήθικοι
αύτουργοί. Θα χρησιμοποιηθούν γι' αυτό, χωρίς καμιά άμ-
φιβολία, οι φοβερές και ελάχιστα ήθικες μέθοδοι των
μοντέρνων « ύπηρεσιών » άσφαλείας. Ο πόλεμος, όμως;

Η θέση που ύποστηρίζω είναι ότι ή άμερικανική αυ-
τοκρατορική δύναμη, μέσα στην παράσταση του έαυτου
της που έφτιαξε ή ίδια, έχει τον πόλεμο σαν την προνο-
μιούχα, και μάλιστα τη μοναδική μορφή έπιβεβαίωσης της
ύπαρξής της. Διαπιστώνουμε έξάλλου ότι σήμερα ή ίσχυ-
ρή ύποκειμενική ένότητα που συμπαρασύρει τους Άμερι-
κανούς στην έπιθυμία τους για έκδίκηση και πόλεμο συγ-
κροτείται άμεσα γύρω από τη σημαία και τον στρατό.

Οι Ένωμένες Πολιτείες έγιναν ήγεμονική δύναμη μέ-
σα σε πολέμους και μέσω πολέμων, ανάμεσα σε έναν έσω-
τερικό πόλεμο, τον λεγόμενο χωριστικό πόλεμο (τον πρώ-
το καθαρά μοντέρνο πόλεμο από τα βιομηχανικά μέσα που
χρησιμοποιήθηκαν και τον αριθμό των νεκρών), μετά τους
δύο Παγκόσμιους πολέμους και τέλος την άδιάκοπη άλλη-
λουχία τοπικών πολέμων και κάθε είδους στρατιωτικών
έπεμβάσεων, από τον πόλεμο της Κορέας έως την τωρινή
έπιδρομή στο Άφγανιστάν, περνώντας από τον Λίβανο,
τον Κόλπο των Χοίρων, το Βιετνάμ, τη Λιβύη, τον Πανα-

μά, τῆ Γρενάδα, τὸν πόλεμο τοῦ Κόλπου, τῆ Σερβία, χωρὶς νὰ ὑπολογίσουμε καὶ τὴν ἀδιάκοπη ὑποστήριξη τοῦ Ἰσραήλ στὸν χωρὶς τέλος πόλεμό του ἐνάντια στοὺς Παλαιστίνιους. Ἐννοεῖται ὅτι πρέπει νὰ προσθέσει κανεὶς ὅτι οἱ ΗΠΑ κέρδισαν τὸν « Ψυχρὸ Πόλεμο » ἐνάντια στὴν ΕΣΣΔ στὸ πεδίο τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν (τὸ σχέδιο τοῦ « Πολέμου τῶν Ἄστρων » τοῦ Ρέγκαν πίεσε ἰσχυρὰ τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς ὑποχρέωσε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴ μάχη) καὶ σχεδιάζουν νὰ κάνουν τὸ ἴδιο καὶ ἐνάντια στὴν Κίνα, ὑπολογίζοντας νὰ ἀποθαρρύνουν κάθε σχεδιά της νὰ γίνεῖ πολὺ μεγάλη δύναμη μὲ τὸ νὰ ἐπιβάλουν μιὰ ἐξαντλητικὴ κούρσα ἐξοπλισμῶν (αὐτὸ εἶναι τὸ μοναδικὸ νόημα ποὺ ἔχει τὸ φαραωνικὸ σχέδιο γιὰ « μιὰ ἀντιπυραυλικὴ θωράκιση »).

Αὐτὸ πρέπει νὰ μᾶς ὑπενθυμίσει, στοὺς καιροὺς αὐτοὺς τῆς οἰκονομίστικης μονομανίας, ὅτι πραγματικὴ ἰσχύς, σὲ τελευταία ἀνάλυση, παραμένει ἡ στρατιωτικὴ. Ἄκόμα καὶ ἡ ΕΣΣΔ, παρὰ τὴ φθορὰ ποὺ εἶχε ὑποστῆ, ὅσο θεωροῦνταν (πρῶτα πρῶτα ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανοὺς) σὰν στρατιωτικὴ Μεγάλη Δύναμη, συνέχιζε νὰ συνδιευθύνει τὸν κόσμο. Οἱ ΗΠΑ ἔχουν σήμερα τὸ μονοπώλιο τῆς ἐπιθετικῆς προβολῆς τεράστιων δυνάμεων καταστροφῆς καὶ δὲν διστάζουν καθόλου νὰ τὶς χρησιμοποιοῦν. Βλέπουμε τὶς συνέπειες, συμπεριλαμβανομένης τῆς ἰδέας ποὺ ὁ ἀμερικανικὸς λαὸς ἔχει γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γι' αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ κάνει. Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι –καὶ οἱ Κινέζοι– θὰ βγάλουν ἀπὸ τὴν περίσταση τὸ μάθημα ποὺ ἐπιβάλλεται : Γιὰ ὅποιον δὲν φροντίζει ἐπιμελῶς τὶς ἑνοπλες δυνάμεις του, τὸ μόνο ποὺ τοῦ ὑπόσχονται εἶναι ἡ ὑποδούλωση.

Ἔχοντας ἔτσι σφυρηλατηθεῖ –πέρα ἀπὸ τὴ γενοκτονία

των Ινδιάνων και τη δουλοκτητική εισαγωγή δεκάδων εκατομμυρίων μαύρων— μέσα στη συνεχή βαρβαρότητα του πολέμου, οι ΗΠΑ θεωρούν, πολύ φυσικά, ότι η μόνη ανταπάντηση που βρίσκεται στο ύψος τους είναι μια θεαματική σκηνοθεσία τῆς ἰσχύος. Γιὰ νὰ πεῖ κανεὶς τὴν ἀλήθεια, λίγη σημασία ἔχει ποιὸς ἀντίπαλος ἐπιλέχθηκε, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι καθόλου συνδεδεμένος μὲ τὸ ἀρχικὸ ἔγκλημα. Ἡ καθαρὴ ἰκανότητα νὰ ἐκμηδενίσεις τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο θὰ τακτοποιήσῃ τὸ ζήτημα, ἀκόμα κι ἂν πρόκειται τελικὰ γιὰ μερικές χιλιάδες φτωχοδιάβολους ἢ γιὰ μιὰ «κυβέρνηση»-φάντασμα. Ἐντέλει, ὅποιοσδήποτε πόλεμος μπορεῖ νὰ εἶναι κατάλληλος, φτάνει νὰ φανεῖ σ' αὐτὸν συντριπτικὴ ἢ νίκη.

Ἔχουμε (καὶ θὰ ἔχουμε, ἐὰν οἱ ΗΠΑ συνεχίσουν στὴ Σομαλία, στὸ Ἰράκ κλπ.) τὸν πόλεμο σὰν ἀφηρημένη μορφή θεατρικῆς σύλληψης ἑνὸς ἀντιπάλου (τῆς «τρομοκρατίας») ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οὐσία του μὴ διακριτὸς καὶ ἀσύλληπτος. Εἶναι ὁ πόλεμος ἐνάντια στὸ τίποτα, ἐνάντια σὲ ὅ,τι, ἀκριβῶς, ἀπουσιάζει ἀπὸ κάθε πόλεμο.

Παρένθεση πάνω στὸν «ἀντιαμερικανισμό»

Ὅρισμένοι «διανοούμενοι» ἔκριναν κατάλληλη τὴ στιγμή γιὰ νὰ στιγματίσουν τὸν παρορμητικὸ «ἀντιαμερικανισμό», τοῦ ὁποῖου θύματα ὑποτίθεται εἶναι οἱ Γάλλοι «διανοούμενοι». Γνωρίζουμε ὅτι σ' αὐτὸ τὸ εἶδος πολεμικῆς, οἱ διανοούμενοι-δημοσιογράφοι ὀνομάζουν «Γάλλους διανοουμένους» τοὺς διανοουμένους-δημοσιογράφους ποὺ δὲν ἔχουν τὴν ἴδια γνώμη μ' αὐτούς. Ἔτσι, ἔκφερεται τόσο

πιό πολὺ ἢ λέξι «διανοούμενος» ὅσο περισσότερο ἀπουσιάζει ἡ διανοητικότητα. Χρειάζεται ἐπίσης κάθε στρατόπεδο νὰ αὐτοανακηρυχθεῖ καταδιωγμένο καὶ μειοψηφικὸ, στὸ μέτρο ποὺ δὲν πρόκειται παρὰ γιὰ τοὺς γνωστοὺς γεροφλύαρους ποὺ βλέπει κανεὶς καθημερινὰ στὴν τηλεόραση καὶ γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ διαβάσει ἓνα περιοδικὸ χωρὶς νὰ θαυμάσει εἴτε τὴ φάτσα τοὺς εἴτε τὴν εὐγλωττία τοὺς. Ἀπολαύσαμε, ἔτσι, τὸ θέαμα τοῦ Jacques Julliard καὶ τοῦ Bernard-Henri Lévy, ποὺ εἶναι ἰδιαίτερα φιλόπονοι ἀρθρογράφοι, νὰ παρουσιάζονται σὰν μοναχικοὶ ἐκδικητές, κατὰκοποι ἀπὸ τὴν προσπάθεια νὰ διεξαγάγουν τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς νεωτερικότητας καὶ κατὰ τῆς ἀποκρουστικῆς, δουλοκτητικῆς καὶ ἀρχαϊκῆς ὀρδῆς τῶν «Γάλλων διανοουμένων».

Τὸ κεντρικὸ ἐπιχείρημα αὐτῶν τῶν ἡρώων τῆς ἀδελφικῆς συμμαχίας μὲ τὰ ἀμερικανικὰ βομβαρδιστικὰ συνοψίζεται στὸ ἐξῆς: "Ὅποιος εἶναι ἐνάντιος στὶς ΗΠΑ σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση, ὅπως καὶ σὲ πολλὲς ἄλλες, εἶναι ἐνάντιος στὴν ἐλευθερία. Ἀπλούστατο. Μιὰ καὶ δὲν νοιάζεται γιὰ πολλὲς λεπτότητες, ὁ Μπερνάρ-Ἀνρί Λεβὺ διακηρύσσει ὅτι ὁ ἀντιαμερικανισμὸς εἶναι φασισμὸς. "Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Ζυλιάρ, ποὺ εἶναι κυριολεκτικὰ βυθισμένος στὸ λυκόφως, μιὰ κι ἔχει πάντα δίκιο, τὸ ἀξίωμά του εἶναι ὅτι οἱ «Γάλλοι διανοούμενοι» δὲν ἀγαποῦν τὴν ἐλευθερία.

Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ἀρκεστεῖ νὰ πεῖ ὅτι ἓνας προσανατολισμὸς σκέψης ποὺ μόνον ὁ Μπερνάρ-Ἀνρί Λεβὺ δηλώνει ὅτι εἶναι «φασιστικὸς» θὰ ἄξιζε τουλάχιστον κάποια προσοχή. Θὰ πρόσθετε ἐπίσης ὅτι ἐὰν ἡ «ἐλευθερία» εἶναι νὰ μοιάζεις διανοητικὰ καὶ πολιτικὰ στὸν Ζὰκ Ζυλιάρ, τότε σίγουρα θὰ ἄξιζε νὰ μὴν εἶσαι ἐλεύθερος.

Ἐμεῖς θὰ ἀρκεστοῦμε νὰ ποῦμε τὸ ἐξῆς : Ἐὰν ὑπάρχει μιὰ μοναδικὴ αὐτοκρατορικὴ Μεγάλῃ Δύναμη πού εἶναι πάντα πεισμένη ὅτι τὰ πιὸ ἄγρια συμφέροντά της συμπίπτουν μὲ τὸ Καλό· ἐὰν ἀληθεύει ὅτι οἱ ΗΠΑ δαπανοῦν κάθε χρόνο γιὰ τὸν στρατιωτικὸ τους προϋπολογισμό περισσότερο ἀπὸ ὅσα ἡ Ρωσία, ἡ Κίνα, ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γερμανία μαζί· ἐὰν αὐτὸ τὸ κράτος πού ἔχει ριχτεῖ στὴ στρατιωτικὴ ὑπερβολὴ δὲν ἔχει ἄλλο δημόσιο εἶδωλο νὰ προσκυνᾷ ἀπὸ τὸν πλοῦτο, δὲν ἔχει συμμάχους ἀλλὰ ὑπηρέτες καὶ δὲν κοιτάζει τοὺς ἄλλους λαοὺς παρά ἐμπορικά, ἀδιάφορα καὶ κυνικά· τότε ἡ στοιχειώδης ἐλευθερία αὐτῶν τῶν κρατῶν, τῶν λαῶν, τῶν ἀτόμων ἔγκειται στὸ νὰ κἀνουν τὰ πάντα, νὰ σκεφτοῦν τὰ πάντα γιὰ νὰ ἀποφύγουν, ὅσο εἶναι δυνατό, τὶς ἐντολές, τὶς ἐπεμβάσεις καὶ τὶς παρεμβάσεις αὐτῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς δύναμης.

Ἄλλο « ἀντιαμερικανισμὸς » δὲν σημαίνει τίποτα. Ὁ ἀμερικανικὸς λαὸς ἔχει φέρεи στὴν ἀνθρωπότητα θαυμάσιες ἀνακαλύψεις σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς ὑπαρξῆς. Σήμερα, ὅμως, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἔχει τὴν παραμικρὴ πολιτικὴ ἐλευθερία, τὴν παραμικρὴ ἀνεξαρτησία πνεύματος, χωρὶς μιὰ σταθερὴ καὶ πεισματικὴ πάλη ἐνάντια στὸ *imperialism* τῶν ΗΠΑ.

Βεβαίως, μπορεῖ νὰ ἔχει κανεὶς σὰν μοναδικὴ του φιλοδοξία νὰ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς ἀφέντες τῆς Οὐάσιγκτον σὰν ὁ πιὸ ἐνθουσιώδης ὑπηρέτης τους. Μερικὲς φορές φαίνεται σὰν νὰ ὄνειρεύεται ὁ Τόνυ Μπλαῖρ ν' ἀναπαυτεῖ μετὰ θάνατον ἢ γιὰ Ἀγγλία του μὲ τὸ νὰ γίνεи ἡ πεντηκοστὴ πρώτη Πολιτεία τῶν ΗΠΑ. Θυμίζει αὐτοὺς τοὺς ὑποτελεῖς « βασιλιάδες » τῆς Ρώμης πού μερικὲς τραγωδίες τοῦ Corneille δείχνουν πόσο φοφοδεεῖς εἶναι : « Ἄχ,

μή μου δημιουργεῖτε μελάδες με τή [ρωμαϊκή] Δημοκρατία!» λέει ὁ Πρυσίας, ὁ Πεταῖν τῆς Βιθυνίας στὸν ἐν δυνάμει ἀντιστασιακὸ Νικομήδη. Ἄς μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ εἶμαστε μετὸ μέρος τοῦ Νικομήδη καὶ νὰ θεωροῦμε ὅτι ἡ ἐλευθερία μας ἔχει σὰν ὄρο ἀναπόφευκτο νὰ ἔχουμε μελάδες, σοβαροὺς μελάδες μετὴν ἀμερικανικὴ «δημοκρατία», ὅπως εἶχε ὁ ἥρωας τοῦ Κορνέιγ μετὴ ρωμαϊκὴ «Δημοκρατία». Μελάδες, θὰ ἔλεγε κανεὶς, «μέχρι θανάτου». Γιατὴ ἡ ἀμερικανικὴ Δύναμη δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ὁ θανατηφόρος ἐγγυητὴς τῆς ἀηδιαστικῆς συσσώρευσης πλούτου. Ὁ ἀμερικανικὸς στρατὸς εἶναι τὸ ὄργανο τῆς Ράτσας τῶν «δυτικῶν» ἀρχόντων ἐνάντια στοὺς ἀπόκληρους ὀλόκληρης τῆς γῆς.

Ἡ διαζευκτικὴ σύνθεση δύο μηδενισμῶν

Μποροῦμε νὰ ἐπιστρέψουμε ἐκεῖ ποὺ ξεκινήσαμε: στὴ φιλοσοφία ἀπέναντι στὸ συμβάν. Περάσαμε μέσα ἀπὸ τὸ μεῖζον αὐτὸ στάδιο κριτικῆς ποὺ εἶναι πάντα ἡ καθάρση τῶν φωνημάτων. Ἀπὸ τὴ συναινετικὴ φράση «ὁ πόλεμος τῶν δημοκρατιῶν κατὰ τῆς ἰσλαμικῆς τρομοκρατίας» δὲν ἀπέμεινε καὶ τίποτε ποὺ νὰ ἔχει νόημα.

Τότε, ποιά εἶναι ἡ δική μας διατύπωση; Ἐμεῖς λέμε, δανειζόμενοι μετὰ χαρὰ μιὰ ἔννοια τοῦ Gilles Deleuze: Αὐτὸ ποὺ μαρτυροῦν τὸ ἔγκλημα στὴ Νέα Ὑόρκη καὶ οἱ πόλεμοι, οἱ ὁποῖοι ἀκολούθησαν, εἶναι ἡ διαζευκτικὴ σύνθεση δύο μηδενισμῶν.

Ἄς διασαφηνίσουμε αὐτὸν τὸν ἀφορισμό.

Ἦσεται σύνθεση γιατί οἱ πρωταγωνιστές ὅλων αὐτῶν

είναι κατά τή γνώμη μας του ίδιου είδους. Ναι, από τή μιὰ ὁ Μπίν Λάντεν ἢ ὅποιοσδήποτε κι ἂν εἶναι ὁ ἐντολέας του ἐγκλήματος καί ἀπό τήν ἄλλη τὰ θεμέλια τῆς ἀμερικανικῆς ὑπερδύναμης ἀνήκουν στὸν ἴδιο κόσμο, τὸν μηδενιστικὸ κόσμο του χρήματος, τῆς τυφλῆς ἰσχύος, του κυνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, του κρυμμένου χρυσοῦ τῶν πρώτων ὑλῶν, τῆς πλήρους περιφρόνησης γιὰ τήν κοινὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, τῆς ἀλαζονείας μιᾶς αὐτοπεποιθήσης ποὺ θεμελιώνεται στὸ κενό. Καί ἀκόμα τῆς ἠθικολογικῆς καί θρησκευτικῆς φλυαρίας ποὺ κολλᾶνε σὲ ὅλα αὐτά: Τὸ Καλό, τὸ Κακό, ὁ Θεὸς χρησιμεύουν σὰν ρητορικὰ στολίδια καί ἀπό τή μιὰ μεριά κι ἀπό τήν ἄλλη, σ' αὐτὲς τὶς κονταρομαχίες τῆς χρηματιστικῆς ἀγριότητος, σ' αὐτὲς τὶς συνωμοσίες γιὰ ἡγεμονικὴ ἐξουσία.

Υπάρχει διάζευξη γιὰτὶ εἶναι ἀναπόφευκτα μὲ τὴ μορφή του ἐγκλήματος ποὺ αὐτοὶ οἱ πρωταγωνιστὲς ἀναζητοῦν καί βρίσκουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Εἶτε πρόκειται γιὰ τὸ ἐγκλημα στὴ Νέα Ὑόρκη, ἓνα ἐγκλημα ἰδιωτικὸ καί αὐτοκτονικὸ ποὺ τὸ μηχανεύτηκαν μυστικά, εἶτε γιὰ τὸ ἐγκλημα στὴν Καμπούλ, τὴν Κανταχάρ, τὴ Βαγδάτη κι ἄλλοῦ, ἓνα ἐγκλημα κρατικὸ μὲ τὴ μεγάλη ἀρωγὴ ἀναισθητοποιημένων μηχανισμῶν ποὺ ἐπιτρέπουν τὸ θάνατο τῶν ἄλλων καί τὸν «μηδενικὸ θάνατο» τῶν αὐτουργῶν.

Τὸ μαζικὸ ἐγκλημα ἦταν τὸ ἀκριβὲς ἀνεστραμμένο ἀντίγραφο τῆς αὐτοκρατορικῆς βιαιότητος. Ράφτηκε πάνω της σὰν φόδρα, καί τὸ προσωπικὸ του, πραγματικὸ ἢ δανεισμένο (ὁ Μπίν Λάντεν, οἱ Ταλιμπὰν κλπ.), προέρχεται ἄμεσα ἀπὸ τᾶ κρυφὰ μαγειρεῖα τῆς ἀμερικανικῆς ἡγεμονίας, ἐκπαιδεύτηκε καί χρηματοδοτήθηκε ἀπ' αὐτὴν καί δὲν ἐπιθυμεῖ τίποτα ἄλλο ἀπὸ κάποια ἐπίλεκτη θέση

μέσα στο σύστημά του. Ἡ θρησκεία δὲν εἶναι σὲ ὅλα αὐτὰ τίποτα ἄλλο παρὰ ἓνα δημαγωγικὸ λεξικὸ πού δὲν ἀξίζει τίποτα λιγότερο ἢ περισσότερο ἀπὸ τὸν λαϊκίστικο «ἀντικαπιταλισμὸ» τῶν φασιστῶν στὴ δεκαετία τοῦ '30. Μιλοῦν γιὰ τοὺς μουσουλμάνους «ἀπόκληρους» ἀλλὰ θέλουν νὰ γίνουν Σαουδάραβες, δηλαδή Ἀμερικανοὶ δισεκατομμυριοῦχοι, ὅπως ἄλλοτε εἶχαν συνεχῶς στὸ στόμα τους τὶς λέξεις Γερμανὸς «ἐργάτης» μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ γίνουν κρατικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐμπόρων κανονιῶν. Ἀπὸ τὴ μεριὰ τοῦ Μπους ἔχουνε μαζί τους τὸν Θεό, τὸ Καλό, τὴ Δημοκρατία καὶ ἐπίσης τὴν Ἀμερικὴ (πού εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα) γιὰ νὰ κυνηγήσουν τὸ Κακό, ἐνῶ, στὴν πραγματικότητα, ἐκεῖνο πού θέλουν εἶναι νὰ ὑπενθυμίσουν σὲ ὅλα τὰ ἀνυπάκουα πλάσματα τῆς αὐτοκρατορίας ὅτι θὰ τοὺς κάνουν στάχτη ἂν φανταστοῦν ὅτι μποροῦν νὰ δαγκώσουν τὸν Ἀφέντη. Κι ἂν δὲν εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔνοχοι, τότε εἶναι οἱ συγγενεῖς τους. Τί διάβολο, πρόκειται γιὰ ἀεροπορικὴ βεντέτα! Κι ἂν δὲν εἶναι οἱ συγγενεῖς τους, εἶναι οἱ ἄνθρωποι στοὺς ὁποίους ἔμεναν αὐτοὶ οἱ καταραμένοι. Κι ἂν δὲν ἦταν οἱ οἰκοδεσπότες τους, ὅποιοσδήποτε δυστυχισμένος τοὺς μοιάζει ἀόριστα θὰ βόλευε τὴν κατάσταση. Ὅπως τὸ δήλωσε καὶ ὁ ὑπουργὸς Ἀμυνας Ράμσφελντ, μὲ αὐτὴ τὴν εἰλικρίνεια τῶν αὐτοκρατόρων πού πᾶνε κυνήγι, τὸ ζήτημα εἶναι νὰ σκοτώσουμε ὅσο περισσότερο κόσμος μποροῦμε. Θὰ πρέπει νὰ λεχθεῖ ὅτι τοὺς πρόσφεραν χεῖρα βοηθείας αὐτοὶ οἱ μελιστάλαχοι καθηγητὲς τῶν ἀμερικανικῶν Πανεπιστημίων πού ἀναρωτιόντουσαν ἐὰν δὲν θὰ ἦταν χρήσιμο, ἐνόψει τῶν περιστάσεων, νὰ χρησιμοποιήσουν βασιανιστήρια. Πράγμα πού ἔκανε ἄλλους καθηγητὲς, πιὸ λεπτούς, νὰ ἔχουν ἀντίρρηση καὶ νὰ προτείνουν ὅτι

ήταν από κάθε άποψη προτιμότερο να ξαποστείλουν τους ύπόπτους σε φιλικές χώρες όπου τα βασανιστήρια είναι επίσημη μέθοδος. Σύμφωνα με τις τελευταίες ειδήσεις, τους στριμώχνουν, ναρκωμένους και άλυσοδεμένους, για να τους μεταφέρουν σε χιλιάδες κελιά που χτίστηκαν βιαστικά στη βάση του Γκουαντάναμο : στο νησί της Κούβας. Πρέπει να εκτιμήσετε την ειρωνεία !

"Όπως και το έγκλημα της Νέας Υόρκης, έτσι κι ο άμερικανικός πόλεμος είναι αποδεσμευμένος από κάθε δίκαιο, είναι αδιάφορος σε κάθε πρόταγμα. Κι από τις δύο πλευρές πρόκειται για τυφλό χτύπημα με σκοπό να αποδείξεις τη δύναμη κρούσης που έχεις. Πρόκειται για μηδενιστικά και αίματηρά παιχνίδια ισχύος χωρίς σκοπιμότητα, χωρίς αλήθεια.

"Όλα τα τυπικά γνωρίσματα του εγκλήματος της Νέας Υόρκης το δείχνουν ότι είναι μηδενιστικό : η ιεροποίηση του θανάτου, η απόλυτη αδιαφορία για τα θύματα, η μετατροπή σε έργαλειό του έαυτού τους και των άλλων... 'Η μεγαλύτερη απόδειξη, όμως, είναι η σιωπή, η φοβερή σιωπή των ατύργων και όσων σχεδίασαν αυτό το έγκλημα. Γιατί η πολιτική βία που δεν είναι μηδενιστική αλλά καταφατική, απελευθερωτική, όχι μόνον υιοθετείται πάντα από κάποιον αλλά και βρίσκει την ουσία της σ' αυτή την υιοθέτηση. "Όταν οι πρώτοι πρώτοι αντιστασιακοί το 1941 σκοτώνουν έναν Γερμανό αξιωματικό ή ανατινάζουν μια κολόνα ηλεκτρισμού τα κάνουν για να πουν : « Είμαστε έμεϊς οι αντιστασιακοί ! 'Η αντίσταση υπάρχει και θα συνεχίσει να χτυπάει ! » Τήν πράξη πρέπει να τη συνοδεύει, όσο επικίνδυνο κι αν είναι κάτι τέτοιο, ή προκήρυξη που λέει ποιός κάνει τί. 'Η βία είναι Προκήρυγμα, ας μάς

ἐπιτραπεῖ ὁ νεολογισμός. Δὲν ἔγινε τίποτα τέτοιο στὴν παρούσα περίπτωση. Ἡ πράξι παραμένει χωρὶς ὄνομα, ἀκώλυμη, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ ὀνόματα συμμοριτῶν. Θὰ δοῦμε ἐδῶ τὸ ἀδιάψευστο σημεῖο ἑνὸς εἴδους φασιστικοῦ μηδενισμοῦ.

Ἀπέναντί του ἔχουμε τὸν μηδενισμὸ στὸν ὁποῖο ταιριάζει τὸ παλιὸ ὄνομα τοῦ « κεφαλαίου ». *Das Kapital*. Στὴν ἐκτεταμένη του μορφή, ὅταν ἡ ἀγορὰ γίνεται πραγματικὰ παγκόσμια. Στὸν δικό του φετιχισμό τοῦ φορμαλισμοῦ τῆς ἐπικοινωνίας. Στὴν ἀκραία του πολιτικὴ φτώχεια: τὴν ἀπουσία ὁποιουδήποτε ἄλλου προτάγματος ἀπὸ τὴ διαίω- νιση, τὴ διαίω- νιση τῆς ἡγεμονίας γιὰ τοὺς Ἀμερικανούς τῆς πιὸ βολικῆς ὑποτέλειας γιὰ τοὺς ἄλλους.

Ἀπὸ δομικὴ ἄποψη, αὐτὸς ὁ μηδενισμὸς μπορεῖ νὰ ὀνομαστῆι μηδενισμὸς δυνητικῆς ἰσότητος. Ἀπὸ τὴ μιὰ οἱ κυβερνήσεις πὺ τοὺς ἐξυπηρετεῖ ὀργανώνουν τερατώ- δεις ἀνισότητες, ἀκόμα καὶ μπροστὰ στὸ ἀπλὸ γεγονὸς τῆς ζωῆς. Ἐὰν γεννηθεῖτε στὴν Ἀφρική, θὰ ζήσετε ἴσα τριάντα χρόνια, ἐὰν γεννηθεῖτε στὴ Γαλλία, ὀγδόντα. Αὐ- τὸς εἶναι ὁ σύγχρονος « δημοκρατικὸς » κόσμος. Ταυ- χρονα, ὅμως (κι αὐτὸ ἀκριβῶς στηρίζει στὶς συνειδήσει τὴν ἴδια τὴ δημοκρατικὴ φενάκη), ὑπάρχει μιὰ ἐξισωτικὴ δογματικὴ, αὐτὴ τῆς ἰσότητος μπροστὰ στὰ ἐμπορεύμα- τα. Τὸ ἴδιο προϊόν προτείνεται παντοῦ. Ἡ σύγχρονη δε- μοκρατία, ἐξοπλισμένη μὲ αὐτὴ τὴν καθολικὴ ἐμπορευμα- τικὴ πρόταση, μπορεῖ νὰ διαμορφώσει μέσα σ' αὐτὴν ὑποκείμενο τῆς ἀφηρημένης ἰσότητάς της: τὸν καταναλω- τή, αὐτὸν πὺ μπροστὰ στὰ ἐμπορεύματα εἶναι ὑποτίθε- ταυτόσημος μὲ ὁποιοδήποτε ἄλλον μέσα στὸν ἀφηρημέ- νθρωπὸ χαρακτηρισμὸ του ὡς ἀγοραστῆ. Τὸν ἄνθρωπο τ

ἀγορᾶς. Σὰν ἄνδρας (ἢ γυναίκα) εἶναι ὁ ἴδιος μὲ κάθε ἄλλον, φτάνει νὰ ἀτενίζει τὴν ἴδια προθήκη ἐμπορευμάτων. Τὸ ἂν ἔχει λιγότερα λεφτὰ ἀπὸ κάποιον ἄλλον, καὶ ἄρα ἔχει ἄνιση δυνατότητα ἀγορᾶς, αὐτὸ εἶναι μιὰ δευτερεύουσα τυχαιότητα, καὶ ἐξᾴλλου γι' αὐτὸ δὲν φταίει κανένας (μήπως, πάλι, φταίει κι ὁ ἴδιος ἐὰν τὸ δοῦμε ἀπὸ πιὸ κοντά;). Κατ' ἀρχὴν, ὅποιοσδήποτε μπορεῖ –δικαιωματικὰ– νὰ ἀγοράσει ὅτιδήποτε πουλιέται, εἶναι ἴσος μὲ ὅποιοσδήποτε ἄλλον.

Ἐν τῷ μεταξύ, αὐτὴ ἡ ἰσότητα, ὅπως γνωρίζουμε, δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ματαιώση καὶ φθόνος. Εἶναι πάντως ἡ μόνη ἰσότητα στὸ ὄνομα τῆς ὁποίας μποροῦν νὰ μιλοῦν ἀπὸ κοινοῦ καὶ οἱ «δυτικὲς» κυβερνήσεις καὶ οἱ δισεκατομμυριοῦχοι «τρομοκράτες».

Ἀπὸ ἀποψη συγκυριακῆ, ὁ καπιταλιστικὸς μηδενισμὸς ἔχει φτάσει στὸ στάδιο τῆς ἀνυπαρξίας κάθε κόσμου. Naί, σήμερα δὲν ὑπάρχει κανένας κόσμος, ὑπάρχουν μονάχα μεμονωμένες καὶ ἀποκομμένες καταστάσεις. Δὲν ὑπάρχει κόσμος, ἀπλούστατα γιὰτὶ οἱ περισσότεροὶ κάτοικοι τοῦ πλανήτη δὲν δέχονται οὔτε κὰν τὸ δῶρο ἐνὸς ὀνόματος, ἐνὸς ἀπλοῦ ὀνόματος. Ὅταν ὑπῆρχαν ἡ ταξικὴ κοινωνία, τὰ προλεταριακὰ κόμματα ἢ αὐτὰ πού ὑποτίθεται πὼς ἦταν τέτοια, ἡ ΕΣΣΔ, οἱ ἐθνικοαπελευθερωτικοὶ πόλεμοι, ὅποιοσδήποτε ἀγρότης ὅποιασδήποτε χώρας μποροῦσε νὰ ἔχει ἓνα πολιτικὸ ὄνομα. Ὅπως καὶ κάθε ἐργάτης τῆς κάθε πόλης. Δὲν θὰ ποῦμε ὅτι ἦταν καλύτερη ἢ ὑλικὴ κατάστασή τους, σίγουρα ὄχι, οὔτε ὅτι αὐτὸς ὁ κόσμος ἦταν θαυμάσιος. Ἡ συμβολικὴ τους κατάστασις, ὅμως, ὑπῆρχε κι ὁ κόσμος αὐτὸς ἦταν κόσμος. Σήμερα, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς μεγαλοαστοὺς καὶ τοὺς μικροαστοὺς τῶν αὐτο-

κρατορικῶν πόλεων πού αὐτοανακηρύσσονται σέ « πολιτισμό », δὲν ἔχετε παρὰ μόνον ἀνώνυμους ἀποκλεισμένους. « Ἀποκλεισμένος » εἶναι τὸ ὄνομα γιὰ ὅποιον δὲν ἔχει ὄνομα, ὅπως « ἀγορά » εἶναι τὸ ὄνομα ἐνὸς κόσμου πού δὲν εἶναι κόσμος. Στὴν πραγματικότητα, ἂν ἀφαιρέσεις αὐτοὺς πού κάνουν νὰ ζεῖ ἡ σκέψη, μαζί καὶ ἡ πολιτικὴ σκέψη, μέσα σὲ ἰδιαίτερες μεμονωμένες καταστάσεις, δὲν ἔχετε τίποτα ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀμερικανικὸ στρατό.

Συμπερασματικά: καὶ ἡ φιλοσοφία;

Ἐὰν ἡ κατάσταση εἶναι ὅπως τὴ λέμε - ἢ διαζευκτικὴ σύνθεση δύο μηδενισμῶν -, τότε εἶναι φοβερὴ ὅπως τὴ βλέπουμε. Ἀναγγέλλει τὴν ἐπανάληψη καταστροφῶν.

Ἡ φιλοσοφία, ὡς ἐκ τούτου, ἔχει ἀποστολὴ νὰ ὑποδεχτεῖ στὴ σκέψη ὅλα ὅσα βρίσκονται ἐκτὸς αὐτῆς τῆς σύνθεσης. Ἡ φιλοσοφία κάνει συνθήκη τοῦ δικοῦ της γίνεσθαι ὅλα ὅσα συλλαμβάνει καταφατικὰ ἀπὸ ἓνα πραγματικὸ σημεῖο καὶ τὰ ὑψώνει σὲ σύμβολο.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ τὸ πετύχει αὐτὸ πρέπει νὰ ἔρθει σὲ ρήξη μὲ ὅ,τι τὴν κάνει νὰ εἰσέρχεται στὰ κυκλώματα τοῦ μηδενισμοῦ, ὅ,τι παρεμποδίζει καὶ ἐξαλείφει τὴν καταφατικὴ της δύναμη. Πρέπει νὰ ξεπεράσουμε τὸ μηδενιστικὸ μοτίβο τοῦ « τέλους τῆς δυτικῆς Μεταφυσικῆς ». Γενικότερα, πρέπει νὰ ἀποσπαστοῦμε ἀπὸ τὴν καντιανὴ κληρονομιά, ἀπὸ τὸν συνεχῆ ἔλεγχο τῶν ὁρίων, ἀπὸ τὴν κριτικὴ μονομανία, ἀπὸ τὴν περιοριστικὴ μορφή τῶν κρίσεων. Γιατὶ μία μόνο σκέψη εἶναι εὐρύτερη ἀπὸ ὅποιαδήποτε κρίση.

Με μιὰ κουβέντα : Εἶναι οὐσιῶδες νὰ ἔρθουμε σὲ ρήξη μὲ τὸ παντοδύναμο σήμερα μοτίβο τοῦ πεπερασμένου. Προερχόμενο τόσο ἀπὸ τὴν κριτικὴ [καντιανή] ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἐρμηνευτικὴ παράδοση, καλόδεχτο τόσο ἀπὸ τοὺς θετικιστὲς ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς φαινομενολόγους, τὸ μοτίβο τοῦ πεπερασμένου εἶναι ἡ διακριτικὴ μορφή μὲ τὴν ὁποία ἡ σκέψη ἀναδιπλώνεται ἐκ τῶν προτέρων στὴν ταπεινότητα ποὺ τὴν ὑποχρεώνει νὰ τηρεῖ, σὲ ὅλες τὶς περιστάσεις, ὁ ἄγριος σύγχρονος μηδενισμός.

Τὸ καθῆκον τῆς φιλοσοφίας εἶναι συνεπῶς καθαρὸ : Νὰ ἀποκαταστήσει ὀρθολογικὰ τὰ ἀποθέματα καταφατικοῦ ἀπειροῦ ποὺ ἀπαιτεῖ κάθε ἀπελευθερωτικὸ πρόταγμα. Ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι καὶ ποτὲ δὲν ἦταν αὐτὸ ποὺ διαθέτει ἀπὸ μόνο του τὶς πραγματικὲς μορφὲς τῆς χειραφέτησης. Αὐτὸ εἶναι ἡ πρωταρχικὴ ἀποστολὴ αὐτοῦ ποὺ συμπυκνώνεται στὴν πολιτικὴ διαδικασίᾳ παραγωγῆς σκέψης. Εἶναι, ὅμως, σὰν τὴ σοφίτα ὅπου, σὲ καιροὺς δύσκολους, μαζεύουμε κάποια ἐφόδια, τακτοποιοῦμε κάποια ἐργαλεῖα. Κι ἀκονίζουμε κάποια μαχαίρια. Εἶναι αὐτὴ ποὺ προτείνει σὲ ὅλες τὶς ἄλλες μορφὲς σκέψης μιὰ εὐρεία παρακαταθήκη μέσων. Αὐτὴ τὴ φορά, πρέπει νὰ στραφεῖ στὴν πλευρὰ τῆς κατάφασης καὶ τοῦ ἀπειροῦ γιὰ νὰ ἐπιλέξει καὶ νὰ μαζέψει τὰ ἐφόδιά της, τὰ ἐργαλεῖα της, τὰ μαχαίρια της.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ
ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗ ΣΕΡΒΙΑ

ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΣΗΜΕΡΑ ΠΟΙΟΣ ΧΤΥΠΑΕΙ ΠΟΙΟΝ;

ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΘΕΣΟΥΜΕ ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ πού χρησιμοποιοῦ καὶ στὸν ὑπότιτλο σχετικὰ μὲ τὸν πόλεμο τοῦ ΝΑΤΟ κατὰ τῆς Σερβίας. Παραμένει ἐνεργὸ ἐπίσης σχετικὰ μὲ τὸ ἐμπάργκο καὶ τοὺς ἀεροπορικοὺς βομβαρδισμοὺς στὸ Ἰράκ· σχετικὰ μὲ τὶς μαζικὲς σφαγὲς στὴν Ἀφρική· σχετικὰ μὲ τὶς μεθόδους τοῦ κράτους τοῦ Ἰσραὴλ ἀπέναντι στοὺς Παλαιστίνιους· ἐπίσης ὅταν πρόκειται γιὰ τὸν ἀποικιακὸ πόλεμο τῶν Ρώσων κατὰ τῶν Τσετσένων ἢ γιὰ τὶς ἐπιχειρήσεις καταστολῆς τοῦ κινεζικοῦ κράτους στὸ Θιβέτ καὶ τὸ Σινκιάνγκ. Εἶναι τὸ ἐρώτημα τοῦ πολέμου στὸν σημερινὸ κόσμο, μετὰ τὸν « ψυχρὸ πόλεμο ». Ἐν τῷ μεταξὺ, σ' αὐτὸ πού ὀνομάστηκε « σύγκρουση τοῦ Κοσόβου », ἔχει ἀποφευχθεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἡ ἔννοια τοῦ πολέμου ὅπως καὶ τὸ ποιὸς βρίσκεται σὲ πόλεμο. Γιὰ παράδειγμα, ἡ Γαλλία, τῆς ὁποίας τὰ ἀεροπλάνα βομβάρδιζαν τὸ Βελιγράδι, βρισκόταν σὲ πόλεμο μὲ τὴ Σερβία ; Ἡ κυβέρνησις θὰ ὀρκιζόταν πὼς ὄχι. Πράγμα πού ἀποδεικνύει ὅτι σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν ὑπόθεσις πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ἀπὸ κοντὰ τὴ γλώσσα πού χρησιμοποιήθηκε.

Γιὰ νὰ ἀρχίσουμε, ἄς παραθέσουμε, ὅπως ἦταν, τὴ συναινετικὴ θέασις τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Σερβίας στὰ περιοδικὰ ὄλων τῶν πολιτικῶν ἀπόψεων. Ἡ μᾶλλον, τὴ γενικότητα πού στηρίζει αὐτὴ τὴ θέασις καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐπέμβασις τοῦ ΝΑΤΟ κατὰ τῆς Σερβίας δὲν εἶναι παρὰ ἓνα μόνο

παράδειγμα (ἐξάλλου, ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ περίπτωση, ἕνας τύπος, αὐτὸς ὁ πόλεμος δὲν εἶναι πόλεμος γι' αὐτοὺς ποὺ τοὺς μαγεύει).

Ὁλοκληρωτικὰ συστήματα, δικτάτορες διψασμένοι γιὰ ἐξουσία, νέοι Χίτλερ, χτυποῦν κτηνωδῶς ἀνυπεράσπιστα θύματα, ποδοπατώντας τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. Παρὸλο ποὺ κάθε μέρα τὰ ρεπορτάζ τῶν ἐφημερίδων κυριαρχοῦνται ἀπὸ αὐτὲς τὶς φρικαλεότητες, οἱ δυτικὲς δυνάμεις, οἱ μόνες ποὺ ἔχουν μιὰ οὐσία δημοκρατικὴ καὶ ἀνθρωπιστικὴ, διστάζουν, καθὼς εἶναι ἀκόμα θύματα τῆς ἀδράνειας ποὺ ἐπιφέρει τὸ συμφέρον τοῦ Κράτους. Εὐτυχῶς, ὑπάρχει ἡ ὀλοένα πιὸ ἐπίμονη πίεση τῆς κοινῆς γνώμης ποὺ ἀντιπροσωπεύονται, προπαντὸς στὴ Γαλλία, ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους-δημοσιογράφους τοὺς ἀρμόδιους νὰ μιλήσουν γιὰ τὸ Δίκαιο. Ὑποχωρώντας σ' αὐτὴ τὴν ἀκατανίκητη ἠθικὴ πίεση, οἱ συνασπισμένες δημοκρατικὲς καὶ ἀνθρωπιστικὲς στρατιὲς χτυποῦν ἀκούραστα τὸ Κτῆνος. Ὁ ἠθικὸς πόλεμος κάνει νὰ σφίγγονται οἱ καρδιὲς τοῦ πλήθους τῶν θεατῶν ἀλλὰ ἡ δικαιοσύνη πρέπει νὰ ἐπιβληθεῖ. Ὑπάρχουν ἀνήθικα ψεγάδια. Σύμφωνα μὲ τὰ ἀνακοινωθέντα τῶν στρατηγῶν (μόνο τέτοια ὑπάρχουν πάντα στοὺς πολέμους), τὰ ψεγάδια παραμένουν περιθωριακά. Μερικὲς δεκάδες δυστυχεῖς νεκροὶ ἐδῶ κι ἐκεῖ. Πολὺ λίγα πράγματα. Τελικά, τὰ στρατεύματα τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καταλαμβάνουν τὸ ἐπίμαχο ἔδαφος, ὅποιο κι ἂν ἦταν αὐτό. Διορίζουν ἕναν ἀνθύπατο τοῦ ὁποίου ἡ ἠθικὴ εἶναι ἀνωτέρα πάσης ὑποψίας. Παραμένουν ἐκεῖ τριάντα ἢ πενήντα χρόνια ἀλλὰ δὲν ἔχει σημασία: Ἡ κοινὴ γνώμη δὲν νοιάζεται πιά γιὰ τίποτα, ἡ ἀνθρωπιστικὴ καταγίδια πέρασε.

Θὰ ἤθελα νὰ χρησιμοποιοῦσῶ μιὰ μέθοδο τῆς Σημαντικῆς γιὰ τὴν ἀξιολόγησι αὐτοῦ τοῦ μοντάζ. Νὰ ἐξετάσουμε τὰ ὀνόματα ποὺ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ νὰ δομηθεῖ ἡ κατάστασι στὴν πρῶην Γιουγκοσλαβία ἐδῶ καὶ χρόνια καὶ τὰ ὅποια τὴ δόμησαν γύρω ἀπὸ τὴν τριλογία τοῦ ἐγκληματία, τοῦ θύματος καὶ τῆς ἀνθρωπιστικῆς ἐπέμβασις, δηλαδὴ τοῦ ἀπελευθερωτῆ ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὴν ὠραία Δύσι. Αὐτὰ τὰ ὀνόματα προσπάθησαν νὰ κάνουν νὰ πιστέψουν ἄνθρωποι πολὺ ἀπομακρυσμένοι, πράγμα ποὺ πρέπει νὰ εἰπωθεῖ, ἀπὸ κάθε ἐνδιαφέρον γιὰ τὶς γειτονικῆς αὐτῆς χῶρες, ὅτι ἡ οὐσία τῆς διαδικασίας ἀποσύνθεσις τοῦ γιουγκοσλαβικοῦ ὁμοσπονδιακοῦ κράτους ἦταν αὐτὴ ἡ «ἠθικὴ» τριλογία. "Ἡ, πάλι, ὅτι ὄφειλε ὁ καθένας νὰ γνωρίζει αὐτὴ τὴν κατάστασι, σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴν ὀνομαστικὴ δόμησι, καὶ νὰ ζητᾷ τὴν ἐπέμβασι.

Πῶς λειτούργησε ἡ ἀλυσίδα τῶν ὀνομάτων καὶ πῶς ἔμοιαζε αὐτὸ τὸ μοντάζ ;

"Ἄς δοῦμε τὰ πράγματα πρῶτα ἀπὸ τὴ μεριὰ τοῦ ἐγκληματία καὶ τοῦ ἐγκλήματός του. Ὁ ἐγκληματίας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνας δημοκράτης, γιὰτὶ —προπαντὸς στὴ Γαλλία, ὅπου ἀπὸ τὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ '70 ἡ διανοητικὴ ἀντεπανάστασι κατασκευάστηκε πάνω σ' αὐτὰ τὰ φωνήματα— κάθε δράμα παίζεται στὴ σκηνὴ τῆς ἀντίθεσις ἀνάμεσα σὲ δημοκρατία καὶ ὀλοκληρωτισμό, ἀνάμεσα σὲ ἐλευθερία καὶ δικτατορία. "Ἄρα ὁ Μιλόσεβιτς πρέπει νὰ παρουσιαστῆ σὰν ὁ τελευταῖος τύραννος τῶν Βαλκανίων, μὲ ὅλο τὸ συνηθισμένο φολκλὸρ ποὺ κληρονομήθηκε ἀπὸ τὸν Τέν Τέν (*Τὸ σκῆπτρο τοῦ Ὀττοκάρ*) : Ἡ κακότατη κυρία Μιλόσεβιτς νὰ κρατᾷ τὰ νήματα στὴ σκιά, τὸ χρυσάφι νὰ ἀποθηκεύεται στὴν Ἑλβετία, ἡ ἄγρια βλακεία

τοῦ δυνάστη, οἱ μυστικές ὑπηρεσίες, ἡ ἀβέβαιη συνωμοσία τῶν συνταγματαρχῶν καὶ τὰ τοιαῦτα.

Βεβαίως, δὲν βλέπουμε τὸν Μιλόσεβιτς νὰ ἔχει κάποια διαφορετικὴ οὐσία ἀπὸ τὸν Κροάτη Φράνκο Τούντζμαν, ἀπὸ τὸν Βόσνιο Ἴζετμπέκοβιτς ἢ τὸν Ρῶσο Μπόρις Γιέλτσιν. Οὕτε, τελικά, ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἀρχηγὸ κράτους. "Ὅπως ὅλοι οἱ συνάδελφοί του μετὰ τὴν πτώση τῶν «σοσιαλιστικῶν» Κρατῶν-Κομμάτων τῆς Εὐρώπης, ἐξελέγη κανονικά, ὅπως καὶ αὐτοὶ (καί, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, ὅπως κάθε ἀρχηγὸς κράτους) δὲν ἀπολαύει τῆς ἐμπιστοσύνης παρὰ μόνο τοῦ ἄμεσου περιβάλλοντός του, ἰδιαιτέρως τῆς οἰκογένειάς του (αὐτὴ ἦταν ἡ περίπτωσις καὶ τοῦ Μιττεράν ἢ τοῦ Νίξον ἢ τοῦ Μάο ὅταν γέρασε, αὐτὴ εἶναι ἡ περίπτωσις τοῦ Κλίντον ἢ τοῦ Σιράκ), ὅπως καὶ αὐτοὶ σφίγγει τὴ μέγκενι γύρω ἀπὸ τὸ λαιμὸ τῶν ΜΜΕ καὶ ὅπως καὶ αὐτοί, ἔχοντας παραιτηθεῖ ἀπὸ κάθε ἐσωτερικὴ πολιτικὴ προοπτικὴ, συμπαρασυρόμενος ἀπὸ τὴν κατάρρευσις τοῦ προγενέστερου κρατικοῦ συστήματος, ζητᾷ νὰ δείξει εὐπρόσδεκτο πρόσωπο τουλάχιστον πρὸς τὴν πλευρὰ τοῦ ἐθνικισμοῦ. Εἶναι, ὅμως, (λίγο) πιὸ ἰσχυρὸς ἀπὸ τοὺς γείτονες καὶ ἀνταγωνιστὲς του Κροάτες, Βόσνιους, Μαυροβούνιους, Μακεδόνες, Ἀλβανούς... "Ἐτσι θὰ γίνῃ καὶ ἡ δακτυλοδεικτούμενος ἐγκληματίας, σὲ ἀντίθεσις μὲ τοὺς ἄλλους πού, ἐὰν εἶχαν τὴν εὐκαιρία, θὰ ἔκαναν τὰ ἴδια μὲ αὐτόν.

Τὸ ὅτι τὸ ἐγκλημα εἶναι τῆς ἴδιας φύσεως μὲ τὶς δικτατορίες ἀποτελεῖ μιὰ μείζονα θέσις τῆς πολιτικῆς σήμερᾶ χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι δὲν εἶναι καὶ ἀπολύτως λαθὴ μὲν. "Ἄν ἐξετάσουμε μονάχα τὴ Γαλλία, δὲν μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι οἱ κυβερνήσεις τῆς Τετάρτης Δημοκρατίας

ἢ ἐκεῖνες τῆς ἀρχῆς τῆς Πέμπτης ἐπὶ ντὲ Γκῶλ, ἦταν ὀλοκληρωτικὲς δικτατορίες. Παρ' ὅλα αὐτὰ συσώρευαν στὴν Ἀλγερία ἀποτρόπαια ἐγκλήματα, συστηματικὰ βασανιστήρια, βιασμούς κατ' ἐξακολούθησιν, ἐκτοπίσεις καὶ πυρπόλησιν χωριῶν κλπ. Θὰ ἦταν ἐξίσου σωστὸ νὰ καθίσουν στὸ ἐδώλιο ἐνὸς ὑποθετικοῦ δικαστηρίου τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου τόσο οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ πολιτικοὶ αὐτῆς τῆς περιόδου ὅσο καὶ ὁ Πινοσέτ ἢ οἱ μαχαιροβγάλτες τοῦ γιουγκοσλαβικοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Γιὰ νὰ μὴν πεῖ κανεὶς τίποτα γιὰ τοὺς Ἀμερικανοὺς ἡγέτες καὶ στρατιωτικοὺς ποὺ κατέστρεψαν τὸ Βιετνάμ.

Θὰ ἦταν καλύτερον νὰ διακρίνομε τίς καταστάσεις παρὰ τὰ καθεστῶτα. Οἱ πόλεμοι εἶναι πάντα ἄγριοι ἀλλὰ οἱ ἐμφύλιοι καὶ οἱ ἀποικιακοὶ πόλεμοι εἶναι ἰδιαίτερα φρικτοί. Δὲν βλέπομε πῶς εἶναι λιγότερο φρικτοὶ ἐὰν γίνονται ἀπὸ κοινοβουλία καὶ ὄχι ἀπὸ «δικτάτορες». Τὸ γιουγκοσλαβικὸ πρόβλημα εἶναι αὐτὸ τῆς κατάρρευσης ἐνὸς κράτους καὶ τῆς αἱματηρῆς διαίρεσης μιᾶς χώρας σὲ βᾶσιν ἐθνοτικῆ, γλωσσικῆ καὶ θρησκευτικῆ καὶ ὄχι ἐκεῖνο τῶν κακουργημάτων τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ.

Μετὰ τὸν ἐγκληματῖα, τὸ ἐγκλημα. Σήμερα, πρὸς χρῆσιν τῶν πληθυσμῶν τῆς «πολιτισμένης» Δύσης δὲν ὑπάρχει ἀληθινὸ ἐγκλημα ποὺ νὰ ἀξίζει ἄμεση στρατιωτικὴ τιμωρία παρὰ μόνον ἐὰν συγκρίνεται μὲ τὸ οὐσιαστικὸ Ἐγκλημα, τὸ χωρὶς ὅρους Ἐγκλημα: τὴν καταστροφὴν τῶν Ἑβραίων τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τοὺς Ναζί. Ὅπως ὁ νεόπλουτος γραφειοκράτης Μιλόσεβιτς πρέπει νὰ εἶναι Χίτλερ (καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸν ὁ Σαντάμ Χουσεῖν καὶ ἀκόμα πιὸ πίσω στὴν αὐτοκρατορικὴ μνήμη ὁ Νάσσερ γιὰ τοὺς Ἀγγλογάλλους τὸν καιρὸ τῆς ἄθλιας ἐκστρατείας στὸ Σουέζ),

τὸ ἴδιο καὶ οἱ συνηθισμένες καὶ τρομακτικὲς σφαγὲς ἀμάχων ποὺ συμβαίνουν σὲ κάθε ἐμφύλιο καὶ ἑδαφικὸ πόλεμο (Βιετνάμ, Βοσνία) ἢ σὲ κάθε πόλεμο ἀποικιακοῦ τύπου (Ἄλγερία, Τσετσενία, Κόσοβο) ὀφείλουν νὰ εἶναι ὅπως δῆποτε ρατσιστικὲς γενοκτονίες.

Αὐτὸ ποὺ χρησίμευσε σὰν ἐφαλτήριο γιὰ τὴ συντακτικὴ αὐτὴ μετατροπὴ (ποὺ εἶναι ἐπίσης καὶ μιὰ ἀποκρουστικὴ ἀπάλειψη τῆς μοναδικότητος τῆς καταστροφῆς τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τοὺς Ναζι) εἶναι ἡ ἔκφραση «ἐθνοκάθαρση» κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τῆς ὁποίας, καὶ σχεδὸν ἀθῶα, σφονιάδες τῶν διαφόρων «ἐθνικῶν» πολιτοφυλακῶν τῆς πρώην Γιουγκοσλαβίας ξεκαθάριζαν τοὺς «ἐχθροὺς» του στὰ ἑδάφη ποὺ ὑπέβλεπαν. Εἴρουμε ὅτι σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση (ἡ τεχνικὴ χρησιμοποίηθηκε ἀριστοτεχνικὰ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλινοὺς στὴν Παλαιστίνη ἀπὸ τὸ 1947), ἡ τρομοκρατία καὶ ἡ καταστροφὴ πρέπει νὰ ἔχουν ὄνομα καὶ νὰ εἶναι ἀπροσχημάτιστες γιὰ νὰ τρέψουν σὲ φυγὴ τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὸ τὸ κατάλαβαν ἄριστα οἱ Κροάτες, οἱ Βόσνιοι καὶ οἱ Σέρβοι καὶ τὸ πραγματοποιήσαν ὁ καθένας ὅσο μπορούσε: Οἱ Σέρβοι, ὄντας ἀρχικὰ νικητὲς σὲ μεγάλα κλίμακα, ὅσο μπορούσαν, οἱ Κροάτες καλοῦτσικα, οἱ μικροὶ Βόσνιοι σὲ γωνίτσες ὅπου τοὺς ἦταν δυνατό. Αὐτὸ εἶναι ἐξάλλου ποὺ κάνουν σήμερα, παρὰ τὴν κατοχὴ τῆς ἐπαρχίας καὶ τὶς ὀλοένα πιὸ ἠθικολογικὲς διακηρύξεις τοῦ ἀνθύπατου Kouchner, οἱ Ἄλβανοὶ τῆς πολιτοφυλακῆς τοῦ Οὐ Τσέ Κά ἐνάντια σὲ ὅ,τι ἀπέμεινε ἀπὸ τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς τσιγγάνους. Τσιγγάνοι, ὅμως, οὐσιαστικὰ δὲν ἔχουν ἀπομείνει σχεδὸν καθόλου σ' αὐτὸ τὸ «εἰρηνευμένο» Κόσοβο. Ἄρκοῦν μερικοὶ φόνοι ἀρκετὰ ἄγριοι, κάποια καταστραμμένα σπίτια, μερικὲς γυναῖκες βιασμένες καὶ φύγ-

νε ὅλοι. Δὲν ἔχουν τύχη οἱ τσιγγάνοι. Ὁ Χίτλερ, ὄντως, εἶχε ἀποφασίσει νὰ «καθαρίσει» τὴν Εὐρώπη ἀπὸ δαύτους.

Ἔτσι αὐτὰ εἶναι βεβαίως βάρβαρα καὶ παραπέμπουν στὴν παλιὰ κι αἱματηρὴ ἀρπαγὴ ἀπὸ ἔνοπλες συμμορίες, ὅταν τὸ κράτος ἀποσυντίθεται καὶ πέφτει στὰ χέρια προσωρινῶν τυχοδιωκτῶν.

Γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα στὴν πρώην Γιουγκοσλαβία, μόλις διαλύθηκαν οἱ κανόνες τοῦ κράτους κι ἦταν ἀκόμα ἀβέβαιοι οἱ νέοι κανόνες τοῦ παιχνιδιοῦ, οἱ ἀχανεῖς ἐκτάσεις γῆς, τὰ σπίτια, οἱ γυναῖκες ἦταν σὰν δῶρο γιὰ τὰ στρατεύματα τῶν πολιτοφυλάκων καὶ τὰ ἐπιτελεῖα τους μὲ τοὺς χοντροκέφαλους ἐθνικιστὲς πολιτικούς. Ἔγινε πλιάτσικο. Ὁ καθένας ἄρπαζε κομμάτια γῆς σὰν τιμὰρῖά του, πυροβολοῦσε ὅ,τι ἔβλεπε, κατασκήνωνε σὲ ἐγκαταλελειμμένες ἰδιοκτησίες, συσσωρεύει λάφυρα. Τί ἔχουν νὰ κάνουν ὅλα αὐτὰ μὲ τὴν πολιτικὴ γενοκτονίας τῶν ναζί; Ποιὸς δὲν ἔχει καταγράψει στὴν ἐθνικὴ του Ἱστορία παρόμοια ἢ καὶ χειρότερα ζοφερὰ ἐπεισόδια καὶ μάλιστα ὄχι καὶ τόσο παλαιά; Τί εἶναι αὐτὴ ἡ ἠθικὴ συνείδηση τῆς Δύσης ποὺ πιστεύει ὅτι βλέπει τὴν ἀκατανόητη ἐπιστροφή τοῦ Κακοῦ;

Εἶναι μοναδικὸ νὰ βλέπεις αὐτοὺς ποὺ σφυρηλάτησαν τὴν ἰσχὺ τους πυρπολώνοντας καὶ αἱματοκυλίωντας ὀλόκληρο τὸν πλανήτη, τοὺς Ἄγγλους ποὺ ἀποδεκάτισαν τὸν πληθυσμὸ τῆς Ἰρλανδίας μὲ τὸν λιμὸ κι ἔβαλαν τὴν αὐτοκρατορικὴ τάξη μὲ τὰ μπουντρούμια, τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Ἀμερικανοὺς ποὺ ἔκαναν ἐμπόριο νέγρων καὶ τοὺς πολέμους τῆς Ἰνδοκίνας καὶ τῆς Ἀλγερίας, τοὺς Ἰσπανοὺς ποὺ διεξήγαγαν γενοκτονίες ὀλόκληρων λαῶν (ἀλη-

θινές γενοκτονίες αυτή τη φορά: δὲν ἐπέζησε οὔτε ἕνας ἀπὸ τὸν ἀρχικό ντόπιο πληθυσμὸ τῶν Ἀντιλλῶν...), χωρὶς νὰ ὑπολογίσουμε τὰ σφαγεῖα τοῦ 1914-18 καὶ τοῦ 1939-45, νὰ παριστάνουν αὐτὲς τὶς εὐγενικὲς ψυχές, πού ἔχοντας φτάσει σὲ μιὰν ἀλαζονικὴ εὐμάρεια, ἐκπλήσσονται, ἀγανακτοῦν νὰ βλέπουν, ἐδῶ κι ἐκεῖ, μικρὰ ἔθνη νὰ παίρνουν καὶ αὐτὰ τοὺς δρόμους τῆς βίας καὶ τῆς κατάκτησης, τοὺς ὁποίους ἀκολούθησε ἡ δική τους Ἱστορία. Θὰ ἔπρεπε μήπως νὰ καταλάβει κανεὶς ὅτι ἀφοῦ πρῶτα ἔκαναν οἱ ἴδιοι καριέρα στὸν πόλεμο καὶ τὴν Αὐτοκρατορία, εἶναι σημαντικό γι' αὐτοὺς νὰ ἀπαγορεύσουν διὰ παντὸς στοὺς ἄλλους νὰ ἔχουν τὴν παραμικρὴ φιλοδοξία γιὰ ἰσχύ; Αὐτὸ εἶναι πού μαντεύω πίσω ἀπὸ τὶς ἀσυναρτησίες περὶ ἠθικῶν ἐπεμβάσεων.

Ἡ προπαγάνδα ἐπανελάβε ὅτι ὁ «ὀλοκληρωτικὸς δικτάτορας» ἔλεγε ἀσύστολα ψέματα, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν ἀμφιβάλλω. Ἀλλὰ τί νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ NATO; Εἶναι, παρ' ὅλα αὐτά, ἐνδιαφέρον νὰ διαβάσει κανεὶς σήμερα τὶς ἀναφορές, οἱ ὁποῖες εἶναι ἐπιτέλους ἀκριβεῖς ἢ πιὸ ἀκριβεῖς, συμπεριλαμβανομένων τῶν στρατιωτικῶν ἀναφορῶν. Τὰ «χειρουργικὰ πλήγματα» τῆς βρετανικῆς ἀεροπορίας μᾶς λέει σήμερα ὅτι ἐὰν τὸ 40% τῶν βομβῶν πού ρίχτηκαν στὸ Κόσοβο καὶ στὴ Σερβία ἔπεσαν στὸ στόχο τους, θὰ ἦταν ἤδη κάτι ἔξοχο. Μποροῦν νὰ μᾶς ποῦν πάνω σὲ τί ἢ πάνω σὲ ποιούς ἔπεσαν οἱ ὑπόλοιπες; Ἡ γενοκτονία τῶν Ἀλβανῶν τοῦ Κόσοβου; Ψάχνουμε νὰ βροῦν παντοῦ τοὺς ἄφαντους ὀμαδικοὺς τάφους καὶ ἡ ἀναφορὰ τῆς ΟΑΣΕ ἀνάγει τοὺς ἀριθμοὺς σὲ ὀρισμένες χιλιάδες νεκρούς, πράγμα πού σημαίνει, ὅπως δὲν ἀμφιβάλλαμε: Ἐγιναν σφαγές (κι ὀλοένα περισσότερες καὶ

θώς ό Ού Τσέ Κά διεξήγαγε άνταρτοπόλεμο) άλλα τίποτα πού νά μοιάζει σέ μιá «έθνοκάθαρση». Τό περίφημο «σχέδιο έξόντωσης» πού άνακάλυψαν θριαμβευτικά οί Γερμανοί για νά ήρεμήσουν τήν ειρηνόφιλη κοινή γνώμη τους; Τίποτα, ψευδής είδηση. Ή έρευνα τής ΟΑΣΕ δείχνει ότι τίποτα δέν ήταν άποφασισμένο κεντρικά ούτε σχεδιασμένο. Ή αλήθεια είναι ότι τά σερβικά στρατεύματα, έχοντας άφεθεϊ μόνα τους (κι υπήρχε λόγος γι' αυτό: οί άνθρωπιστές Σύμμαχοι έκαναν σοβαρή ζημιá στις έπικοινωνίες τους), προέβησαν σέ σφαγές έδω κι εκεί στα κουτουρού, για νά διώξουν τούς άνθρώπους. Καί φτάνουμε έδω στο πιό χοντρό ψέμα, πού είναι άντάξιο τής πλύσης έγκεφάλου τόν καιρό τοϋ πολέμου τοϋ 1914: "Όλα αυτά έλαβαν χώρα τελικά άφου πρώτα είχαν άρχίσει οί βομβαρδισμοί τοϋ ΝΑΤΟ, οί όποιοι, συνεπώς, είναι και οί άμεσοι υπεύθυνοι αϋτής τής καταστροφής. Προηγούμενως υπήρχε ένα είδος αίματηροϋ έμφυλίου πολέμου, όπως σέ τόσα μέρη τοϋ κόσμου. Δέν είναι δυνατόν πλέον νά άμφιβάλλει κανείς σήμερα: Τό σύνολο τών λόγων πού δόθηκαν για νά δικαιολογήσουν τούς βίαιους κι άτέρμονες βομβαρδισμούς κατά τής Σερβίας και τοϋ Κόσοβου ήταν γιγάντια ψέματα.

Τά τρία διαφημιστικά αξιώματα τοϋ ΝΑΤΟ ήταν:

1. Οί δημοκρατίες πλήττουν τες ολοκληρωτικές δικτατορίες.
2. Ή μνήμη τής Σοά [τής γενοκτονίας τών Έβραίων] πλήττει αϋτούς πού κάνουν έθνοκάθαρση.
3. Τά στρατεύματα τής Άλήθειας πλήττουν τό προπαγανδιστικό ψέμα.

Και τά τρία δέν είναι παρá φενακιστική ρητορική, κακο-

ραμμένο ροῦχο πάνω σὲ μεταμφιεσμένα διακυβεύματα, πὺ εἶναι ἐντελῶς ἄλλης φύσεως.

Εἶναι, ὅμως, εὐάλωτη κατασκευή ἢ ἴδια ἢ ταυτότητα ἐκείνων πὺ βομβάρδιζαν. Ποιοί εἶναι, πράγματι, αὐτοὶ οἱ Σύμμαχοι πὺ ἔχουν σὰν πρῶτο γνώρισμά τους τὸ Δικαίωμα στὸ βομβαρδισμό; Ἄς μελετήσουμε ἄλλη μιὰ φορά τὰ ὀνόματα πὺ ἐφευρέθηκαν. Ἰσχυρίστηκαν ὅτι τὸ ΝΑΤΟ ἦταν ὁ ἔνοπλος βραχίονας πρῶτα τῶν δημοκρατιῶν, δεύτερον τῆς κοινῆς γνώμης ὅλου τοῦ κόσμου (τῆς « διεθνοῦς κοινότητας »), τρίτον μιᾶς νόμιμης δικαστικῆς ἐξουσίας πὺ τοὺς κανόνες τῆς τοὺς καθορίζει ἢ « φιλοσοφία » τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, καὶ ἢ ὅποια ἔχει τοὺς (Ἀμερικανούς) στρατιωτικούς σὰν ἀστυνομία γιὰ νὰ συλλαμβάνει τοὺς ἐνόχους καί, τέλος τοῦ Διεθνοῦς Ποινικοῦ Δικαστηρίου ὡς Ἀρείου Πάγου.

Δὲν πρόκειται παρὰ γιὰ σκανδαλώδη φενάκη.

Πρῶτα πρῶτα, ἢ ἀπόφαση νὰ βομβαρδιστεῖ ἢ Σερβία δὲν ἦταν καθόλου δημοκρατική. Ἀποφασίστηκε ἀπὸ ἓνα μυστικὸ κονκλάβιο τῆ στιγμῆ πὺ ὁ Μιλόσεβιτς ἀποδέχονταν τίς συμφωνίες τοῦ Ραμπουγιέ στὴν ὀλότητά τους πλὴν ἐνὸς ἄρθρου πὺ κανένα ἔθνος δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἀποδεχτεῖ (νὰ τεθεῖ ὑπὸ νατοϊκὴ κατοχή!), ἄρθρο πὺ δὲν προστέθηκε παρὰ μόνο γιὰ νὰ ὀδηγήσει σὲ πόλεμο. Οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ οἱ Ἀγγλοὶ ἤθελαν πάση θυσία τὴν ἐπέμβαση, ὅπως θέλουν νὰ βομβαρδίζουν τὸ Ἰράκ ἐπ' ἀόριστον χωρὶς κανενὸς εἵδους ἐντολή. Πρέπει νὰ τοὺς κάνουμε τὴν παραχώρηση καὶ νὰ παραδεχτοῦμε ὅτι εἶναι συνεπεῖς ἐκπρόσωποι τῆς αὐτοκρατορίας. Κατ' αὐτοὺς ὁ μόνος κανόνας εἶναι ὅτι πρέπει νὰ τιμωρηθεῖ ὅποιος δὲν ὑποτάσσεται πλήρως. Δὲν ἔχει τίποτα νὰ κάνει ἐδῶ ἢ δημοκρατία. Ἀ-

κόμα περισσότερο πού τὸ ΝΑΤΟ εἶναι κατ' ἀρχὴν μιὰ καθαρά ἀμυντικὴ στρατιωτικὴ συμμαχία καὶ πρέπει νὰ βρεῖ κανεὶς ὅλα τὰ ἐρείσματα σὲ ὅλους τοὺς κανόνες γιὰ νὰ μετατραπεῖ σὲ ὄργανο ἐπίθεσης. Τέλος, δὲν θὰ δεῖ κανεὶς νὰ ὑπάρχει καμιὰ «δημοκρατία» στὴν ἀηδιαστικὴ πόζα τοῦ ὑπερισχυροῦ μπροστὰ στὸν ἀδύναμο, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ δόγμα σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ ἔχουν «μηδὲν νεκροὺς» ἀπὸ τὴ μεριὰ τῆς Δύσης, ἐνῶ θὰ μπορούσαν νὰ ὑπάρξουν ὅσοι νεκροὶ χρειάζονταν, καὶ παραπάνω ἀκόμα, ἀπὸ τὴ μεριὰ τῶν Σέρβων. Αὐτὴ ἡ ὄψη τῶν πραγμάτων φάνηκε νὰ ἐπιβεβαιώνεται ὅταν κανεὶς «δημοκράτης» δὲν κούνησε τὸ δακτυλάκι του γιὰ τοὺς Τσετσένους. Κι αὐτὸ γιατί εἶναι ἀμφίβολο νὰ ἔχεις «μηδὲν νεκροὺς» ὅταν βομβαρδίζεται ἡ Μόσχα. Ὁλάκερη ἡ δημοκρατία αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ λὲς ὅτι πρέπει νὰ τσακίζεις τὸν ἀδύναμο πού κλοτσάει, ἐνῶ θὰ χτυπᾶς φιλικὰ τὴν πλάτη τοῦ ἰσχυροῦ πού ὀργιάζει.

Δεύτερον, δὲν βλέπουμε καθόλου νὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ἐκστρατεία τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιθυμίας ὅλου τοῦ κόσμου. Ἡ ἔκφραση «διεθνῆς κοινότητα» ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ χτυπητὰ παραδείγματα τοῦ πῶς οἱ ἰσχυροὶ τοῦ σήμερα βλέπουν τὸν ἑαυτὸ τους νὰ ἐνσαρκιώνει τὴν ὀλότητα ὅσων ὑπάρχουν. Ἡ δὴ ὁ ΟΗΕ δὲν ἀντιπροσωπεύει καὶ μεγάλα πράγματα ἀλλὰ οὔτε καὶ ἀπὸ κεῖ δὲν πέρασαν κὰν γιὰ νὰ πάρουν ἔγκριση νὰ βομβαρδίσουν τὴ Σερβία! Αὐτὴ ἡ «διεθνῆς κοινότητα» στὴν πραγματικότητά εἶναι τὸ ὄνομα τῶν Ἀμερικανῶν καὶ τῶν διαφόρων ὑπηρετῶν τους. Ὁλόκληρα μεγάλα τμήματα τῆς κοινῆς γνώμης, σύμφωνα μὲ δημοσκοπήσεις πού ἔγιναν καθὼς ἔπρεπε, ἦταν ἀπροκάλυπτα ἐχθρικά σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο. Οἱ Ρῶσοι ἦταν ἐ-

χθρικοί, οί Κινέζοι, οί Λατινοαμερικάνοι, κι ένα μεγάλο μέρος τών Εύρωπαιών, ιδιαίτερα οί Ίταλοί και οί Έλληνες. Άκόμα και στην περίπτωση τών Γερμανών, χρειάστηκαν τή γλοιώδη συστράτευση τών Πρασίνων και τά επαναλαμβανόμενα ύπουργικά ψέματα για νά μετακινήσουν λίγο τήν έχθρική τους αδράνεια. Εϊναι άπάτη νά ονομάξεις τό NATO, τούς στρατιωτικούς του και τίς κυβερνήσεις του σαν τήν «έκπροσώπηση», με όποιαδήποτε σημασία τού όρου, μιās ύποτιθέμενης «διεθνούς κοινότητας».

Τρίτον, ή δικαστική έξουσία πού εκπροσωπείται στο άπολειφάδι τής Χάγης εϊναι ξεκάθαρα ένας ύπηρέτης τών αυτοκρατορικών στρατιωτικών προθέσεων. Τό είδαμε πολύ καλά όταν, στη διάρκεια τών βομβαρδισμών πού είχαν σαν μόνο μεμπτό σημείο ότι κράτησαν λίγο περισσότερο από ό,τι εϊχε προαναγγελθεϊ, αυτό τó «Δικαστήριο» έκρινε σωστό νά βγάλει ένταλμα για τόν Μιλόσεβιτς, μιá ιστορία πού έγινε για νά επιταχυνθοϋν τά πράγματα και νά δώσει μαλλι νά ζαίνουν οί ήθικολόγοι. Ήταν μιá άπόφαση πού όφείλεται ολοκληρωτικά σέ διαταγή τών στρατιωτικών τού NATO για τίς άνάγκες τής προπαγάνδας τους. Πώς συμβαίνει μέχρι σήμερα αυτό τó ίδιο «άμερόληπτο» Δικαστήριο νά μήν τού περάσει από τó μυαλό νά βγάλει ένταλμα για τόν Πούτιν λόγου χάρη; Εϊναι πολύ δύσκολο νά βρεϊ κανείς μιá δικαιοσύνη πιό καιροσκοπική και δουλόφρονα.

Στην πραγματικότητα, ή μόνη αύθεντική δικαιοσύνη θά ήταν νά ζητήσουμε τή διάλυση τού NATO, τó όποιο είδαμε πώς εϊναι μιá άνεύθυνη διεθνής ένοπλη συμμορία πολύ επικίνδυνη για τά δικαιώματα τών ανθρώπων και τών εθνών, και νά απαιτήσουμε επίσης τή διάλυση τού Διε-

θνοῦς Ποινικοῦ Δικαστηρίου τῆς Χάγης πού εἶναι προφανές ὅτι δὲν ἔχει καμιὰ αὐτονομία κρίσης καί πού δὲν θά ἐγκαλέσει καί δὲν θά καταδικάσει ποτέ παρά μονάχα ἐκείνους πού οἱ Ἀμερικανοὶ θά κρίνουν ὅτι εἶναι χρήσιμο γιὰ τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντά τους νὰ ἐγκαλέσουν καί νὰ καταδικάσουν. Πού σημαίνει ὅτι πολὺ σύντομα θά ἐγκαλέσουν καί θά καταδικάσουν: ὅλους ἐκείνους πού προτείνουν μιὰ ἐπαναστατικὴ μεταμόρφωση τῆς ὑπάρχουσας τάξης πραγμάτων. Νὰ εἴσαστε σίγουροι ὅτι δὲν θά τοὺς εἶναι καθόλου δύσκολο νὰ τοὺς κολλήσουν κατηγορίες γιὰ κάποια ὑπόθεση «δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου». Τότε, οἱ Ἀμερικανοὶ πεζοναῦτες θά μποροῦν νὰ τοὺς συλλάβουν, χωρὶς νὰ παραλείψουν νὰ χτυπήσουν καί τοὺς ἄμαχους πληθυσμούς στὰ πέριξ, γιὰ νὰ τοὺς καταδικάσει τὸ Δικαστήριό τῆς Χάγης. Ἔτσι ἐπιβάλλει ἡ δημοκρατία.

Στὴν πραγματικότητα, πρέπει νὰ κάνουμε τὴν ὑλιστικὴ ὑπόθεση ὅτι κανένα κράτος δὲν ἔστειλε ποτέ τὸν στρατό του κάπου μονάχα γιὰ τὰ ὠραῖα μάτια τῆς ἠθικῆς καί τοῦ Δικαίου. Τὸ νὰ κάνει κάποιος κάτι τέτοιο πιστευτὸ εἶναι ὑποχρέωση τοῦ προπαγανδιστῆ καί μόνον αὐτοῦ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού πιστεύουν ὅτι οἱ Σύμμαχοι ἔκαναν τὸν πόλεμο κατὰ τοῦ Χίτλερ λόγω τῆς γενοκτονίας τῶν Ἑβραίων. Εἶναι, ὅμως, ἀποδεδειγμένο ὅτι τοὺς ἐν λόγω Συμμάχους δὲν τοὺς ἔνοιαζε καθόλου κάτι τέτοιο, οὔτε ἀπὸ ἀποψη στρατηγικῆς (ἤθελαν νὰ φράξουν τὸ δρόμο στὸν γερμανικὸ ἐπεκτατισμὸ, ὄχι στὸ ναζισμὸ) οὔτε ἀπὸ ἀποψη τακτικῆς (δὲν διεξήγαγαν καμιὰ ἐπιχείρηση ἐναντία στὰ στρατόπεδα ἐξόντωσης, παρόλο πού

γνώριζαν την ύπαρξή τους). Μπορεί λοιπόν να υπάρχουν άνθρωποι που πιστεύουν ότι βομβαρδίστηκε τὸ Βελιγράδι για ἑβδομάδες ὀλόκληρες μόνο και μόνο για νὰ γίνουν σεβαστὰ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου στὸ Κόσοβο.

Ἐμεῖς δὲν ἀνήκουμε σ' αὐτούς.

Ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Σερβίας χρησίμευσε σὰν τέστ, σὲ κλίμακα σχεδὸν πραγματική, γιὰ τὸ συσχετισμὸ δυνάμεων στὸν κόσμο μετὰ τὴν κατάρρευση τοῦ σοβιετικοῦ κράτους καὶ τὸ τέλος τοῦ Ψυχροῦ Πολέμου. Τὸν ἐπιδίωξαν οἱ Ἀμερικανοὶ γιὰ νὰ ταπεινώσουν τὴ Ρωσία, ἀποφεύγοντας συνάμα μιὰν ἄμεση ἀναμέτρηση μαζί της, καὶ γιὰ νὰ προβοῦν σὲ μιὰν αὐστηρὴ προειδοποίησι πρὸς τὴν Κίνα (ποῖός πιστεύει ἀκόμα ὅτι ἡ ἀμερικανικὴ ἀεροπορία κατέστρεψε τὴν κινεζικὴ πρεσβεία στὸ Βελιγράδι «κατὰ λάθος»; Οἱ Κινέζοι πάντως δὲν τὸ πιστεύουν). Ἐδειξε ἐπίσης, ἀμέσως μετὰ τὴν εἴσοδο σὲ κυκλοφορία τοῦ εὐρώ, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι ἦταν ἀνίκανοι νὰ διεξαγάγουν, ἀκόμα καὶ στὴν περίμετρό τους, ὅποιαδήποτε ἀνεξάρτητη στρατιωτικὴ ἐνέργεια κάποιας σημαντικῆς κλίμακας. Ταυτόχρονα μετέτρεψε τὸ ΝΑΤΟ σὲ στρατιωτικὸ μηχανισμό ἐπέμβασης σὲ ὅλο τὸν πλανήτη, τὴν ἀστυνομία του στὴν ὑπηρεσίᾳ τῆς ὑπάρχουσας αὐτοκρατορικῆς τάξης πραγμάτων. Ἄλλο προσέξουμε ὅτι μετὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸν πόλεμο κανεὶς πιά δὲ διακινδυνεύει νὰ κάνει τίς ΗΠΑ νὰ συνοφρωθοῦν. Γιατὸ ὅλος ὁ κόσμος εἶδε πόσο ἀνίσχυροί εἶναι οἱ Ρῶσοι, πόσο ὑποτελεῖς οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ πόσο προσεκτικὴ σὲ ἀκραθὸν βαθμὸ εἶναι (προσωρινά;) ἡ Κίνα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴ Γαλλία, ἡ παρουσία της στὶς γραμμὰς τῶν ἐπιτιθεμένων εἶχε τὴ μείζονα σημασία νὰ κάνει ὄρατο σὲ ὅλους τὴν ἐπ' ἀνένταξή της στὸ ΝΑΤΟ. Βλέπει κανεὶς πᾶν

σο εξαρτημένη από τη διαίρεση του κόσμου σε δύο μπλόκ στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ήταν η γκωλική « ανεξαρτησία ». Οί μικρές και μεσαίες Δυνάμεις μπορούσαν τότε να έχουν ένα περιθώριο σχετικών έλιγμων. Σήμερα, η δουλικότητα είναι υποχρεωτική. Κι όμως, πόση παγκόσμια απήχηση θα είχε μια άρνηση της Γαλλίας να πάρει μέρος στην αστυνομική επιχείρηση των 'Αμερικανών! Φαίνεται ότι αν συνέβαινε κάτι τέτοιο, η 'Ισπανία κι η 'Ιταλία θα αισθάνονταν να αποδεσμεύονται από τις υποχρεώσεις τους και η 'Ελλάδα θα μπορούσε να υλοποιήσει την έχθρική της στάση απέναντι στον πόλεμο. Οί Γερμανοί θα τὸ ξανακοίταζαν τὸ ζήτημα. Μπορούσε κανείς, ὅφειλε να ξαποστείλει τούς 'Αμερικανούς στον παντοτινὸ συντάιρό τους, τούς 'Αγγλους. 'Αλλά ἄς μὴν ὄνειρευόμαστε. Φαίνεται ὅτι ἡ Γαλλία ἔχει ἀνάγκη, γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῶν κεφαλαίων της καὶ τῶν ἐπιχειρήσεών της πού βρίσκονται μακριά, νὰ ἔχει τὴν κάλυψη τῆς ἀμερικανικῆς στρατιωτικῆς μηχανῆς καὶ θὰ βουλιάζει ἀκόμα περισσότερο στὴ δουλικὴ στάση της ἀπέναντι στὸ ΝΑΤΟ. Δὲν μπορούμε βεβαίως νὰ περιμένουμε τίποτα καλὸ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἀπὸ τὴν ἀτλαντικὴ παράδοση τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος οὔτε ἀπὸ τὴν ἀπάρνηση ἀπὸ τὸν Σιράκ ὁποιοδήποτε πράγματος πού φάνταζε ὑψηλὸ στὴν παράδοση τοῦ γκολισμού.

Θὰ βγάλει κανείς πάντως τὸ συμπέρασμα ὅτι παρ' ὅλες τὶς ρητορείες γιὰ τὴν παντοδυναμία τῆς οἰκονομίας, τὸ νὰ ἔχεις στὴ διάθεσή σου μιὰ ἰσχυρὴ στρατιωτικὴ μηχανὴ παραμένει τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦμέγα κάθε διεθνούς ἀξίωσης καὶ ἐθνικῆς ἐλευθερίας. Ἡ Εὐρώπη δὲν θὰ εἶναι τίποτα ἂν δὲν ἀποκτήσει στρατιωτικὲς δυνάμεις, ἰδιαίτερα ἀε-

ροναυτικές, έντελῶς ανεξάρτητες ἀπὸ τὸ ἀμερικανικὸ ἐπιτελεῖο (ἀλλὰ γιὰ κάτι τέτοιο ἀπαιτεῖται ἓνα κράτος πολὺ πιὸ ἐνοποιημένο καὶ συγκροτημένο). Σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα οἱ Ἀμερικανοὶ ἤδη ἔκαναν γνωστὸ ὅτι θὰ ἀντιτάξουν ἓνα ντὲ φάκτο βέτο.

Ὁ πόλεμος στὴ Σερβία ἦταν μιὰ δοκιμασία ἰσχύος. Πρῶτον, γιὰτὶ ἀνέδειξε τὸν ὑπάρχοντα συσχετισμὸ δυνάμεων καὶ ἐπίσης γιὰτὶ ἐκδήλωσε (ὅπως ἄλλοτε πρῶτα κατὰ τοῦ Χομεϊνὶ καὶ στὴ συνέχεια κατὰ τοῦ Σαντάμ Χουσεΐν) τὴν ἀπόλυτη βούληση τῶν τωρινῶν αὐτοκρατορικῶν δυνάμεων νὰ ἀπαγορεύσουν τὴν οἰκοδόμησι νέων περιφερειακῶν δυνάμεων, μιὰ οἰκοδόμησι ποὺ ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων μέχρι σήμερα συνεπάγεται τὴ δυνατότητα ἢ τὴν πραγματικότητα τοῦ πολέμου. Ἡ ἐπέμβασι στὴ Σερβία ἔδειξε ὅτι, μὲ ἐξάιρεσι κάποιες χαμένες γωνιῆς τοῦ κόσμου ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀλληλοσκοτωθεῖ μὲ χειροτεχνικὰ μέσα γιὰ δεκαετίες χωρὶς νὰ συγκινηθεῖ ἡ «ἠθικὴ», οἱ αὐτοκρατορικοί, μὲ ἡγεσία τὶς ΗΠΑ κι ὀργανωμένοι στὸ ΝΑΤΟ, μὲ τὸν ΟΗΕ σὰν περιφρονημένη κάλυψι, διαθέτουν τὸ μονοπώλιο τοῦ πολέμου κάτω ἀπὸ τὴν ἀκόλουθη μορφή: *Δὲν θὰ ἀφήσουμε κανέναν νὰ κερδίσει ἓναν πόλεμο.* Ἐνάντια στὸ Ἰράν ἐξόπλισαν τὸ Ἰράκ. Ἐνάντια στὸ Ἰράκ ἐξοπλίζουν τὸν ΟΗΕ. Ἐνάντια στὴ Σερβία στέλνουν τὸ ΝΑΤΟ. Σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις, σημασία ἔχει νὰ μὴν κερδίσει αὐτὸς ποὺ ἔχει φιλοδοξίες. Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ προβάλει τὴν ἀντίρρηση ὅτι σὰν νικητὲς πολέμων οἱ Δυτικοί, ἰδιαίτερα οἱ Ἀμερικανοί, κατάφεραν νὰ σφυρηλατήσουν τὴν πλανητικὴ τους ἰσχύ. Πολὺ σωστά. Αὐτὸ σημαίνει ἀπλῶς ὅτι κατάλαβαν τὸ μάθημα: *Δὲν θὰ ἀφήσουμε κανέναν νὰ γίνει ἰσχυρός.*

Αὐτὸ τὸ μάθημα ἰσοδυναμεῖ μὲ ἓνα ἄλλο. Ἡ λογικὴ τῆς ἰσχύος δὲν ἦταν ποτὲ ἢ συνέπεια εὐγενῶν ἀρχῶν, ἀκόμα κι ὅταν τῆς ἀρέσει νὰ κάνει κάτι τέτοιο πιστευτό. Αὐτὸ πού δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὸ εἶναι νὰ ὑποδουλωθεῖ ἡ φιλοσοφία σ' αὐτὸ τὸ εἶδος προπαγάνδας.

Τὸ χειρότερο δὲν εἶναι νὰ συνδέεις τὴ φιλοσοφία μὲ παρακινδυνευμένες καὶ αἱματηρὲς ἐπιχειρήσεις. Γιατὶ παραμένει, ἀκόμα καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι, ἔστω κι ἂν βρίσκεται στὴν ἀποκορύφωσι τοῦ λάθους, μὲ τὴ μεριὰ τῆς ἐφευρετικότητος, μὲ τὴ μεριὰ τῆς μεγαλοφυΐας τῶν ἀδύναμων, μὲ τὴ μεριὰ τῆς δυνάμεως πού ἔρχεται. Τὸ χειρότερο εἶναι νὰ τὴ συνδέεις, ἀπλὰ καὶ καθαρὰ, μὲ τὴν ἀλαζονεία καὶ τὴν ἱκανοποίησι πού νιώθει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ὁ ὑπάρχων Ἀφέντης.

Ἐπάρχει πάντα μιὰ αὐτοκρατορικὴ τριάδα. Στὴν πρώτη γραμμὴ βρίσκεται ὁ στρατιωτικὸς πού κατακτᾷ. Στὴ δεύτερη, ὁ ἔμπορος πού ἀνοίγει τὶς ἀγορὲς. Στὴν τρίτη, ὁ ἱεραπόστολος πού προσηλυτίζει. Εἴτε ἐπιφορτίζεσαι νὰ προσηλυτίζεις στὸν Βασιλέα Χριστὸ εἴτε κηρύττεις τὰ «δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου», τὸ νὰ βρίσκεσαι σ' αὐτὴ τὴν τρίτη θέση εἶναι ἐντελῶς ἀνάξιο γιὰ ἓναν φιλόσοφο.

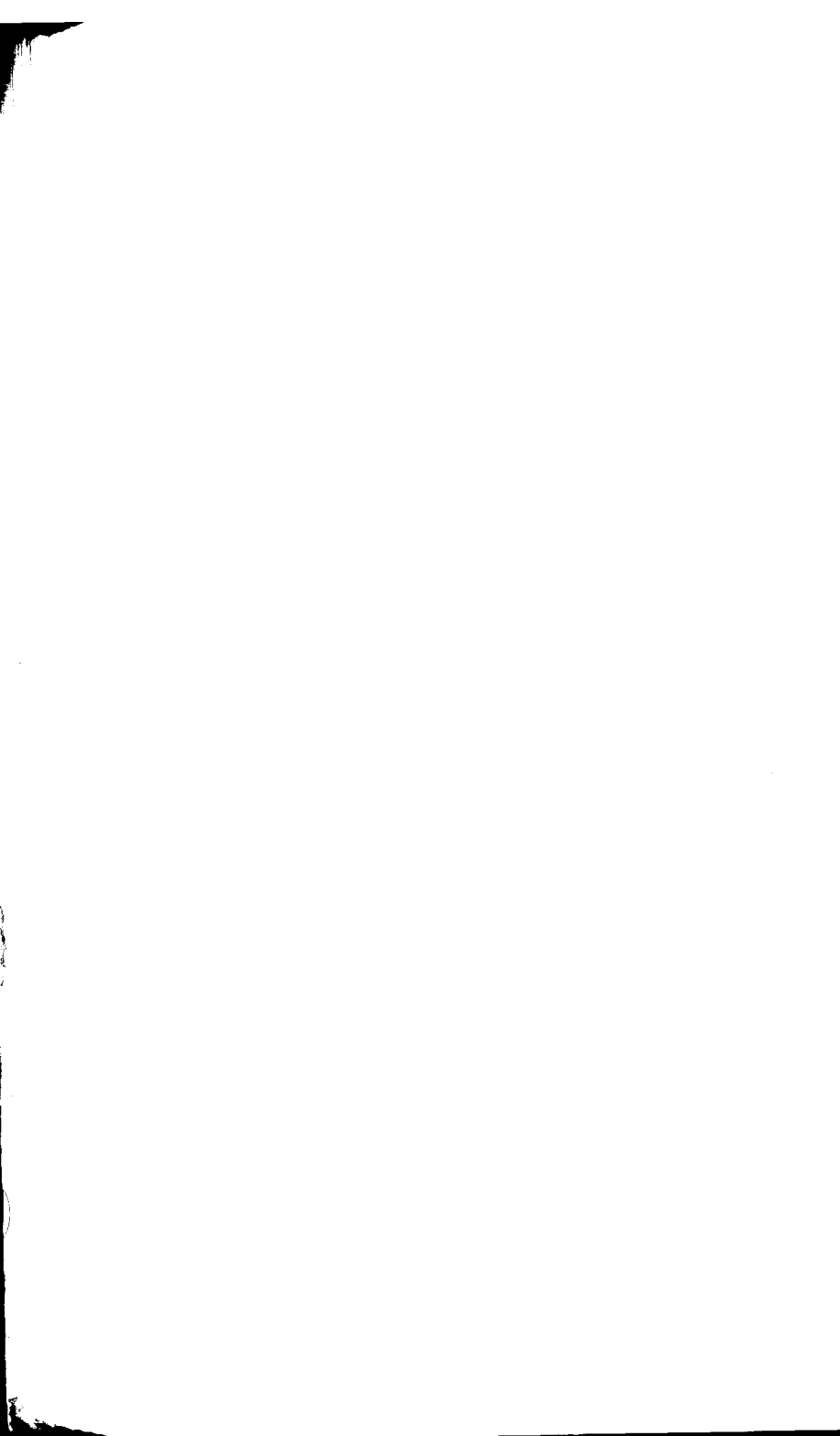
ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ, 2

ΙΡΑΚ, Η ΜΑΝΤΙΛΑ, ΓΕΡΜΑΝΙΑ/ΓΑΛΛΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Αυτό τὸ κείμενο ἔχει ἀποσπαστεῖ ἀπὸ τὴν ἀπομαγνητοφώ-
νηση τῆς ἀρχῆς ἑνὸς σεμιναρίου πὺν ἔγινε στὸ Μπουένος
Ἄιρες, στὸ χῶρο τῆς *Alliance Française*, καὶ μετὰ ἀπὸ πρόσ-
κληση τοῦ Gerardo Yoel. Τὸ σεμινάριο στὸ σύνολό του ἀφο-
ροῦσε τὸ θέμα « κινηματογράφος καὶ φιλοσοφία ». Σκόπευα
νὰ δείξω μὲ ποιό νόημα ὁ κινηματογράφος μπορεῖ νὰ συνι-
στᾷ φιλοσοφικὴ κατάσταση. Ὑπῆρξε ἐπίσης ἓνα σχεδίασμα
ὄσων ἀκολουθοῦν στὴ διάρκεια μιᾶς φιλικῆς ἀντιπαράθεσης
μὲ τὸν Slavoj Žižek, μετὰ ἀπὸ πρόσκληση τοῦ Γαλλικοῦ Ἰν-
στιτούτου τῆς Βιέννης.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ; Τί εἶναι αὐ-
τό πὺν μᾶς προτείνουν οἱ περιστάσεις καὶ γιὰ τὸ
ὁποῖο κατάλληλος εἶναι ὁ φιλοσοφικός του ἔλεγχος ; Σί-
γουρα ὄχι τὰ πάντα. Σίγουρα ὄχι ὁποιοσδήποτε λόγος –
ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Guy Lardreau–, ὄχι ὁποιαδήποτε θέ-
ση, πέρα ἀπὸ ἐκεῖνες τῆς « μεγάλης πολιτικῆς ». Προτεί-
νω τὸν ἀκόλουθο ἀφηρημένο ὀρισμὸ : Μιὰ κατάσταση εἶναι
φιλοσοφικὴ ἢ προσφέρεται πρὸς μελέτην « γιὰ » τὴ φιλο-
σοφία ὅταν ἐπιβάλλει τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς σχέσης ἀνάμεσα σὲ
ὄρους οἱ ὁποῖοι γενικά, ἢ σύμφωνα μὲ τὴν ἐπικρατοῦσα
γνώμη, δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν σχέση. Μιὰ φιλοσοφικὴ κα-
τάσταση εἶναι μιὰ συνάντηση. Μιὰ συνάντηση μεταξὺ
ὄρων πὺν εἶναι οὐσιαστικὰ ξένοι ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο.

Θὰ δώσω τρία παραδείγματα.

Τὸ πρῶτο παράδειγμα εἶναι, θὰ μπορούσα νὰ πῶ, ἤδη φιλοσοφικὰ προσχηματισμένο. Τὸ βρίσκουμε στὸ διάλογο τοῦ Πλάτωνα *Γοργίας*. Αὐτὸς ὁ διάλογος ἐκθέτει τὴν ἀκραῖα βίαιη συνάντηση τοῦ Σωκράτη καὶ τοῦ Καλλικλῆ. Καὶ ἡ συνάντηση αὐτὴ δημιουργεῖ μιὰ φιλοσοφικὴ κατάσταση, ποὺ εἶναι ἐξάλλου συγκροτημένη μὲ ἐντελῶς θεατρικὸ τρόπο. Γιατί ; Διότι δὲν ὑπάρχει κανένα κοινὸ μέτρο ἀνάμεσα στὴ σκέψη τοῦ Σωκράτη καὶ τὴ σκέψη τοῦ Καλλικλῆ. Εἶναι δύο σκέψεις ξένες ἢ μία πρὸς τὴν ἄλλη. Ἡ συζήτηση ἀνάμεσα στὸν Καλλικλῆ καὶ τὸν Σωκράτη γράφτηκε ἀπὸ τὸν Πλάτωνα μὲ τέτοιο τρόπο ποὺ νὰ μᾶς κάνει νὰ καταλάβουμε ὅτι οἱ σκέψεις τους παραμένουν ἀσύμμετρες ὅπως ἡ διαγώνιος καὶ ἡ πλευρὰ ἐνὸς τετραγώνου. Εἶναι αὐτὴ ἡ συζήτηση μιὰ σχέση ἀνάμεσα σὲ ὄρους ποὺ στεροῦνται σχέσεως μεταξύ τους. Ὁ Καλλικλῆς ὑποστηρίζει ὅτι τὸ δίκαιο εἶναι ἡ βία, ὅτι ὁ εὐτυχισμένος ἄνθρωπος εἶναι ὁ τύραννος, ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐπικρατεῖ πάνω στοὺς ἄλλους μὲ τὸ δόλο καὶ τὴ βία. Ὁ Σωκράτης ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ἀληθινὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ταυτίζεται μὲ τὸν εὐτυχισμένο ἄνθρωπο, εἶναι ὁ Δίκαιος, μὲ τὴ φιλοσοφικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου. Ἀνάμεσα στὴ δικαιοσύνη ὡς βία καὶ τὴ δικαιοσύνη ὡς σκέψη δὲν ἔχετε ἀπλῶς μιὰν ἀντίθεση ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν ἀντιμετωπίσει μὲ ἐπιχειρήματα τὰ ὁποῖα ὑπόκεινται σὲ κοινὸ κανόνα. Ἔχετε τὴν ἔλλειψη ὁποιασδήποτε ἀληθινῆς σχέσης. Τότε ἡ συζήτηση παύει νὰ εἶναι συζήτηση. Εἶναι ἀναμέτρηση. Ὁλος ὁ κόσμος καταλαβαίνει διαβάζοντας τὸ διάλογο ὅτι τὸ ζήτημα δὲν εἶναι καθόλου νὰ πείσει ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἀλλὰ ὅτι θὰ ὑπάρξει ἓνας νικητὴς καὶ ἓνας νικημένος. Αὐτὸ ἐξάλλου ἐξηγεῖ γιατί οἱ μέθοδοι

τοῦ Σωκράτη, σ' αὐτὸν τὸ διάλογο, δὲν εἶναι πιὸ θεμιτὲς ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Καλλικλῆ. "Ὅποιος ἀποδέχεται τὸ σκοπὸ ἀποδέχεται καὶ τὰ μέσα γιὰ νὰ τὸν πετύχει, καὶ τὸ ζήτημα ἐδῶ εἶναι νὰ νικήσεις, νὰ νικήσεις ἰδιαιτέρα σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῶν νεαρῶν ποὺ παρακολουθοῦν τὴ σκηνή.

Τελικὰ ὁ Καλλικλῆς νικεῖται. Δὲν ἀναγνωρίζει καμιά ἥττα ἀλλὰ σωπαίνει καὶ μένει στὴ γωνιά του. "Ἄς σημειώσουμε ὅτι εἶναι νικημένος σὲ μιὰ σκηνοθεσία τοῦ Πλάτωνα. Πιθανὸν νὰ εἶναι ἐδῶ μιὰ ἀπὸ τὶς σπάνιες περιπτώσεις ὅπου κάποιος στὸ στυλ τοῦ Καλλικλῆ εἶναι ὁ νικημένος. Τέτοιες χαρὲς προσφέρει τὸ θέατρο.

Ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση τί εἶναι ἡ φιλοσοφία ; Τὸ μοναδικό της καθήκον εἶναι νὰ μᾶς δείξει ὅτι ὀφείλουμε νὰ ἐπιλέξουμε. Ὀφείλουμε νὰ ἐπιλέξουμε ἀνάμεσα στοὺς δύο τύπους σκέψης. Ὀφείλουμε νὰ ἐπιλέξουμε ἂν θὰ εἴμαστε μὲ τὴν πλευρὰ τοῦ Σωκράτη ἢ μὲ τὴ μεριά τοῦ Καλλικλῆ. Σ' αὐτὸ τὸ παράδειγμα, ἡ φιλοσοφία βρίσκεται ἀντιμέτωπη μὲ τὴ σκέψη ὡς ἐπιλογή, μὲ τὴ σκέψη ὡς ἀπόφαση. Τὸ ἰδιαιτερό της καθήκον εἶναι νὰ ἀποσαφηνίσει τὴν ἐπιλογή. Μποροῦμε τότε νὰ ποῦμε : Μιὰ φιλοσοφικὴ κατάσταση εἶναι ἡ στιγμή ὅπου διασαφηνίζουμε μιὰν ἐπιλογή. Μιὰ ἐπιλογή ὑπαρξῆς ἢ μιὰ ἐπιλογή σκέψης.

Δεύτερο παράδειγμα : ὁ θάνατος τοῦ μαθηματικοῦ Ἀρχιμήδη.

Ὁ Ἀρχιμήδης εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα πνεύματα ποὺ γνώρισε ἡ ἀνθρωπότητα. Ἀκόμα καὶ σήμερα, τὰ μαθηματικὰ κείμενα τοῦ Ἀρχιμήδη εἶναι ἐκπληκτικά. Πρόκειται γιὰ κάποιον ποὺ εἶχε ἤδη στοχαστεῖ πάνω στὸ ἄπειρο : Πρακτικά, ἐφεῦρε τὸν ἀπειροστικὸ λογισμό εἴκοσι αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὸν Νεύτωνα. Εἶναι μιὰ ἐξαιρετικὴ μεγαλοφυΐα.

‘Ο Ἀρχιμήδης ἦταν ἓνας Ἕλληνας τῆς Σικελίας ὅταν οἱ Ρωμαῖοι εἰσέβαλαν καὶ κατέλαβαν τὴν Σικελία. ‘Ο Ἀρχιμήδης συμμετεῖχε στὴν ἀντίσταση, ἐφεῦρε νέες πολεμικὲς μηχανές ἀλλὰ τελικὰ οἱ Ρωμαῖοι νίκησαν.

Στὴν ἀρχὴ τῆς ρωμαϊκῆς κατοχῆς, ὁ Ἀρχιμήδης ξανάρχισε τὶς δραστηριότητές του. Εἶχε τὴ συνήθεια νὰ σχεδιάζει γεωμετρικὰ σχήματα πάνω στὴν ἄμμο. Μιὰ μέρα λοιπόν, πὺ καθόταν ἔτσι στὴν ἀκροθαλασσιὰ καὶ σκεφτόταν πάνω σὲ περίπλοκα σχήματα, τὰ ὁποῖα ἦταν χαραγμένα στὴν ἄμμουδιά, φτάνει ἓνας Ρωμαῖος στρατιώτης, ἓνα εἶδος ἀγγελιοφόρου, πὺ τοῦ λέει ὅτι ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Μάρκελλος θέλει νὰ τὸν δεῖ. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν μεγάλη περιέργεια γιὰ τοὺς Ἕλληνες σοφοὺς. Λιγάνι ὅπως ἓνας διευθύνων σύμβουλος μιᾶς πολυεθνικῆς ἐταιρείας καλλυντικῶν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι περιέργος γιὰ κάποιον ὀνομαστὸ φιλόσοφο. ‘Ο στρατηγὸς Μάρκελλος, λοιπόν, θέλει νὰ δεῖ τὸν Ἀρχιμήδη. Μεταξὺ μας, δὲν νομίζω ὅτι μπορεῖ νὰ φανταστεῖ κανεὶς τὸν στρατηγὸ Μάρκελλο νὰ ἐντυφεῖ στὰ μαθηματικά. Ἀπλῶς, καὶ αὐτὸ τιμᾶ τὴν περιέργειά του, ἤθελε νὰ δεῖ μὲ τί μοιάζει ἓνας ἀντιστασιακὸς σὰν τὸν Ἀρχιμήδη. Γι’ αὐτὸ στάλθηκε καὶ ὁ ἀγγελιοφόρος στὴν ἀκρογιαλιά. ‘Ο Ἀρχιμήδης, ὅμως, μένει ἀκίνητος. ‘Ο στρατιώτης ἐπαναλαμβάνει : « ‘Ο στρατηγὸς Μάρκελλος θέλει νὰ σὲ δεῖ ». ‘Ο Ἀρχιμήδης συνεχίζει νὰ μὴν ἀπαντᾷ. ‘Ο Ρωμαῖος στρατιώτης, ὁ ὁποῖος κι αὐτὸς δὲν πρέπει νὰ πολυενδιαφερόταν γιὰ τὰ μαθηματικά, ἀδυνατεῖ νὰ καταλάβει ὅτι μπορεῖ κάποιος νὰ παραγνωρίζει μιὰ διαταγὴ τοῦ στρατηγοῦ Μάρκελλου. « Ἀρχιμήδη! ‘Ο στρατηγὸς θέλει νὰ σὲ δεῖ! » ‘Ο Ἀρχιμήδης σηκώνει λίγο τὰ μάτια καὶ λέει στὸν στρατιώτη : « Μὴ μου τοὺς κύκλους

τάραττε, παράτα με νά λύσω τὸ πρόβλημα ». Κι ὁ στρατιώτης τοῦ λέει : « Ὁ Μάρκελλος ὅμως θέλει νά σέ δεῖ ! Τί μοῦ τσαμπουνᾷς τώρα ἐσὺ μὲ τὴ λύση σου ; » Ὁ Ἀρχιμήδης ξαναρχίζει τοὺς ὑπολογισμούς του χωρὶς νά ἀπαντήσῃ. Μετὰ ἀπὸ λίγο, ἐντελῶς ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ὁ στρατιώτης βγάζει τὸ σπαθί του καὶ χτυπᾷ. Ὁ Ἀρχιμήδης πέφτει νεκρός. Τὸ κορμί του σβήνει τὸ γεωμετρικὸ σχῆμα πάνω στὴν ἄμμο.

Γιατί πρόκειται ἐδῶ γιὰ μιὰ φιλοσοφικὴ κατάσταση ; Διότι δείχνει τὸ ἐξῆς : Ἀνάμεσα στὸ δίκαιο τοῦ Κράτους καὶ τὴ δημιουργικὴ σκέψη, προπαντὸς τὴν καθαρὴ ὄντολογικὴ σκέψη ποὺ ἐνσαρκώνεται στὰ μαθηματικά, δὲν ὑπάρχει κοινὸ μέτρο. Δὲν ὑπάρχει ἀληθινὴ συζήτηση. Τελικὰ, ἡ ἐξουσία εἶναι ἡ βία, ἐνῶ ἡ δημιουργικὴ σκέψη δὲν γνωρίζει ἄλλες δεσμεύσεις ἀπὸ τοὺς ἐμμενεῖς κανόνες τῆς. Ὁ Ἀρχιμήδης, ἐντὸς τοῦ νόμου τῆς σκέψης του, παραμένει ἐκτὸς τῆς δράσεως τῆς ἐξουσίας. Ὁ καθαυτὸ χρόνος τῆς λύσης τοῦ προβλήματος δὲν μπορεῖ νά ἐνσωματώνει τίς ἐπείγουσες ἀνάγκες καὶ τίς ἐγκλήσεις τῶν στρατιωτικῶν νικητῶν. Εἶναι γι' αὐτὸ τὸ λόγο ποὺ τελικὰ θὰ ἀσκηθεῖ βία, ἐπιβεβαιώνοντας ὅτι δὲν ὑπάρχει κοινὸ μέτρο, κοινὴ χρονολογία, ἀνάμεσα στὴν ἐξουσία ἀπὸ τὴν μιὰ πλευρὰ καὶ τίς ἀλήθειες ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τίς ἀλήθειες ὡς δημιουργία.

Ἄς ὑπενθυμίσουμε ἐν παρόδῳ ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς κατοχῆς τῶν προαστίων τῆς Βιέννης ἀπὸ τὸν ἀμερικανικὸ στρατό, στὸ τέλος τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου, ἓνας Ἀμερικανὸς στρατιώτης σκότωσε, χωρὶς νά τὸν γνωρίζει ἢ νά τὸν ἔχει ἀναγνωρίσει, τὴ μεγαλύτερη μουσικὴ μεγαλοφυΐα ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, τὸν συνθέτη Anton Webern.

Ήταν άτύχημα. Μιά άτυχής φιλοσοφική κατάσταση. "Αποούμε ότι άνάμεσα στην έξουσία και τις άλήθειες ύπάρχει μια άπόσταση: ή άπόσταση άνάμεσα στον Μάρκελλο και τον Άρχιμήδη. Μιά άπόσταση που ό άγγελιοφόρος, ένας στρατιώτης χωρίς άμφιβολία χοντροκέφαλος αλλάπειθαρχικός, δέν καταφέρνει νά διανύσει. Αύτή τή φορά, ή φιλοσοφία έχει σαν άποστολή νά διασαφηνίσει αύτή τή άπόσταση. Πρέπει νά στοχαστεί και νά σκεφτεί μιάν άπόσταση χωρίς μέτρο ή μια άπόσταση που τό μέτρο τή πρέπει νά τό έφεύρει ή ίδια ή φιλοσοφία.

Ό πρώτος όρισμός μιās φιλοσοφικής κατάστασης ήταν: ή διαδικασία νά διασαφηνιστεί ή έπιλογή, ή άπόφαση. Ό δεύτερος όρισμός τής φιλοσοφικής κατάστασης είναι: ή διαδικασία νά διασαφηνιστεί ή άπόσταση άνάμεσα στην έξουσία και τις άλήθειες.

Τό τρίτο παράδειγμά μου είναι μια ταινία. Είναι ένα εκπληκτικό φίλμ του Γιαπωνέζου Μιζογκούτσι. "Ένα φίλμ που όνομάζεται *Οί σταρωμένοι έραστές*. Σίγουρα πρόκειται για ένα από τα πιό ώραία έρωτικά φίλμ που γυρίστηκαν ποτέ.

Η ιστορία είναι στον πιό άκραίο βαθμό κοινότοπη. Βρισκόμαστε σέ εκείνες τις κλασικές γιαπωνέζικες έπαρχές που ή πλαστική τους διάθεση, πάντα σέ μαυρόασπρα φαίνεται νά είναι ανεξάντλητη. Μιά νεαρή γυναίκα είναι παντρεμένη με τον ιδιοκτήτη ενός μικρού έργαστηρίου έναν καλό άνθρωπάκο που ζει άνετα κι είναι λίγο μακρής, λίγο γυναικάς, χωρίς κακία αλλά που εκείνη δέν τό αγαπά και δέν τον ποθει. Φτάνει ένας νεαρός άνδρας, ένας υπάλληλος, τον όποιο και έρωτεύεται. Βεβαίως, σέ εκείνους τους κλασικούς καιρούς, που τις γυναίκες τους, π

δυστυχία τους και την καρτερία τους έχει εξυμνήσει ο Μιζογκούτσι, ή μοιχεία τιμωρείται με θάνατο : Οί συνένοχοι πρέπει να σταυρωθούν. Οί δύο έραστές καταλήγουν να διαφύγουν στην ύπαιθρο. "Έχουμε έδω μιὰ καταπληκτική σκηνή φυγής μέσα στο δάσος, μέσα στον κόσμο με τὰ μονοπάτια, τὶς καλύβες, τὶς λίμνες καὶ τὶς βάρκες. Ὁ έρωτας, θήραμα τῆς ἴδιας του τῆς ἰσχύος πάνω σὲ ένα ζευγάρι κυνηγημένο καὶ καταδιωκόμενο, τυλίγεται με μιὰ φύση ἀδιαφανή, ὅσο καὶ ποιητική. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ καλὸς ἀνθρώπacos-σύζυγος προσπαθεῖ νὰ προστατέψει τοὺς δραπέτες. Οί σύζυγοι ἔχουν τὴν ὑποχρέωση νὰ καταγγείλουν τὶς μοιχαλίδες, θὰ καοῦν ἀν γίνουν με τὴ σειρά τους συνένοχοι, παρ' ὅλα αὐτά, ὁ σύζυγος -κι αὐτὸ ἀποδεικνύει πόσο βαθιὰ ἀγαπάει τὴ γυναίκα του- προσπαθεῖ νὰ κερδίσει χρόνο. Ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ γυναίκα του ἔφυγε στὸ χωριό, στοὺς γονεῖς της... Πράγματι, ἕνας καλὸς σύζυγος. Ἐνας πολὺ ὁμορφος ἥρωας ταινίας, μιὰ στιβαρὴ μετριότητα. Οί έραστές, ὅμως, καταδίδονται καὶ συλλαμβάνονται. Τοὺς ὀδηγοῦν στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου.

Ξετυλίγονται τότε οί τελευταῖες εἰκόνες τοῦ φιλμ πού συνιστοῦν μιὰ νέα βαθμίδα τῆς φιλοσοφικῆς κατάστασης. Οί δύο έραστές εἶναι δεμένοι πλάτη πλάτη πάνω σὲ ένα μουλάρι. Τὸ πλάνο ἐστιάζεται σ' αὐτὴ τὴν εἰκόνα τῶν δύο δεμένων έραστῶν πού πορεύονται πρὸς ἕναν φρικτὸ θάνατο κι εἶναι καὶ οί δύο τους σὰν σὲ ἔκσταση ἀλλὰ χωρὶς καμιὰ ἀγωνία : Ἀχνοφαίνεται, ἀπλῶς, στὰ πρόσωπά τους ἕνα χαμόγελο, σὰν νὰ ἔχουν ὀχυρωθεῖ πίσω ἀπὸ ἕνα χαμόγελο. Ἡ λέξη « χαμόγελο » ἐδῶ λέγεται κατὰ προσέγγιση. Τὰ πρόσωπα δείχνουν ὅτι ὁ ἄνδρας κι ἡ γυναίκα βρίσκονται βυθισμένοι στον έρωτά τους. Ἄλλὰ ἡ κινηματο-

γραφική σκέψη, άποτυπωμένη στο μαυρόασπρο με άπειρες άποχρώσεις τών προσώπων, δέν έχει νά κάνει καθόλου μέ τη ρομαντική ιδέα τής συγχώνευσης τού έρωτα και τού θανάτου. Αυτόι οί « σταυρωμένοι έραστές » δέν επιθύμησαν ποτέ νά πεθάνουν. Τò πλάνο λέει τò αντίθετο : 'Ο έρωτας εΐναι αυτό πού άντιστέκεται στο θάνατο.

'Ο Deleuze εΐπε, παραθέτοντας τόν Malraux, σέ ένα συνέδριο στο Femis, ότι ή τέχνη εΐναι αυτό πού άντιστέκεται στον θάνατο. 'Ε, λοιπόν, ή τέχνη τού Μιζογκούτσι όχι μονάχα άντιστέκεται στο θάνατο, σ' αυτά τά ύπέροχα πλάνα, αλλά και μάς κάνει νά σκεφτοΰμε ότι ό έρωτας επίσης άντιστέκεται στο θάνατο. Γι' αυτό, όπως τò γνωρίζουμε από πάντα, δημιουργείται και μιá συνεργία ανάμεσα στον έρωτα και την τέχνη.

Αυτό πού ονομάζω έδω τò « χαμόγελο » τών έραστών μιá και δέν βρίσκω κάτι καλύτερο, εΐναι μιá φιλοσοφική κατάσταση. Γιατί ; Διότι βρίσκουμε έδω, για άλλη μιá φορά, κάτι τò ασύμμετρο, μιá σχέση χωρίς σχέση. 'Ανάμεσα στο συμβάν τού έρωτα, τò συγκλονισμό τής ύπαρξης και τούς συνηθισμένους κανόνες τής ζωής, τούς νόμους τής πολιτείας, τούς νόμους τού γάμου δέν ύπάρχει κοινό μέτρο. Τί θά μάς πεί, λοιπόν, επί τούτου ή φιλοσοφία ; 'Οά μάς πεί : « Πρέπει νά σκεφτοΰμε τò συμβάν ». Πρέπει νά σκεφτοΰμε την έξαιρεση. Πρέπει νά ξέρουμε τί νά πούμε πάνω σέ ό,τι δέν εΐναι συνηθισμένο. Πρέπει νά σκεφτοΰμε την άλλαγή τής ζωής.

Μπορούμε τώρα νά συνοψίσουμε τά καθήκοντα τής φιλοσοφίας σέ σχέση μέ τίς καταστάσεις.

Πρῶτον, εΐναι ή διασαφήνιση τών θεμελιακῶν έπιλογῶν τής σκέψης. Καί αυτή ή έπιλογή γίνεται πάντοτε, « σ

τελευταία ανάλυση» (όπως θά έλεγε ο Althusser), ανάμεσα σέ ό,τι αποσκοπεΐ σέ συμφέρον και σέ ό,τι όχι.

Δεύτερον, ή διασαφήνιση τής απόστασης ανάμεσα στή σκέψη και την έξουσία, τής απόστασης ανάμεσα στο κράτος και τις αλήθειες. Ή καταμέτρηση αυτής τής απόστασης. Τό να γνωρίσουμε αν μπορούμε ή όχι να τή διανύσουμε.

Τρίτον, ή διασαφήνιση τής αξίας τής εξαίρεσης, τής αξίας του συμβάντος. τής αξίας τής ρήξης. Κι αυτό έναντι στή συνέχεια τής ζωής, έναντι στον κοινωνικό συντηρητισμό.

Αυτά είναι τα τρία μεγάλα καθήκοντα τής φιλοσοφίας : να ασχοληθεΐ με την επιλογή, την απόσταση και την εξαίρεση. Από τή στιγμή, τουλάχιστον, που ή φιλοσοφία είναι κάτι που λογαριάζει στή ζωή μας, που είναι κάτι διαφορετικό από μιá ακαδημαϊκή ειδικότητα. Άλλά ακόμα βαθύτερα, ή φιλοσοφία, αντιμέτωπη με τις περιστάσεις, αναζητá το δεσμό ανάμεσα στους τρεις τύπους καταστάσεων. Τό δεσμό ανάμεσα στην επιλογή, την απόσταση και την εξαίρεση. Μια φιλοσοφική έννοια, στο πνεύμα που την έννοει ο Ντελέζ, δηλαδή ως δημιουργία, θεωρώ ότι είναι πάντα ό,τι δένει ένα πρόβλημα επιλογής ή απόφασης, ένα πρόβλημα απόστασης ή απόκλισης και ένα πρόβλημα εξαίρεσης ή συμβάντος.

Οί βαθύτερες φιλοσοφικές έννοιες μάς λένε πάντα κάτι τέτοιο : « Έάν θέλετε ή ζωή σας να έχει νόημα, πρέπει να αποδεχτείτε το συμβάν, να μείνετε σέ απόσταση από την έξουσία και να μείνετε σταθεροί στην απόφασή σας. » Πάντα αυτή την ιστορία μάς αφηγεΐται ή φιλοσοφία κάτω από διάφορες μορφές. Να είσαι στην εξαίρεση, με την

έννοια τοῦ συμβάντος, νὰ κρατᾶς ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ἐξουσία καὶ νὰ δέχεσαι τὶς συνέπειες, ἀκόμα καὶ τὶς ἀπόμακρες, ἀκόμα καὶ τὶς δύσκολες, μιᾶς ἀπόφασης.

Ἡ φιλοσοφία, ἂν τὴν κατανοοῦμε ἔτσι καὶ μονάχα ἔτσι, εἶναι ὄντως αὐτὸ πὸν βοηθᾷ νὰ ἀλλάξουμε τὴν ὑπαρξή.

Ἔπος ὁ κόσμος ἐπαναλαμβάνει τὰ λόγια τοῦ Rimbaud, « ἡ ἀληθινὴ ζωὴ βροῖσκειται ἄλλοῦ ». Ἡ φιλοσοφία δὲν ἀξίζει μιὰ ὥρα κόπο ἐὰν δὲν διατάσσεται σύμφωνα μ' αὐτό, ὅτι ἡ ἀληθινὴ ζωὴ εἶναι παρούσα. Ἀπέναντι στίς περιστάσεις, ἡ ἀληθινὴ ζωὴ εἶναι παρούσα μέσα στὴν ἐπιλογή, μέσα στὴν ἀπόσταση καὶ μέσα στοῦ συμβάν.

Παρ' ὅλα αὐτά, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν περιστάσεων, δὲν πρέπει νὰ χάσουμε ἀπὸ τὰ μάτια μας ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ ξεδιαλέξουμε γιὰ νὰ φτάσουμε στὴ σκέψη τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Νὰ ξεδιαλέξουμε, ὅπως εἶπαμε, μὲ κριτήριον τὴν ἀσυμμετρία.

Αὐτὸ πὸν ἐνώνει τὰ τρία παραδείγματά μας εἶναι ὅτι θεμελιώνονται πάνω σὲ μιὰ σχέση ἀνάμεσα σὲ ἑτερογενεῖς ὄρους : τὸν Καλλικλῆ καὶ τὸν Σωκράτη, τὸν Ρωμαῖο στρατιώτη καὶ τὸν Ἀρχιμήδη, τοὺς ἐραστὲς καὶ τὴν κοινωνία.

Ἡ φιλοσοφικὴ σχέση μὲ τὴν κατάσταση εἶναι μιὰ σκηνοθεσία τῆς ἀνέφικτης σχέσης, ἡ ὁποία εἶναι σὰν τὴν ἱστορία πὸν μᾶς ἀφηγοῦνται. μᾶς ἀφηγοῦνται τὴ συζήτηση ἀνάμεσα στὸν Καλλικλῆ καὶ τὸν Σωκράτη, μᾶς ἀφηγοῦνται τὸ φόνο τοῦ Ἀρχιμήδη, μᾶς ἀφηγοῦνται τὴν ἱστορία τῶν σταυρωμένων ἐραστῶν.

Ἄρα μᾶς ἀφηγοῦνται μιὰ σχέση. Ἡ ἀφήγηση, ὅμως, ἐγκαθιδρύει τὸ ὅτι αὐτὴ ἡ σχέση δὲν εἶναι σχέση, ὅτι αὐτὴ ἡ σχέση εἶναι ἄρνηση τῆς σχέσης. Ἔτσι πὸν τελικὰ αὐτὸ

πού μᾶς ἀφηγοῦνται εἶναι μιὰ ρήξη: ἡ ρήξη τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ κατεστημένου δεσμοῦ. Καὶ σίγουρα γιὰ νὰ μᾶς ἀφηγηθοῦν μιὰ ρήξη πρέπει νὰ μᾶς ἀφηγηθοῦν μιὰ σχέση. Τελικά, ὅμως, ἡ ἀφήγηση εἶναι ἡ ἀφήγηση μιᾶς ρήξης. Θὰ πρέπει νὰ διαλέξουμε ἀνάμεσα στὸν Καλλικλῆ καὶ τὸν Σωκράτη. Ἄρα, θὰ πρέπει νὰ ἔρθουμε σὲ ἀπόλυτη ρήξη μὲ τὸν ἕναν ἀπὸ τοὺς δύο. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ στὸ δεύτερο παράδειγμα: ἐὰν εἴστε μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἀρχιμήδη, δὲν μπορεῖτε νὰ εἴστε καὶ μὲ τὸ μέρος τοῦ Μάρκελλου. Κι ἂν ταξιδεύετε μέχρις ἐσχάτων μὲ τοὺς ἑραστές, δὲν θὰ εἴστε ποτέ μὲ τὴν πλευρὰ τοῦ συζυγικοῦ κανόνα.

Θὰ μπορούσαμε, συνεπῶς, νὰ ποῦμε ὅτι ἡ φιλοσοφία, ἡ ὁποία εἶναι σκέψη ὄχι αὐτοῦ πού εἶναι ἀλλὰ αὐτοῦ πού δὲν εἶναι ὅ,τι εἶναι: πού εἶναι σκέψη ὄχι τῶν συμβολαίων ἀλλὰ τῆς ρήξης τῶν συμβολαίων: ἡ φιλοσοφία, λοιπόν, ἐνδιαφέρεται ἀποκλειστικά γιὰ τὶς σχέσεις πού δὲν εἶναι σχέσεις.

Ὁ Πλάτων ἤδη ἔλεγε ὅτι ἡ φιλοσοφία εἶναι ἐγρήγορη. Καὶ ἤξερε πολὺ καλά ὅτι ἡ ἐγρήγορη προϋποθέτει μιὰ δύσκολη ρήξη μὲ τὸν ὕπνο. Ἦδη ἀπὸ τὸν Πλάτωνα κι ἐδῶ καὶ γιὰ πάντα, ἡ φιλοσοφία ἦταν ἡ σύλληψη μέσῳ τῆς σκέψης αὐτοῦ πού ἔρχεται σὲ ρήξη μὲ τὸν ὕπνο τῆς σκέψης.

Εἶναι θεμιτό, λοιπόν, νὰ σκεφτοῦμε ὅτι κάθε φορὰ πού ὑπάρχει μιὰ παράδοξη σχέση, μιὰ σχέση πού δὲν εἶναι σχέση, μιὰ κατάσταση ρήξης, τότε μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἐκεῖ καὶ φιλοσοφία.

Ἐπιμένω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο: Δὲν εἶναι ἐπειδὴ ὑπάρχει «κάτι» πού ὑπάρχει καὶ φιλοσοφία. Ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι καθόλου ὁ στοχασμὸς γιὰ ὅτιδήποτε. Ὑπάρχει φιλοσοφία, μπορεῖ νὰ ὑπάρχει φιλοσοφία, ἐπειδὴ ὑπάρχουν

παράδοξες σχέσεις, ἐπειδὴ ὑπάρχουν ρήξεις, ἐπειδὴ ὑπάρχουν ἀποφάσεις, ἀποστάσεις καὶ συμβάντα.

Θὰ ἀναρωτηθεῖ, συνεπῶς, ὁ ἀναγνώστης σὲ σχέση μὲν τὰ δοκίμια πού ἀκολουθοῦν, ἐὰν ἔχω ἐρείσματα νὰ φιλοσοφῶ ξεκινώντας ἀπὸ τίς περιστάσεις πού ἐπισηαίω. Εἶναι παράδοξη καὶ φορέας μιᾶς βίαιης ρήξης ἡ ἐπίθεση τῶν Ἀμερικανῶν κατὰ τοῦ Ἰράκ; Τί νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὸ ἱστορικό, περισσότερο πνευματικό παρά ὕλικό ζεῦγμα πού σχηματίζουν ἡ Γερμανία καὶ ἡ Γαλλία; Ἐνα θεωρησιακὸ παράδοξο; Ἀνάμεσα στὴν καταφατικὴ ἀξία τῆς τέχνης καὶ ὀρισμένες σύγχρονες αἰσθητικίζουσες σοφιστικὲς σχολές πού ἀποδομοῦν αὐτὴ τὴν κατάφαση πρὸς ὄφελος κάποιων ἐπισφαλῶν ἔργων ἀποκλειστικὰ κριτικῶς δὲν ὑπάρχει κάτι πού ξεφεύγει ἀπὸ κάθε μέτρο; Καὶ «νόμος γιὰ τὴν ἰσλαμικὴ μαντίλα» δὲν ὑποδεικνύει ὅτι πολλοὶ διανοούμενοι αὐτῆς τῆς χώρας ἔχουν χάσει καὶ ἔννοια γιὰ τὸν κόσμον στὸν ὁποῖο ἰσχυρίζονται ὅτι ζοῦν.

Ἄς ἐξετάσουμε, πάνω σ' αὐτὰ τὰ διάφορα σημεῖα, ἐπιχειρήματά μου.

I

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ
ΑΠΟ ΕΝΑ ΔΗΜΟΣΙΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ
ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΙΡΑΚ

Πόλεμος και Χρόνος

Πανεπιστήμιο τοῦ Παρισιοῦ VII Jussieu, ἀμφιθέατρο 44
(26 Φεβρουαρίου 2003)

«**Λ**ΕΙΠΕΙ ΕΝΑ ΠΑΡΟΝ», ἔλεγε ὁ Mallarmé. Αὐτὸ εἶναι ὅλο τὸ πρόβλημά μας: Νὰ ταυτίσουμε, μέσα μας κι ἔξω μας, τὸ ἄπειρο ἐνὸς παρόντος. Γιατὶ αὐτὸ ποῦ μᾶς παρουσιάζεται σὰν παρὸν δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀτέρμων στιγμή τῆς ἀπουσίας, μιὰ ἀπόλαυση ποῦ μπορεῖς νὰ τὴν ἀγοράσεις καὶ νὰ τὴ μετρήσεις χιλιοστὸ χιλιοστὸ.

Ἄπο πολὺ παλιά, ὁ πόλεμος εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἐπιβεβαίωση τοῦ παρόντος. Κι αὐτὸ τουλάχιστον γιὰ τρεῖς λόγους.

Ἡ τάξη τοῦ χρόνου. Πάντα λέγαμε «προπολεμικά», «μεταπολεμικά», σὰν αὐτὸ ποῦ ὄριζε τὶς μορφές μακρῆς διάρκειας τοῦ πρὶν καὶ τοῦ μετὰ νὰ ἦταν ἡ πολεμικὴ στιγμή, τὸ καθαρὸ παρὸν.

Ἡ ἀπόφαση. Κάτω ἀπὸ ὑποπτες, μερικὲς φορές, εἶναι ἀλήθεια, μορφές, ὁ πόλεμος εἶναι αὐτὸ ποῦ ἀποφασίζει καὶ μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια αὐτὸ ποῦ προσδιορίζει τὸ παρὸν τῆς πολιτικῆς. Ἡ μάχη, ὅπως τὴν βλέπει ὁ Clausewitz, κάτω ἀπὸ τὴν αὐθεντία αὐτοῦ ποῦ ξέρεي νὰ ἀποφασίζει μὲ σταθερότητα, εἶναι αὐτὸ ποῦ ἐπαναφέρει στὸ παρὸν τοῦ πολέμου. Ὁ Carl Schmitt θὰ γενικεύσει αὐτὴ τὴν ὀπτικὴ τῶν πραγμάτων.

Ἡ ἐξάιρεση. Ὁ πόλεμος εἶναι ἡ ἀδελφικὴ μοιρασιά τῆς ἐξάιρεσης, προπαντὸς στὴ διανομὴ τῶν εἰκόνων. Ἐντοπίζει τὴν κοινότητα ἔξω ἀπὸ τὸν συνηθισμένο κανόνα. Τὸ νὰ μοιραστεῖς τὸν κίνδυνο εἶναι νὰ μοιραστεῖς τὸ ἴδιο τὸ παρὸν.

Θὰ ἤθελα λοιπὸν νὰ ὑποστηρίξω ὅτι οἱ ἀμερικανικοὶ (οἱ «δυτικοὶ») πόλεμοι ποὺ ἀκολούθησαν τὴν κατάρρευση τῆς ΕΣΣΔ, ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ Κόλπου στὴν προγραμματισμένη εισβολὴ στὸ Ἰράκ, περνώντας ἀπὸ τὴν ἐπίθεση κατὰ τῆς Σερβίας καὶ τὴν ἐπιδρομὴ κατὰ τοῦ Ἀφγανιστάν, ἔχουν σὺν χαρακτηριστικὸ ἀκριβῶς τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν συνιστοῦν κανένα παρόν. Εἶναι πόλεμοι ποὺ ἔχουν στόχο νὰ προστατεύσουν, νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ διάρκεια καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἀκριβῶς νὰ καταστρέψουν ὅ,τι δὲν εἶναι ὁμοιογενὲς πρὸς αὐτὴ τὴ διάρκεια, σ' αὐτὴ τὴν προστασία - ἐκείνῃ τῆς «δυτικῆς» ἀνεσης, τῆς ἀπόλαυσης ποὺ μετρίεται χιλιοστὸ χιλιοστὸ. Εἶναι πόλεμοι ἐξ ὅλου κλήρου ἄγονοι ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς τάξης τοῦ χρόνου.

Ἄς ἀρχίσουμε νὰ τοὺς ἐντοπίζουμε. Σὲ ποῖο σημεῖο τῆς γενικῆς ἱστορίας τῶν πολέμων βρισκόμαστε; Ζοῦμε ὄχι στὸν μεταπόλεμο (τὴν περίοδο μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμο τοῦ 1939-45) ἀλλὰ στὸν μετα-μεταπόλεμο.

Ὁ μεταπόλεμος λεγόταν μὲ πολλοὺς τρόπους κι ὅλους τοὺς εἶναι ξεπερασμένοι. Μπορούσαμε νὰ λέμε: Ὑπάρχει ψυχρὴ ἀναμέτρηση τῶν δύο ὑπερδυνάμεων, τῶν ΗΠΑ καὶ τῆς ΕΣΣΔ. Ἡ κατάρρευση στὰ μαλακὰ τῆς ΕΣΣΔ (αὐτὴ ποὺ ὀνόμασα ἄλλοῦ «σκοτεινὴ καταστροφή») θέτει τέλος μα σ' αὐτὴ τὴ διαθεσιμότητα. Μπορούσαμε νὰ λέμε: Ὑπάρχει ἡ ἐπαναστατικὴ ἀπομόνωση τῆς Κίνας ποὺ εἶναι ἐπίσης ἡ ἀπόμακρὴ τῆς αὔρα. Ὁ πραγματισμὸς τοῦ Ντένγκ Χσιάο Πίνγκ δὲν ἄφησε τίποτα στὸν τόπο του, παρὰ μόνον τὴν ἐμπορικὴ φρενίτιδα καὶ τὴ διαφθορά. Μπορούσαμε νὰ λέμε: Ὑπάρχουν οἱ ἐθνικοαπελευθερωτικὲς ἀγῶνες, τὸ Βιετνάμ, ἡ Ἀλγερία, ἡ Παλαιστίνη, ἀγῶνες ποὺ φλόγιζαν τὰ νιάτα τοῦ κόσμου. Σήμερα κάθε ἐθνικὸ

στική βία στερεΐται καθολικότητας. Μπορούσαμε, προπαντός, νὰ λέμε: Ὑπάρχει στὰ πνεύματα πού εἶναι διαθεμιμένα γιὰ πολιτική δράση μιὰ ἰσχυρή διαλεκτική τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐπανάστασης. Τὸ παρὸν ἦταν ἀκριβῶς αὐτό: τὸ σημεῖο συμπύκνωσης τῆς βίας τοῦ πολέμου πού δημιουργεῖ παρὸν καὶ τῆς βίας τῆς ἐπανάστασης πού χειραφετεῖ. Ὁ Λένιν, καὶ στὴ συνέχεια ὁ Μάο, ὑπῆρξαν τὰ μεγάλα κύρια ὀνόματα αὐτῆς τῆς συμπύκνωσης. « Ἡ ἐξέγερση εἶναι τέχνη ». « Ἡ ἐξουσία βγαίνει ἀπὸ τὴν κάννη τοῦ ὄπλου ». « Εἴτε ὁ πόλεμος θὰ προκαλέσει ἐπανάσταση εἴτε ἡ ἐπανάσταση θὰ ἐμποδίσει τὸν πόλεμο ». Αὐτὰ εἶναι τὰ μερίζονα ἀξιώματα ἑνὸς αἰῶνα ἱστορίας τῆς πολιτικῆς χειραφέτησης.

Πέρα ἀπὸ τίς συνηθισμένες μας ἀναφορές, ἄς μνημονεύσουμε ἐδῶ, στὰ περιθώρια αὐτοῦ τοῦ πλατύτατου ρεύματος σκέψης, τὴν πρακτική καὶ τὴ θεωρία τοῦ ἀνταρτοπόλεμου, τὸν Τσέ Γκεβάρα καὶ τὸν Φιντέλ Κάστρο. Ἐστω καὶ μόνο γιὰ νὰ διαχωριστοῦμε ἀπὸ τὰ καθάρματα πού ἀπαιτοῦν σήμερα μὲ κραυγές καὶ οὐρλιαχτὰ νὰ ὑπάρξει κάποια « ἀνθρωπιστική » ἐκστρατεία ἐνάντια στὸ κουβανέζικο καθεστῶς, εὐχόμενοι ἔτσι νὰ ξαναγίνει τὸ νησι ἐπιτέλους αὐτὸ πού ἦτανε πρὶν πάρουν τὴν ἐξουσία οἱ ἀντάρτες τῆς Σιέρρα Μαέστρα, νὰ ξαναγίνει αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο φλέγονται ἀπὸ πόθο τοῦτα τὰ καθάρματα: τὸ μπορντέλο τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν.

Ὅ,τι κι ἂν εἶναι, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀπὸ τὸ 1917 ὡς τὸ 1976 (τὸ θάνατο τοῦ Μάο), ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἐπανάσταση ἦταν ἡ ὑπερβατολογικὴ ἀρχὴ τοῦ παρόντος.

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ παρὸν πού συνδέει τὴν ἐντοπισμένη βία τοῦ πολέμου καὶ τὸ μακρινὸ γίγνεσθαι τῆς χειραφέτησης,

δὲν ἀπομένει τίποτα πού νά εἶναι τῆ στιγμῇ αὐτῇ ἐνεργοποιήσιμο. Ὁ μεταπόλεμος τερματίστηκε, σίγουρα σέ κάθε περίπτωση ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δεκαετίας τοῦ '90.

Παρ' ὅλα αὐτά, αὐτὸ τὸ τέλος δὲν συνιστᾶ ἀπὸ μόνο του κανένα παρόν. Δὲν ὑπῆρξε οὔτε ἐπανάσταση οὔτε καμιά πολιτικὴ ἐφεύρεση οὔτε ἡ δημιουργία ὁποιουδήποτε πράγματος. Παντοῦ: καταρρεύσεις, παλινόρθωση, ἀπομίμηση, ἐνσωμάτωση. Ἡ «δημοκρατία» ἤρθε σὰν ἓνα γενικὰ ὄχι δημοφιλὲς συμπλήρωμα ψυχῆς τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν ἀρπακτικῶν πολιτικάντηδων, τῶν πωλητῶν καὶ τῶν πωλητῶν μένων.

Σίγουρα ὁ πόλεμος τοῦ Κόλπου ἀνοίγει τὴν ἐποχὴ τῶν πολέμων μετὰ τὸν μεταπόλεμο. Αὐτὴ ἡ ἀρχή, ὅμως, δὲν εἶναι τὸ παρόν τῆς ἐποχῆς, τὴν ὁποία ἀνοίγει. Κανένα παρόν δὲν ἔθεσε τέρμα στὸν μεταπόλεμο πού πέθανε κορεσμένος, φουσκωμένος, ἀνίσχυρος.

Νά 'μαστε λοιπὸν σέ ἓναν μεταιχμιακὸ κόσμο, μετέωρα ἀνάμεσα σέ μιὰ ἀνενεργὸ παλιὰ διαλεκτικὴ μορφή (πόλεμος καὶ / ἢ ἐπανάσταση) κι ἓνα πλαστὸ παρόν, ἐμπορικὸ καὶ στρατιωτικὸ, πού ζητᾶ νά προστατέψει τὸ μέλλον τοῦ μετὰ τὸ νά μὴν ἔχει παρόν καὶ διαγράφοντας ἀπὸ τὸ παρελθὸν ὅ,τι ἦταν παρόν μέσα σ' αὐτὸ τὸ παρελθόν.

Πόλεμος καὶ εἰρήνη

Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἀμερικανικὸς πόλεμος εἶναι ἀκατάλληλος γιὰ νά σηματοδοτήσῃ ἓνα παρόν ὀφείλεται στὸ ὅτι ἡ ἴδια ἡ κατηγορία τοῦ «πολέμου» εἶναι συσκοτισμένη σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο. Ὑπῆρξε, ὑπάρχει ἢ θὰ ὑπάρξει πόλεμος.

George W. Bush χαρακτήρισε όλη την περίοδο που άνοιγεται μπροστά μας, μετά τὸ μαζικὸ ἔγκλημα τῆς 11ης Σεπτεμβρίου, σάν τὴν περίοδο τοῦ «πολέμου κατὰ τῆς τρομοκρατίας». Ἄλλὰ γιὰ τί πόλεμο πρόκειται;

Πρῶτα πρῶτα, ἓνα σοβαρὸ σημεῖο εἶναι ὅτι αὐτοὶ οἱ πόλεμοι ποτὲ δὲν κηρύσσονται. Βομβαρδίζουν ἄγρια ἀρχαῖες πρωτεύουσες (τὴ Βαγδάτη, τὴν Καμποῦλ, τὸ Βελιγράδι...) χωρὶς νὰ ἐπισημάνουν ποτὲ σὲ κανέναν ὅτι τοῦ κηρύσσουν τὸν πόλεμο.

Παρόμοια ἦθη κάποτε θεωροῦνταν ἐγκληματικά, γιὰ ὅποιον ἐνεχόταν σ' αὐτά. Ὑπάρχει στὸ ποίημα τοῦ Οὐγκῶ *Rabert*, στὸ πρῶτο μέρος (μὲ τὸν ἐντελῶς ἐπίκαιρο σήμερα τίτλο «Οἱ ἔντιμοι καὶ ἐλεύθεροι σύμβουλοι») μιὰ σειρά ἀπὸ χαμερπεῖς κολακευτικὸς λόγους ποὺ ἀπευθύνονται ἀπὸ διαφόρους αὐλικὸς στὸν ἰσχυρὸ τῆς μέρας. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ συνάθροιση μὲ τὸν Glucksmann, τὸν Kouchner, τὸν Goupil, τὸν Bruckner ποὺ εἶναι ἐπιφορτισμένοι νὰ βροῦν εὐγενεῖς λόγους, ὑψηλὰ ἠθικὰ στολίδια, ἔντονα δημοκρατικὰ κίνητρα γιὰ λογαριασμό τῶν διαφορῶν ἐγκλημάτων τῆς ἀμερικανικῆς Δύναμης. Ἐνας ἀπ' αὐτούς, ὁ ἱερέας Afranus, εἶναι ἰδιαίτερα γλυκερός. Καὶ αὐτὸ γιὰτὶ εἶναι «μεγάλος θεολόγος στὶς περίτεχνες ἐρμηνεῖες καὶ μεγάλος σοφός», «εὐλαβῆς, φιλόλαμπρος, ἐλεήμων» ποὺ «πρῶτα ἐπικαλεῖται τὸ ἅγιο πνεῦμα καὶ μετὰ καταπιάνεται μὲ τὰ ζητήματα». Μὲ μιὰ κουβέντα, ἓνας τέλειος *Nouveau Philosophe* [Νέος Φιλόσοφος]. Ἀνάμεσα, λοιπὸν, στὶς ἠθικὲς δικαιολογίες μὲ τίς ὁποῖες καλύπτει τίς αὐτοκρατορικὲς βιαιότητες τοῦ Ραμπέρ, διαβάζω καὶ τὸ ἑξῆς:

«Μιά κι είναι οί Ὀθωμανοί ἔξω ἀπό τόν κοινό τὸ νόμο χωρίς νὰ κηρύξουμε πόλεμο μποροῦμε νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦμε».

Μποροῦμε νὰ τὸ μεταγράψουμε: «Μιά καὶ οί Μουσουλμάνοι δὲν εἶναι δημοκράτες» ἢ «μιὰ καὶ οί ὀλοκληρωτικοί δὲν εἶναι ἀνθρωπιστές», τὸ συμπέρασμα ποὺ βγαίνει εἶναι τὸ ἐπιβεβλημένο.

Μιά καὶ ζοῦμε πιά χωρὶς διάκριση μέσα στὸν πόλεμο τῶν δημοκρατιῶν ἐνάντια στὴν ἰσλαμικὴ τρομοκρατία καὶ μάλιστα, ἀκόμα ἀπλούστερα, στὸν πόλεμο τοῦ (δημοκρατικοῦ) Καλοῦ κατὰ τοῦ (δικτατορικοῦ) Κακοῦ, οἱ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις, οἱ ἐκστρατεῖες, οἱ βομβαρδισμοὶ πρέπει νὰ σημαίνουν ἐπισήμως μονάχα κάποιες ἀστυνομικὲς ἐπιδρομὲς κατὰ κακοποιῶν. Ἔτσι καὶ ἀλλιῶς δὲ ἐκπληρῶσει κανέναν πιά τὸ νὰ δολοφονοῦνται ἀρχηγοὶ κρατῶν, οἱ γυναῖκες τους, τὰ παιδιὰ τους καὶ τὰ ἐγγόνια τους ἢ νὰ ἐπικηρύσσεται τὸ κεφάλι τους ὅπως σὲ ἓνα οὐδέστερο Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ἐγκαθίσταται λίγο λίγο ἡ συνέχεια τοῦ πολέμου, τοῦ ὁποῖου ἡ κήρυξη ἄλλοτε φανέρωνε ὅτι αὐτὴ ἦταν, ἀκριβῶς, τὸ παρὸν μιᾶς ἀσυνέχειας. Αὐτὴ ἡ συνέχεια πλέον καθιστᾷ ἀσαφὴ τὴ διάκριση ἀνάμεσα σὲ πόλεμο καὶ εἰρήνη.

Κι αὐτὸ γίνεται γιὰτὶ εἶναι ὀλοένα καὶ πιὸ ἀσαφὲς τὸ ποιοὶ εἶναι οἱ πρωταγωνιστὲς τοῦ πολέμου. Οἱ «τρομοκράτες», τὰ «κράτη-παρίες», οἱ «δικτατορίες», οἱ «ἰσλαμιστές»: Ποιὲς εἶναι πραγματικὰ αὐτὲς οἱ ἰδεολογικὲς ὀντότητες; Ποιὸς τοὺς δίνει ταυτότητα, ποιὸς τὶς ἐγκαλεῖ;

Ἰπῆρχαν, κλασικά, δύο τύποι πολέμου. Ἀπὸ τὴ μεριὰ, οἱ συμμετρικοὶ πόλεμοι ἀνάμεσα σὲ συγκρίσιμους αὐτοκρατορικές δυνάμεις, ὅπως ἦταν οἱ δύο παγκόσμιοι πόλεμοι τοῦ 20οῦ αἰῶνα ἢ ὅπως ἦταν ὁ «Ψυχρὸς» Πόλεμος.

μος ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ. Από την άλλη μεριά είναι οι ασύμμετροι πόλεμοι, ανάμεσα σε μια αυτοκρατορική δύναμη και σε λαϊκές δυνάμεις που είναι, θεωρητικά, πολύ υποδεέστερες με όρους στρατιωτικής ισχύος: είτε πόλεμοι αποικιακής κατάκτησης (ή κατάκτηση της Άλγερίας, ο πόλεμος του Ρίφ ή η έξοντωση των Ινδιάνων στη Βόρεια Αμερική...) είτε εθνικοαπελευθερωτικοί πόλεμοι (Βιετνάμ, Άλγερία κλπ.).

Σήμερα μπορούμε να μιλάμε για ασύμμετρους πολέμους αλλά χωρίς να γίνεται ή πολιτική ταυτότητά τους πραγματικά αντικείμενο σκέψης. Η απόδειξη είναι το γεγονός ότι επιχειρήσεις εισβολής και κατοχής (το Αφγανιστάν, το Κόσοβο, σύντομα και το Ιράκ) παρουσιάζονται και δηλώνονται σαν απελευθερώσεις κι αυτό παρότι οι ντόπιοι πληθυσμοί δεν βλέπουν καθόλου έτσι τα πράγματα. Στην πραγματικότητα ή έννοια του πολέμου δεν υποδεικνύει πια παρά μόνο τη χρήση βίας που ασκείται σε μεταβλητές ασυμμετρίες. Το μόνο αμετάβλητο χαρακτηριστικό είναι ή ασυμμετρία: Δεν πλήττουν παρά μόνο τους αδύναμους και όποια σκιά δύναμης εμφανιστεί (με την ατομική βόμβα των Βορειοκορεατών, τη Ρωσία των Άγριων αντιποίνων στην Τσετσενία, τις βιαιοπραγίες των Κινέζων στο Θιβέτ) ενώ δεν βρίσκεται στην ήμερήσια διάταξη ο πόλεμος που θα διακινδύνευε να ήταν πόλεμος και όχι μια αστυνομοκρατούμενη ειρήνη ή ένας πόλεμος/ ειρήνη (ο μὴ πόλεμος μετά τον μεταπόλεμο;).

Τελικά, οι αμερικανικοί πόλεμοι δεν συνθέτουν κανένα παρόν γιατί, καθώς είναι αποδεσμευμένοι πολιτικά από οποιαδήποτε διαλεκτική, είτε εκείνη της διμπεριαλιστικής αναμέτρησης είτε του σχήματος πόλεμος/ επανάστα-

ση, στην πραγματικότητα δὲν ξεχωρίζουν ἀπὸ τὴ συνέχεια τῆς «εἰρήνης». Μὲ τὴν ἐξῆς ἔννοια : τῆς ἀμερικανικῆς ἢ «δυτικῆς» εἰρήνης, τοῦ δημοκρατικοῦ μὴ πολέμου ποὺ ἔχει σὰν περιεχόμενο τὴν ἀσφάλεια τῆς ἄνεσης τῶν προαναφερόμενων «δημοκρατῶν» ἀπέναντι στὴ βάρβαρη ἐπιθετικότητα τῶν φτωχῶν.

Πασιφισμὸς καὶ κοινοβουλευτισμὸς : ὁ ΟΗΕ

Αὐτὸ τὸ χωρὶς παρὸν μείγμα πολέμου καὶ εἰρήνης καθιστᾷ ἀκόμα πιὸ καταγέλαστη τὴν εἰρημιστικὴ παρόρμηση, τὸ σύνθημα «ὄχι στὸν πόλεμο». Γιὰ νὰ ποῦμε, ὅμως, τὴν ἀλήθεια, ἐξίσου καταγέλαστο γίνεται καὶ τὸ σύνθημα «ὄχι στὸν πασιφισμό». Ὁ Σιράκ, ποὺ δὲν τοῦ λείπει ἡ πόζα, προπαντὸς ὅταν δὲν ἔχει παρὰ μόνο ρητορικὲς συνέπειες, δήλωσε ὅτι σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς Γερμανοὺς Πράσινους, ἡ Γαλλία δὲν «ἦταν μιὰ χώρα πασιφιστικὴ». Ἀλίμονο! Αὐτὸ συμβαίνει γιατί, μὲ τὴ σειρά της, πιὸ συχνὰ εἶναι μιὰ χώρα συνθηκολόγα, πράγμα ποὺ ἐτοιμάζεται ξανά νὰ τὸ κάνει, μόλις ριχτεῖ ἡ ντουφεκιὰ γιὰ τὴν τιμὴ τῶν ὄπλων στὸ Συμβούλιο Ἀσφαλείας.

Ἀκόμα πιὸ ἀδύναμη καὶ ἀπὸ τὸν πασιφισμό εἶναι ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ἐπίθεση κατὰ τοῦ Ἰράκ θὰ ἦταν θαυμάσια ἐφόσον γινόταν μὲ τὴν ἔγκριση τοῦ ΟΗΕ.

Ποιὸς εἶναι ὁ ΟΗΕ; Ὑπῆρξε γιὰ σαρανταπέντε χρόνια ὁ θεσμὸς ὁ ἐπιφορτισμένος νὰ μετριάξει τὸν Ψυχρὸ Πόλεμο ἀνάμεσα στὶς ΗΠΑ καὶ τὴν ΕΣΣΔ, μὲ μιὰ κουβέντα, ἐπιφορτισμένος νὰ ἐξετάζει τοὺς ὄρους μέσα στοὺς ὁποίους αὐτὸς ὁ πόλεμος θὰ παρέμενε ψυχρὸς καὶ δὲν θὰ

γίνονταν θερμός. Για να τὸ πετύχει ὁ ΟΗΕ δὲν δίστασε ποτὲ νὰ μετατραπεῖ σὲ διακυβέρνηση τοπικῶν πολέμων καὶ ἰδιαίτερα ἀμερικανικῶν ἢ εὐρωπαϊκῶν πολέμων: γιὰ παράδειγμα στὴν Κορέα ἢ τὸ πρῶν Βελγικὸ Κονγκό. Μετὰ τὴν κατάρρευση τῆς ΕΣΣΔ, ὁ ΟΗΕ ἔχει ἐπιφορτιστεῖ νὰ δώσει σάρκα καὶ ὅστα στὴν πολὺ παράξενη ἔννοια τῆς « διεθνoῦς κοινότητας ». Αὐτὸ τὸ ὄνομα ὑποδεικνύει πράγματι τὸ ὑποθετικὸ ὑποκείμενο τῆς « δημοκρατικῆς » ἀνεσης τοῦ μετα-μεταπολέμου. Ὁ ΟΗΕ εἶναι τὸ κοινοβούλιο ὅπου ἡ καταμέτρηση τῶν ψήφων κάνει νὰ ὑπάρχει ἡ φενάκη αὐτοῦ τοῦ ὑποτιθέμενου ὑποκειμένου. Ὁ ἔνοπλος βραχίονας — ὁ ὁποῖος εἶναι πολὺ πραγματικὸς — αὐτῆς τῆς φενάκης εἶναι ὁ ἀμερικανικὸς στρατὸς καὶ κάποιοι εὐκαιριακοὶ δορυφόροι του.

Ἡ παρούσα περίσταση εἶναι αὐτὴ μιᾶς δύσκολης ρύθμισης ποὺ πρέπει νὰ βρεθεῖ ἀνάμεσα στὸ ἀμερικανικὸ παιχνίδι ἰσχύος (τὸ ὁποῖο εἶναι τὸ οἰκονομικὸ καὶ στρατιωτικὸ Πραγματικὸ τῆς « διεθνoῦς κοινότητας ») καὶ τὸ κοινοβουλευτικὸ παιχνίδι τοῦ ΟΗΕ (ποὺ εἶναι ἡ ὑποκειμενικὴ τῆς φενάκης). Ἡ ἀπόφαση ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰσχύ (ἦταν ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνηση καὶ ὁ βρετανικὸς κολαοῦζος τῆς ἐκεῖνοι ποὺ ἀποφάσισαν τὴν εἰσβολὴ στὸ Ἰράκ), ἀλλὰ ἡ φενάκη ἀπαιτεῖ μὲ τὴ σειρά τῆς μιᾶ κοινοβουλευτικῆ ψήφο, στὸ Συμβούλιο Ἀσφαλείας ἢ τὴ Γενικὴ Συνέλευση τοῦ ΟΗΕ. Μὲ τὸ νὰ ἔχει ἀποφασιστεῖ χωρὶς νὰ ἔχει ψηφιστεῖ, ἡ ἐτοιμαζόμενη ἐπίθεση, στερούμενη μιᾶς πλειοψηφικῆς ἢ κοινοβουλευτικῆς κάλυψης, φέρνει σὲ δύσκολη θέση τὸ ὑποθετικὸ ὑποκείμενο, τὴ συναίνεση τοῦ μετα-μεταπολέμου γύρω ἀπὸ « ἀξίες »: τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ἀνθρωπισμὸ, τὶς ἀνθρωπιστικὲς ἐπιχειρήσεις,

τῆ δημοκρατικῆ ἐπέμβαση καὶ ἄλλα τέτοια φληναφήματα.

Τί συνιστᾷ, λοιπόν, τὴν οὐσία τῆς κοινοβουλευτικῆς φενάκης, τῆς πολιτικῆς ὡς ἀντιπροσωπευτικῆς ἐκπροσώπησης καὶ καταμέτρησης ψήφων; Ἡ ὕπαρξις, βεβαίως, μιᾶς ἀντιπολίτευσης. Σήμερα, στὸν ΟΗΕ, ὁ Σιράκ κάνει νὰ παίξει ἡ Γαλλία τὸν σωτήριο ρόλο τῆς ἀντιπολίτευσης. Ἡ ἀποστολὴ του εἶναι λιγότερο τὸ νὰ ἐμποδίσει τὴν ἐπίθεσι (ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀποδέχεται τὸ παραμῦθι τῶν « ὄπλων μαζικῆς καταστροφῆς », συντηρεῖ τὴ γελοία ἐκκρεμότητα τῶν « ἐπιθεωρήσεων », θεωρεῖ ὅτι εἶναι μιὰ θαυμασία ὑπόθεσι ἐργασίας ἢ ἀποχώρησι τοῦ Σαντάμ Χουσεῖν ἀπὸ τὴν ἐξουσία κλπ.) καὶ περισσότερο νὰ παραστήσει τὸν σημαιοφόρο τῆς κοινοβουλευτικῆς τῆς νομιμότητος. Μὲ μιὰ κουβέντα: νὰ διασώσει, ἐνάντια στὸ ὀφθαλμοφανὲς πραγματικόν, τὴν καταπραῦντικὴ ἠθικὴ φενάκη τῆς « διεθνοῦς κοινότητος » ποὺ ὁ Σιράκ τὴν ἐπονομάζει « πολυμέρεια ».

Ἄς ποῦμε λοιπόν ὅτι ἡ Γαλλία ἐργάζεται γιὰ τὴν κοινοβουλευτικοποίησι τῆς ἀμερικανικῆς ἰσχύος, μιὰ ἰσχὺς γιὰ τὴν ὁποία ἀναγνωρίζεται ἐξἄλλου ὅτι εἶναι ἡ μόνη ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποφασίσει καὶ νὰ διεξαγάγει ἀποτελεσματικὰ ἓναν ἐπιθετικὸ πόλεμο. Ἐναν πόλεμο ποὺ ἀπὸ ἀποψη ἀρχῶν εἶναι ἀποκρουστικὸς ἀλλὰ τοῦ ὁποίου ἀμφισβητοῦν μόνο τὴ διαδικασίαν νομιμοποίησης: Πρέπει ὅχι μόνο νὰ ἀποφασιστεῖ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θὰ τὸν διεξαγάγουν ἀλλὰ καὶ νὰ ψηφιστεῖ ἐπίσης ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν τὰ μέσα νὰ τὸν κάνουν.

Γιατὶ ὁ κοινοβουλευτισμὸς -ἢ « μοντέρνα δημοκρατία »- εἶναι ἀκριβῶς αὐτό: ἡ ἀντικατάστασι τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, σύμφωνα μὲ τίς ὁποῖες πρέπει νὰ κριθοῦν ο

καταστάσεις, από τον νομικό φετιχισμό του πλειοψηφικού αριθμού. Η συναίνεση των ανίσχυρων που επιφορτίζεται με την προπαγάνδισή της γυμνής ισχύος.

Η φύση της αμερικανικής ισχύος

Η αμερικανική ισχύς, έχοντας αποσπαστεί κατά κάποιον τρόπο από την παρατεταμένη σύγκρουση με την ΕΣΣΔ -σύγκρουση που έδινε τον κανόνα της άσκησης της- μου προκαλεί έντύπωση με τρία χαρακτηριστικά της.

Πρώτον, με τη συνεχιζόμενη εγκατάστασή της από πολύ καιρό (στην πραγματικότητα, από τον καιρό του «πολέμου των άστρων» του Ρέηγκαν) σε μιάν απόλυτη παράσταση της στρατιωτικής υπεροχής. Παρόλο που η φανερό της ηγεμονία είναι ολοκληρωτική και αναμφισβήτητη, δεν υπάρχει κανένα χαλάρωμα της έξοπλιστικής προσπάθειας. Ο πολεμικός προϋπολογισμός των ΗΠΑ είναι ύψηλότερος από αυτόν όλων των «Μεγάλων» Δυνάμεων μαζί. Όλα συμβαίνουν σαν να εργάζονταν όλες οι διαδοχικές κυβερνήσεις (από αυτή την άποψη ο Μπους δεν κάνει τίποτα άλλο από το να διαχειρίζεται μιὰ κληρονομιά) ούτως ώστε να πετύχουν μιὰ ποιοτική υπεροχή τέτοια που να καθιστά αδύνατο σε όποιονδήποτε να αναμετρηθεί και μόνο με την αμερικανική ισχύ ή και να ελπίζει καν ότι κάποτε θα μπορούσε να φτάσει σε κάτι τέτοιο. Υπάρχει εδώ μιὰ έντυπωσιακή αυτόνομια του στρατιωτικού παράγοντα που συγκροτείται γύρω από το μοτίβο μιᾶς μὴ ἀναστρέψιμης δυσαναλογίας ἀνάμεσα στις ΗΠΑ και τον υπόλοιπο κόσμο.

Δεύτερον, οφείλουμε νὰ ἐξετάσουμε τὴν αὐτόκεντρη ἀνάπτυξη τῶν ΗΠΑ, τὴ διήθηση ὅλων ὅσα ἀφοροῦν τὸν ὑπόλοιπο κόσμον διαμέσου τοῦ ἐντελῶς ἰδιότυπου συστήματος τῶν ἀμερικανικῶν συμφερόντων. Γιὰ τοὺς Ἀμερικανούς, ὁ κόσμος δὲν ἔχει ἀντικειμενικὴ ὕπαρξη. Εἶναι μονάχα ἡ σκηνὴ τῶν συμφερόντων τους, ἓνα διάσπαρτο συμπλήρωμα διαφόρων καταστάσεων ποὺ ἐξετάζονται ἀνάλογα μὲ τις ἀπειλές ἢ τοὺς πόρους ποὺ αὐτὲς οἱ καταστάσεις ἀντιπροσωπεύουν γιὰ τὴν ἀμερικανικὴ ἄνεση (ἢ ὅποια, καιρὸ τῶρα, ὀνομάζεται “*American way of life*” [ἀμερικανικὸς τρόπος ζωῆς] ἢ “*American dream*” [ἀμερικανικὸ ὄνειρο] καὶ ποὺ ὁ κόσμος ὀλόκληρος παρακαλεῖται πολὺ νὰ λαμβάνει ὑπόψη του σὰν νὰ ἦταν ὁ ἀνώτατος σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ κόσμου γιὰ τὴν διαιώνιση τοῦ ὁποίου οφείλει νὰ ἐργάζεται). Ἡ καταπληκτικὴ ἄγνοια τῆς πλειονότητος τῶν Ἀμερικανῶν σχετικὰ μὲ τὰ πιὸ στοιχειώδη δεδομένα τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων λαῶν, μιὰ ἄγνοια γιὰ τὴν ὅποια μπορεῖ κανεὶς νὰ δώσει ἄπειρα τρομερὰ παραδείγματα, στὴν πραγματικότητά δὲν εἶναι παρὰ ἡ συνέπεια τοῦ γεγονότος ὅτι γιὰ τοὺς Ἀμερικανούς ἢ Ἀμερικὴ εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ κόσμου. Μιὰ συνέπεια ποὺ ἓνας ἀριστοτελικὸς θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηρίξει: Ἐὰν οἱ ΗΠΑ εἶναι τὸ ὑπέρτατο κινοῦν ἀκίνητο τῆς δραστηριότητος τοῦ ὑπόλοιπου κόσμου, ἢ στροφὴ πρὸς τὴς ΗΠΑ εἶναι ὅ,τι μπορεῖ νὰ γεμίσει τὴ σκέψη. Πράγμα ποὺ διακηρύσσουν οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ ἰδιαίτερα οἱ Γάλλοι μπράβοι τους, γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ἀμερικὴ εἶναι ἡ «μεγάλὴ δημοκρατία», ἡ ἀσπίδα τῶν ἐλευθεριῶν μας ἢ, ὅπως ἔλεγαν πάντα οἱ Ἀμερικανοί (ὅλοι τους, ἀκόμα καὶ οἱ ἀναμφισβήτητα προοδευτικοί), τὸ ὑπόδειγμα ἐνός “*free country*” [ἐλεύθερη χώρα].

Τέλος, πρέπει νά ἐξετάσουμε τή φύση τοῦ ἀμερικανικοῦ ἐπεμβατισμοῦ. Πράγματι, δέν εἶναι κλασικοῦ αὐτοκρατορικοῦ τύπου. Μιά αὐτοκρατορία φροντίζει τίς περιοχές πού κατέχει, ρυθμίζει τὰ προβλήματα ἐδαφικῆς διοίκησης, ἐξετάζει τὰ ζητήματα τῆς διαφορᾶς τῶν ἠθῶν, δημιουργεῖ ὑποδομές, καθορίζει μέ ἀκρίβεια τίς σχέσεις μέ τή μητρόπολη κλπ. Τίποτα τέτοιο δέν συμβαίνει μέ τίς ἀμερικανικές ἐπεμβάσεις πού βολεύονται μέ τήν πιό φρικαλέα καί παρατεταμένη ἀταξία (ὅπως στήν Παλαιστίνη, τὸ Ἀφγανιστάν, τήν Ἀφρική, αὐριο στό Ἰράκ), φτάνει νά «ἐξασφαλιστεῖ» αὐτὸ πού ἀποτελέσει τὸ κίνητρο τῶν βομβαρδισμῶν καί τῶν εἰσβολῶν.

Μήπως αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ ΗΠΑ εἶναι μόνον τὸ δευτερεῦον, ἐν πάσῃ περιπτώσει μὴ κεντρικό, κομμάτι μιᾶς ὑπερεθνικῆς συστημικῆς διάταξης, σάν αὐτὴ πού ὁ Negri ὑποδεικνύει μέ τὸ ὄνομα «Αὐτοκρατορία»; Πιστεύω ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἀστήρικτη αὐτὴ ἡ κατασκευή, πού ὅπως πάντα ἔχει σάν μοναδικό τῆς προορισμὸ νά κάνει νά ἐμφανιστοῦν, ἐνάντια σ' αὐτὴ τὴ συστημικὴ δύναμη, οἱ λαμπρὲς ὑποσχέσεις τοῦ συντακτικοῦ «πλήθους». Ὅπως ξέρομε, γιὰ τὸν σπινοζικὸ Νέγκρι ὑπάρχει μονάχα μιὰ ἱστορικὴ ὑπόσταση [substantia], οὕτως ὥστε καὶ ἡ καπιταλιστικὴ Αὐτοκρατορία νά εἶναι ἐπίσης ἡ σκηνὴ γιὰ ἓνα χωρὶς προηγούμενο ξεδίπλωμα τοῦ κομμουνισμοῦ. Γεγονὸς πού ἔχει τὸ πλεονέκτημα νά ἐπιτρέπει σὲ κάποιον νά πιστεύει ὅτι ὅσο χειρότερα πᾶνε τὰ πράγματα τόσο τὸ καλύτερο ἢ νά παίρνει τίς πομφόλυγες τῶν διαδηλώσεων πού ὀργανώνονται στοὺς τόπους συνάντησης τῶν ἰσχυρῶν σάν τοὺς φάρους τῆς «δημιουργίας» καὶ τῆς «πολύμορφης ἐφευρετικότητος» τῶν νέων προλετάρων μικροαστῶν.

Στήν πραγματικότητα, οί ΗΠΑ εἶναι μιὰ ἱμπεριαλιστική δύναμη χωρίς αὐτοκρατορία, μιὰ ἡγεμονία χωρίς ἑδαφική ἐπικράτεια ἢ γραμμὴ μετώπου. Προτείνω νὰ ὀνομάσουμε τὴ σχέση τῆς Ἀμερικῆς μὲ τὸν κόσμον μὲ τὸν ὄρον «ζωνοποίηση»: Κάθε σημεῖο τοῦ κόσμου μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀπὸ τὴν ἀμερικανικὴ κυβέρνησιον σὰν ζώνη ζωτικῆς συμφέροντος ἢ σὰν ζώνη πλήρους ἔλλειψης ἐνδιαφέροντος, ἀνάλογα μὲ τὶς διακυμάνσεις τῆς ἀντίληψῆς τους γιὰ τὴ «δημοκρατικὴ» τους ἄνεση. Μπορεῖ κάποιος νὰ πεθαίνει κατὰ μάζες χωρίς νὰ συνοφρυωθεῖ ἢ Ἀμερικὴ (αὐτὸ συμβαίνει χρόνια τώρα μὲ τὸ AIDS στὴν Ἀφρικὴ) ἢ, ἀντιθέτως, μπορεῖ νὰ ὑποστοῦν τὴ συσσώρευση καταμεσῆς στὴν ἔρημο μιᾶς κολοσσιαίας στρατιᾶς (στὸ Ἰράκ σήμερα). Αὐτὴ ἡ ζωνοποίηση κάνει τὴν ἀμερικανικὴ στρατιωτικὴ ἐπέμβαση νὰ μοιάζει περισσότερο μὲ τὴ «ράτσια» [ἐπιδρομὴ] παρὰ μὲ τὸν ἀποικιακὸ τύπον ἐπέμβασης. Πρόκειται γιὰ εὐρύτατης ἔκτασης ἐπιδρομές, ἰδιαίτερα βίαιες ἀλλὰ καὶ ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ σύντομες. Νὰ πᾶς νὰ σκοτώσεις μαζικὰ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ τοὺς γεμίσεις τρόμον, νὰ τοὺς συντρίψεις μὲ τὴν τελευταία λέξη στρατιωτικῆς ὕλης καὶ μετὰ νὰ γυρίσεις σπίτι σου νὰ ἀπολαύσεις τὴν ἄνεση τοῦ ὑπερασπίστηκες τόσο καλὰ σὲ μιὰ ζώνη προσωρινὰ «στρατηγικῆς σημασίας»: Αὐτὴ τὴν ἰδέαν σχηματίζει οἱ ΗΠΑ γιὰ τὴν ἰσχὺ τους καὶ τὴ χρῆσιν τῆς.

Θὰ ἔχουμε σίγουρα τὴν εὐκαιρίαν νὰ φέρουμε στὸ ἐπίπεδο τῆς ἔννοιαν αὐτὴ τὴ διαπίστωση: Ἡ μεταφυσικὴ τῆς ἀμερικανικῆς ἰσχύος εἶναι μιὰ μεταφυσικὴ τοῦ ἀπεριορίστου. Οἱ μεγάλες θεωρίες περὶ αὐτοκρατορίας στὸν 19ο αἰῶνα ἦταν πάντα θεωρίες τῆς μοιρασιᾶς, τῆς μοιρασιᾶς τοῦ κόσμου, τοῦ καθορισμοῦ συνόρων. Γιὰ τὶς ΗΠΑ

δέν υπάρχουν όρια. Είναι αυτό που οι σύμβουλοι του Νίξον, για τους οποίους μιλούσε η ανάλυση του Chomsky, διακήρυσσαν ονομάζοντάς το «*η πολιτική του τρελοῦ*»: Οι ΗΠΑ πρέπει να επιβάλουν στον υπόλοιπο κόσμο την πεποίθηση ότι αυτές, οι ΗΠΑ, είναι, ακριβώς, *ικανές για τὰ πάντα*, και ιδιαίτερα για καθετί που δέν είναι ούτε όρθολογικό ούτε προβλέψιμο. Η δυσανάλογα μεγάλη βιαιότητα των επεμβάσεων στοχεύει στο να αντιληφθεί ο αντίπαλος ότι η αμερικανική απάντηση μπορεί να είναι τελείως άσχετη προς τὸ αρχικό διακύβευμα. Θα κρίνει έτσι ότι τὸν συμφέρει να παραχωρήσει στην «*τρελή*» Δύναμη τὴ διαχείριση τῆς ἀμφισβητούμενης ζώνης για ἓνα χρονικό διάστημα.

Ἡ σχεδιαζόμενη εισβολή στο Ἰράκ ἀποτελεῖ μία μορφή αὐτῆς τῆς τρέλας. Ἐπιβεβαιώνει ὅτι για τις αμερικανικές κυβερνήσεις δέν υπάρχουν ούτε χώρες ούτε κράτη ούτε λαοί. Ὑπάρχουν μόνο ζώνες, ὅπου εἶναι λογικό για τις ΗΠΑ να καταστρέψουν τὰ πάντα ἐὰν ἀμφισβητηθεῖ, μέσα σ' αὐτὲς τις ζώνες, στὸν ἐλάχιστο βαθμὸ, ἢ (κατὰ τὰ ἄλλα κενή) ἰδέα τῆς αμερικανικῆς ἄνεσης.

Ἀπεικόνιση τοῦ πολέμου

Πανεπιστήμιο τοῦ Παρισιῦ VII Jussieu, ἀμφιθέατρο 44
(26 Μαρτίου 2003)

Για να σκεφτεῖς πάνω σὲ ἓναν πόλεμο, εἶναι χρήσιμο να στοχαστεῖς πάνω σὲ ὅ,τι δείχνουν, πάνω στίς εἰκόνες του που κυκλοφοροῦν. Γιατί και ἡ (μὴ) επίδειξη ἀποτελεῖ

μέρος του πολέμου. Ο έλεγχος της εικόνας έχει στρατιωτική λειτουργία, κάτι μεταξύ πληροφόρησης, δηλητηρίασης και προπαγάνδας. Μας αναγγέλλουν, σαν να ήταν κάποια καλή τεχνική «διαφάνειας», ότι αυτή τη φορά οι δημοσιογράφοι είναι ένσωματωμένοι στις αμερικανικές μάχιμες μονάδες. Αυτή η «ένσωμάτωση» δεν μας λέει τίποτα που να αξίζει κάτι.

Πρέπει να πούμε ότι, σε κάθε περίπτωση, η εικόνα είναι σίγουρα ο πιο εύτελης τρόπος για να κατανοήσει κανείς έναν πόλεμο. 'Ας θυμηθούμε ότι οι πιο φημισμένες φωτογραφίες του τελευταίου παγκοσμίου πολέμου, όπως εκείνη των Σοβιετικών στο Βερολίνο πάνω στη στέγη του Ράιχσταγκ, ήταν το αποτέλεσμα στημένης πόζας.

Σε καιρό πολέμου, μπορούμε να διακρίνουμε τρεις τύπους απεικονιστικής αναπαράστασης που ρυθμίζονται από τον τρόπο που μπαίνουν σε κυκλοφορία.

1. Τις εικόνες που δείχνουν και τα δύο αντίπαλα στρατόπεδα, εικόνες «άνοιχτής διαθεσιμότητας».
2. Τις εικόνες που δείχνει το ένα μόνο από τα αντίπαλα στρατόπεδα.
3. Τις εικόνες που δεν δείχνει κανένα.

'Ας πάρουμε το παράδειγμα των εικόνων του πρώτου βομβαρδισμού της Βαγδάτης. 'Ανήκουν στον πρώτο τύπο, τουλάχιστον όταν πρόκειται για ένα γενικό πλάνο, γιατί επισημαίνουν απλώς ότι ο πόλεμος άρχισε, μιιά αρχή που τη διεκδικούν και τα δύο στρατόπεδα. Αυτοί οι καπνοί, αυτοί οι σκοτεινιασμένοι ορίζοντες, αυτοί οι υπόκωφοι θόρυβοι έκρηξεων, όλα αυτά καλούν τον καθέναν στην επικείμενη μάχη.

“Άλλες εικόνες διανέμονται μόνο και μόνο γιατί μπορούν να έχουν δύο αντιφατικές μεταξύ τους έρμηνείες. Αυτό συμβαίνει, ιδιαίτερα, με τις φρικαλέες εικόνες, αυτές με τὰ σκόρπια πάνω στο έδαφος πτώματα ή εκείνες με τούς αιχμαλώτους άλυσοδεμένους, με κουκούλες στο κεφάλι και έξευτελισμένους. Μιλοῦν για τὴ νίκη και μπορούν να χρησιμεύσουν σαν προειδοποίηση πρὸς τὸ στρατόπεδο τῶν ὑποτιθέμενων νικημένων. Μποροῦν να μιλήσουν για τὴ βαρβαρότητα και τὴ σκληρότητα τῶν ὑποτιθέμενων νικητῶν και να χρησιμεύσουν για τὴν ἀνθρωπιστικὴ προπαγάνδα τοῦ ἀντίπαλου στρατοπέδου.

Σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις εικόνων ἀνοιχτῆς διαθέσιμότητας, βρίσκονται ἐκεῖ γιατί τούς λείπει τὸ νόημα εἴτε λόγω ἔλλειψῆς του (ἡ εἰκόνα, ἀόριστη και φορτισμένη ταυτόχρονα, δὲν λείει τίποτα ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ξέρει ὅλος ὁ κόσμος, ὅτι ὁ πόλεμος ἄρχισε, ὅτι ὑπάρχουν βομβαρδισμοὶ κλπ.) εἴτε λόγω ἀμφισημίας (ἡ εἰκόνα εἶναι ἐπαμφοτερίζουσα ὅπως εἶναι, ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οὐσία του, τὸ θέμα τῶν θυμάτων).

Οἱ εἰκόνες τοῦ δεύτερου τύπου δὲν ἔχουν ἐνδιαφέρον και δὲν εἶναι καν «ὄρατῆς» παρὰ μόνο γιατί προωθοῦνται ἀνοιχτὰ για να ἐξυπηρετήσουν τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ στρατόπεδα. Για παράδειγμα, ἡ εἰκόνα τῶν ἐρειπίων μιᾶς κατοικίας ἀμάχων στὴ Βαγδάτη. Τὸ να ξέρουμε ὅτι πρόκειται για τὴ Βαγδάτη ἐξαρτᾶται ὄχι ἄμεσα ἀπὸ τὴν εἰκόνα ἀλλὰ ἀπὸ τὸ πρωτόκολλο ἐπίδειξῆς της (στὴ συγκεκριμένη περίπτωση ἀπὸ τὶς ὑπηρεσίες τοῦ μπαθτικοῦ καθεστῶτος.) Αὐτὸ ἀπὸ μόνο του κάνει τὴν εἰκόνα να ἔχει σαν ὑποτιθέμενο νόημα: οἱ Ἀμερικανοὶ καταστρέφουν στὰ τυφλὰ τὶς λαϊκὲς συνοικίες. Κι ἐδῶ, τὸ νόημα τῆς καθαυτῆς εἰκόνας,

ἀν ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὸ πλαίσιο κυκλοφορίας της, ἀπουσιάζει. Τὸ ἴδιο συμβαίνει ἂν δεῖτε μιὰ μικρὴ ὁμάδα ὑποτιθέμενων Ἰρακινῶν νὰ χαιρετᾷ ἓνα ἀμερικανικὸ τάνκς. Ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, εἶναι ἐλεύθεροι νὰ κάνουν ὅ,τι κάνουν καὶ τί ἀντιπροσωπεύουν; Μυστήριον. Τὸ μόνο σίγουρο πράγμα εἶναι πὼς ἡ εἰκόνα βρίσκεται στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἀμερικανικοῦ ἰσχυρισμοῦ ὅτι βρίσκονται στὸ Ἰράκ ὅχι σὰν στρατὸς εἰσβολῆς καὶ κατοχῆς ἀλλὰ σὰν στρατὸς ἀπελευθέρωσης.

“Ὅσον ἀφορᾷ τώρα τὶς εἰκόνες τρίτου τύπου, αὐτὲς δὲν τὶς βλέπουμε ἢ τὶς βλέπουμε κατὰ τύχη. Φανταζόμεσθα πάντα τὴν ὑπαρξή τους ἀλλὰ δὲν βρίσκονται σὲ κανένα ἀπὸ τὰ κατάλληλα πρωτόκολλα ἐπίδειξης τῶν δύο ἀντιπαλῶν στρατοπέδων. Στὴν πραγματικότητα ὑπάρχει συνενοχία, διαπλοκή τῶν δύο στρατοπέδων πού θεωροῦν αὐτὰς τὶς παραστάσεις ἄχρηστες ἢ καὶ ζημιογόνες. Ἔτσι οἱ εἰκόνες τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἰρακινῶν στρατοῦ πού τὸ εἶχεν βάλει στὰ πόδια μέσα στὴν ἔρημο, στὴ διάρκεια τοῦ πρώτου πολέμου τοῦ Κόλπου, δὲν παρουσιάστηκαν, κατ’ ἀρχὴν, ἀπὸ κανέναν. Οἱ Ἰρακινοὶ δὲν ἤθελαν νὰ βγάλουν στὴ φόρα τὴν ἔκταση τῆς ἥττας τους. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ἀμερικανοὶ καθόλου δὲν ἤθελαν νὰ κυκλοφορήσουν οἱ εἰκόνες τῶν πτωμάτων πού εἶχαν ἐκραγεῖ σὲ χίλια κομμάτια ἀπὸ βόμβες κενοῦ ἢ πού ἀπανθρακώθηκαν ἀπὸ τὶς ἐμπρηστικὰς βόμβες. Στὴν πραγματικότητα αὐτὲς οἱ εἰκόνες—ὅπως κι ἐκεῖνες, πού αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν ἦταν καθόλου φρικτὲς, τῆς συναδέλφωσης Γάλλων καὶ Γερμανῶν στρατιωτῶν στὴ διάρκεια τοῦ πολέμου τοῦ 1914-18 καὶ τὶς ὁποῖα καταδίκασαν οἱ στρατηγοὶ καὶ τῶν δύο στρατοπέδων—ἐπιβεβαιώνουν τί πραγματικὰ μοιράζεται σὲ ἓναν πόλεμο,

είναι αυτό που πλήττει έξίσου και τὰ δύο στρατόπεδα ἢ τὶς δύο κοινὲς γῶμες : ὁ θάνατος, τὸ παράλογο, τὸ μοίρασμα τῆς ἐξαίρεσης... Γι' αὐτὸ καὶ οἱ συγκεκριμένες εἰκόνες, σύμφωνα μὲ τὴ λογικὴ τοῦ πολέμου, παραμένουν ἀόρατες.

“Ὅλα αὐτὰ ἐπισημαίνουν ὅτι ἡ εἰκόνα δὲν ἀνοίγει στὴ σκέψη καμιὰ πρόσβαση στὶς καταστάσεις πολέμου.” Ὅταν ὁ Baudrillard ἐξάγει ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι δὲν εἶδαμε τίποτα ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ Κόλπου ὅτι αὐτὸς ἦταν ἀνύπαρκτος μέσα στὸν κόσμο – μιὰ καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι αὐτὸς ὁ κόσμος εἶναι ὁ κόσμος τῆς εἰκονικῆς / δυνατικῆς πραγματικότητας καὶ τῆς εἰκόνας– θέτει σὰν κριτήριό τῆς νεωτερικότητας μιὰ αἰώνια κοινοτοπία : Ἐφόσον ὅ,τι μεταδίδεται δημόσια γιὰ τὸν πόλεμο ἀποτελεῖ μέρος τοῦ πολέμου, ἄρα δὲν μπορούμε μὲ ἀφετηρία κάτι τέτοιο νὰ σκεφτοῦμε τί εἶναι πραγματικὸ σὲ ἕναν πόλεμο. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη, ἀνάμεσα στὶς εἰκόνες τοῦ πολέμου τοῦ Κόλπου ἢ τὴν ἀπουσία τους καὶ τὸν λόγο τοῦ Περικλῆ πὺ δικαιολογεῖ τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο δὲν ὑπάρχει καμιὰ διαφορὰ ἀρχῆς, κανένα ὄριο μεταξὺ τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ καὶ τοῦ πραγματικοῦ. Πράγμα πὺ δὲν σημαίνει ὅτι αὐτοὶ οἱ πόλεμοι δὲν ὑπάρχουν.

Πρέπει νὰ ξεκινήσουμε μὲ θάρρος ἀπὸ τὴν ἰδέα ὅτι σὲ ἕναν πόλεμο δὲν βλέπουμε τίποτα. Καὶ ὅτι, συνεπῶς, τόσο ἡ ὑπαρξή του ὅσο καὶ ἡ στάση πὺ παίρνουμε ἀπέναντι σὲ αὐτὴ τὴν ὑπαρξὴ ἀνάγονται σὲ ἀφηρημένες ἀποφάσεις, σὲ πολιτικὰ ἀξιώματα. Ἐάν δὲν βλέπουμε τίποτα, τότε πρέπει νὰ σκεφτοῦμε χωρὶς νὰ βλέπουμε, γεγονός πὺ ἐπιτρέπει, καμιὰ φορά, νὰ δοῦμε καὶ κάτι, ἀπροσδόκητα ἢ παρὰ τὰ ὅσα δείχνουν.

Πράγματι, στὶς εἰκόνες τύπου 1 ἢ τύπου 2, δηλαδὴ σὲ εἰκόνες εἶτε χωρὶς σημασία εἶτε προπαγανδιστικές, μπο-

ρεϊ να συμβεῖ να ξεφύγει ένα στοιχείο από τον έλεγχο που επιβάλλει το πρωτόκολλο τῆς κυκλοφορίας τους. Ὑπάρχει ένα έμμενές πλεόνασμα τῆς εικόνας σέ σχέση με τόν ἴδιο τόν προορισμό της.

Γιά παράδειγμα, ἡ εικόνα τῆς ἀμερικανικῆς σημαίας που στήθηκε, μετά από πολλές μέρες μαχῶν, σέ ένα μικρό λιμάνι τοῦ Ἰράκ. Αὐτή ἡ εικόνα ἔχει δύο χαρακτηριστικά. Πρῶτον, σημαίνει ὅτι τὸ λιμάνι κατελήφθη από τόν στρατό εἰσβολῆς, ἐνῶ τῆ στιγμῆ μετάδοσης τῆς εικόνας οἱ Ἰρακινοὶ κατεῖχαν ἀκόμα σέ μεγάλη ἔκταση αὐτὸ τὸ λιμάνι. Κάτι τέτοιο ἀνήκει τυπικά στὰ ψέματα τῆς εικόνας τύπου 2. Ἀκόμα σημαντικότερο ὅμως ἀπὸ τῆ δημοσιογραφικῆ ἀπάτη εἶναι αὐτὸ που καλύπτει : Ἡ εικόνα εἶναι, πραγματικά, πολιτικά στρεβλῆ γιατί δείχνει ὅτι βρισκόμαστε μπροστὰ σέ ἕναν κατακτητικὸ πόλεμο, ἕναν πόλεμο κατοχῆς, καὶ ὄχι σέ ἕναν ἀπελευθερωτικὸ πόλεμο, ὅπως ἰσχυρίζονταν ὅτι ἔκαναν. Συμπερασματικά μπορούμε νὰ ποῦμε : Αὐτὴ ἡ εικόνα εἶναι πραγματικῆ ὡς ἐσωτερικὸ λάθος τοῦ προπαγανδιστικοῦ της προορισμοῦ. Ἡ εικόνα κατέχει ἕνα ἀθέλητο θραῦσμα ἀλήθειας, ξεπερνώντας πλεονασματικά τὸ πρωτόκολλο ἐπίδειξῆς της.

Ἄλλο παράδειγμα : ἡ γενικευμένη μετάδοση τῆς πρώτης παρέμβασης τοῦ Σαντάμ Χουσεῖν, μόλις ξέσπασε ἡ σύρραξη. Ἡ καθολικῆ ὑπόδοχῆ αὐτῆς τῆς ὀμίλιας τὴν καθιστᾶ τυπικὸ παράδειγμα εικόνας τύπου 1. Παρ' ὅλα αὐτά, δίνει τὸ ἄμεσο αἴσθημα μιᾶς φθαρμένης ἐξουσίας, ἐνὸς ἡγέτη ἐντελῶς ἀνίκανου νὰ δείξει, ἀπέναντι στὴν εἰσβολὴ τῶν ξένων, κάποια πραγματικῆ πατριωτικῆ ἐνεργητικότητα.

Ἐὰν στὸ πρῶτο παράδειγμα, ἡ χειρονομία (τὸ στήσιμο

τῆς ἀμερικανικῆς σημαίας σὲ μιὰ ἰρακινὴ πόλη) ἀποτελοῦσε ἓνα ἐμμενὲς πλεόνασμα ποὺ ξεπερνοῦσε τὴ λειτουργία μιᾶς εἰκόνας τύπου 2, στὸ δεύτερο, ἡ ἀδράνεια τῆς εἰκόνας (καὶ τῆς ὁμιλίας ποὺ διαβάστηκε σὲ θλιβερὸ καὶ ἡττοπαθὴ τόνο) συνιστᾷ ἓνα ἔλλειμμα σὲ σχέση μετὰ τῆς λειτουργίας τῆς ὡς εἰκόνας τύπου 1: νὰ παγιώσει γιὰ τὸ κοινὸ ὄλων τῶν χωρῶν τὴν εἰκόνα τῆς ἀποφασιστικότητος τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ πολέμου. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι παραδόξως μοιάζει μετὰ εἰκόνα τύπου 2, κατασκευασμένη ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανούς. Αὐτὴ ἡ ἀβεβαιότητα στὸν τύπο δημιουργεῖ μιὰ ἐπίπτωση ἀλήθειας.

Βλέπουμε ὅτι, ἀφοῦ πρῶτα καθοριστεῖ κατὰ ἀξιωματικὸ τρόπο μιὰ θέση ἀπέναντι στὸν πόλεμο, τὸ πρωτόκολλο ἀνάγνωσης τῶν εἰκόνων πρέπει νὰ διατυπωθεῖ ὄχι σὲ σχέση μετὰ τὴ βεβαιότητα τῆς λειτουργίας τους (τύπος 1, 2 ἢ 3) ἀλλὰ σὲ σχέση μετὰ ὅ,τι μπορεῖ κανεὶς νὰ διαβάσει στὴν εἰκόνα καὶ τὸ ὁποῖο ὑπάρχει ὡς πλεόνασμα ἢ ὡς ἔλλειμμά της, ἐνάντια στὸ πρωτόκολλο ἐπίδειξης ἀπὸ τὸ ὁποῖο προέρχονται αὐτὲς οἱ εἰκόνες.

Τὸ παράδοξο ἀποτέλεσμα εἶναι, συχνά, μιὰ κατασκευασμένη εἰκόνα νὰ εἶναι πιὸ πραγματικὴ ἀπὸ μιὰ ρεαλιστικὴ εἰκόνα. Αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι ἡ ἀξία μιᾶς εἰκόνας πολέμου δὲν βρίσκεται σὲ καμιὰ περίπτωση στὴν ἀντιπροσωπευτικὴ τῆς ἀρετῆς. Ἡ ἀξία τῆς ἔγκειται σὲ ὅ,τι μέσα σ' αὐτὴ τὴν εἰκόνα διαψεύδει ἢ ἀποκαλύπτει τὸ πρωτόκολλο τῆς κυκλοφορίας της. Γεγονὸς ποὺ συνδέει τὴν εἰκόνα μετὰ τὰ διάφορα πολιτικὰ ἀξιώματα σύμφωνα μετὰ τὰ ὁποῖα σκέφτεται κανεὶς καὶ διεξάγει τὸν πόλεμο.

Ἄμερικανικὴ μοναξιά

Πρέπει νὰ καταλάβουμε ὅτι δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀντίφαση ἀνάμεσα στὴ διπλωματικὴ καὶ τὴν πολεμικὴ ἱστορία τῶν ΗΠΑ, ἀνάμεσα στὸν ἀπομονωτισμὸ καὶ τὸν ἐπεμβατισμὸ. Πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ὁ ἀπομονωτισμὸς βρίσκεται στὰ ἐσωτερικὸ τοῦ ἐπεμβατισμοῦ, ἐνῶ ἡ ἐντόπια ἀρχὴ τοῦ συμφέροντος (τῆς ἄνεσης) ἐπικρατεῖ πάνω σὲ ὅποιαδήποτε ἄλλη θεώρηση. Οἱ ΗΠΑ εἶναι πραγματικὰ μιὰ μοναχικὴ δύναμη, γεγονός πού τις καθιστᾷ ἀνίκανες νὰ δημιουργήσουν μιὰ αὐτοκρατορία. Αὐτὸς εἶναι ἐπίσης ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ σχέση τους μὲ τις καταστάσεις, ὅπως διηθεῖται μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴν πικρὴ μοναξιά, αὐτὴ τὴ μὴ κατανόηση τοῦ τί συμβαίνει ἄλλοῦ ἄλλιῶς, γίνεται πολὺ γρήγορα μιὰ βίαιη ἀφαίρεση.

Τὸ γεγονός ὅτι οἱ ΗΠΑ ἔριξαν χωρὶς δισταγμὸ τὴν ἀτομικὴ βόμβα στὴ Χιροσίμα παραμένει ἓνα συμβάν-πρότυπο. Ὁ πόλεμος γιὰ τοὺς Ἄμερικανούς (πού σχεδὸν πάντα βρίσκονται σὲ πόλεμο) δὲν ἔχει πιά τίποτα τὸ φεουδαρχικὸ, τὸ ἱπποτικὸ, ἔστω καὶ μὲ τρόπο ἔμμεσο. Δὲν εἶναι κἀν μιὰ διαλεκτικὴ ἀναμέτρηση, μιὰ πάλῃ σῶμα μὲ σῶμα μὲ ἓναν ἀντίπαλο πού ἔχει ταυτότητα καὶ πού ἀόριστα τὸν σέβεται. Εἶναι, ἀντιθέτως -καὶ ἡ ἀτομικὴ βόμβα πού ἔπεσε πάνω σὲ δεκάδες χιλιάδες Γιαπωνέζους ἄμαχους τὸ συμβολίζει τρομακτικὰ- ἡ στιγμὴ ὅπου ὑπάρχει ἡ ἀσυμμετρία, τὸ σημεῖο ὅπου ἡ γυμνὴ ἰσχὺς ἀσκεῖ τὴν καταστροφικὴ τῆς δύναμη πάνω σὲ ἀνώνυμα ὑποδεέστερα ὄντα.

Ὁ ΟΗΕ θὰ ἔπρεπε σίγουρα νὰ στείλει ἐπιθεωρητές, καὶ μάλιστα πολλούς, στὶς ΗΠΑ. Γιατὶ εἶναι οἱ ΗΠΑ πού ὄχι μόνο διαθέτουν τεράστιες ποσότητες ὄπλων μαζικῆς κα-

ταστροφής αλλά και μέχρι σήμερα είναι το μόνο κράτος που τόλμησε να τα χρησιμοποιήσει σε μεγάλη κλίμακα και απειλεί κατά καιρούς να το ξανακάνει.

Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η μορφή αυτή της απεριόριστης ισχύος, ή μιας δύναμης που δεν έχει κανένα κοινό μέτρο με άλλη δύναμη, παρουσιάζει αυτό το μειονέκτημα ότι γι' αυτήν κάθε εμπόδιο, ακόμα και κάθε πρόδηλη εξωτερικότητα που έχει την τάση να θέσει ένα όριο, πρέπει να εκμηδενιστεί και να μη διεκδικεί καν να υπάρχει. Κατά μία έννοια, το χρέος των Ιρακινών, κατά τους εισβολείς, ήταν να αποδεχτούν το στρατιωτικό και πολιτικό μὴ εἶναι τους. Τὸ ἰδανικὸ θὰ ἦταν νὰ μετατραποῦν σὲ μιὰ ἄμορφη μάζα, τρομοκρατημένοι ἀπὸ τὸ ἀπεριόριστο τῆς ισχύος, καὶ νὰ περιμένουν νὰ ὑποδεχτοῦν τοὺς ἀπελευθερωτὲς τους μὲ χαρὰ καὶ ἀστερόεσσες σημαιοῦλες. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀντίσταση τῆς πολιτοφυλακῆς τοῦ Μπάαθ στὸν Νότο, ὅσο περιορισμένη κι ἂν ἦταν, ἄφησε ἐμβρόντητους ὄχι μόνο τοὺς Ἀμερικανοὺς ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς σχολιαστὲς πὺ ἔχουν σὰν δεύτερη φύση τους τὴ δουλικότητα ἀπέναντι στὴν προστάτιδα «δημοκρατία».

Αὐτὴ ἡ μορφή θὰ προκαλοῦσε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Hegel. Γιατὶ εἶναι διακριτὴ ἀπὸ τὴ διαλεκτικὴ τοῦ ἀφέντη καὶ τοῦ δούλου. Δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ μάχη ὅπου ἐκεῖνος πὺ ὑποχωρεῖ καὶ γίνεται ὁ σκλάβος τοῦ ἄλλου εἶναι αὐτὸς πὺ φοβᾶται τὸ θάνατο. Ἐδῶ, ἡ δύναμη πὺ τὴν κυβερνάει ἡ παράσταση τοῦ ἀπεριόριστου χαρακτῆρα της σχετίζεται μὲ τὸν ἄλλο ἀποδίδοντάς του τὸ κατηγορούμενο τῆς ἀνυπαρξίας. Ἐδῶ μᾶς βοηθάει πολὺ ἡ θεολογία: Δαιμονοποιημένος, συγκρινόμενος μιὰ γιὰ πάντα μὲ ὅλες τὶς ἱστορικές μορφές τοῦ Κακοῦ (ὁ Σαντάμ Χουσεΐν, ὅπως καὶ ὁ

Μιλόσεβιτς, είναι ο Χίτλερ, είναι ο Στάλιν, είναι ο Δαίμονας), ο αντίπαλος πέφτει στο Μή'Ον, τὸ ὁποῖο ἔχει ἀναγορευθεῖ πάντοτε ἀπὸ ὅλους τοὺς ἱερωμένους σὰν ἡ οὐσία τοῦ Κακοῦ. Ὁ πόλεμος μπορεῖ νὰ καταστρέψει τὰ πάντα, ἀφοῦ ὅλοι αὐτοὶ τοὺς ὁποίους καταστρέφει δὲν ἔχουν βεβαιωμένο εἶναι, δὲν ἔχουν κὰν τὸ δικαίωμα ὑπαρξῆς ἀπέναντι στὴν καλὴ δύναμη, ὅπως δὲν ἔχει τὸ Κακὸ γιὰ τὸν Θεό.

Αὐτὸ ἐξηγεῖ γιατί μποροῦν νὰ ἀντικαταστήσουν τὸν πόλεμο μὲ μιὰ δολοφονία ἢ καὶ τὸ ὅτι τελικὰ ὁ πόλεμος τοὺς δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ μιὰ συλλογὴ ἀδιευκρίνιστων φονικῶν. Ἔτσι, ἀπὸ τὴν ἀρχή, στόχος τῶν βομβαρδισμῶν εἶναι νὰ σκοτωθεῖ ὁ Σαντάμ Χουσεῖν καὶ ἡ οἰκογένειά του ἢ προηγουμένως ὁ Ὅσαμα μπὶν Λάντεν κι ἡ γενιά του ἢ ὁ Μιλόσεβιτς κι ἡ γυναίκα του, ὅπως γίνονταν στὶς ἀρχαῖκὲς βεντέτες. Ξέρουμε ὅτι οἱ Ἰσραηλινοί, πάντα σὲ ἀρμονία μὲ τοὺς Ἀμερικανοὺς δασκάλους τοὺς (καὶ μαθητές τοὺς), ἔχουν ἐξοικειωθεῖ ἀπὸ καιρὸ μὲ τὸν χυδαῖο φόνο κάθε Παλαιστίνιου ποὺ δὲν τοὺς ἀρέσει —κι εἶναι πολλοὶ οἱ Παλαιστίνιοι ποὺ δὲν τοὺς ἀρέσουν— χρησιμοποιώντας τὸν μᾶλλον κυνικὸ ὄρο «στόχος δολοφονίας». Ἡ θεολογία ποὺ περιβάλλει τὸ ἀμερικανικὸ δόγμα τῆς ἰσχύος προωθεῖ μὲ τὸ ὄνομα «πόλεμος» τὴ γενίκευση τοῦ στόχου δολοφονίας.

Οἱ ΗΠΑ ἐφεῦραν τὴ σχέση βίας μὲ ὅ,τι ὑποτίθεται πῶς δὲν ὑπάρχει. Ὁ Πλάτων θὰ εἶχε ἀφιερῶσει στὸ θέμα κάποιον λεπτολόγο διάλογο: Πῶς πρέπει νὰ σκεφτοῦμε τὴ διαλεκτικὴ τοῦ Ἐνὸς καὶ τοῦ ἀνύπαρκτου; Μποροῦμε, ὁμως, νὰ ἀναφερθοῦμε ἐπὶ τούτου στὸν διάλογο *Παρμενίδης*. Οἱ ΗΠΑ εἶναι τὸ Ἐν ποὺ δὲν ἔχει ἕτερον. Καὶ ὁ

τρόπος ύπαρξης του Ένός είναι ή καταστροφή του έτερου, μιὰ καταστροφή που δέν είναι καταστροφή αλλά άπελευθέρωση, άφου τό έτερον δέν ύπάρχει. Νά άπελευθερώσουν τους Ίρακινους άπό τόν ίσχυρισμό τους ότι ύπάρχουν, νά τους έπαναφέρουν στην εύτυχία τής άνυπαρξίας τους : ίδου ή πνευματική ούσία του άμερικανικοϋ πολέμου.

Πριν άπό την Όρέστεια του Αισχύλου

Κατά βάθος οί Άμερικανοί θεωροϋν ότι νομιμοποιϋνται στις παράλογες έπιθέσεις τους (Άφγανιστάν, Ίράκ, Σομαλία, ίσως Ίράν...) άπό τό δικαίωμα που άναγνωρίζουν στον έαυτό τους και μόνο νά εκδικουνται. Τό άποτέλεσμα είναι, κατά μιὰ έννοια, άκόμα και ό ΟΗΕ νά άναγνωρίζει αυτό τό δικαίωμα, όταν δηλώνει, μετά τό έγκλημα τής 11ης Σεπτεμβρίου, ότι οί ΗΠΑ βρίσκονταν « σέ κατάσταση νομίμου άμόνης ».

Οί ΗΠΑ τρέφουν ιστορικά μιὰ κουλτούρα τής εκδίκησης. Άσκοϋν άσταμάτητα μιὰ πολϋ ιδιαίτερη διαλεκτική του νόμου και τής εκδίκησης, την όποία μπορούμε νά την συνοψίσουμε ως έξής : Ό νόμος όργανώνει την εκδίκηση έτσι ώστε εάν ό νόμος έξασθενήσει, νά μπορεί νά τόν ξεπεράσει ή εκδίκηση, μιὰ και είναι ή άληθινή ούσία του νόμου.

Αύτή ή διαλεκτική βρίσκειται στη βάση τής διατήρησης ή τής έπαναφοράς τής θανατικής ποινής σ' αύτή τή χώρα, καθώς και ή γιγάντια έκταση του άληθινά κολασμένου συστήματος φυλακων.

Τό ούέστερν είναι ή μορφολογική όργάνωση στον κινη-

ματογράφο αὐτῆς τῆς διαλεκτικῆς τῆς ἐκδίκησης. Ἀπὸ τῆ μιά, στὸ ὄνομα τοῦ νόμου τὸ ἐγκλημα πρέπει νὰ τιμωρηθεῖ, χρειάζεται μιὰ δίκη, ὄρκος πάνω στὴ Βίβλο κλπ. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ νόμος εἶναι πάντα ἀνεπαρκῆς ἀπέναντι στὰ τόσο φοβερὰ ἐγκλήματα τῶν τόσο διεστραμμένων κακῶν (σὰν τὸν Σαντάμ Χουσεῖν ἢ τὸν Μιλόσεβιτς) ὥστε νὰ χρειάζεται νὰ ἐπέμβει, γιὰ νὰ βοηθήσει τὸ νόμο, ἓνας μοναχικὸς τιμωρὸς (ἢ μορφὴ τοῦ Ἐνὸς χωρὶς ἕτερον), μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ ὁ Βρετανὸς λακὲς τους ὀφείλουν νὰ ἐπέμβουν γιὰ νὰ βοηθήσουν τὸν ἀνίσχυρο ΟΗΕ. Αὐτὸς ὁ τιμωρὸς, ὅπως καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ πολεμιστὲς, θὰ σκοτώσει στὴ διάρκεια τῆς ταινίας περισσότερους δύστυχους ἀνθρώπους ἀπὸ τὸν κακὸ, πρὶν φτάσει στὴν τελικὴ μονομαχία ὅπου μὲ τὸ ἀλάθητο κόλτ του θὰ τὸν διαπεράσει μὲ σφαῖρες πέρα γιὰ πέρα. Οἱ καταστροφές, ὅμως, αὐτὲς ποὺ εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς ἐκδίκησης ἀποκαθιστοῦν τὸ νόμο στὴν οὐσία του, ἡ ὁποία εἶναι ἀκριβῶς νὰ ὑπάρξει ἐκδίκηση μὲ κάθε τίμημα.

Ὁ τύπος ἀνθρώπου –καὶ προβλήματος– ποὺ γεννιέται ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὀπτικὴ τῶν πραγμάτων, ἔχει μεγαλοφυῶς παρουσιαστεῖ, ἀναλυθεῖ καὶ ἐξιδανικευτεῖ ἀπὸ τὸ ἀμερικανικὸ μυθιστόρημα. Εἶναι οὐσιῶδες γιὰ νὰ καταλάβει κανεὶς τὸ τί συμβαίνει νὰ διαβάσει λόγου χάρη τὸν *Μπίλλυ Μπᾶντ* τοῦ Melville, τὴν *Ἀρκούδα* τοῦ Faulkner καὶ τὸν *Βροχοποιὸ* τοῦ Russell Banks.

Στὴν Ἀμερικὴ ὁ νόμος ὑποτάσσεται σὲ μιὰ ὀπτικὴ ἀποκατάστασης τῆς τάξης (τὸ “*Law and Order*” [Νόμος καὶ Τάξη] πρέπει νὰ διαβαστεῖ: “*Law as Order*” [ὁ Νόμος ὡς Τάξη]) ποὺ ἀπαιτεῖ πάνω ἀπὸ ὅλα νὰ πληρωθεῖ τὸ τίμημα. Ἐτσι ἡ ἐκδίκηση θεμελιώνει τὸ νόμο μὲ τὴ δια-

μεσολάβηση τῆς τάξης. Ἀντίθετα, ὅπως ξέρουμε, στὴν Ὁρέστεια τοῦ Αἰσχύλου ὁ νόμος (ἡ δικαιοσύνη, ἡ δημόσια καὶ μὲ ἐπιχειρήματα δίκη) ἔρχεται νὰ ἀντικαταστήσει τὴν ἐκδίκηση οὕτως ὥστε ἡ τάξη νὰ εἶναι αὐτὴ τῆς εἰρήνης μεταξύ τῶν πολιτῶν καὶ ὄχι τοῦ πολέμου.

Ἡ ἀμερικανικὴ τάξη ὅμως εἶναι ἡ τάξη τοῦ πολέμου, ἐμφύλιου (ἀνταγωνισμὸς ὅλων μὲ ὅλους) καὶ στοῦ ἐξωτερικό (ἐπεμβατικὴ ζωνοποίηση τοῦ κόσμου γιὰ νὰ παγιωθεί ἡ ἀπομόνωση τῆς ὑπερδύναμης). Ὑπάρχει, λοιπόν, στὴν ἐσώτατη ὑποκειμενικὴ οὐσία τῶν ΗΠΑ κάτι προγενέστερο τοῦ Αἰσχύλου, κάτι μὴ ἑλληνικό.

Μιὰ προτεσταντικὴ Βίβλος ποὺ δὲν ἔχει φιλτραριστεῖ διαμέσου τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας: Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀμερικανικὴ ἀντίληψη περὶ νόμου. Ἡ Ἀμερικὴ μᾶς ἐπιβάλλει σήμερα τὴν πλανητικὴ τῆς βεντέτα. Θὰ τῆς ἀντιτάξουμε, ἀναπόφευκτα, τὸ συνδυασμὸ ποὺ πρότεινε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ποὺ λέει: Σίγουρα, ὁ νόμος δὲν εἶναι τίποτα χωρὶς τὴν ὑποκειμενικὴ ἀποφασιστικότητα. Ἀλλὰ ἀκόμα λιγότερο καὶ ἀπὸ τὸ τίποτα εἶναι ἡ ἀστόχαστη ἐκδίκηση, ἡ ὑποκειμενικότητα τοῦ θύματος ποὺ τιμωρεῖ.

Γιὰ μᾶς αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει εἶναι ἡ πολιτικὴ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ διαδικασία μιᾶς δικαιοσύνης χωρὶς νόμο καὶ χωρὶς ἐκδίκηση. Ἡ πολιτικὴ ἐπιτέλους ἀποδεσμευμένη ἀπὸ κάθε ἠθικολογία, τόσο ἀντικειμενικὴ (ὁ νόμος) ὅσο καὶ ὑποκειμενικὴ (τὸ τίμημα ποὺ ἀπαιτοῦν τὰ θύματα). Ἡ ὀρθολογικὴ, σκεπτόμενη πολιτικὴ ποὺ δημιουργεῖ δυνατότητες. Ἡ «κομμουνιστικὴ» πολιτικὴ μὲ τὴν πρωταρχικὴ σημασία τοῦ ὄρου.

Κενό και άπειρο

Μασσαλία, αίθουσα του δημοτικού συμβουλίου
(3 Ἀπριλίου 2003)

Υπάρχει μιὰ έντυπωσιακή αντίθεση ανάμεσα στην παράσταση άπεριόριστης ισχύος και τὸ ὀλοένα πιὸ ἔκδηλο κενὸ τοῦ περιεχομένου της. Τώρα πὸν συνεχίζει νὰ συντελεῖται ἡ καταστροφή τοῦ Ἰράκ -ὡς κράτους, ὡς χώρας και ὡς λαοῦ- εἶναι χρήσιμο νὰ διερωτηθοῦμε : Στὸ ὄνομα τίνος συμβαίνουν αὐτὰ ; Κι ἀκόμα περισσότερο γιατί λίγο λίγο ὕπουλα, αἰσχρά, ἡ δημοσιογραφική προπαγάνδα στή χώρα μας, και ἡ ὁποία γιὰ ἓνα διάστημα εἶχε χάσει τὸ δρόμο της ὅταν ὁ Σιράκ ἔκανε τὸν κόκορα (τὸν εἶχαν ψηφίσει, ἀρμὴν τὸ ξεχνᾶμε, τὸν Μάιο τοῦ 2002), συσπειρώνεται πάλι γύρω ἀπὸ τὸ τετελεσμένο γεγονός τοῦ πολέμου, τὴν ἡλίθια « νίκη » τῶν Γιάνκηδων.

Ναί, στὸ ὄνομα τίνος ; Τί προτείνουν στὸν κόσμο οἱ ΗΠΑ ; Εἶναι ὀλοφάνερη ἡ ἀνικανότητά τους νὰ δημιουργήσουν νέες ἀξίες ἢ νὰ ὑπεραξιῶσουν τίς παλιές (ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Νίτσε). Τὸ Καλὸ τοῦ Μπουὲς ὑποδεικνύει τὸ βίαιο κενὸ τοῦ συντηρητισμοῦ. Ἀκόμα και ἡ « πρόταση » τῶν ἰσλαμιστῶν, γιὰ τὴν ὁποία μίλησα ἄλλοῦ δείχνοντας τὴν συνηγορία της με τὴν ἀμερικανική κενότητα, ἀκόμα και αὐτή, τουλάχιστον ἀρθρώνεται πάνω στὸ ὀμοίωμα μιᾶς ὑπερβατικότητας και πάνω σὲ κανόνες πὸν εἶναι κατανοητοὶ ἀπὸ ἐκείνους πὸν οἱ δημαγωγοὶ τῆς ἰρανικῆς ἐπανάστασης ὀνόμαζαν « ἀπόκληρους ». Ἀπέναντι σ' αὐτὸ ἡ δικτική « ἐλευθερία » δὲν εἶναι παρὰ τὸ δέλεαρ μιᾶς ἀνυπόφορης πολυτέλειας.

Αὐτὴ εἶναι ἡ συντελούμενη καταστροφὴ τοῦ ἀπεριόριστου: Εἶναι σὰν τὸ πλαστὸ ἄπειρο τοῦ ὁποίου ὑπάρχει μόνον τὸ περιτύλιγμα τῆς ἰσχύος.

Ἡ ἰσχύς ὡς τὸ κενὸ τῆς Ἰδέας: Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ ποὺ διέπει τὶς καταστροφές ποὺ ἐτοιμάζονται.

Διαφωτισμὸς καὶ πειθαρχία

Ποιὸ εἶναι λοιπὸν τὰ κύριο καθήκον τῆς σκέψης καὶ τῆς δράσης; Ἄς ποῦμε ὅτι εἶναι ἡ παραγωγὴ τοῦ διαχωρισμοῦ ἀπὸ τὴν ἀπεριόριστη ἰσχύ.

Ἦσαστε μιὰ μείζων διαφορὰ μὲ τὴν προηγούμενη περίοδο, τὴ μεταπολεμική. Στὸν μεταπόλεμο ὑπῆρχε τὸ προδιαχωρισμένο, ἓνας συγκροτημένος διαχωρισμὸς, μὲ τὴ μορφή τοῦ σοσιαλισμοῦ, τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου, τοῦ μαρξισμοῦ, τῆς ἐπανάστασης, τῆς ἐργατικῆς τάξης... Μπορεῖ κάλλιστα νὰ ἦσασταν ἀντίθετος στὴν ΕΣΣΔ, στὸν σταλινισμό ἢ καὶ στὸν λενινισμό, μπορούσατε κάλλιστα νὰ διακηρύσσετε μιὰ «ἐπανίδρυση» τοῦ μαρξισμοῦ, νὰ κάνατε κοινωνιολογικὲς ἀναλύσεις γιὰ τὶς «μεταλλάξεις» τῆς ἐργατικῆς τάξης, νὰ θέλετε ἓνα «κόμμα νέου τύπου», πάντα, ὅμως, βρισκόσασταν μέσα στὸ στοιχεῖο ἑνὸς προσχηματισμένου διαχωρισμοῦ ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴ ἰσχύ. Τὸ γεγονός ἦταν ὅτι δὲν ἔμπαινε σὲ ἀμφιβολία ἢ ὑπαρξή, σὲ παγκόσμια κλίμακα, μιᾶς ἄλλης δυνατότητος τῆς πολιτικῆς, ἀκόμα καὶ τοῦ κράτους.

Σήμερα, ἀντιθέτως, τὸ τί εἶναι πολιτικὰ δυνατό πρέπει νὰ ἀποδείξει τὴ δυνατότητά του. Δὲν πρόκειται πιά γιὰ διαφωνίες γύρω ἀπὸ τοὺς ὅρους πραγμάτωσης ἑνὸς ἐ-

φικτού αλλά για τή δημιουργία του ίδιου του δυνατού. Πράγμα που πρέπει να ομολογήσουμε ότι δεν μπορεί να γίνει παρά με το υλικό αυτού που κοινώς θεωρείται έντελως αδύνατο.

Γι' αυτό ο διαχωρισμός από την αξίωση μιᾶς ἀπεριόριστης ἰσχύος παίρνει τή μορφή μιᾶς καθαρῆς δημιουργίας.

Υπάρχει ἓνα ἱστορικό παράδειγμα μιᾶς τέτοιας δημιουργίας: Ὁ 18ος αἰώνας, ὅταν οἱ Γάλλοι, οἱ Ἀγγλοὶ καὶ στή συνέχεια οἱ Γερμανοὶ φιλόσοφοι μπόρεσαν νὰ δημιουργήσουν τοὺς ὅρους ἑνὸς ριζικοῦ διαχωρισμοῦ τῆς σκέψης ἀπὸ τὴν ἄπειρη αξίωση τῆς θρησκείας. Μὲ μιὰ κουβέντα, τὸ παράδειγμα τοῦ Διαφωτισμοῦ.

Ἄς ποῦμε ὅτι γιὰ νὰ στηριχτεῖ ὁ πειραματισμὸς μιᾶς νέας ἰδέας τῆς πολιτικῆς, ἡ φιλοσοφία εἶναι ἐπιφορτισμένη νὰ ἐφεύρει τὸν Διαφωτισμὸ που τῆς λείπει. Ἐναν Διαφωτισμὸ που θὰ διαχωρίζεται ἀπὸ τὸ «δημοκρατικὸ» ἀπεριόριστο τῆς ἰσχύος. Ἐναν Διαφωτισμὸ που θὰ διεκδικεῖ τὴν καθαυτὴ ἄπειρη ἀλλὰ θετικὴ κατάφαση σὲ μιὰ έντελως αὐτόνομη ἀνάπτυξη τῆς πολιτικῆς ὡς πρακτικῆς / σκέψης, ἐνάντια στὸ ἀρνητικὸ ἄπειρο τῆς κρατικῆς ἰσχύος καὶ τῆς διεθνοῦς κοινοβουλευτικοποίησής της, πράγματα που δὲν καλύπτουν, κάτω ἀπὸ διάφορα εἶδη δυτικῆς ἀνέσης, τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ κενὸ τῆς Ἰδέας. Θὰ διεκδικεῖ μιὰ πολιτικὴ που, ὅπως εἶναι αὐτονόητο, θὰ βρίσκεται μέσα στὸ Φῶς καθὼς θὰ ἔχει ἀποδεσμευτεῖ ἀπὸ τὶς πανουργίες τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ἐκπροσώπησης. Μιὰ πολιτικὴ που μ' αὐτὸ τὸ νόημα θὰ εἶναι θεμελιακὰ μὴ «δημοκρατικῆ», μὴ κομματικὴ καὶ ἄρα καθολικὰ πραγματοποιήσιμη ἀπὸ ὅλους, ἐδῶ καὶ τώρα. Που δὲν θὰ δίνει λογαριασμὸ σὲ

κανέναν έξω από τον έαυτό της και θα προσηλώνει την προσοχή της στην ίδια της τη διαδικασία και μόνο.

Ένα από τα κύρια μαθήματα των δύο επεισοδίων που ο Σιράκ ήταν ο άθελητος ήρωάς τους -ή απάτη της έκλογής του από τη χρεοκοπημένη Άριστερά στις 5 Μαΐου 2002 και η αντιπολιτευτική πιστολιά για την τιμή των όπλων στον ΟΗΕ πριν από την έκρηξη του πολέμου- είναι ότι το κοινοβουλευτικό μοντέλο της δημοκρατίας, στο όποιο εγώ προσωπικά, από τον Μάη του '68, δεν αποδίδω την παραμικρή αξία («Οι εκλογές είναι παγίδα για να μās πιάσουνε μαλάκες»), αποδεικνύεται αντικειμενικά ότι είναι φθαρμένο μέχρι το μεδούλι και είναι ανίκανο να δώσει μορφή σε οποιαδήποτε αρχή. Μπορούμε να πούμε ότι η κρατική δημοκρατία δεν είναι παρά ένα εκ καθέδρας επίχειρημα ενάντια σε κάθε κάπως σοβαρή οργάνωση που παλεύει για τη χειραφέτηση.

Είναι, όμως, αλήθεια ότι και το μπολσεβίκικο μοντέλο της εξουσίας, αν εννοούμε μ' αυτό τη «σιδερένια πειθαρχία», έφαγε τα ψωμιά του. Έξαντλήθηκε σε μιὰ κρατική τρομοκρατία που στην ΕΣΣΔ κούρασε ακόμα κι αυτούς που την είχαν αναλάβει.

Ο Διαφωτισμός, τα στοιχεία του οποίου συλλέγουμε άργα, φωτίζει την έφεύρεση μιās όδοϋ που δεν θα είναι ούτε η κρατική δημοκρατία (ο κοινοβουλευτισμός, τα κόμματα στον πληθυντικό) ούτε η κρατική γραφειοκρατία (ο σοσιαλισμός, τό Κόμμα στον ενικό).

Το δύσκολο ζήτημα είναι αυτό της πειθαρχίας. Πώς συγκροτείται όταν δεν είναι ούτε η πειθαρχία των κομμάτων ούτε του Κόμματος, ούτε η συναίνεση στην υπεράσπιση της άνεσης; Μπορούμε να πούμε ότι είναι μιὰ πειθαρχ-

χία τοῦ πραγματικοῦ. Πρέπει νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔχουν τίποτα, οὔτε στρατιωτικὰ οὔτε οἰκονομικά, δὲν ἔχουν ἄλλη δύναμη ἀπὸ τὴν ὀλική τους πειθαρχία στὴ δράση καὶ στὴ σκέψη καὶ ἡ ὁποία –ὅπως στὰ μαθηματικά– εἶναι ταυτόσημη μὲ τὴν ὀλικὴ ἐλευθερία, τὴν ἀπόλυτη δημιουργία. Σημασία ἔχει, μόνον, αὐτὴ ἡ πειθαρχία νὰ ἐπιβάλλεται ὄχι ἀπέναντι σὲ μορφές ἑνὸς μηχανισμοῦ (γιατὶ τότε παραμένουμε σὲ μιὰ κρατικὴ πειθαρχία, πράγμα ποὺ σήμερα σημαίνει ὅτι μένουμε μέσα στὴν καταστροφή τοῦ ἀπεριόριστου) ἀλλὰ ἀπέναντι σὲ ἕνα πραγματικὸ πρόβλημα ποὺ πρέπει νὰ λυθεῖ (ὅπως, ἐξάλλου, καὶ στὰ μαθηματικά). Αὐτὸ εἶναι τὸ πραγματικὸ περιεχόμενον κάθε ἐμπειρίας ποὺ εἶναι δεμένη μὲ τὴ θεωρησιακὴ προώθηση τοῦ Διαφωτισμοῦ. "Ὅσο περιορισμένη κι ἂν εἶναι, ἡ δράση γίνεται ἄπειρη μέσῳ μιᾶς σκέψης ποὺ λύνει, μὲ ὀργανωμένο τρόπο, ἕνα συγκεκριμένο πολιτικὸ πρόβλημα, ὅπου ἕνα ἀπροσδόκητο δυνατὸ ἀποσπᾶται ἀπὸ τὴν ὕλη τοῦ ἀδύνατου. Κι ἐδῶ πάλι τὸ μαθηματικὸ παράδειγμα ἔχει τὴν ἀξία του: Ἡ ἀνάδυση μιᾶς ἐντελῶς νέας καὶ μεγάλης σημασίας θεωρίας γίνεται μὲ τὴ συγκέντρωση τῆς σκέψης πάνω σὲ ἕνα πρόβλημα, τοῦ ὁποίου ἡ διατύπωση μπορεῖ νὰ φαίνεται ἐντελῶς ἰδιόρρυθμη, ἀκόμα καὶ ἐξαιρετικὰ στενὴ.

Κάθε πρόωρη διάταξη τῶν προοπτικῶν διαλύει τὴν πειθαρχία τῆς σκέψης, τὴ δύναμη διαχωρισμοῦ τῆς ἀπὸ τὴ «δημοκρατικὴ» σοφιστεία.

Ἡ ἐπιμονὴ στὴ λύση ἑνὸς προβλήματος καί, μὲ ἀφετηρία τὶς ἀρχές ποὺ φωτίζουν τὴ λύση του, ἡ ὀργάνωση ἑνὸς δεμένου λαϊκοῦ ἀποσπάσματος (κι ἀκόμα, ἄς τολμῆσουμε νὰ ξανανακαλύψουμε τὸ ὄνομα, ἑνὸς προλεταριακοῦ ἀποσπάσματος), αὐτὴ εἶναι ἡ μοναδικὴ ὁδὸς τῆς ἄπειρης κα-

τάφασης, ενάντια στο άρνητικό άπεριόριστο τής μηδενιστικής άνεσης και τής ματαιόδοξης και σκληρής ισχύος τής. Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη πειθαρχία πού ξεπερνάει τὸ σύνορο πού θέλει νὰ μᾶς ἐπιβάλλει τὸ «δημοκρατικὸ» δόγμα. Αὐτὸ τὸ δόγμα πού, κάτω ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τής φιλελεύθερης ἠθικολογίας του, δὲν εἶναι παρὰ διαφθορὰ τοῦ πνεύματος, μηδενιστικὴ ἀπάρνηση, ἡττοπαθὴς ἀποδοχὴ μιᾶς ἀπόλαυσης μετρημένης χιλιοστόμετρο χιλιοστόμετρο.

Ὅπως πάλι ὁ Οὐγκὼ λέει, ἀναφερόμενος στὴν καταστροφικὴ ἰκανότητα τής ισχύος, γιὰ τὴν ὁποία διεισδυτικὰ σημειώνει ὅτι στὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι παρὰ «ἡμανία τής μαύρης ἀνημποριᾶς», καὶ ὀνομάζοντας «ζωὴ» κάθε σκέψη πού ἀντέχει νὰ συνεχίζεται «ἐκεῖ πού ἀρχίζει τὸ πραγματικὸ».

Ἡ ἀδιάφθορη ζωὴ βρῖσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ σύνορό σου.

Αὐτὴ ἡ «ἀδιάφθορη ζωὴ» εἶναι τὸ ἄλλο ὄνομα αὐτοῦ πού γιὰ κάποιον καιρὸ θὰ μᾶς λείψει : τοῦ παρόντος.

Ἐπίμετρο

Τί νὰ ποῦμε μετὰ ἀπὸ πολλοὺς μῆνες; Ἄν συνεχίζαμε αὐτὸ τὸ ἡμερολόγιο θὰ ἦταν τὸ ἡμερολόγιο τοῦ σπαραγμοῦ, τοῦ διαμελισμοῦ, τῆς ὀδύνης τοῦ Ἰράκ. Εἶναι ἐντελῶς ἐπιβεβαιωμένο ὅτι οἱ δυνάμεις κατοχῆς δὲν ἔχουν τὴν παραμικρὴ ἔγνοια νὰ ὑπάρξει κάποια τάξη, ἢ πραγματικὴ ἐπιβίωση ἐνὸς λαοῦ κι ἐνὸς κράτους.

Τὸ ἀξίωμα –αὐτὸ τοῦ «πολέμου κατὰ τῆς τρομοκρατίας»– εἶναι τὸ ἐξῆς: Καλύτερα νὰ ἔχεις μιὰ αἱματηρὴν καὶ δαπανηρὴ ἀναρχία παρὰ ἓνα κράτος πού, ἐνῶ βρίσκεται σὲ μιὰ στρατηγικὴ ζώνη, δὲν θὰ εἶναι ὑποτελὲς ἢ θὰ πᾶψει νὰ εἶναι ὑποτελὲς.

Ἡ στρατιωτικῆς εἰσαγωγῆς «δημοκρατία» δὲν ὑπάρχει καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει. Στὴν καλύτερη περίπτωσι θὰ ἔχουμε μιὰ ὀπισθοδρόμηση στὸν κοινοτισμὸ σὲ σιιτικὰ πλαίσια, πράγμα πού δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιβληθεῖ διαρκῶς οὔτε στοὺς Κούρδους οὔτε σὲ ὅ,τι ἔχει ἀπομείνει ἀπὸ τὴν ἀπὸ καιρὸ ἐκκοσμιευμένη ἱρακινὴ ἀστικὴ τάξη γύρω ἀπὸ τὴ Βαγδάτη.

Μαθαίνουμε ἐπίσης λίγο λίγο τὴν ἔκτασι τῆς παράλογης βίας στὴ διάρκεια τῆς ἴδιας τῆς στρατιωτικῆς δράσης, συμπεριλαμβανομένης τῆς εἰσόδου στὴ Βαγδάτη, μιὰ «ἀπελευθέρωσι» πού πληρώθηκε μὲ πυροβολισμοὺς στὰ τυφλὰ πάνω σὲ καθετὶ πού κινοῦνταν. Φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν χιλιάδες ἄμαχοι νεκροί.

Σ' αὐτὸ ἀνταπαντοῦν σήμερα οἱ χωρὶς κανέναν κανόνα ἔνοπλες ἐπιθέσεις, οἱ χωρὶς ὑπογραφή σφαγές, τὸ κοιμά-
 τιασμα τῶν σωμάτων μὲ τίς βόμβες αὐτοκτονίας, τὸ σκο-
 τεινὸ περιβάλλον τῶν συνωμοσιῶν καὶ τῶν ὄπλων. Ἀλλὰ
 καὶ ὀρισμῆνες ὀργανωμένες καὶ διακριτὲς ἀντάρτικες ἐ-
 νέργειες κατὰ τῶν στρατευμάτων κατοχῆς. Ἐνέργειες ποὺ
 εἶναι βεβαίως θεμιτὲς : Ἀφοῦ ὁ ἀμερικανικὸς πόλεμος δὲν
 ἀνταπαντοῦσε σὲ καμιὰ ἀπειλὴ καὶ δὲν ἦταν καμιὰ μορφὴ
 ἀντεπίθεσης, δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ παρά σὰν ἐπιδρομὴ
 καὶ εἰσβολή. Ἄρα ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ φυσικὸ δίκαιο, τὸ στοι-
 χειῶδες δίκαιο τῶν ἀνθρώπων, κηρύσσουν τὴν ἀντίσταση
 ἐναντίᾱ του. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο εἶναι ἀθέμιτη καὶ ὀνομάζεται
 σωστὰ « κυβέρνηση ἀνδρεικέλων » ἡ ἀρχὴ ποὺ ἐγκατέστη-
 σε ὁ κατακτητῆς, καὶ δικαίως φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ « συνερ-
 γάτη » ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ Ἰρακινοὶ ποὺ τίθενται στὴν ὑπηρεσία
 τοῦ βασιλείου τῶν δυτικῶν στρατιωτικῶν ἢ θέτουν τὴν πένα
 τους καὶ τίς ἐκπομπές τους στὴ δουλικὴ ὑπηρεσία της.

Εἶναι ἐπίσης ντροπὴ νὰ ἐπαναλαμβάνει κανεὶς τὴν προ-
 παγάνδα σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία « ξένοι » εἶναι ἀνακατε-
 μένοι σ' αὐτὴ τὴν ἀντίσταση, χωρὶς νὰ ὑπογραμμίζει ὅτι
 ἀκριβῶς τὰ ἴδια ἔλεγε καὶ ἡ προπαγάνδα τῶν ναζι καὶ τοῦ
 Πεταίν ἐναντία στοὺς Πολωνοὺς, τοὺς Ἰταλοὺς, τοὺς Ἰ-
 σπανοὺς ποὺ ἡ διεθμιστικὴ τους πεποιθήση τοὺς ὀδηγοῦσε
 νὰ παίξουν, στὴ Γαλλία, ἕναν κρίσιμο στρατιωτικὸ ρόλο
 στὴν Ἀντίσταση. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι μπορούμε νὰ περι-
 μένουμε πολλὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ἀντίσταση στὸ Ἰράκ ;
 Ὁχι. Οἱ λόγοι ποὺ εἶναι τόσο μικρὴ ἡ ἐλπίδα εἶναι εὐρύτε-
 ροι καί, στὴν πραγματικότητα, ξεπερνοῦν τὸ ἴδιο τὸ Ἰράκ.
 Ἀφοροῦν τὸ γίγνεσθαι τῶν διαφόρων μορφῶν πολιτικῆς
 τῆς χειραφέτησης στὴ μεταλενινιστικὴ καὶ μεταμαοϊκὴ

ἀκολουθία. Ἐνα γίγνεσθαι πού παραμένει πειραματικό παντού καί πρακτικά εἶναι ἀκόμα ἀόρατο στή Μέση Ἀνατολή, ὅπως τὸ δείχνει ἐπίσης τὸ γεγονός ὅτι εἶναι τόσο δύσκολο, πέρα ἀπὸ τὴ διατύπωση ἀρχῶν, νὰ ἀναληφθεῖ πραγματικὴ δράση γιὰ ἓνα θετικό μέλλον τῆς Παλαιστίνης.

Τὸ καθολικῆς σημασίας ζήτημα πού θέτει τὸ ἰρακινό χάος δὲν εἶναι κυρίως τὸ ζήτημα τῆς ἀμερικανικῆς ἰσχύος, τοῦ ἐλέγχου τοῦ πετρελαίου, τῆς ἰσραηλινῆς δολιότητος, τῆς καπιταλιστικῆς παγκοσμιοποίησης, ὅσο κι ἂν χρειάζονται γιὰ ὅλα αὐτά, πέρα ἀπὸ τὴ διακήρυξη ἀρχῶν, καί ἀναλύσεις ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ λεπτές.

Τὸ ζήτημα εἶναι κυρίως αὐτὸ τῆς πολιτικῆς. Μιλοῦσα γιὰ τὸν Διαφωτισμό, γιὰ τὴν ἐφεύρεση ἐνὸς νέου Διαφωτισμοῦ τοῦ καιροῦ μας, ἐνάντια στὸ ἀπεριόριστο καί ὑπὲρ τοῦ πραγματικοῦ ἀπείρου. Ποιὰ εἶναι ἡ σφαιρικὴ ἔννοια γιὰ μιὰ πολιτικὴ κατάλληλη σ' αὐτὴ τὴν ἐφεύρεση;

Στὴν προηγούμενη ἀκολουθία, λέγαμε ἐνάντια στὸν ἱμπεριαλισμό: ὁ διεθνισμός. Κι ἐνάντια στὴ «δημοκρατία», λέγαμε: ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου.

Σήμερα δὲν ἔχουν κάποια ὑπόσταση οὔτε τὸ πρόταγμα μιᾶς Διεθνοῦς οὔτε αὐτὸ μιᾶς νέας κρατικῆς μορφῆς πού μὲ τὴ δικτατορία τῆς θὰ συγκεντροποιῶσε μιὰ ἀποφασιστικὴ μετάβαση. Τὸ πρῶτο, γιατί βρισκόμαστε μέσα στὴν ἀπαίτηση μιᾶς πολιτικῆς χωρὶς Κόμμα καί ὅλες οἱ Διεθνεῖς ἦταν στὴν πραγματικότητα συγκεντρωτικὲς ὁμοσπονδίες κομμάτων. Τὸ δεύτερο, γιατί τὰ κράτη μὲ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου δὲν στήριξαν καθόλου αὐτὸ πού ἦταν τὸ θεωρητικό τους γίγνεσθαι: τὸ σβήσιμο τοῦ Κράτους καθαυτό. Ἐντελῶς ἀντίθετα, ἔγιναν, πρὶν καταρρεύσουν, κράτη τρομοκράτες.

Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι νὰ μὴν ἔχει συγκροτηθεῖ πραγματικά τὸ πλαίσιο μιᾶς ἀποτελεσματικῆς διεθνoῦς δράσης – γιὰ παράδειγμα σὲ σχέση μὲ τὸ Ἰράκ. Τὸ δείχνει τὸ γεγονός ὅτι, παρὰ τὶς τεράστιες διαδηλώσεις κατὰ τοῦ πολέμου, ὁ πόλεμος στὴ συνέχεια ἐπικράτησε καὶ κατάφερε νὰ χωρίσει τὶς ἐξεγερμένες συνειδήσεις ἀπὸ κάθε δημόσια ἰσχύ.

Εἶναι ἓνα καθαρὰ πολιτικὸ καθήκον νὰ ἐφεύρουμε, μὲς στὴ φωτιά τοπικῶν ἐμπειριῶν καὶ τῆ σύλληψή τους στὴ σκέψη, τὶς νέες ἀντιλήψεις ὅπου θὰ βρεῖ ὅλη τὴ δύναμή της ἡ ριζοσπαστικὴ κριτικὴ, στὸ μὲν ἐσωτερικὸ τῆς ἐκλογικῆς δημοκρατίας, στὸ δὲ ἐξωτερικὸ τῆς « διεθνoῦς κοινότητας ». Ἐκεῖ, συνεπῶς, θὰ μπορέσει νὰ ἀναπτυχθεῖ, μὲ τὴ μιὰ κατάσταση νὰ ἀκολουθεῖ τὴν ἄλλη, ἓνας νέος διεθνισμός (σίγουρα ὄχι ἡ ἐναλλακτικὴ παγκοσμιοποίηση, αὐτὸς ὁ ἀνήσυχος ρεφορμισμός). Ἐκεῖ θὰ μπορέσει νὰ ἀναπτυχθεῖ μιὰ ὀξυδερκῆς ἀντίληψη τῶν λαϊκῶν πολιτικῶν τόπων καὶ τῆς ἀποκέντρωσῆς τους, δηλαδὴ μιὰ νέα ἀντίληψη τῆς δημοκρατίας (σίγουρα ὄχι τὸ « κοινωνικὸ κίνημα », αὐτὴ ἡ ἀντίστροφη ὄψη τῆς ἐκλογικῆς « δημοκρατίας »).

Μπορεῖ ἡ φιλοσοφία νὰ συνοδεύσει αὐτὴ τὴν ἐφεύρεση; Χωρὶς καμιὰ ἀμφιβολία. Καὶ πιστεύω ὅτι μπορεῖ νὰ τὸ κάνει μὲ δύο τρόπους.

Ἄπρῳτος εἶναι ὄντολογικός. Πρέπει νὰ σκεφτοῦμε ταυτόχρονα καὶ τὴ μακρᾶς διάρκειας σταθερότητα τῶν καταπιεστικῶν μηχανισμῶν (τῶν κρατῶν καὶ τῶν οἰκονομιῶν) καὶ αὐτὸ ποὺ τοὺς προκαλεῖ ρωγμές, ἀνοίγοντας τὴ δυνατότητα διαφορετικῆς πρακτικῆς / σκέψης. Μπορεῖ αὐτὸ νὰ ὀνομαστεῖ : τὸ εἶναι καὶ τὸ συμβάν.

Ὁ δεύτερος εἶναι λογικός. Πρέπει νὰ σκεφτοῦμε τὴ σημασία τοπικῶν ἐμπειριῶν, αὐτοῦ πού ἐμφανίζεται σὲ ἓνα σημεῖο τοῦ κόσμου, ἔτσι ὥστε νὰ βροῦμε τὴν ταυτότητα σ' αὐτὴ τὴν ἐμφάνιση μιᾶς νέας βαθμίδας τοῦ καθολικοῦ (σὲ σχέση μὲ τὸν κόσμο πού ἐξετάζουμε). Αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ ὀνομαστεῖ : οἱ Λογικὲς τῶν κόσμων.

Ὅσο ἀφηρημένο κι ἂν φαίνεται αὐτὸ τὸ πρόγραμμα, σ' αὐτὴ τὴν τοποθέτηση σὲ νέους ὅρους τῆς συσχέτισης τοῦ εἶναι, τοῦ ἐμφανίζεσθαι καὶ « αὐτοῦ-πού-ἐπέρχεται », ἡ φιλοσοφία μπορεῖ νὰ ἐπιτελέσει τὴν ἀποστολὴ τῆς ὑποδοχῆς καὶ τῆς διανοητικῆς διευκόλυνσης τῶν ἐνεργειῶν τῆς πολιτικῆς.

II

Η ΙΣΧΥΣ ΤΟΥ ΑΝΟΙΚΤΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Ἄς μὴ νομίζει κανεὶς ὅτι εἶμαι πιὸ ὀπορτονιστὴς ἀπὸ ὅσο εἶμαι. Ὑπάρχουν ἀξιόπιστοι ἄνθρωποι πὸν μποροῦν νὰ δώσουν μαρτυρία γιὰ τὴ στράτευσίν μου στὴν ὑπόθεση μιᾶς γαλλογερμανικῆς συγχώνευσης πολλὰ χρόνια πρὶν τὸ θέμα τεθεῖ, ἀόριστα, στὴν ἡμερήσια διάταξη, μὲ ἀφορμὴ τὸ Ἰράκ, ἀπὸ τὴν τρομαγμένη αἰδημοσύνη τοῦ Σιράκ καὶ τοῦ Σρέντερ, ὅταν σαγηρεύτηκε κακὴν κακῶς ἀπὸ τὸν βομβαρδιστικὸ ἀνδρισμὸ τοῦ Μπούς.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι, παρ' ὅλα αὐτά, ὅτι μετὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς ντροπές, πολλαπλασιάστηκαν οἱ δημόσιες εὐκαιρίες ὅπου παρουσιάζεται μιὰ τέτοια πεποιθήση. Ἡ πιὸ πρόσφατη, ἀπὸ ὅπου προέρχεται καὶ ἡ ὁμιλία πὸν θὰ διαβάσετε, ὑπῆρξε ἡ ἀναγκαιότητα σὲ διάφορες χῶρες ὅπου βρισκόνταν πρεσβεῖες τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Γαλλίας νὰ ὀργανωθεῖ ὁ ἔορτασμός τῆς παλιᾶς γαλλογερμανικῆς συνθήκης. Στὴν Ἀργεντινὴ, αὐτὲς οἱ πρεσβεῖες, καθὼς καὶ τὰ γλωσσικὰ καὶ πολιτιστικὰ ὄργανα τῶν δύο χωρῶν, τὸ Ἰνστιτοῦτο Goethe καὶ ἡ Alliance Française, κατέφυγαν στὶς ὑπηρεσίες μου, γεγονὸς γιὰ τὸ ὁποῖο καὶ τοὺς εὐχαριστῶ. Μπροστὰ σὲ ἓνα κοινὸ πὸν παραδόξως ἦταν πολυάριθμο, παρουσία τῶν δύο πρεσβευτῶν καὶ τῶν διευθυντῶν τῶν προαναφερθέντων ἰδρυμάτων, ἐκφράστηκα ὡς ἑξῆς στὶς 18 Νοεμβρίου 2003.

(Η) Α ΗΘΕΛΑ νά σᾶς πῶ ἀρχίζοντας ὅτι εἶμαι εὐτυχῆς πού ὀμιλῶ ἐδῶ, ἀπόψε, γιά τά ἀλληλένδετα πνευματικά πεπρωμένα τῆς Γερμανίας καί τῆς Γαλλίας. Γιατί εὐτυχῆς; Γιατί πιστεύω ὅτι, στόν σύγχρονο κόσμο, τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων τῆς Γαλλίας καί τῆς Γερμανίας εἶναι ἓνα ζήτημα καί ἀποφασιστικῆς σημασίας καί περίπλοκο. Ἀποφασιστικῆς σημασίας, βεβαίως, γιά τοὺς Γερμανοὺς καί τοὺς Γάλλους. Ἀλλὰ ἐπίσης, ἴσως, καί ὄχι τόσο μακροπρόθεσμα ὅσο πιστεύει κανεῖς, ἀποφασιστικῆς σημασίας καί γιά τίς μορφές τῆς ἰσχύος, τόσο κατὰ τὴν ὕλική τάξη ὅσο καί κατὰ τὴν τάξη τῆς σκέψης, γεγονόσ πού σημαίνει ὅτι οἱ συνέπειές τους ἀφοροῦν ὀλόκληρο τὸν κόσμο.

Ἐδῶ, λοιπόν, στήν Ἀργεντινή, στό Μπουένος Ἄιρες. Πράγμα πού δὲν εἶναι ὀπουδῆποτε σέ σχέση μὲ τὸ ζήτημα πού μᾶς ἀπασχολεῖ. Ὅσο παράξενο κι ἂν φαίνεται, αὐτὸ τὸ « ἐδῶ » ἔχει μεγάλη σημασία ὅσον ἀφορᾷ τῇ γαλλογερμανικῇ πνευματικῇ συζήτησῃ. « Ἐδῶ » μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀμερικανικῆς ἡπείρου, εἰδικότερα μὲ τὴν ἔννοια τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς καί ἀκόμα εἰδικότερα μὲ τὴν ἔννοια τῆς Ἀργεντινῆς. Ὑπάρχει στὴ χώρα σας μιὰ πνευματικῇ, πολιτιστικῇ, δημιουργικῇ δραστηριότητα ἀληθινὰ ἐξαιρετικῇ. Ὑπάρχει μιὰ συγκεκριμένη ζωντάνια τῆς τέχνης καί τῆς σκέψης, ἀπὸ τὸ χῶρο τοῦ κινηματογράφου ὡς τῇ φιλοσοφίᾳ, περνώντας ἀπὸ τὸ θέατρο, τῇ μουσικῇ, τῇ ζωγρα-

φική. Αυτή ή ζωντάνια έπεκτείνεται, αν κρίνω από τόν αριθμό σας απόψε, ακόμα και στις συζητήσεις πάνω στο πνευματικό πεπρωμένο τής Γαλλίας και τής Γερμανίας.

Οί 'Αργεντινοί, πού ή χώρα τους βρέθηκε στο χείλος τής κατάρρευσης, έδειξαν στον κόσμο ολόκληρο ότι ακόμα και στη φοβερότερη κρίση, ακόμα και στην πιό δύσκολη οδύνη, δέν εγκαταλείπουν καθόλου τή δημιουργία και τή σκέψη. Υπάρχει εδώ, όπως διαπιστώνω, μιá έπιθυμία πνευματικής αντίστασης. Το γαλλογερμανικό ζήτημα, λοιπόν, σήμερα είναι και αυτό επίσης, θεμελιακά, ένα ζήτημα πνευματικής αντίστασης, αντίστασης τής σκέψης, και ταυτόχρονα ένα ζήτημα πολιτικής οικόδομησης. Είναι αλήθεια ότι αν ή Γερμανία και ή Γαλλία προχωρήσουν προς τήν ένωση, τή δημιουργία, τή δράση, τότε θα συνεχίσει και το πνευματικό πεπρωμένο τής Εύρώπης. 'Η 'Αργεντινή, βεβαίως, είναι έντελώς πρωτότυπη τόσο σαν έννοια όσο και σαν τόπος. Με τόν έντελώς πρωτότυπο, όμως, τρόπο της είναι επίσης και ή κληρονόμος του πνευματικού πεπρωμένου τής Εύρώπης. Τήν ενδιαφέρει συνεπώς, με τόν πιό άμεσο τρόπο, το τί έπέρχεται στη Γερμανία και τή Γαλλία.

Έπιτρέψτε μου να τά ξαναπω όλα αυτά διαφορετικά, σαν μιá παραλλαγή. Θα στηριχτώ σε ένα κείμενο, κάποτε πολύ διάσημο και σήμερα δυστυχώς πολύ ξεχασμένο, ένα κείμενο του Λένιν. 'Ο τίτλος αυτού του κειμένου ήταν: *Οί τρεις πηγές και τά τρία συστατικά μέρη του μαρξισμού*. 'Ο Λένιν έλεγε: Οί τρεις πηγές του μαρξισμού είναι ή γερμανική φιλοσοφία, ή γαλλική επαναστατική σκέψη και ή άγγλική πολιτική οίκονομία.

"Ας αφήσουμε στην άκρη τόν μαρξισμό κι ας θέσουμε το

ἑρώτημα : Ποῦ βρισκόμαστε σήμερα σὲ σχέση με τίς τρεῖς αὐτὲς πηγές ;

“Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀγγλικὴ ἢ τὴν ἀμερικανικὴ οἰκονομία, ὅπως τὸ ξέρετε, ἀπ’ αὐτὴν ἔχουμε χορτάσει. Ἐὰν πιστέψουμε τίς ἐφημερίδες καὶ τίς ὁμιλίες, ἡ οἰκονομία εἶναι τὸ μόνο ποῦ ὑπάρχει. Ἀπὸ τίς τρεῖς αὐτὲς πηγές, λοιπόν, ἡ ὑγεία τῆς τελευταίας εἶναι ἐγγυημένη. Γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, τὸ πνεῦμα τῆς πνευματικῆς ἀντίστασης σήμερα, πρέπει νὰ τὸ τονίσουμε, εἶναι λίγο-πολύ τὸ πνεῦμα τῆς ἀντίστασης στὴν πλανητικὴ οἰκονομία. Δὲν θὰ πῶ ὅτι, συνεπῶς, αὐτὸ εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ἀντίστασης τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας στὴν Ἀγγλία καὶ τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Κάτι τέτοιο θὰ ἦταν μιὰ ἐκδοχὴ τῆς κατάστασης ἀληθινὰ εὐτελὲς καὶ εὐρωπαϊοκεντρικὴ. Τὸ πνεῦμα, ὅμως, τῆς ἀντίστασης, σήμερα, ἐπικεντρώνεται σὲ ὅ,τι δὲν εἶναι ἀναγώγιμο στὸν πλανητικὸ θρίαμβο τῆς ἀγγλοσαξονικῆς οἰκονομίας. Τὸ ἐρώτημα, ὡς ἐκ τούτου, στὴν ἐρμηνεία τοῦ κειμένου τοῦ Λένιν γίνεται τὸ ἐξῆς : Ποῦ βρισκόμαστε σήμερα στὴ φιλοσοφία, μέσα στὴ μεγάλη γερμανικὴ τῆς παράδοση, καὶ ποῦ βρισκόμαστε στὴν κριτικὴ καὶ ἐπαναστατικὴ σκέψη μέσα στὴ μεγάλη γαλλικὴ τῆς παράδοση, σὲ ποιὸ σημεῖο βρισκόμαστε ὅσον ἀφορᾷ τίς δύο πρῶτες πηγές ; Κι ἀκόμα βαθύτερα, σὲ ποιὸ σημεῖο βρισκόμαστε στὴ βαθύτερη σχέση ἀνάμεσά τους ; Ἐδῶ ἀκριβῶς τὸ γαλλογερμανικὸ ζήτημα ἀποκτᾷ ὅλο του τὸ εὖρος.

Θὰ ἔλεγα ὅτι ὑπάρχει, ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχει, μιὰ νέα γαλλογερμανικὴ στιγμή. Καὶ ἐπιτρέψτε μου νὰ στραφῶ ἀπόψε πρὸς τοὺς δύο πρεσβευτὲς τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Γαλλίας, οἱ ὁποῖοι μᾶς κάνουν τὴ μεγάλη τιμὴ νὰ εἶναι παρόντες ἐδῶ, αὐτὴ τὴ βραδιά. Νὰ στραφῶ ἐπίσης πρὸς

τούς συμβούλους τους, νά στραφῶ πρὸς τὶς διευθύντριες καὶ τούς διευθυντὲς τοῦ Ἰνστιτούτου Γκαϊτε καὶ τῆς *Alliance Française*. Ἐπιτρέψτε μου νά τοὺς πῶ εὐχαριστῶ. Εὐχαριστῶ ποὺ δημιουργήσατε ἐδῶ, στὸ Μπουένος Ἄιρες, ἓνα εἶδος θραύσματος! Τὸ θραῦσμα μιᾶς τεράστιας καὶ δύσκολης οἰκοδομῆς, τῆς οἰκοδόμησης μιᾶς νέας γαλλο-γερμανικῆς στιγμῆς. Γιατὶ αὐτὴ ἡ νέα γαλλογερμανικὴ στιγμὴ, ποὺ τὴν ἀπαρχή της ἦ τὸ σχεδιάσμα τοῦ γίνεσθαί της βλέπουμε ἐδῶ κι ἐκεῖ, εἶναι μιὰ στιγμὴ τῆς παγκόσμιας πνευματικῆς ἀντίστασης. Μιᾶς ἀντίστασης ποὺ ἀντιτίθεται στὴ βάρβαρη βασιλεία τῆς καθαρῆς οικονομίας, ἡ ὁποία στηρίζει τὴν πολιτικὴ τοῦ πολέμου καὶ συντηρεῖ τὴν καταστροφὴ τῶν συνειδήσεων.

Ἄς στοχαστοῦμε λιγάκι πάνω στὸ τί εἶναι μιὰ γαλλο-γερμανικὴ στιγμὴ.

Πιστεύω ὅτι ὑπάρχουν στὴν Ἱστορία τρία εἶδη γαλλο-γερμανικῶν στιγμῶν. Οἱ μεγάλες στιγμὲς εἶναι τὸ 1815, τὸ 1870, τὸ 1914, τὸ 1940. «Μεγάλες» μὲ τὴν ἔννοια ὅτι εἶναι φοβερές. Ἡ στιγμὴ τοῦ 1914 π.χ. ἓνα συμβάν κυριολεκτικὰ ἰδρυτικὸ γιὰ τὸν 20ὸ αἰῶνα. Μιὰ στιγμὴ ὅπου ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία, μέσα στὶς ἀμείλικτες μάχες τους, κατέστρεψαν πρακτικὰ τὸν εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ. Λιγάκι ὅπως ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ Σπάρτη, στὴ διάρκεια τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, εἶχαν καταστρέψει τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ. Δὲν θὰ κρίνω ἐδῶ, προπαντὸς μπροστὰ στοὺς πρεσβευτὲς μας, τὸ ζήτημα ποιά ἦταν ἡ Σπάρτη καὶ ποιά ἡ Ἀθήνα τὸ 1914! Ἐχοντας πεῖ τὸ παραπάνω, πρέπει νά εἶναι κάποιος μανιώδης ἐραστὴς τῆς ἡρωικῆς σφαγῆς γιὰ νά νοσταλγεῖ αὐτὸ τὸ εἶδος γαλλογερμανικῶν στιγμῶν.

Τὸ δεύτερο εἶδος γαλλογερμανικῶν στιγμῶν, γαλλο-

γερμανικῶν δεσμῶν, εἶναι οἱ μεγάλες ἐμπορικές, οἰκονομικές, βιομηχανικές, ἀγροτικές ἀνταλλαγές. "Ὅ,τι περιλαμβάνεται ἀπὸ τὸ κάρβουνο καὶ τὸ ἀτσάλι ὡς τὴν ἤλεκτρονική καὶ τοὺς πυραύλους, περνώντας ἀπὸ τὸν ἀραβόσιτο καὶ τὴν μπίρα. "Ὅ,τι κινεῖται καὶ ἐνεργοποιεῖται ἀπὸ τὸ ἰσχυρὸ χρηματιστικὸ κεφάλαιο καὶ ποὺ κατέληξε νὰ δημιουργήσῃ τὸ ὑπέροχο ἐνιαῖο μας νόμισμα, τὸ εὐρώ. Τὸ ξέρετε χωρὶς ἀμφιβολία καὶ εἶναι ὄντως σημαντικὸ, ἔστω καὶ ἂν δὲν θεωροῦμε τὴν οἰκονομία σὰν τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὤμέγα τοῦ πεπρωμένου τῶν λαῶν: Δὲν ὑπάρχουν σήμερα στὸν κόσμον μεγάλες χῶρες τόσο συνδεδεμένες μέσῳ τῶν ὑλικῶν ἀνταλλαγῶν ὅσο ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία. Ἐμεῖς οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Γάλλοι εἴμαστε, σὲ κάθε περίπτωσῃ, ἀδερφοὶ μέσῳ τοῦ ἐμπορεύματος.

Σὲ σχέση μετ' ὅ,τι ἔχει νὰ κάνει μετ' τὴν ἀγγλικὴ καὶ ἀμερικανικὴ πολιτικὴ οἰκονομία, τὴν τρίτη συστατικὴ πηγὴ τῆς μαρξιστικῆς σκέψης κατὰ τὸν Λένιν, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ Γερμανία καὶ ἡ Γαλλία συνιστοῦν ἤδη κατὰ κάποιον τρόπο μιὰ ἐνότητα.

Εἶναι σημαντικὸ νὰ ἀναρωτηθοῦμε ἐὰν τὸ μέσον αὐτῆς τῆς γαλλογερμανικῆς οἰκονομικῆς ἐνότητας μπορεῖ καὶ ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα. Χρειάζεται πάντα μιὰ ὑλικὴ βάση σὲ ὅλες τὶς διαδικασίες ἀλλὰ τοῦτο δὲν δημιουργεῖ καὶ μιὰ νέα πνευματικὴ ἐνότητα, δὲν δημιουργεῖ τὴ δυνατότητα μιᾶς πολιτισμικῆς ἀνανέωσης τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χώρου καὶ μέσῳ αὐτοῦ, τελικά, ὅλου τοῦ πλανῆτη. Μὲ μιὰ κουβέντα, τοῦτο δὲν δημιουργεῖ μιὰ νέα γλῶσσα, ἐνωώντας ἐδῶ τὴ « γλῶσσα » μετ' τὸ εὐρύτερο νόημά της, ὡς αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ τὸν φορέα μιᾶς ἰκανότητος γιὰ πρωτότυπη σκέψη. Κι ἡ ἀπόδειξις εἶναι ὅτι δὲν εἶναι καινούργια ἡ

γλώσσα τῆς οικονομικῆς ἐνότητος : Εἶναι ἓνα εἶδος ἀγγλικῆς ἀργκό, μιὰ διάλεκτος πού ἀγγλίζει.

Ἄρα πρέπει νὰ ἀναφερθοῦμε καί στοῦ τρίτου εἶδος γαλλο-γερμανικῶν στιγμῶν, ὕστερα ἀπὸ ἐκεῖνες τῶν πολέμων καὶ τῶν μεγάλων ὑλικῶν ἀνταλλαγῶν. Πρόκειται γιὰ τὶς πνευματικῆς, πολιτιστικῆς, ὑποκειμενικῆς ἀνταλλαγῆς. Πρόκειται γιὰ τὴν ἱστορία, κατὰ βάθος, τοῦ γερμανικοῦ θαυμασμοῦ ἀπέναντι στὴ γαλλικὴ σαφήνεια, τὴ γαλλικὴ ἐλαφράδα. Ἕνας θαυμασμὸς πού πάει ἀπὸ τὸν Γκαϊτε ἕως τὸν Μπρέχτ, περνώντας ἀπὸ τὸν Νίτσε καὶ πολλοὺς ἄλλους. Εἶναι, ὅμως, καὶ ἡ ἱστορία τῆς γοητείας πού νιώθουν οἱ Γάλλοι γιὰ τὴ γερμανικὴ βαθύτητα, τὸ γερμανικὸ ὄραμα. Μιὰ γοητεία πού τὴν παρατηροῦμε ἤδη στὸν Baudelaire καὶ πού προχωράει ὡς τοὺς πιὸ πρόσφατους στοχαστῆς μας, τὸν Jacques Derrida, τὸν Maurice Blanchot καὶ τόσους ἄλλους. Ὑπάρχει ἓνας ἀληθινὸς γαλλογερμανικὸς χῶρος, τοῦ ὁποῦ ἐπιχειρήθηκε κάποτε νὰ περιγραφεῖ ἡ ἱστορία ἀλλὰ πού παραμένει ἀκόμα σχεδὸν ἀινιγματικὸς στὴν ἐντασή του καὶ στοῦ μέγεθός του. Ξέρουμε π.χ. ὅτι ἓνα ἀριστούργημα τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας, Ὁ Ἀνιψιὸς τοῦ Ραμῶ τοῦ Diderot, ἔγινε γνωστὸ στὴν Εὐρώπη μέσῳ τῆς μετάφρασῆς του στὰ γερμανικὰ ἀπὸ τὸν Γκαϊτε. Ξέρουμε ὅτι τὸ πρόσωπο τοῦ Ἀνιψιοῦ ἔγινε στὴ Φαινομενολογία τοῦ Πνεύματος τοῦ Χέγκελ αὐτὸ πού ὁ Ντελέζ ὀνομάζει « ἐννοιακὸ πρόσωπο », τὸ κύριον ὄνομα μιᾶς ἀπὸ τὶς μορφές τῆς καθολικῆς συνειδήσεως, τὴ στιγμὴ πού τὸ βιβλίον τοῦ Ντιντερό παρέμενε ἄγνωστο στὴ Γαλλία. Ξέρουμε ὅμως καὶ ἀντίστροφα ὅτι μετὰ τὶς τρομερῆς ἀβύσσους τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου, ὁ Νίτσε, ὁ Βάγκνερ, ὁ Χάιντεγκερ, πού ἐκπορνεύτηκαν μὲ διαφόρους τρόπους ἀπὸ τὸ ναζισμό,

βρήκαν καταφύγιο και μαθητές στη Γαλλία. Έγιναν, κατά κάποιον τρόπο, γερμανόφωνοι Γάλλοι καλλιτέχνες και στοχαστές. Όπως κι ο Ντιντερό είχε γίνει, για κάποιον διάστημα, ένας γαλλόφωνος Γερμανός συγγραφέας. Αυτή είναι η βαθύτερη πνευματική μας ιστορία.

Θα πω, λοιπόν, εδώ, για να παίξω το παιχνίδι των εθνικοτήτων, ότι ο πρεσβευτής μου, οι σύμβουλοί του, η Alliance Française κι εγώ ο ίδιος είμαστε σαφείς και ελαφροί επειδή είμαστε Γάλλοι; Και ότι ο κ. πρεσβευτής της Γερμανίας, οι σύμβουλοί του, το Ίνστιτούτο Γκαϊτε και ο φίλος μου ο Gernot Kamecke είναι δραματιστές με βάθος επειδή είναι Γερμανοί; Είναι επικίνδυνη τέχνη ή ψυχολογία των λαών και, φυσικά, είναι πάντα δυνατό να την αντιστρέψεις. Γιατί η γαλλογερμανική πνευματικότητα που υπάρχει μέσα στο αίνιγμά της αποδέχεται επίσης διασταυρούμενα πεπρωμένα. Προπαντός, όμως, σκέφτομαι ότι η κατάσταση είναι νέα. Σκέφτομαι ότι οι γαλλογερμανικές σχέσεις μπορούν και οφείλουν να εισέλθουν σε μια νέα πολιτική και υλική εποχή. Και ότι συνεπώς, η διαλεκτική του δεσμού δημιουργίας και σκέψης ανάμεσα στη Γαλλία και τη Γερμανία μπορεί και οφείλει να μετασχηματιστεί. Και θα ήθελα να πω προς ποιά κατεύθυνση, αν όχι σύμφωνα με ποιούς νόμους της οικονομίας και της πολιτικής, τουλάχιστον σύμφωνα με τη δική μου επιθυμία.

Όπως ξέρετε, μετά την εποχή των μεγάλων γαλλογερμανικών πολέμων, την οποία θύμισα προόλιγου, έχουμε ένα μεγάλο διάστημα μισού αιώνα ειρήνης μέσα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Ο φιλοσοφικός στοχασμός πάνω στο πλαίσιο μέσα στο

ὁποῖο ἐξελίσσονται τὰ πράγματα εἶναι πάντοτε οὐσιώδης.
Τί μπορούμε νὰ ποῦμε γι' αὐτὸ τὸ πλαίσιο σήμερα ;

Σίγουρα ἡ Εὐρώπη εἶναι ἓνα ἀναγκαῖο πλαίσιο, εἶναι ἓνα μεγάλο δεδομένο τῆς Ἱστορίας μας. Παρ' ὅλα αὐτά, ἐὰν ἰδωθεῖ σὰν πλαίσιο δυνατότητας πνευματικῶν παρεμβάσεων, γιὰ μᾶς πού ψάχνουμε τὸ νέο μέσα στὴ σκέψη, ἡ Εὐρώπη παραμένει πολὺ στενὸ πλαίσιο.

Κατ' ἀρχήν, ἡ Εὐρώπη ἀφήνει στὸ περιθώριο πολυάριθμους μαχητὲς τῆς δικιάς μας πνευματικῆς ἀντίστασης μέσα στὸν κόσμο. Π.χ. τοὺς Ἀργεντινοὺς πού ἔχουν ὅλες τὶς προϋποθέσεις —τουλάχιστον ὅσο καὶ οἱ Τοῦρκοι φίλοι μας— γιὰ νὰ μπορούν νὰ καταθέσουν ὑποψηφιότητα νὰ γίνουν μέλη τῆς Εὐρώπης, ἂν καταλαβαίνουμε τὸ εὐρωπαϊκὸ πλαίσιο σὰν κάτι ἄλλο ἀπὸ ὅ,τι ὅταν τὸ δοῦμε μὲ μόνον τὰ δεδομένα τῆς οἰκονομικῆς γεωγραφίας.

Ἐξάλλου ἡ Εὐρώπη εἶναι ὑποταγμένη μὲ κυρίαρχο τρόπο στὴ δυναμικὴ τῆς ἀγορᾶς καὶ ἔχει ἐνταχθεῖ μέσα σὲ ἓνα γραφειοκρατικὸ οἰκοδόμημα μεγάλης πολυπλοκότητος. Σὲ τελευταία ἀνάλυση, ὅπως πρέπει νὰ διαπιστώσουμε, τὸ εὐρωπαϊκὸ πλαίσιο παραμένει χωρὶς κάποια ἀληθινὴ λαϊκὴ ὄρμη, δηλαδὴ χωρὶς ὑποκειμενικὴ δύναμη. Ὑπάρχει, ἀναμφισβήτητα, ἓνα ἀντικειμενικὸ βᾶρος τῆς Εὐρώπης μέσα στὸν κόσμον ἀλλὰ τὸ ὑποκειμενικὸ βᾶρος αὐτῆς τῆς Εὐρώπης δὲν βρίσκεται στὸ ὕψος τῶν ἐφοδίων ἰσχύος της. Καὶ εἶναι αὐτὴ ἡ ὑποκειμενικότης, φυσικά, πού μᾶς ἐνδιαφέρει, πού ἀναζητοῦμε. Ἡ ἀπουσία, ὅμως, αὐτῆς τῆς ὑποκειμενικότητος σὲ μιὰ οἰκοδόμησιν πού προοδεύει, ἀναπτύσσεται, ἐπεκτείνεται, αὐτὴ ἡ ἀπουσία ὑποκειμενικότητος βρίσκεται ἀντιμέτωπὴ μὲ μιὰ νέα παγκόσμια κατάστασιν.

Σήμερα ζοῦμε μετὰ τὴ χωρὶς μάχη κατάρρευση τοῦ σοβιετικοῦ συστήματος, ζοῦμε μετὰ τὴν καταπληκτικὴν συνέπεια αὐτῆς τῆς κατάρρευσης, ποὺ ἦταν ἡ πτώση τοῦ Τείχους τοῦ Βερολίνου καὶ ἡ συγκρότηση, σὰν συνέπεια τούτου, μιᾶς νέας Γερμανίας. Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τί ἔχουμε; Τί ἔχουμε ποὺ νὰ εἶναι γιὰ μᾶς κόσμος;

Ἔχουμε, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, τὴν ἡγεμονία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, μιὰ ἡγεμονία ποὺ μὲ τὸ λιτὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖο χαρακτηρίζει τὸν γαλλικὸ κλασικισμό, θὰ τὴ χαρακτηρίζα « ἐνίοτε ὀλίγον βίαιη ». Καὶ ὕστερα, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἔχουμε τὰ μεγάλα ἀνθρώπινα σύνολα ποὺ ἀνέρχονται ἀργὰ σὲ ἰσχύ μέσα ἀπὸ φοβερὲς προσπάθειες, τίς φοβερὲς προσπάθειες ποὺ οἱ δικές μας παλαιότερες χῶρες τίς εἶχαν γνωρίσει ἄλλοτε καὶ ποὺ ἀποτελεσμά τους ἦταν κι ἓνα τμῆμα τῆς ἰσχύος τους: πόλεμοι, ἐμφύλιοι πόλεμοι, σκληρὴ ἐργασία, φτώχεια, δεσποτισμός, καταστροφή τῆς Φύσης. Ναι, μέσα ἀπ' ὅλα αὐτὰ περνοῦν αὐτὲς οἱ χῶρες, αὐτὲς οἱ μεγάλες χῶρες οἱ ὁποῖες ὀρθώνονται σὰν γίγαντες ποὺ εἶναι ἀκόμα σκυμμένοι: ἡ Κίνα, ἡ Ἰνδία, ἡ γειτονική σας Βραζιλία, ἡ Νότια Ἀφρική... Τότε, λοιπόν, τί εἴμαστε; Τί εἴμαστε ἐμεῖς οἱ Εὐρωπαῖοι; Τί εἴμαστε ὑποκειμενικὰ μέσα σ' αὐτὴ τὴ νέα μορφή τοῦ κόσμου; Ποιὸς εἶναι ὁ ρόλος μας; Ποιὰ εἶναι ἡ ἱστορικὴ μας λειτουργία;

Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι, γιὰ νὰ εἶναι ἡ ὑπαρξὴ μας στὴ σκέψη, ἡ πνευματικὴ μας ὑπαρξὴ, στὸ ὕψος ὅλων ὅσα προετοιμάζονται, ὅλου αὐτοῦ τοῦ μεταδυτικοῦ κόσμου ποὺ γεννιέται μέσα στὴν ἰσχύ, τὴν προσπάθεια καὶ τὴν ὀδύνη, χρειάζεται μιὰ δημιουργικὴ χειρονομία. Μιὰ χειρονομία ποὺ θὰ ἀναλαμβάνει καὶ θὰ ἀνυψώνει τὴ μακρὰ

μας Ίστορία. Χρειάζεται μια έντυπωσιακή καινοτομία, χρειάζεται μια τέτοια ιστορική απόφαση σάν εκείνες που μπορούν να πυρακτώσουν την υποκειμενικότητά μας και προπαντός να δημιουργήσουν νέες δυνατότητες.

Είμαι πεπεισμένος ότι αυτή η απόφαση πρέπει να είναι ή απόφαση για την ένωση τής Γερμανίας και τής Γαλλίας σέ ένα νέο σύνολο. Διστάζω να πω σέ ένα νέο κράτος, γιατί πέρα από αυτή την ένωση στοχεύουμε σέ κάτι περισσότερο και καλύτερο από την παλιά μορφή του κράτους. "Ας πούμε ότι ή ένωση θα δημιουργήσει μια νέα μορφή, έναν νέο χῶρο.

Ναί, ένα είδος ύλικής και πνευματικής ένωσης τής Γαλλίας και τής Γερμανίας βρίσκεται στην ήμερήσια διάταξη. Ή στιγμή φτάνει, και μάλιστα ἔχει ἤδη φτάσει για να σκεφτοῦμε τὸ ἐξῆς : Δὲν ἀρκεῖ ἡ Γερμανία καὶ ἡ Γαλλία, ἢ ὅ,τι ὀνομάζουμε σήμερα Γερμανία καὶ Γαλλία, νὰ προσεγγίσουν ἢ μία τὴν ἄλλη. Ή Γερμανία καὶ ἡ Γαλλία ὀφείλουν καὶ θὰ ὀφείλουν νὰ διεισδύσουν ἢ μία μέσα στὴν ἄλλη.

Θὰ σᾶς πῶ τί εὔχομαι φιλοσοφικά : Νὰ ἐπιθυμήσουν μιὰ μέρα ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία, ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου, νὰ εἶναι μιὰ καὶ μόνη δύναμη. Κατὰ τὴ γνώμη μου, ὅχι μιὰ δύναμη πὸν θὰ κλείνεται ἢ θὰ ἀναδιπλώνεται στὸν ἑαυτὸ τῆς ἀλλὰ μιὰ δύναμη αὐτοῦ πὸν εἶναι ἀνοικτό, ἢ δύναμη αὐτοῦ πὸν προτείνεται σὲ ὅλους.

Τί εἶναι ἡ Γαλλία ; "Ας μιλήσουμε λίγο για τὴ Γαλλία πρὶν ἀποφασίσουμε τὴν ἐξαφάνισή τῆς ! Τὴν ἐξαφάνισή τῆς μέσα στὸ γαλλογερμανικὸ ἀνοιγμα. Ὁ Louis Althus-

ser, ἓνας ἀπὸ τοὺς δασκάλους μου, μοῦ ἔλεγε μιὰ μέρα ὅταν ἤμουν πολὺ νέος: « Ἡ Γαλλία εἶναι μιὰ χώρα ποὺ ἔχει συντριβεῖ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὰ μακρὰ Ἱστορία της ». Πιστεύω ὅτι εἶχε δίκιο καὶ ὅτι ἔχει ἀκόμα περισσότερὰ δίκιο σήμερα. Ἡ Γαλλία ἔχει μιὰ τόσο μακρὰ Ἱστορία ὥστε τώρα, σὰν τὸν καθέναν ποὺ εἶναι πολὺ ἡλικιωμένος, νὰ ἔχει μιὰ βεβαιότητα γιὰ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξή της ποὺ παραεῖναι ἡσυχῃ. Ἡ Γαλλία ἐνοχλεῖ συχνὰ τίς ἄλλες χώρες μὲ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ἡρεμίαν αὐτῆς τῆς βεβαιότητος. Ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχει γιὰ πάντα. Ἴσως, ὅμως, νὰ μὴ ἀναρωτιέται ἐὰν αὐτὴ ἡ ἐπιβίωσις εἶναι πραγματικὰ μιὰ ὑπαρξή. Ἡ Γαλλία πιστεύει συχνὰ ὅτι ἐνσαρκώνει στὰ μάτια τοῦ κόσμου τὸ σύνολο τῶν ἀφηρημένων ἀρχῶν ἀλλὰ τῆς συμβαίνει νὰ ξεχνάει συχνὰ τίς συγκεκριμένους ἀρχές. Ἡ Γαλλία μοιάζει μὲ ἓνα κουρασμένο μεγαλεῖο καὶ αὐτὸ τὸ κουρασμένο μεγαλεῖο κρυφὰ προσδοκᾷ μιὰ καινούργια γέννησι.

Θὰ ἤθελα πολὺ νὰ συγκρίνω τὴ Γαλλίαν μὲ τὴν πόλιν ποὺ ὀνομαζόταν Orsena, σὲ ἓνα πανέμορφο βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἀναμφίβολα ὀρισμένοι ἀπὸ σᾶς γνωρίζετε, τὸ βιβλίον τοῦ Julien Gracq Ἡ ἀκτὴ τῶν Σύρτεων. Στὴν Ἀκτὴ τῶν Σύρτεων, ὁ Ζυλιέν Γκράκ μᾶς δείχνει μὲ ἓναν ὑπέροχον τρόπο μιὰ κοιμισμένη πολιτεία ποὺ συνεχίζει νὰ διατηρεῖται ὑπαρκτὴ ἀλλὰ ἡ ὁποία, σιωπηλὰ, προσδοκᾷ, στὴν πραγματικότητά, μιὰν εἰσβολή, τὴν καταστροφὴν, τὴν ἀκύρωσιν. Ἐπιτέλους νὰ συμβεῖ κάτι καινούργιον! Ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ τὸ καινούργιον εἶναι τρομερό! Ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ τὸ καινούργιον εἶναι ὁ θάνατος! Ὅπως τὸ λέει στὸ τέλος ὁ γέρονς Daniello, ὁ ὁποῖος εἶχε συνωμοτήσῃ γιὰ νὰ μπεῖ σὲ πόλεμον ἢ Orsena, παρόλον ποὺ ξέρει ὅτι αὐτὸς ὁ πόλεμος

είναι ἐκ τῶν προτέρων χαμένος : « Ἄν μιὰ βάρκα σαπίζει στ' ἀκρογιάλι καὶ κάποιος τὴ ρίξει στὰ κύματα, ...θὰ μπορούσε νὰ κατηγορηθεῖ ὅτι δὲν τὸν ἔνοιαζε ὁ χαμός της ἀλλὰ καθόλου ὅτι δὲν τὸν ἔνοιαζε ὁ προορισμός της ».

Θὰ ἔλεγα ὅτι τὸ νὰ ἐπιθυμῶ τὴν ἔνωση τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Γαλλίας εἶναι κάτι σὰν νὰ ἔριχνα στὰ κύματα τὴ σάπια βάρκα τῆς παλαιᾶς γαλατικῆς μου χώρας ; Ἄχ ! Ἡ περίπτωση τῆς Γαλλίας εἶναι ἀναμφίβολα λιγότερο ρομαντικὴ, ἢ σταθερότητά της εἶναι πιὸ χωριάτικη. Τὸ πρόβλημα, ὅμως, εἶναι τῆς ἰδίας φύσεως. Ἄς χρησιμοποιήσουμε μιὰ λίγο κοινότοπη ἔκφραση. Γιὰ τὴ Γαλλία μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς ὅ,τι λένε καὶ γιὰ ὀρισμένα φρούτα : Ἄκόμα κρατᾶνε πολὺ καλᾶ, μὰ εἶναι λίγο παραγινωμένα.

Τί νὰ πεῖ κανεὶς τώρα γιὰ τὴ Γερμανία ; Ἐπιτρέψτε μου, κύριε πρεσβευτά, νὰ μιλήσω γι' αὐτὴν ἀπὸ τὰ ἔξω. Ἡ Γερμανία εἶναι μιὰ χώρα ποὺ τὴ στοιχειώνει ἀπὸ πάντα τὸ βάσανο τῆς ταυτότητάς της. Ἴσως νὰ εἶναι καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς ὁμοιότητές της μὲ τὴν Ἀργεντινὴ ποὺ μᾶς ὑποδέχεται σήμερα. Τὸ ζήτημα, τὸ βάσανο τοῦ ζητήματος τῆς ταυτότητας. Ἡ Γερμανία εἶναι ἡ χώρα ποὺ ἀναρωτιέται διαρκῶς, φανερὰ ἢ κρυφά, γιὰ τὸ τί εἶναι ἡ Γερμανία. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὁ Χάιντεγκερ, ἓνας τόσο Γερμανὸς στοχαστής, εἶπε ὅτι κάθε ὑποκείμενο εἶναι τὸ ὄν μέσα στὸ ὁποῖο τίθεται ζήτημα γιὰ τὸ εἶναι του. Ἡ Γερμανία εἶναι ἡ χώρα στὴν ὁποία τίθεται τὸ ζήτημα τῆς Γερμανίας. Καὶ γι' αὐτὸ ἡ Γερμανία εἶναι τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο τῆς Γαλλίας. Ὅσο ἡ Γαλλία εἶναι σίγουρη γιὰ τὸν ἑαυτὸ της καὶ γιὰ ὅ,τι προτείνει, βεβαιώνει καὶ κάνει νὰ ὑπάρχει, τόσο ἡ Γερμανία εἶναι ἀβέβαιη.

Ἡ Γερμανία πάντα δίστασε, ταλαντεύτηκε, ἀνάμεσα

σὲ δύο ἀντίθετες μορφές ἱστορικῆς ὑπαρξῆς. Ἀπὸ τῆ μιᾶ μεριά, ἓνα εἶδος ὑποὑπαρξῆς. Ὅταν π.χ. ἦταν διαιρεμένη σὲ πριγκιπάτα, τῆ στιγμῆ πού τὰ ἄλλα μεγάλα εὐρωπαϊκὰ κράτη εἶχαν ἀπὸ καιρὸ προχωρήσει πρὸς τῆ συγκεντροποίηση. Ἐπίσης, ὅμως, ἀναμφίβολα, καὶ σ' αὐτὸ τὸ μακρὸ διάστημα τοῦ Ψυχροῦ Πολέμου, ὅταν οἱ δύο Γερμανίες ἔπρεπε νὰ συμπεριφέρονται σὰν τοὺς δύο καλύτερους μαθητὲς τῶν δύο τάξεων, τῆς τάξης τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς τάξης τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά βρίσκουμε μιὰ μυθολογικὴ ὑπερύπαρξη τῆς Γερμανίας. Ὅταν π.χ. ἡ Γερμανία σκέφτεται ὅτι εἶναι ἡ νέα Ἑλλάδα. Ἡ, ἀκόμα χειρότερα, ὅταν βάζει σὰν στόχο, καταστρέφοντας γι' αὐτὸ ὀλόκληρη τὴν Εὐρώπη, νὰ δημιουργήσει ἓνα χιλιόχρονο Ράιχ.

Ἐὰν ἡ Γαλλία εἶναι ἓνα κουρασμένο μεγαλεῖο, θὰ ἔλεγα πρόθυμα ὅτι ἡ Γερμανία εἶναι ἓνα φθαρμένο ζήτημα. Φθαρμένο ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ ἐναλλαγὴ ἀνάμεσα στὴν ὑποὑπαρξὴ καὶ τὴν ὑπερύπαρξιν.

Ἄρα, ἡ στιγμῆ ἔχει ἔρθει, πιστεύω, νὰ ἀνταλλάξουμε τὰ κατηγορούμενά μας. Καὶ ἔτσι νὰ θέσουμε τέρμα σ' αὐτὴ τὴν κόπωση καὶ σ' αὐτὸ τὸ βάσανο. Νὰ χαθεῖ ἡ Γαλλία, δωρίζοντας στὴ Γερμανία τὴν ἱστορικὴ τῆς βεβαιότητα. Νὰ χαθεῖ ἡ Γερμανία, δωρίζοντας στὴ Γαλλία τὴ μεγαλοφυΐα τῆς πειθαρχημένης ἀνησυχίας. Θὰ δημιουργηθεῖ ἔτσι ἓνα νέο πολιτικὸ σύνολο, βεβαίως, ἀλλὰ προπαντός, ὅπως τὸ βλέπω ἐγώ, θὰ δημιουργηθεῖ τὸ ἔρεισμα μιᾶς νέας διαλεκτικῆς τῆς σκέψης. Καὶ τοῦτο, ὅπως τὸ πιστεύω, θὰ εἶναι στὸ ὕψος τοῦ κόσμου μας.

Προσωπικὰ δὲν πιστεύω ὅτι βρίσκεται στὸ ὕψος τοῦ κόσμου μας καὶ ὅσων τρομερῶν γίνονται μιὰ ἑτερόκλητη

Ευρώπη, χωρίς αληθινὸ ὑποκειμενικὸ ἔρεισμα. Αὐτὴ ἢ χωρίς ἀμφιβολία ἀναγκαία οἰκοδόμησις, συνδέει μεταξύ τους διάσπαρατα κομμάτια ἀλλὰ δὲν νοιάζεται σχεδὸν καθόλου γιὰ τὴν ἐσωτερικότητά τους καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴ τους στερεότητα. Κι οὔτε βρίσκονται στὸ ὕψος τοῦ κόσμου μας αὐτὰ τὰ ἀπαρχαιωμένα καὶ περιορισμένα πράγματα, ἔτσι ὅπως ἔγιναν ἡ Γαλλία καὶ οἱ Γάλλοι, ἡ Γερμανία καὶ οἱ Γερμανοί, οἱ παλιές κουρασμένες μορφές, τὰ παλιὰ φθαρμένα ζητήματα, οἱ ἔθνικισμοί. Ὁφείλουμε, ἐμεῖς οἱ σύγχρονοι τοῦ τρομεροῦ κόσμου ποὺ δημιουργεῖται τώρα, νὰ θέσουμε τέρμα στὴν κίνηση τοῦ ἐκκρεμοῦς ποὺ ταλαντεύεται ἀνάμεσα στὴν οἰκοδόμησις ἑνὸς ὑποκειμενικὰ ἀδρανοῦς καὶ ἀνίσχυρου γραφειοκρατικοῦ χώρου καὶ τὴ νοσταλγία τῶν ἐθνικῶν μεγαλείων ποὺ ἐξάντλησαν πιὰ τίς ἀρετές τους.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο, ἡ ἀπόφασις γιὰ τὴν ὁποία μιλάω καὶ τῆς ὁποίας τοὺς δρόμους ἀγνοῶ ἀλλὰ ποὺ γνωρίζω ὅτι πρέπει νὰ ἔρθει, ἡ ἀπόφασις γιὰ μιὰ νέα μορφή τῆς γαλλογερμανικῆς ἑνώσεως, εἶναι μιὰ θεμιτὴ ἀπόφασις. Δὲν ἀντιφάσκει μὲ καμιὰ ἄλλη οἰκοδόμησις, τὸ ἀντίθετο. Καὶ φέρνει στὸν κόσμο ἕνα νέο νόημα τοῦ δυνατοῦ.

Πρέπει νὰ μὲ καταλάβετε καλά : Ὅταν μιλάω γιὰ μιὰ πραγματικὴ δύναμη ποὺ θὰ ἀποκτηθεῖ μὲ τὴ συνένωσις τῆς Γαλλίας μὲ τὴ Γερμανία, δὲν σκέφτομαι καθόλου τὴ δημιουργία ἑνὸς νέου συνόρου, μιᾶς νέας περιφράξεως, δὲν σκέφτομαι ἕναν κλειστὸν χῶρον. Σκέφτομαι μιὰ νέα μορφή, μιὰ ἐφεύρεσις ποὺ θὰ εἶναι ταυτόχρονα ὑπερεθνικὴ καὶ συνάμα καταφατικὴ. Μιὰ μορφή αὐτοῦ ποὺ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι κάτι τὸ ἀνοικτὸ στὸν κόσμο ποὺ ἔρχεται. Κἀτι ποὺ εἶναι ἀνοικτὸ σὲ ὅλους, ὅπως ἡ ζωὴ. Μιὰ ἀνοικτὴ καινο-

τομιά, μιὰ ἐνότητα ἀλλὰ μιὰ ἐνότητα πού εἶναι ἐκτεθει-
μένη στό ἴδιο τὸ ἀνοιγμά της.

Ὁ μεγάλος Γερμανὸς ποιητῆς Rilke, ὁ ὁποῖος εἶναι
ἐπίσης καὶ λίγο Γάλλος, μίλησε μὲ ὑπέροχο τρόπο γιὰ
τὸ ἀνοικτό, στὴν Ὕγδοη Ἐλεγεία τοῦ Ντουίνο, καὶ νομί-
ζω ὅτι εἶναι χρήσιμο, μιὰ καὶ συμβάλλουμε ἐδῶ στὴν Ἀρ-
γεντινὴ στὴ δημιουργία μιᾶς γαλλογερμανικῆς στιγμῆς,
νομίζω λοιπὸν ὅτι εἶναι χρήσιμο νὰ ἀκουστεῖ ἡ ἀρχὴ τῆς
ὄγδοης ἐλεγείας τοῦ Ρίλκε στὶς τρεῖς γλώσσες πού μᾶς
ἐνώνουν σήμερα : στὴ γερμανικὴ γλώσσα, τὴ γλώσσα τοῦ
ποιήματος στό πρωτότυπο, στὴ γαλλικὴ μετάφραση καὶ
στὴ μετάφραση στὴν ἰσπανικὴ γλώσσα. Ἐπιτρέψτε μου
αὐτὴ τὴν ποιητικὴ στιγμὴ τῆς γαλλογερμανικῆς οἰκοδό-
μησης. Καὶ πρῶτα πρῶτα, στὰ γερμανικά.

(Ὁ ἀναγνώστης πρέπει νὰ φανταστεῖ ἐδῶ τὴν ἀνάγνωση
στὰ γερμανικά τῆς ὄγδοης ἐλεγείας μὲ ταυτόχρονη μετά-
φραση στὰ ἰσπανικά).

Ἡ σειρά μου τώρα. Θὰ διαβάσω τὴν ἀρκετὰ ἀπομακρυ-
σμένη ἀπὸ τὸ κείμενο ἀλλὰ ἐμπνευσμένη μετάφραση τῆς
Maximine, μιὰ μετάφραση πού δημοσιεύτηκε τὸ 1991 στὶς
ἐκδόσεις Actes Sud :

*Μὲ ὅλα τὰ μάτια τους βλέπουν τὰ πλάσματα
τὸ Ἄνοικτό. Καὶ μόνο τὰ δικά μας μάτια
λὲς κι εἶναι ἀνάποδα, στραμμένα στὸν ἑαυτὸ τους,
σὰν παγίδες τριγύρω στὴν ἐλεύθερη ἔξοδό τους.
Ὅ,τι ὑπάρχει ἔξω ἐκεῖ τὸ γνωρίζουμε μόνο
ἀπὸ τοῦ ζῶου τὴν ὄψη. Ἀφοῦ ἤδη τὸ μικρὸ παιδί*

τὸ ἀναγκάζουμε ἀπ' τὴν ἄλλη νὰ στραφεῖ, ὥστε νὰ βλέπει πίσω τὸν κόσμον τῶν μορφῶν κι ὄχι νὰ κοιτάζει τὸ Ἄνοικτό, τόσο βαθὺ πὺν φαίνεται στῶν ζώων τὴν ὄψη. Ἐλεύθερο ἀπὸ θάνατο.

Αὐτὸν μόνον ἐμεῖς βλέπουμε. Ἐνῶ τὸ ἐλεύθερο ζῶο ἔχει διαρκῶς πίσω του τὴ φθορὰ καὶ μπρὸς του τὸν Θεὸ κι ὅταν προχωρεῖ, τότε προχωρεῖ αἰώνια ἔτσι καθὼς τρέχουν κι οἱ πηγές.

Ἐμεῖς ποτὲ δὲν ἔχουμε, οὔτε γιὰ μιὰ μονάχα μέρα, τὸν ἀγνὸ Χῶρον μπροστά μας, ἐκεῖ ὅπου τὰ λουλούδια ἀτέλειωτα φυτρώνουν. Γιὰ μᾶς ὑπάρχει πάντα Κόσμος καὶ ποτὲ τὸ Πουθενὰ τὸ δίχως Ἄρηση: τὸ Ἄγνὸ, τὸ Ἀφύλακτο, πὺν τὸ ἀνασαινομε κι ἀπέραντα τὸ γνωρίζουμε
κι ἔτσι δὲν τὸ ποθοῦμε. Σὰν παιδὶ χάνεται κάποιος μέσα σ' Αὐτὸν

Τὸν θηλασμὸ καὶ συνταράζεται.¹

Εἶμαι εὐτυχής, τὸ ὁμολογῶ, νὰ ἀκούω ποιητικὰ αὐτὲς τὲς τρεῖς γλῶσσες, ἀπόψε, χωρὶς τὴ διαμεσολάβηση τῆς ἀγγλικῆς.

Σὲ σχέση με ὅ,τι ὀνομάζει « τὸ ἀνοικτό », σ' αὐτὴ τὴν ἐλεγεία, ὁ Ρίλκε τοῦ ἀποδίδει ποιητικὰ τρεῖς μορφές. Τρία κρίσιμα παραδείγματα αὐτοῦ πὺν, κατὰ τὴ γνώμη του, ἔχει ἀποσπαστεῖ ἀπὸ τὸ κλείσιμο τοῦ κόσμου. Γιατὶ τὸ ἀνοικτό εἶναι ὁ χῶρος, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐλεύθερα ἀφθεῖ σὲ ὅ,τι εἶναι καὶ πὺν δὲν εἶναι, ὅπως τὸ παρελθόν, πάντα

1. Ἄπὸ τὴ μετάφραση τοῦ Δ. Γκότση, Rilke, *Οἱ Ἐλεγείες τοῦ Ντουίνο*, ἐκδόσεις Ἄρμος, 2000. (Σ.τ.μ.)

πίσω μας. "Η, πού δὲν εἶναι, ἐπίσης, πάντοτε μπροστά μας, ὅπως ἡ πυκνὴ οἰκοδόμησις τοῦ κόσμου. Τὰ τρία αὐτὰ παραδείγματα εἶναι τὸ ζῶο, τὸ παιδί καὶ ὁ ἐρωτευμένος. Αὐτὲς οἱ μεγάλες μορφές τοῦ ζώου, τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἐρωτευμένου ὀργανώνουν τὴν πιὸ κρυφὴ κίνησις τῆς ἐλευγείας τοῦ Ρίλκε, αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ πού ἔγραφε ποιήματα ἐπίσης καὶ στὰ γαλλικά.

"Ἄς μοῦ χρησιμεύσει σὰν ὁδηγὸς τὸ ποίημα τοῦ Ρίλκε πρὸς αὐτὸ πού ἐπιθυμῶ νὰ γίνῃ μιὰ μέρα ἡ ἔνωσις τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Γαλλίας. Γιὰ νὰ δημιουργήσῃ αὐτὴ ἡ ἔνωσις ὅχι τόσο ἓνα νέο κράτος ἢ νέα βιομηχανικὰ συγκροτήματα, πράγμα πού εἶναι σίγουρα ἀναγκαῖο, ἀλλὰ γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ἓνα νέο παιδί, ἓνα νέο ζῶο καὶ ἓναν νέο ἔρωτα.

Πρῶτον, ἓνα νέο ζῶο. "Ἐνα νέο ἱστορικὸ ζῶο πού δὲν θὰ εἶναι ἀκριβῶς ἓνα ἔθνος ἀλλὰ ταυτόχρονα δὲν θὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ ἓνα ἔθνος. Πού θὰ ἐντοπίζεται ἀνάμεσα στὸ ἔθνος καὶ τὴν πλήρη ἀπόσυρσις τῆς παλαιᾶς ἐθνικῆς παράδοσις. Δὲν θὰ εἶναι ἀκριβῶς μιὰ χώρα ἀλλὰ ταυτόχρονα δὲν θὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ μιὰ χώρα. Πού δὲν θὰ εἶναι παγκοσμιοποιημένο ἀλλὰ οὔτε ἀκριβῶς ἀντιπαγκοσμιοποιημένο ἢ ἐναλλακτικὰ παγκοσμιοποιημένο. "Ἐνα πρωτότυπο σύνολο, ἄρα ἓνα τέρας. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο μποροῦμε νὰ ἀναφερθοῦμε στὸν Γάλλο φιλόσοφο Ζιλ Ντελέζ. 'Ο Ζιλ Ντελέζ ἐξηγεῖ πολὺ καλὰ ὅτι ὅταν δύο πολὺ διαφορετικὰ, πολὺ ἀνομοιογενῆ πράγματα συναρθρωθοῦν τὸ ἓνα στὸ ἄλλο, συναρμοστοῦν τὸ ἓνα στὸ ἄλλο, τότε ἔχουμε μιὰ ριζικὴ καινοτομία πού δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο ἀλλὰ τὸ τέρας τῶν δύο. 'Απόψε, κάνω τὴν εὐχὴ ἐνώπιόν σας νὰ γίνουμε ἱκανοὶ νὰ δημιουργήσουμε ἐπιτέλους τὸ τέρας τῆς

Γαλλίας και τῆς Γερμανίας, προορισμένο γιά ὅλο τὸν κόσμο, ἀνοικτὸ σὲ ὅλο τὸν κόσμο.

“Ἐνα νέο παιδί, ἐπίσης. Θὰ εἶναι ἕνα νέο παιδί γιὰτί θὰ πρόκειται γιά κάτι πού θὰ ὄφειλε φυσικά νὰ ἐκπαιδεύσει τὸν ἑαυτό του, νὰ μεγαλώσει, νὰ ἀνατραφεῖ.” Ἐνα παιδί πού δὲν θὰ βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν πειθαρχία τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρελθόντος τῆς Γερμανίας πού ἔχει φθαρεῖ ἀπὸ τὰ τόσο πολλὰ ζητήματα, τοῦ παρελθόντος τῆς Γαλλίας πού ἔχει κουραστεῖ ἀπὸ τίς τόσο πολλές βεβαιότητες. “Ἐνα παιδί πού θὰ ἔπρεπε νὰ ἐφεύρει τὴ δική του ἐκπαίδευση.

Εἴμαστε παλαιῆς χῶρες, σὲ ἀντίθεση ἀναμφίβολα μὲ τοὺς οἰκοδεσπότες μας ἀπόψε, αὐτὴ τὴν Ἀργεντινὴ πού ἐντελῶς φυσικά εἶναι ἀκόμα μιὰ παιδικὴ μορφή τῆς Ἱστορίας, πού κολυμπᾷ, ἀνήσυχη ἀλλὰ ἀκούραστη μέσα στὰ νερά τῆς παιδικῆς ἡλικίας τῆς Ἱστορίας. Εἴμαστε παλαιῆς χῶρες, ἴσως, ὅμως, ἐὰν τὰ βρῖσκαμε μαζί, ἐὰν ἐνώναμε τίς προχωρημένες ἡλικίες μας, πιθανὸν καὶ νὰ γινόμαστε τὸ παιδί πού ἐμπεριέχει αὐτὸς ὁ γέροντας. Ἀναστρέφοντας τὸ ρεῦμα τοῦ χρόνου, θὰ μεταμορφώναμε τὴ μεγάλη ἱστορικὴ συντριβὴ πού μᾶς βαραίνει σὲ κάτι τὸ ἀθῶο καὶ καινοτόμο. Πιστεύω πραγματικά ὅτι αὐτὸ τὸ πρωτότυπο καὶ καινοτόμο μπορεῖ νὰ εἶναι ἕνα νέο ἱστορικὸ παιδί, ὅπως μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἕνα νέο ἱστορικὸ ζῶο.

Καὶ τέλος ἕνας νέος ἔρωτας, ἕνας νέος ἔρωτας λόγῳ τῆς ἱκανότητος μιᾶς τέτοιου εἴδους ἀπόφασης ἀνάμεσα σὲ λαοὺς πού σῆμερα, σὰν λαοί, ἐπιμένουν νὰ ἀγνοοῦνται μεταξύ τους σὲ μεγάλο βαθμό, νὰ ἀγνοοῦνται μεταξύ τους ὑπερβολικά, νὰ βρίσκονται σὲ μιὰ μεγάλη ἀδιαφορία ὁ ἕνας γιά τὸν ἄλλο, μὲ κάποιες ἐνδοξες ἐξαιρέσεις πού παραμένουν, ὅμως, ἐξαιρέσεις· μιὰ τέτοιου εἴδους ἀπόφαση

δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ δημιουργήσει νέες δυνατότητες σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τοὺς δεσμούς καὶ τὴ φιλία ἀνάμεσα στοὺς λαούς. Ἔχει μεγάλη σημασία, σὲ ἓναν ἔρωτα ἢ σὲ μιὰ φιλία, νὰ ξέρομε ἂν εἴμαστε τὸ ἴδιο πράγμα ἢ ὄχι. Ἄν ζοῦμε μέσα στὴ διαφορὰ ἢ ἂν ζοῦμε μέσα στὴν ἀπόφαση τῆς μὴ διαφορᾶς. Μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς ἔνωσης κάτι θὰ ἀναταράζονταν. Θὰ ξέραμε ὅτι εἴμαστε «οἱ ἴδιοι», θὰ ἐπρόκειτο νὰ μάθουμε καὶ νὰ ζοῦμε αὐτὸ τὸ στοιχεῖο τοῦ ἴδιου. Αὐτὴ ἡ ἐρωτικὴ ἐκμάθηση θὰ πρότεινε στοὺς δύο λαούς ἓναν νέο τρόπο νὰ συσχετίζεται ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο.

Βεβαίως, αὐτὸ τὸ νέο ζῶο, αὐτὸ τὸ νέο παιδί, αὐτὸς ὁ νέος ἔρωτας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φανταστεῖ κανεὶς ὅτι θὰ μείνουν κλεισμένοι πίσω ἀπὸ ἓνα τεῖχος. Κατὰ βάθος θὰ ἐπρόκειτο ἀπλῶς γιὰ ἓνα χνάρι πάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, καὶ πρῶτα πρῶτα πάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς Εὐρώπης. Αὐτὸ τὸ γαλλογερμανικὸ σύνολο ποὺ ὄνειρεῦμαι εἶναι σὰν μιὰ γραμμὴ ποὺ πρέπει νὰ σχεδιάσουμε κι ὄχι σὰν κάποιον φρούριο ποὺ πρέπει νὰ χτίσουμε. Ὅλος ὁ κόσμος μπορεῖ νὰ διαβεῖ τὴ γραμμὴ, ὅλος ὁ κόσμος μπορεῖ νὰ ἀκολουθήσει μὲ τὸ δάχτυλό του τὴ γραμμὴ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Παρ' ὅλα αὐτά, ὅλος ὁ κόσμος πρέπει ἐπίσης νὰ τὴ δεῖ, νὰ δεῖ σ' αὐτὴν τὴ νέα ὕπαρξη. Εἶναι μιὰ ἐγγραφή, ἓνα χάραγμα, τὸ χάραγμα ἑνὸς τόπου σκέψης. Εἶναι τὸ χάραγμα ποὺ αἶρει, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ «*aufheben*», μὲ τὴν ἔννοια τοῦ «ὑπερβαίνει», ποὺ ξεπερνάει τίς διαφωνίες μας καὶ τίς συμφωνίες μας. Ποὺ δείχνει τί εἶναι φθαρμένο στὶς συμφωνίες μας, τί εἶναι ἀρχαϊκὸ στὶς διαφωνίες μας.

Αὐτὴ ἡ ἰδέα τοῦ χαράγματος, μιᾶς νέας γραμμῆς ποὺ θὰ ἀγκάλιαζε τοὺς δύο λαούς, τίς ἱστορίες τους καὶ τὰ ἀντίθετα κατηγορούμενά τους μὲ κάνει φυσικὰ νὰ σκεφτῶ

ὅτι εἶναι σὰν τὴ γραμμὴ τῆς δικαιοσύνης ποὺ πρόκειται νὰ χαράξουμε γύρω μας. Ἐξάλλου, στὴν ὄγδοη ἐλεγεία ποὺ ἐν μέρει ἀκούσατε, ὁ Ρίλκε λέει γιὰ τὸ ζῶο, μία ἀπὸ τὶς μορφές τοῦ ἀνοικτοῦ, ὅτι εἶναι «χωρὶς τέλος, χωρὶς σύνορο, χωρὶς βλέμμα πρὸς τὸν ἑαυτό του, διαηγές» καὶ μιλάει σχετικὰ μ' αὐτό, σχετικὰ μὲ τὸ ἀνοικτό, γιὰ κάτι «πέρα ἀπὸ τὸν κύκλο».

Σκέφτομαι, βέβαια, τότε τὸν Μπρέχτ, σκέφτομαι τὸ μεγάλο θεατρικὸ ἔργο τοῦ Μπρέχτ ποὺ τιτλοφορεῖται Ὁ κύκλος μὲ τὴν κιμωλία, ἓνα ἔργο πάνω στὴ δικαιοσύνη. Ὁ Μπρέχτ ἐπίσης εἶναι λίγο Γάλλος. Ἐπιτρέψτε μου, ἀγαπητοὶ φίλοι Γερμανοί, αὐτὲς τὶς διαδοχικὲς προσαρτήσεις ποὺ εἶναι προπαρασκευαστικὲς γιὰ τὴν ἔνωσή μας. Εἶναι λοιπὸν Γάλλος μὲ μιὰ συγκεκριμένη ἔννοια. Ἐὰν κοιτάξουμε τὸ κείμενο τοῦ ἔργου Μέσα στὴ ζούγκλα τῶν πόλεων, ἓνα ἀπὸ τὰ ἐντελῶς πρῶτα ἔργα τοῦ Μπρέχτ, θὰ βροῦμε ὀλόκληρα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Rimbaud, ἐνσωματωμένα καθαρὰ καὶ ξάστερα μέσα στὴ φρεσκάδα τῆς γερμανικῆς γλώσσας, σὰν νὰ εἶχαν γεννηθεῖ ἐκεῖ. Ὁ νεαρὸς Μπρέχτ εἶναι κυριολεκτικὰ γητευμένος ἀπὸ τὴ μορφή τοῦ Ρεμπώ. Λέει ἐπίσης σὲ πολλὲς εὐκαιρίες ὅτι τὸ ἰδανικὸ του γιὰ τὴ γραφὴ εἶναι ἡ γραφὴ τῶν ἀνθρώπων τοῦ γαλλικοῦ 18ου αἰώνα. Εἶναι, ἐξάλλου, μιὰ παλαιὰ γερμανικὴ ἰδέα ὅτι ἡ γραφὴ τοῦ γαλλικοῦ 18ου αἰώνα δημιουργεῖ μιὰ διαφάνεια καὶ μιὰ ζωντάνια ποὺ ποτὲ δὲν θὰ μπορεῖ νὰ κατακτήσει ἓνας Γερμανός. Τὴν ἴδια στιγμὴ ἐμεῖς οἱ Γάλλοι σκεφτόμαστε ὅτι πάντα θὰ μᾶς μείνει ἀπρόσιτο κάτι ἀπὸ τὸ θεωρησιακὸ βάθος τῶν Γερμανῶν.

Ἡ πρόταση εἶναι κατὰ βάθος νὰ τὰ ἀνταλλάξουμε ὅλα αὐτά, νὰ τὰ συνενώσουμε. Νὰ εἰσαγάγουμε τὸ γερμανικὸ βάθος στὴ γαλλικὴ διαυγὴ ταχύτητα καὶ νὰ εἰσαγάγουμε τὴ ζωντάνια τῆς γαλλικῆς κριτικῆς στὴ γερμανικὴ πειθαρχία. Τότε, μὲ μιὰ μυστηριώδη μετασχηματιστικὴ χημεία, οἱ δύο πρεσβευτὲς μας ποὺ εἶναι ἐδῶ παρόντες θὰ γίνουν ἓνα καὶ θὰ ὑπάρξουν σὲ ὅλες τὶς χῶρες τοῦ κόσμου ἢ γαλλογερμανικὴ Alliance καὶ Ἰνστιτούτα Γκαϊτε-Ντιντερό! Μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια θὰ ἔχουμε τὸ ἀληθινὸ εὐρωπαϊκὸ χάραγμα ἢ τὸ χάραγμα ὅσων μπορεῖ ἢ Εὐρώπη νὰ ἀναπτύξει γύρω ἀπὸ αὐτὸ τὸ χνάρι, αὐτὸ τὸ ἀνοιγμα. Θὰ εἶναι τὸ ἀνοικτὸ σὲ ὅλη τὴ γῆ χάραγμα ἑνὸς νέου κύκλου μὲ τὴν κιμωλία. Ἐλπίζω ὅτι θὰ τὸ κάνουμε χωρὶς πρόκληση ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἀδυναμία, μὲ μιὰ χειρονομία ποὺ εἶναι τελικὰ μιὰ πνευματικὴ χειρονομία χωρὶς τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει τίποτα. Μιὰ σίγουρη καὶ φιλικὴ πνευματικὴ χειρονομία ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ τὴν ὀνομάσουμε τὸ χάραγμα στὴν Εὐρώπη τοῦ κύκλου μὲ τὴ γαλλογερμανικὴ κιμωλία.

Εὐχαριστῶ.

III

ΤΡΙΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ
ΕΝΟΣ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟΥ
ΤΟΥ ΚΑΤΑΦΑΤΙΣΜΟΥ

Μια πολὺ πιὸ ἐκτεταμένη ἐκδοχὴ αὐτοῦ τοῦ κειμένου καὶ μὲ διαφορετικὸ πνεῦμα εἶχε παρουσιαστῆ τὸ 2001 στὴ Βενετία στὸ πλαίσιο τοῦ συμποσίου « Τὸ ζήτημα τῆς Τέχνης στὴν Τρίτη Χιλιετία » πὸν ὀργάνωσε τὸ GERMS ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ *Ciro Bruni*. Μια ἀκόμα πιὸ ἐκτεταμένη ἐκδοχὴ καὶ μ' ἓνα ἄφρο, χωρὶς ἀμφιβολία, ἔντονα στραμμένο πρὸς τὸ σαρκασμὸ, ἔχει δημοσιευτῆ τὸ 2002 ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις τοῦ GERMS στὰ πρακτικὰ τοῦ ἐν λόγω συμποσίου, πρακτικὰ πὸν εἶχαν τὸν τίτλο Οὐτοπία 3. Ἡ παρούσα ἐκδοχὴ, πιὸ μετριοσμένη καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴ ρητορικὴ τῆς Ἀυτοκρατορίας (πὸν εἶναι πιὰ ὑπεροβικὰ συνδεμένη μὲ τὸ μπῆστ σέλλερ τοῦ Νέγκρι), εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα, στὸ πιὸ οὐσιαστικὸ της μέρος, μιᾶς παρέμβασης στὸ *Drawing Center* τῆς Νέας Ὑόρκης, μετὰ ἀπὸ πρόσκληση τῆς διευθύντριας του *Catherine de Zegher*, γιὰ τὴν κυκλοφορία τοῦ τεύχους 22 τοῦ περιοδικοῦ *Lacanian Ink* πὸν διευθύνει ἡ *Josefina Ayerza*, ἐνὸς τεύχους στὸ ὁποῖο ἐμφανιζόταν ἡ μετάφραση στὰ ἀγγλικά τοῦ μικροῦ μου βιβλίου *D'un désastre obscur* [Περὶ μίας ἀδιευκρίνιστης καταστροφῆς], πὸν δημοσιεύτηκε στὰ γαλλικά τὸ 1991 στὶς ἐκδόσεις *L'Aube*. Εἶναι πιθανὸ νὰ ὑπάρξουν κι ἄλλες ἐκδοχὲς ἀκόμα. Πρόκειται γιὰ *work in progress* [ἔργον ἐν προόδῳ].

Η ΔΥΝΑΜΗ ΜΑΣ ΓΙΑ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ καὶ ἐφεύρεση ἀπαι-
τεῖ νὰ ἐγκαταλείψουμε τὶς ἀπολαύσεις τοῦ περιθω-
ρίου, τοῦ πλάγιου, τῆς ἐπ' ἄπειρον ἀποδόμησης, τοῦ θραύ-
σματος, τῆς τρεμάμενης ἐκθεσης στὴ θνητότητα, τοῦ πε-
περασμένου καὶ τοῦ σώματος. Ὀφείλουμε, καὶ ἄρα μπο-
ροῦμε, νὰ διακηρύξουμε στὴν τέχνη τὴν ὑπαρξὴ αὐτοῦ ποῦ
γιὰ τὸν φουκαρὰ τὸν αἰῶνα ποῦ ἀρχίζει τώρα δὲν ὑπάρχει
πιὰ: τῆς μνημειώδους οἰκοδόμησης, τοῦ προτάγματος,
τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως τῶν ἀδύναμων, τῆς ἀνατροπῆς
τῶν κατεστημένων δυνάμεων.

Πρέπει νὰ ἀντιταχτοῦμε σὲ ὅλους ἐκείνους ποῦ δὲν θέ-
λουν τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ τελειώσουν μαζί μὲ τὴν ὀρδὴ
τῶν τελευταίων ἀνθρώπων, ἐξαντλημένοι, παρασιτώντας
στὴν κολασμένη τους «ταπεινότητα». Τὸ τέλος τῆς τέ-
χνης, τῆς μεταφυσικῆς, τῆς παράστασης, τῆς μίμησης,
τῆς ὑπερβατικότητος, τοῦ ἔργου, τοῦ πνεύματος: ἀρκετὰ
πιὰ μ' ὅλα τοῦτα! "Ἄς κηρύξουμε μεμιας τὸ Τέλος κάθε
τέλους, τὴ δυνατότητα νὰ ἀρχίσουν ὅλα ὅσα εἶναι ὅπως κι
ὅλα ὅσα ἦταν καὶ ὅσα θὰ εἶναι.

Ἡ ἀποστολὴ τῆς τέχνης, σὲ ὅλες τῆς τὶς μορφές, εἶναι
νὰ ἀναλάβει ξανά, ἐνάντια στὴν τωρινὴ τῆς κατὰπτωσιν σὲ
μιὰ χωρὶς συνοχὴ πολλαπλότητα, τὴν ἀνήθικη, ἀσυγκρά-
τητη καὶ -ἂν τὸ πετύχει- τὴ ριζικὰ ἀπάνθρωπη ἐνεργη-
τικότητά τῆς, τὴν ἐνεργητικότητά τῆς κατάφασης.

“Ας διακηρύξουμε ξανά τὰ καλλιτεχνικά δικαιώματα πού ἔχει ἀπέναντι στήν ἀνθρωπότητα ἢ ἀπάνθρωπη ἀλήθεια. “Ας δεχτοῦμε ξανά νὰ μᾶς διαπεράσει μιὰ ἀλήθεια (ἢ ἓνα κάλλος : εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα) παρὰ νὰ διαφεντεύουμε κάπως καλύτερα τοὺς ἐλάχιστους τρόπους τῆς ἔκφρασῆς μας.

Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ καταφάσκουμε. Καὶ γι’ αὐτὸ τοῦτο τὸ σχέδιασμα ἀφορᾷ ἓνα μανιφέστο τοῦ καταφατισμοῦ.

Ἡ κυριαρχία τοῦ ρομαντικοῦ φορμαλισμοῦ

Προτείνουμε νὰ ἀποκαλοῦμε μεταμοντέρνα –γιατί ὄχι ;– κάθε παράσταση τῆς καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς πού φέρει τὸ σημάδι τῆς θεαματικῆς ἔκθεσης τῶν ἐπιθυμιῶν, τῶν φαντασιώσεων καὶ τῶν τρόμων. Τὸ σημάδι τῆς κατάρτησης τοῦ καθολικοῦ. Τὸ σημάδι τῆς πλήρους προβολῆς τῶν ιδιοτυπιῶν. Τὸ σημάδι τῆς ιστορικῆς ἐξίσωσης τῶν μορφικῶν μέσων.

Ναί, ἔτσι εἶναι : Μποροῦμε νὰ ἀποκαλοῦμε « μεταμοντέρνο » ὅ,τι μαρτυρᾷ μιὰ ιδιότροπη καὶ ἀπεριόριστη κυριαρχία τῆς ιδιοτυπίας. Ὑπάρχουν δύο τύποι ιδιοτυπίας : ἡ κοινοτική, ἔθνοτική, γλωσσική, θρησκευτική, σεξουαλικὴ κ.ο.κ. ιδιοτυπία. Καὶ ἡ βιογραφικὴ ιδιοτυπία, τὸ Ἐγὼ ὅπως αὐτὸ φαντάζεται ὅτι μπορεῖ καὶ ὀφείλει « νὰ ἐκφραστεῖ ».

Ἡ θέση μου εἶναι ὅτι τὰ μεταμοντέρνα προϊόντα ἀντιπροσωπεύουν τὴν τελευταία μορφή ὑποδούλωσης τῆς τέχνης στήν ιδιοτυπία. Θὰ κάνουμε διάκριση, λοιπόν, μεταξύ τῶν ἔθνοτικῶν καὶ κοινοτικῶν προϊόντων, συμπεριλαμ-

βανομένης τῆς σεξουαλικῆς ὑποδιαίρεσής τους ἀπὸ τῆ μιᾶ καὶ τῶν προϊόντων τοῦ ἐγῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Τὰ προϊόντα μὲ τὴ μεγαλύτερη ζήτηση ἀπὸ τοὺς γευσιγνώστες τοῦ ἐμπορίου εἶναι ἐκεῖνα ποὺ συνδυάζουν ἐπιτήδεια τὶς δύο ποιικιλίες: Μέσα σὲ ἓνα ἀναγνωρίσιμο ἔθνοτικό καὶ σεξουαλικὸ πλαίσιο, ἔχουν ἓναν ἐγωτισμὸ ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ παιγνιώδη.

Δὲν καταγγέλλουμε κανέναν, ὁ καθένας μπορεῖ νὰ ἀναγνωρίσει τοὺς δικούς του.

Ἴδού, λοιπόν, ἡ δική μας διάγνωση: Ἐὰν τὰ ξαναδοῦμε ἀπὸ μιᾶ πιὸ μακριὰ ἱστορικὴ προοπτικὴ, θὰ λέγαμε ὅτι τὰ μεταμοντέρνα προϊόντα, ὅπως εἶναι σφηνωμένα στὴν ἰδέα τῆς ἐκφραστικῆς ἀξίας τοῦ σώματος καὶ ὅπως κυριαρχοῦνται ἀπὸ τὴν πόζα καὶ τὴ χειρονομία καὶ ὄχι τὴ συνεκτικότητα, εἶναι ἡ ὑλικὴ μορφή μιᾶς ἀπλῆς καὶ ξεκάθαρης ὑποτροπῆς τοῦ ρομαντισμοῦ.

Αὐτὸ τὸ ζήτημα γιὰ μᾶς ἀποκτᾶ ὕψιστη σπουδαιότητα. Μέσα ἀπὸ τὴν τεράστια ποσότητα ἀναφορῶν ποὺ ἐπιφέρει καὶ ποὺ οἱ μελλοντικοὶ καταφατιστὲς θὰ συλλέξουν καὶ θὰ ἐκδώσουν, ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ ἀπομονώσω ναρκισσιστικά ἓνα ἀπὸ τὰ δικά μου κείμενα. Στὸ πρῶτο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου μὲ τὸν τίτλο *Petit manuel d'inesthétique* [Μικρὸ ἐγχειρίδιο μὴ αἰσθητικῆς], πρότεινα πράγματι τὴ διάκριση τριῶν οὐσιωδῶν διατάξεων στὴ σχέση τέχνης καὶ φιλοσοφίας. Ἡ πρώτη, τὴν ὀνόμαζα « διδακτικὴ », διατείνεται ὅτι πρέπει νὰ ὑποταχθεῖ ἡ καλλιτεχνικὴ δραστηριότητα στὴν ἐξωτερικὴ ἐπιταγὴ τῆς Ἰδέας, μὲ τρόπο πλατωνικὸ ἢ σταλινικό. Ἡ δεύτερη — τὴν ὀνόμαζα « κλασικὴ » — ἐγκαθιστᾷ τὴν τέχνη μέσα στὸ φυσικὸ βασίλειο τῶν εὐχάριστων μορφῶν καὶ τῆς ἀποδίδει, μὲ τὸν τρόπο τοῦ Ἀρι-

στοτέλη ἢ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ 14ου, μιὰ πρακτικὴ ἀρετὴ μετριασμοῦ τῶν παθῶν κι ὄχι μιὰ ἀποστολὴ ἀλήθειας. Ἡ τρίτη, τέλος, ἢ «ρομαντικὴ», βλέπει, ἀντιθέτως, στὴν τέχνη τὴ μόνη ἐλεύθερη μορφή ποὺ κατέρχεται ἀπὸ τὴν ἄπειρη Ἰδέα στὸ αἰσθητὸ καὶ ἀπαιτεῖ, συνεπῶς, νὰ προσκυνᾷ ἢ φιλοσοφία τὴν τέχνη, μὲ τὸν τρόπο τοῦ Χάιντεγκερ καὶ ὀρισμένων φασισμῶν.

Ἵποστήριζα ὅτι ὁ 20ὸς αἰώνας δὲν καινοτόμησε ἀληθινὰ σὲ σχέση μὲ τὸ ἀποφασιστικὸ αὐτὸ δέσιμο τῆς ὑλικῆς χειρονομίας μὲ τὴν ἰδεατότητα, ὅτι δὲν πρότεινε πραγματικὰ κάποια νέα μορφή τῆς τέχνης σὰν ἀνεξάρτητη σκέψη. Ἴδου τί γράφει τὸ κείμενο :

«Οἱ πρωτοπορίες δὲν ἦταν ἄλλο ἀπὸ μιὰ ἀπεγνωσμένη καὶ ἀσταθὴ ἀναζήτησις ἑνὸς διαμεσολαβητικοῦ σχήματος, ἑνὸς σχήματος διδακτικο-ρομαντικοῦ. Ἦταν διδακτικὲς λόγῳ τῆς ἐπιθυμίας τους νὰ βάλουν τέλος στὴν τέχνη, μέσῳ τῆς καταγγελίας τοῦ ἀλλοτριωμένου καὶ μὴ αὐθεντικοῦ χαρακτῆρα της. Ἦταν, ἐπίσης, καὶ ρομαντικὲς, λόγῳ τῆς πεποίθησός τους ὅτι ἡ τέχνη ἔπρεπε νὰ ἀναγεννηθεῖ ἀμέσως σὰν ἀπολυτότητα, σὰν ἀκέραιη συνείδησις τῶν ἴδιων τῶν λειτουργιῶν της, σὰν ἄμεσα ἀναγνώσιμη ἀλήθεια τοῦ ἑαυτοῦ της. Θεωρούμενες ὡς μιὰ πρότασις ἑνὸς διδακτικο-ρομαντικοῦ σχήματος, οἱ πρωτοπορίες ἦταν πρὶν ἀπ' ὅλα ἀντικλασικὲς ».

Κατέληγα λίγο πιὸ κάτω ὡς ἐξῆς :

«Ἡ συνολικὴ κατάστασις εἶναι τελικὰ ἢ ἀκόλουθη: ὁ κορεσμὸς τῶν τριῶν κληρονομημένων σχημάτων [πρόκειται, λοιπόν, γιὰ τὸν διδακτισμὸ, τὸν κλασικισμὸ καὶ τὸ ρομαντισμὸ], τὸ κλείσιμο κάθε ἀποτελέσματος τοῦ μοναδικοῦ σχήματος ποὺ ἐπιχειρήθηκε σ' αὐτὸ τὸν αἰώνα, καὶ

τὸ ὁποῖο στὴν πραγματικότητα ἦταν ἓνα συνθετικὸ σχῆμα, ὁ διδακτικο-ρομαντισμός ».

Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι τὸ ἐπερχόμενο « ἐμεῖς », αὐτὸ τῶν καταφατιστῶν τῶν ἀπαρχῶν αὐτοῦ τοῦ αἰώνα, δὲν θὰ νιώσει καθόλου τὸν πειρασμὸ νὰ ἐπανέλθει σ' αὐτὴ τὴν κρίση. Μὲ ἀφετηρία αὐτὴ τὴν κρίση θὰ σχεδιάσει τὸ περιγράμμα τῆς δικῆς του ὀριστικῆς κατάφασης στὶς τέχνες.

Βεβαίως, οἱ καταφατιστὲς θὰ ὑπερασπίσουν τὴν ὁλότητα τῆς σύγχρονης καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς ἐνάντια στὶς παρῶσες ἀντιδραστικὲς ἐπιθέσεις. Θὰ περιφρονήσουμε ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὶς προσωρινὲς θεωρητικὲς ἀδυναμίες γιὰ νὰ ἐπιβάλουν τὴν παλινορθωση τῆς ἀκαδημαϊκῆς κληρονομιάς ἢ καὶ κάτι χειρότερο. Ἀλλὰ δὲν τίθεται ζήτημα γιὰ τὸ πρόβλημα ποὺ συμμεριζόμεσθε : Ἡ κυριαρχία πάνω στὶς τέχνες ὅλων τῶν μορφῶν τῆς ἐγωτικῆς ἢ κοινοτικῆς ἐκφραστικότητος δὲν εἶναι παρὰ ἓνας ὑποβαθμισμένος διδακτικο-ρομαντισμός, ἓνα εἶδος ἀβανγκαρντισμοῦ χωρὶς πρωτοπορία. Ἀπὸ μιὰν ἄποψη, εἶναι τὸ ταίρι τοῦ ἀναγεννώμενου ἀκαδημαϊσμοῦ. Ὁ ἀκαδημαϊσμός προτείνει ἓνα βίαιον τεχνολογικὸ ἐμφῆ καὶ τὸ μεγαλειῶδες διακοσμητικὸ στοιχεῖον καὶ κυριαρχεῖ στὸν χολλυγουντιανὸ κινηματογράφον, ὅπως καὶ σὲ ὀρισμένους τομεῖς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ στὴν ἐπιχρωμάτισιν μὲ πολλὰ μῆσα. Οἱ καλλιτέχνες, ὅμως, τοῦ μεταμοντέρνου κυκλώματος δὲν τοὺς ἀντιτάσσουν τίποτα ἄλλο παρὰ ἓναν φτωχὸ ἀντικλασικισμό, μὲ μόνον ἐφόδιον τὴν ἀπόφανση τοῦ Σπινόζα « Δὲν ξέρουμε τὸ τί μπορεῖ ἓνα σῶμα ». Μὲ τὰ λειψὰ αὐτὰ ἐφόδια, πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς (ἢ πλειοψηφία ;) συνεχίζουν νὰ ψάχνουν σὲ ἓναν παροξυσμὸ ἰδιοτυπίας, εἴτε εἶναι αὐτὴ ἐθνοτικὴ εἴτε ἐγωτικὴ, νὰ βροῦν ταυτόχρονα καὶ

τὴν κατάφαση τῆς ἐρείπωσης τῆς κλασικῆς ἀντίληψης τῆς τέχνης καὶ τὴν ἀπολυτοποιημένην κατάφαση τῆς ὑποκειμενικῆς ἔκφρασης, ἰδιωτικῆς ἢ δημόσιας. Ὅμως, τὸ μοτίβο τῆς ἔκφρασης, ὅποιοι κι ἂν εἶναι οἱ τρόποι της, προκαλεῖ στὴν καλλιτεχνικὴ χειρονομία ἕναν κορεσμό ρομαντισμοῦ, τοῦ ὁποίου οἱ μόνες γνωστὲς ἐκδοχὲς εἶναι ὁ πένθιμος ρομαντισμὸς καὶ ὁ παιγνιώδης ρομαντισμὸς, ἀνάλογα μὲ τὸ ἐὰν μιλάει κανεὶς γιὰ τὸ σκυθρωπὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπινου ἢ ἐὰν ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ γιορτάζει καὶ ἐκρήγνυται.

Δὲν μπορούμε νὰ καταλάβουμε τί μᾶς πνίγει καὶ μᾶς ἀπελπίζει ἐὰν δὲν ἐπανερχόμεστε ἀκούραστα στὸ γεγονός ὅτι ὁ κόσμος μας δὲν εἶναι καθόλου ὁ κόσμος τῆς δημοκρατίας ἀλλὰ ἐκεῖνος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ συντηρητισμοῦ μὲ δημοκρατικὴ φρασεολογία.

Τί νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὸν σημερινὸ κόσμο; Μιὰ μοναχικὴ δύναμη, τῆς ὁποίας ὁ στρατὸς της ἀπὸ μόνος του τρομοκρατεῖ ὀλόκληρο τὸν πλανήτη, ἐπιβάλλει τὸ νόμο της στὴν κυκλοφορία τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν εἰκόνων καὶ ἐπιτάσσει στὸν καθέναν τὸ Καθῆκον καὶ τὸ Δίκαιο, μὲ τὴν πιὸ ἀκραία βιαιότητα. Ἀπὸ πίσω της τρέχουν λακέδες καὶ ἀνταγωνιστές, Εὐρωπαῖοι, Ρῶσοι, Κινέζοι... Μερικὲς φορές, διαφωνώντας γιὰ τὰ μέσα, δὲν παύουν νὰ ἐκφράζουν τὴν κατὰ βάθος συμφωνία τους. Γιατὶ δὲν ἔχουν καμιὰ ἄλλη ἰδέα περὶ κόσμου νὰ προβάλουν σὰν ἀξία.

Αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουν « τρομοκρατία » καὶ ποὺ ἀντιτίθεται μὲ τὸν πιὸ βίαιο τρόπο στὴν ἡγεμονία αὐτῆ τῆς βίαιης Δύσης, ἣ ὅποια ἔχει σὰν πνευματικὸ της στολίδι τὴ « δημοκρατία », στὴν πραγματικότητά ἀποτελεῖ ὀργανικὸ της τμήμα. Μερικοὶ μηδενιστὲς ἐγκληματίες σκότωσαν στὰ τυφλὰ χιλιάδες κατοίκους τῆς Νέας Ὦρκης. Αὐτὸ τὸ μα-

ζικό ἔγκλημα εἶναι σίγουρα συνοδὸ σημεῖο τῆς σύγχρονης παθολογίας. Εἶναι μίᾳ ἐν ψυχρῶ σκηνοθεσία ἑνὸς τετριμμένου μοτίβου: τὸ ξέσπασμα τοῦ θεόπνευστου βαρβάρου κατὰ τοῦ ἀποκρουστικοῦ ἐκπροσώπου τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ ἀμερικανικὸς στρατὸς καὶ οἱ «τρομοκράτες» ξαναπαίζουσι τὴν παλιὰ καὶ αἱματηρὴ ἱστορικὴ σκηνὴ τοῦ περικυκλωμένου ἀπὸ βαρβάρους πολιτισμοῦ.

Ἄρκει, ὥστόσο, νὰ θυμηθοῦμε τὴ Ρώμη γιὰ νὰ μάθουμε πῶς μιὰ μοναχικὴ Δύναμη, ἢ ὁποῖα ἐνσαρκώνει στὰ μάτια τῆς τὸν πολιτισμὸ, κάνει χρῆση τῆς τέχνης πρὸς δύο κατευθύνσεις. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, προτείνει στὸν λαό, σὰν ὄπιο γιὰ τὴν παθητικότητά του, ἓνα εἶδος θορυβώδους δοξολογίας τῆς ἴδιας τῆς δυνάμεως τῆς, ἓνα μεθύσι ἀντιπροσωπευτικὸ, νοσηρὸ καὶ ἐπαναληπτικὸ. Εἶναι τὰ θεάματα στὴν ἀρένα ποὺ τὸ ἀκριβὲς ἰσοδύναμό τους σήμερα μᾶς τὸ προτείνουν ὁ ἐπαγγελματικὸς ἀθλητισμὸς καὶ ἡ πολιτισμικὴ βιομηχανία, μουσικὴ καὶ κινηματογραφικὴ. Αὐτὸ τὸ εἶδος διασκέδασης χρησιμοποιεῖται ἐντατικά. Οἱ μάρτυρες κι οἱ μονομάχοι τῆς ἀρένας ἔχουσι τὸ ἀντίστοιχό τους σήμερα στὸ ἐμπόριο τῶν ντοπαρισμένων ἀθλητῶν καὶ στοὺς κολοσσιαίους προὑπολογισμοὺς τῶν μαζικῶν μέσων. Ἡ τέχνη αὐτὴ εἶναι ἡ τέχνη τοῦ κίτς ποὺ χρησιμοποιεῖ τὴν πένθιμη ἰσχὺ τῆς Αὐτοκρατορίας σὰν ὑλικὸ γιὰ ὀλοένα πῖο ἀλληγορικὰ καὶ πομπώδη θεάματα καὶ μυθοπλασίες. Ὁ φυσικὸς ἥρωας αὐτῆς τῆς τέχνης εἶναι ὁ Φονιάς, ὁ βασανιστὴς *serial killer*. Μὲ μιὰ κουβέντα, ὁ διεστραμμένος μονομάχος.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη, μιὰ ἰσχνὴ ἐκλέπτυνση, ἐπεξεργασμένη μὲ φορμαλιστικὴ ὑπερβολή, προσπαθεῖ νὰ ἀντιτάξει στὸ κίτς τῆς μαζικότητος τὴν ἐπιτηδευμένη διακριτὴ θέσση τῆς καὶ τὴν ἐξεζητημένη διαστροφή διαφόρων ἀνθρώπων ποὺ

χωρίς να πολυυποφέρουν, υποκρίνονται ότι αποσύρονται από τη γενική κυκλοφορία. Αυτή ή τέχνη είναι ρομαντικά σκυθρωπή και έξαγγέλλει την αδυναμία και την απόσυρση σαν μηδενιστική απόλαυση. Αναφέρεται πρόθυμα στα μεγάλα δάση, τα αιώνια χιόνια, τα σώματα που έχουν χαλαρώσει χάρη σε κάποια ανατολίτικη ή ιθαγενή σοφία. Άλλα και αυτή ή τέχνη ανήκει στο λυκόφως όσο και ή τέχνη του κίτς, όπως ταιριάζανε τα βούκινα της άρένας και τα απολαυστικά στην αίσχροτήτά τους επιγράμματα του Μαρτιάλη. "Η ακόμα όπως ταιριάζουν ή φανταχτερή ρητορεία των στρατηγών και το άσκητικό κήρυγμα των χριστιανών των κατακομβών.

Η ποικιλόμορφη θρηνωδία όλόκληρων τμημάτων της σύγχρονης τέχνης προέρχεται από το γεγονός ότι συνιστούν, σε πλήρη συμμετρία με την ακαδημαϊκή τέχνη του μαζικού έμπορίου εικόνων, έναν ρομαντικό φορμαλισμό.

Είναι φορμαλισμός καθώς μία και μόνη μορφική ιδέα, μία χειρονομία, μία θανατηφόρα χειροτεχνία θεωρείται ότι αρκοῦν για να στηρίζουν κάτι διαφορετικό από την έμπορική σειρά.

Είναι ρομαντικός αυτός ο φορμαλισμός γιατί κάθε φορά χρησιμοποιείται επαγγελματικά, αν και ολοένα πιο πολύ ανώνυμα, το μοτίβο της ανήκουστης έκφρασης, της σκηνοθεσίας των έθνοτικών και έγωτικών ιδιοτυπιών που υποτίθεται πως είναι υπέροχα μοναδική. Είναι ρομαντικός γιατί ή ενεργητικότητα του σώματος θεωρείται σωτήρια, σε αντίθεση με την έννοιακή απόσάρκωση. Μ' αυτό τον τρόπο επιστρέφουν, αυτή τη φορά χωρίς θαύματα, στην πλήξη της ακριβοῦς χειρονομίας, είτε στο άλυσόδεμα της τέχνης στον λυτρωτικό λόγο είτε στην τέχνη σαν έκθεση

τῆς πάσχουσας καὶ ἀκτινοβολούσας Σάρκας, τὴν τέχνη σὰν σαρκικὴ ἐγκατάσταση τοῦ πεπερασμένου.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ ρομαντικὸς φορμαλισμὸς ἀποτελοῦσε πάντα τὸν καλλιτεχνικὸ προσανατολισμὸ πὸν ταίριαζε στὶς κατεστημένες καὶ ἐτοιμοθάνατες κυριαρχίες. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στοὺς καιροὺς μας : Ὑπάρχει ἓνα μοναδικὸ καὶ πολὺμορφο δόγμα (ὁ οἰκονομικὸς φιλελευθερισμὸς καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν ἐκλογῶν) πὸν ἐνσωματώνει γιὰ πρώτη φορὰ σχεδὸν τὴν ὁλότητα τοῦ ἀνθρώπινου εἴδους στὴ διανομὴ τοῦ πλοῦτου του καὶ τοῦ καταναγκασμοῦ του. Naί, οἱ καιροὶ μας εἶναι αὐτοὶ τοῦ μοναδικοῦ δόγματος καὶ τῆς συναίνεσης πὸν σχηματίζεται γύρω του κάτω ἀπὸ τὸ παράξενο ὄνομα τῆς « δημοκρατίας ». Ὁμως, κάθε μοναδικὸ δόγμα αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι ἀπελπισμένο, μηδενιστικὸ, μιὰ καὶ δὲν προτείνει στὴν ἀνθρώπινη πολλαπλότητα τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὴν παράλογη διαιώνιση τῆς χυδαίας παρούσας τάξης πραγμάτων. Ἡ καλλιτεχνικὴ ὑποκειμενικότητα πὸν αὐτὸ τὸ δόγμα συνεπάγεται εἶναι αὐτὴ τοῦ μηδενισμοῦ καὶ τῆς χυδαιότητος τούτης. Πρόκειται γιὰ τὴν τυποποίησιν τῆς ὑπέρτατης ἀπελπισίας τοῦ σώματος πὸν ρίχνεται στὴν ἀπόλαυσιν τοῦ Μοναδικοῦ. Ἦδη ὁ Λένιν εἶχε παρατηρήσει ὅτι σὲ περιόδους πὸν ἡ ἐπαναστατικὴ καὶ κριτικὴ πολιτικὴ δραστηριότητα εἶναι πολὺ ἀδύναμη, αὐτὸ πὸν ἡ θλιβερὴ ἀλαζονεία τῶν ἱμπεριαλισμῶν παράγει εἶναι ἓνας συνδυασμὸς μυστικισμοῦ καὶ πορνογραφίας. Αὐτὸ μᾶς συμβαίνει σήμερα μὲ τὴ μορφή τοῦ φορμαλιστικοῦ ρομαντικοῦ βιταλισμοῦ. Ἔχουμε τὸ καθολικὸ σὲξ καὶ τὴν ἀνατολίτικη σοφία. Μιὰ θιβετιανὴ πορνογραφία, ἰδοὺ τί θὰ ἀνταποκρινόταν στὶς εὐχὲς αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα πὸν καθυστερεῖ νὰ ἀνακαλύψει μιὰ γέννησιν.

Κατάφαση στὸν μεγάλο 20ὸ αἰῶνα

Ἀπὸ πολὺ καιρὸ τώρα διάφοροι καλλιτέχνες σκέφτηκαν ὅτι εἶναι ἐπιταγή τῆς στιγμῆς ἡ πεισματική καταστροφή τοῦ ρομαντικοῦ σχήματος καὶ ὅλων τῶν νατουραλιστικῶν καὶ βιταλιστικῶν μέσων προσέλευσης ποὺ διαθέτει. Οἱ καταφατιστὲς διεκδικοῦν τὴ μοναδικότητα μιᾶς κριτικῆς γενεαλογίας. Σὲ ὅλες τὶς τέχνες, στὸν 20ὸ αἰῶνα, γιγάντιοι καλλιτέχνες προσπάθησαν νὰ κατανικήσουν τὴν κυριαρχία τῆς ρομαντικῆς ἐκφραστικότητας καὶ νὰ προικίσουν τὴν τέχνη μὲ τὴν ἀναγκαία τῆς ψυχρότητα, μὲ τὴν ἴδια ἔννοια ποὺ ὁ Μαλλαρμέ ζητοῦσε νὰ ἐπέλθει ἡ ποιητικὴ Ἰδέα, ψυχρὴ ἀπὸ λήθη καὶ ἀπὸ ἀπουσία χρησιμότητας, σὰν ἓνας Ἄστερισμός. Αὐτοὶ οἱ καλλιτέχνες, συχνὰ ἀπομονωμένοι, συνέθεσαν ἀργὰ μορφές ποὺ μόνο σήμερα εἶναι ἀναγνωσιμες. Διατήρησαν τὴ βούληση μιᾶς τέχνης-σκέψης ποὺ δὲν ἀνεχόταν οὔτε τὸ πεπερασμένο οὔτε τὴ σάρκα οὔτε τὴ λύτρωση. Μιὰ τέχνη ποὺ εἶχε ἀλλεργία τόσο ἀπέναντι στὴν σκοταδιστικὴ ὑπνωση ὅσο καὶ στὴν πορνογραφικὴ ἀνοησία τῶν πανηγυριώτικων περφόρμανς. Μιὰ τέχνη ποὺ δὲν ἦταν οὔτε αὐτὴ τοῦ Βούδα οὔτε ἐκείνη μιᾶς ἐπιθυμίας ποὺ στριμωχόταν ἀνάμεσα στὸ λαϊκὸ πανηγύρι καὶ τὸ νεκροτομεῖο. Μιὰ τέχνη ποὺ ἀπέκλειε οὐσιαστικά τὸ ρομαντισμό. Μιὰ τέχνη ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἰσοδυναμεῖ μὲ ὅ,τι ὁ ποιητῆς Alvaro de Campos, τὸ ἑτερόνυμο τοῦ Fernando Pessoa, ὀνόμαζε « μαθηματικὰ τοῦ εἶναι ».

Ἡ τέχνη τοῦ 20οῦ αἰῶνα μὲ τὴ μεγαλύτερη ἔνταση καὶ ἀλήθεια προσπάθησε νὰ δείξει ὅτι ἰσχύει, ὅπως πάλι ὁ Ἄλβαρο ντὲ Κάμπος λέει, πῶς « τὸ διώνυμο τοῦ Νεύτωνα εἶναι ἐξίσου ὠραῖο μὲ τὴν Ἀφροδίτη τῆς Μήλου ». Θέλει

νά πεί μ' αὐτὸ ὅτι προσπάθησε νὰ συλλάβει τὸ πραγματικὸ μὲ τὴν ἴδια ἀπρόσωπη αὐστηρότητα ποὺ ἔχουν τὰ μαθηματικά. Μποροῦμε νὰ κατονομάσουμε κάποιους ἥρωες αὐτῆς τῆς προσπάθειας, ἡ ὁποία ἀντιτάχτηκε σταθερὰ στοὺς διαδοχικοὺς νεορομαντισμούς, ὅπως ἦταν αὐτὸς τῶν ὑπερ-ρεαλιστῶν ἢ, χειρότερα ἀκόμα, τῶν καταστασιακῶν, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε τίποτα γιὰ τοὺς σύγχρονους λάτρεις τοῦ σώματος καὶ τοὺς βιταλιστές. Ὁ κατάλογος -περιοριζόμενατε στοὺς πεθαμένους- εἶναι ἀυθαίρετος, δείχνει μόνο τὴν ἐκδηλη ἀπουσία περιγράμματος αὐτοῦ ποὺ σκιαγραφεῖται πάνω στὸν νεκρὸ οὐρανὸ τοῦ αἰῶνα, τοῦ ἀστερισμοῦ μας, τοῦ καταφατικοῦ ἀστερισμοῦ.

Ἐπάρχουν οἱ μεγάλοι καταφατιστές, οἱ καλύτεροι, αὐτοὶ ποὺ δὲν εἶχαν ἀνάγκη νὰ ξέρουν ὅτι εἶναι κάτι τέτοιο : αὐτοὶ ποὺ ξετύλιξαν μονάχοι τους μιὰ ὀλόκληρη μορφοπλασία, τόσο σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ της ὅσο καὶ στὴν ἐκτέλεσή της. Ὁ Πεσσόα γιὰ τὴν ποίηση, ὁ Picasso γιὰ τὴ ζωγραφικὴ, ὁ Schoenberg γιὰ τὴ μουσικὴ, ὁ Μπρέχτ γιὰ τὸ θέατρο, ὁ Zadkine γιὰ τὴ γλυπτικὴ, ὁ Chaplin γιὰ τὸν κινηματογράφο, ὁ Faulkner γιὰ τὸ μυθιστόρημα, ὁ Cunningham γιὰ τὸ χορό...

Σίγουρα, ὅμως, δὲν θὰ ξεχάσουμε τὸν Stevens ποὺ ἐπιβεβαιώνει τὴ δυνατότητα ποὺ ἔχει τὸ ποίημα νὰ συλλαμβάνει τὸ εἶναι τοῦ φαίνεσθαι· τὸν Mandelstam ποὺ συλλαμβάνει ὅ,τι ἀποτελεῖ σημεῖο ἱερὸ μέσα στὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ πτώματος τοῦ Χρόνου· τὸν Celan ποὺ ἐπιβεβαιώνει τὴ διαποιητικὴ δυνατότητα τοῦ ποιήματος « μετὰ τὸ Ἄουσβιτς ».

Θὰ τιμήσουμε τὸν Berg ποὺ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀκέραιη δυνατότητα τῆς ὄπερας πέρα ἀπὸ τὸν προφανὴ θάνατό της

καὶ τὸν Bartok ποὺ συνεχίζει τὴν πειραματικὴ, ἀντιστικτικὴ καὶ ρυθμικὴ δύναμη τοῦ κουαρτέτου ἐγχόρδων. Ἡ τὸν Messiaen ποὺ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἐνσωμάτωση τῆς ἀθάνας θεωρησιακῆς ζωῆς, μέσῳ λεπτεπίλεπτων ἡχητικῶν μαζῶν καὶ διαπλοκῆς τῶν χρόνων, σὲ ἓνα εἶδος ἡχητικῆς βραδύτητας, καὶ τὸν Webern καθὼς οἰκοδομεῖ τὴ μυστικὴ ἀξία τῶν ἐκλεπτυσμένων σιωπῶν.

Θὰ ὑμνήσουμε τὴν κατάφαση τοῦ Malevitch ἢ τοῦ Mondrian στὴν ὄντολογικὴ βεβαιότητα τῶν γεωμετριῶν, καὶ τοῦ Kupka ἢ τοῦ Rothko στὴν ἰσχὺ τῶν μεγάλων καὶ καθάρων ἀντιθέσεων τοῦ ἐπαρκοῦς χρώματος – ὦ, τί ὑφάσματα τῆς ψυχῆς! Θὰ ποῦμε ὅτι ἔχουμε μὲ τὸν Kandinsky τὴ νομιμότητα τῆς σύνδεσης τῶν σημείων! Καὶ μὲ τὸν Pollock τὸν ἀναβρασμὸ ποὺ φτάνει στὴν ἄπειρη χειρονομία!

Θὰ σὲ χαιρετίσουμε, Pirandello, μὲ τὴ γόνιμη ἀπόφαση τῆς διπλοπροσωπίας, τὴν ἱκανότητα γιὰ τὴν ἀλήθεια τοῦ ἀπατηλοῦ! Καὶ τὸν Claudel ἐπίσης, μιὰ γλώσσα ποὺ ἀνακινεῖ τὴ συντηρητικὴ ἀπουσία ἱκανοποίησης μέχρι τὴν κορυφὴ τοῦ οὐρανοῦ.

Εἰδωλολατρικὰ ἔντομα τοῦ Richier, κολοσσιαῖες μητρότητες τοῦ Moore, ἀγνὰ σημεῖα τοῦ Brancusi!

Κι ἄλλες ἀκόμα καταφάσεις: τὸ τυλιγμένο μὲ ἐφήμερες ὀλοκληρώσεις ὄραμα τῆς Woolf, ἡ εὐλογία τοῦ πρωينوῦ τῆς Mansfield, ἡ ἀσκητικὴ ἐμμονὴ στὴν ἐπιθυμία ὑπαρξῆς τοῦ Beckett. Καὶ σύ, ἀδερφικὲ μας Malraux, ποὺ πιάνεις τὴν Ἱστορία στὰ δίχτυα τοῦ ρητορικοῦ ἐορτασμοῦ της.

Ὁ Mumau, ἡ ἀποκάλυψη τῆς δύναμης τοῦ ὄνειρου ποὺ πιάνεται ἀπὸ τὴ σύνδεση τοῦ πλάνου μὲ τὸ φωτισμό. Ὁ Welles μὲ τίς περίπλοκες ποιητικὲς ἀλληλοσυνδέσεις τῆς ὀρατότητας...

Ἄς σταματήσουμε αὐτὴ τὴν ἄσκηση, ποὺ εἶναι παράλογη μονάχα μέχρι νὰ φτάσει στὸ σημεῖο ποὺ ὑποδεικνύει ὅτι τίποτα στὸν κατάλογο αὐτὸ δὲν ἔρχεται νὰ ἐγγραφεῖ σὲ μιὰ ἀναγνωρισμένη καταχώριση σὲ σχολές καὶ ὅτι ἡ ἰδιτυπία τῶν ἔργων μεταφέρει, πρὸς διάσπαρτες κατευθύνσεις, τὴν ἐπιθυμία αὐτοῦ ποὺ θὰ εἶχε, ἐπιτέλους, ἐναντία σὲ κάθε ρομαντισμὸ καὶ ἐνώπιον ἐνὸς ζοφεροῦ αἰῶνα, τὴ μορφή μιᾶς γήινης κατάφασης.

Νὰ διακηρύξουμε τὶς προτάσεις τοῦ καταφατισμοῦ

Κατονομάζοντας ὅ,τι μᾶς συγκινεῖ καὶ ὅ,τι θὰ μπορούσε νὰ μᾶς ἐξυπηρετήσῃ, δὲν θέλουμε νὰ διανείμουμε βραβεῖα. Θέλουμε νὰ κάνουμε ἀντιληπτὴ τὴ γενεαλογία μιᾶς ἀξιωματικῆς θεωρίας. Μιᾶς ἀξιωματικῆς θεωρίας ποὺ θέτει τὸ ἐξῆς: Στὴν Αὐγὴ τοῦ αἰῶνα, πρέπει νὰ ἀποδώσουμε ξανά τὴν καλλιτεχνικὴ βούληση στὴν ἀσώματη ἀυστηρότητά της, στὴν ἀντιρομαντικὴ της ψυχρότητα, στὶς λειτουργίες τῆς ἀφαίρεσης μέσῳ τῶν ὁποίων βρίσκεται ἐγγύτερα σ' αὐτὸ τὸ ἀνεικονικὸ πραγματικὸ ποὺ εἶναι ἡ μόνη αἰτία τῆς τέχνης. Μιὰ ἀφαίρεση μὲ τὴν ὁποία ἐξαλείφει κάθε κυριαρχία τῆς μερικότητας πάνω στὸ πραγματικὸ ποὺ συναντάει καὶ τὸ ὁποῖο προορίζει γιὰ ὅλους. Μιὰ ἀφαίρεση ποὺ εἶναι ἡ μοντέρνα μέθοδος τῆς ὀλοκληρωμένης κατάφασης τοῦ καθολικοῦ.

Ἄξιωματικὴ θεωρία, λοιπόν, μιᾶς τέχνης ποὺ δὲν εἶναι οὔτε ἐθνικὴ οὔτε ἐγωτικὴ. Μιὰ τέχνη ἐκτὸς τόπου, φιλόδοξη ἀλλὰ καὶ ἀπρόσωπη, τόσο γυμνὴ γιὰ τὴν οἰκουμένη σκέψη ὅσο ἦταν ἡ γραμμὴ μὲ τὴν ὁποία χάραζαν, πρὶν

ἀπὸ τριάντα χιλιάδες χρόνια, στὴ σκιά ἑνὸς σπηλαίου τὸ ἄχρονο σημεῖο τοῦ βίσινα καὶ τοῦ τίγρη. Καὶ τὸ ὁποῖο, μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴ γυμνότητά του, καταφάσκει γιὰ πάντα στὸ μὴ ἀνθρώπινο τοῦ Κάλλους.

Ἡ καταφατικὴ ἀξιωματικὴ θεωρία ἐκφέρει μονάχα τοὺς ἐλάχιστους ὅρους, ποὺ εἶναι ἀκόμα ἐντελῶς ἀφηρημένοι ἀλλὰ ἔχουν ἀπὸ καιρὸ ἐνεργητικὰ κατανεμηθεῖ στὸν ἀστερισμὸ τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ αἰῶνα, ὁ ὁποῖος ἀκόμα δὲν σκιαγραφήθηκε, ὅρους ὥστε ἡ τέχνη νὰ εἶναι ἀνυπόταχτη στὴν αὐτοκρατορικὴ ἰσχὺ καὶ συνάμα νὰ ξεπερνᾷ τὴ ρομαντικὴ διπλοπροσωπία τοῦ πένθιμου καὶ τοῦ παιγνιώδους. Μιὰ διπλοπροσωπία ποὺ ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ, παρόλο ποὺ μιλοῦσε στὸ ὄνομά της, τὴν εἶχε πολὺ σωστὰ ὀνομάσει ὑψηλὴ καὶ ταυτόχρονα γκροτέσκα. Γιατὶ ἡ τέχνη σήμερα, ὅταν δὲν εἶναι κίτς, εἶναι ἀκριβῶς αὐτό: Τὸ ὑψηλὸν ποὺ ἀποκτᾶται βίαια μὲ τὰ μέσα τοῦ γκροτέσκου. Ἡ στείρα γκριμάτσα μιᾶς ἄπιαστης ἱεροποίησης. Ὁ ἀποκρουστικὸς μορφασμὸς τοῦ Ἐγῶ.

Ἐνάντια σ' αὐτὰ τὰ βιαστικὰ μπογιατίσματα μιᾶς ἀνεπαρκοῦς ἀφοσίωσης στὸ μὴ ἀνθρώπινο τοῦ ἀληθινοῦ, προσπαθοῦμε νὰ ἀποκαταστήσουμε τὰ δικαιώματα μιᾶς ἀνεξάρτητης κατάφασης.

1. Ἡ τέχνη δὲν εἶναι ἡ μεγαλειώδης κάθοδος τοῦ ἀπείρου στὴν πεπερασμένη χυδαιότητα τοῦ σώματος καὶ τοῦ σέξ. Ἀντίθετα, εἶναι ἡ παραγωγὴ μιᾶς ἄπειρης ὑποκειμενικῆς σειρᾶς, μὲ τὸ πεπερασμένο μέσο μιᾶς ὕλικῆς ἀφαίρεσης.

Βεβαιώνουμε ὅτι στὴν τέχνη δὲν ὑπάρχουν παρὰ ἔργα. Κι ἓνα ἔργο εἶναι πάντα πεπερασμένο, ὀλοκληρωμένο, ὅσο ὀλοκληρωμένο εἶναι δυνατόν. Ὁ μῦθος τῆς ἀεργίας εἶναι μετα-

ρομαντικός, εἶναι ἡ πλήξη τοῦ πεπερασμένου στοῦ ὄνομα τοῦ ἀσαφοῦς ἀπείρου. Τὸ ἴδιον τῆς τέχνης εἶναι νὰ ἐπάγει μιὰ ἀπειρη ὑποκειμενικὴ δυνατότητα προσκολλημένη στοῦ πεπερασμένου τοῦ ἔργου. Αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ σκεφτόμαστε ἀκόμα, σύμφωνα μὲ μιὰ ἀναδημιουργημένη ὑποκειμενικότητα, μὲ ἀφετηρία τὸν Αἰσχύλο ἢ τὸν Λουκρήτιο. Ἡ ἰδέα τοῦ ἐφήμερου θεωρεῖται καινούργια ἀλλὰ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν εὐθυγράμμιση τῆς τέχνης στὴν κυκλοφορία τῶν διαφόρων καταναλώσιμων ἐδώδιμων προϊόντων, στὴ φθορὰ τῶν προϊόντων πὺν εἶναι τὸ ὑλικὸ θεμέλιο τῆς Αὐτοκρατορίας. Νὰ ἀντιστέκεσαι στὴν Αὐτοκρατορία σημαίνει νὰ καταφάσκεις στοῦ ἔργο, ἐνῶ θὰ ἀποφεύγεις ταυτόχρονα τὸ κοινότοπο ἐγκώμιο τῆς ἰσχύος της. Νὰ καταφάσκεις στὴν ἰσχυρὴ ἀπουσία ἰσχύος τοῦ ἔργου, στὴν εὐθραυστη καὶ ἀμείλικτη μοναδικότητά του.

2. Ἡ τέχνη δὲν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἔκφραση τῆς μερικότητας, εἴτε αὐτὴ εἶναι ἔθνοτική εἴτε ἐγωτική. Εἶναι ἡ ἀπρόσωπη παραγωγή μιᾶς ἀλήθειας πὺν ἀπευθύνεται σὲ ὅλους.

Τὸ σχῆμα τῆς ἔκφρασης ὑποθέτει ὅτι ὁ καθένας ὡς καλλιτέχνης εἶναι κάποια ἀνείπωτη μοναδικότητα. Ὅπως λένε σήμερα: « Θέλω νὰ εἶμαι ὁ ἑαυτός μου » – ἢ, σὲ ἐκδοχὴ φυλῆς: « Θέλουμε νὰ δημιουργήσουμε, νὰ ξαναδημιουργήσουμε, τὴ δική μας κουλτούρα ». Τὸ δυστύχημα εἶναι ὅτι αὐτὴ ἡ βούληση εἶναι προσχηματισμένη καὶ ὅτι « ὁ ἑαυτός μου » πὺν σχηματίζεται ἔτσι δὲν διακρίνεται σὲ τίποτα ἀπὸ τὸ « ὅλος ὁ κόσμος ». Τὸ ἴδιο καὶ οἱ « κουλτοῦρες » δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ ἐπιδιορθωμένα προϊόντα, ἀνακυκλωμένες παλιατζοῦρες. Κι ὅλα ἀπελπιστικά στὸν μέσο ὄρο. Ἀλλὰ οἱ

κατεστημένες δυνάμεις αγαποῦν ἀκριβῶς μόνο τὶς στατιστικὲς καὶ τὶς δημοσκοπήσεις, γιατί ξέρουν ὅτι τίποτα δὲν εἶναι πιὸ ἀθῶο κι ἀνίκανο ὅσο ἓνας μέσος ὄρος. Ξέρουν ὅτι ὁ καθέννας, ὁ ὁποιοσδήποτε, δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ζῶο πὸν μπορεῖ νὰ ἀνταλλαγεῖ μὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο. Βεβαιώνουμε ὅτι αὐτὸ τὸ ζῶο, μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ ἐργασία, μπορεῖ νὰ φτάσει νὰ γίνεῖ ὁ φοβερός φορέας μιᾶς καθολικῆς ἀπεύθυνσης. Τὸ ἀνθρώπινο ζῶο δὲν εἶναι καθόλου ἡ αἰτία ἀλλὰ μόνον ὁ τόπος ἢ ἓνας ἀπὸ τοὺς τόπους. Ὁ καλλιτέχνης ὡς ἄτομο δὲν εἶναι παρὰ ζῶοσα ὕλη δανεισμένη σὲ ἓνα ὑποκείμενο, τὸ ὁποῖο, ἐπειδὴ εἶναι, στὴ μορφὴ τοῦ ἔργου τέχνης, ἓνα εὐαίσθητο ὑποκείμενο, ἔχει ἀνάγκη μιὰ τέτοια ὕλη. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴ στιγμὴ πὸν ἔχει διατεθεῖ τὸ ἔργο-ὑποκείμενο, ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα μποροῦμε νὰ ξεχάσουμε ἐντελῶς τὸν μεταβατικὸ ἄτομικὸ του φορέα. Μόνο τὸ ἔργο εἶναι καταφατικό. Ὁ καλλιτέχνης εἶναι τὸ οὐδέτερο στοιχεῖο αὐτῆς τῆς κατάφασης.

3. Ἡ ἀλήθεια, τῆς ὁποίας τὴ διαδικασία ἀποτελεῖ ἡ τέχνη, εἶναι πάντα ἡ ἀλήθεια τοῦ αἰσθητοῦ ὡς αἰσθητοῦ. Πὸν σημαίνει: Εἶναι ἡ μετατροπὴ τοῦ αἰσθητοῦ σὲ συμβὰν τῆς Ἰδέας.

Αὐτὸ πὸν μέσα στὶς διαδικασίες ἀλήθειας διαφοροποιεῖ στὴ μοναδικότητά της τὴν τέχνη εἶναι ὅτι τὸ ὑποκείμενο τῆς ἀλήθειας σ' αὐτὴν ἀποσπᾶται ἀπὸ τὸ αἰσθητό. Ἀντίστοιχα στὴν ἐπιστήμη τὸ ὑποκείμενο τῆς ἀλήθειας ἀποσπᾶται ἀπὸ τὴν ἰσχύ τοῦ γραμματός, στὴν πολιτικὴ ἀπὸ τὴν ἀπειρη πηγὴ τοῦ συλλογικοῦ καὶ στὸν ἔρωτα ἀπὸ τὸ φύλο ὡς διαφοροποίηση. Ἡ τέχνη καθιστᾶ συμβὰν αὐτὸ πὸν εἶναι ἡ κορύφωση τοῦ δεδομένου, τὸ ἀδιαφοροποίητο αἰσθητηριακό, καὶ σὲ τοῦτο συνίσταται ἡ Ἰδέα, στὴ μετατροπὴ αὐτοῦ πὸν

υπάρχει ἐδῶ σὲ ἐκεῖνο πὸν θὰ ἐπέλθει σύμφωνα μὲ τὸν ἰδιαίτερο πεπερασμένο χαρακτήρα του. Ἡ ἰδέα, στὴν τέχνη, ἐπιβάλλεται μὲ τὸ μετασχηματισμὸ τοῦ προφανοῦς σὲ μιὰ ἀπίθανη προσταγή. Γιὰ παράδειγμα, ἡ ζωγραφικὴ εἶναι αὐτὸ πὸν σὲ ὑποχρεώνει νὰ δεῖς σὰν νὰ ἦταν σχεδὸν ἀδύνατο νὰ δεῖς αὐτὸ πὸν κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι προφανῶς ὁρατό. Ἡ τέχνη βεβαιώνει ὅτι στὸ σημεῖο ἀκριβῶς μιᾶς ἀδυνατότητας νὰ αἰσθανθεῖς βρίσκεται, αἰσθητὴ στὸ αἰσθητηριακὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἔργου, ἡ Ἰδέα.

4. Ἀναγκαῖα ὑπάρχει μιὰ πολλαπλότητα τεχνῶν, ἀλλὰ δὲν μπορούμε νὰ φανταστοῦμε καμιὰ συνολικοποίηση αὐτῆς τῆς πολλαπλότητας, ὅποιες κι ἂν εἶναι δυνατόν νὰ φανταστοῦμε ὅτι εἶναι οἱ περιοχὲς ὅπου οἱ τέχνες ἀλληλοτέμνονται.

Αὐτὸ ὀφείλεται μονάχα στὸ γεγονός ὅτι ἡ μετατροπὴ τοῦ προφανοῦς σὲ προσταγή κατανέμεται μέσα στὸ αἰσθητό. Τίποτα, ὅμως, δὲν ἐνώνει τὸ αἰσθητὸ παρὰ μόνον τὸ ἀτομικὸ ζωῶδες ὑποκείμενο καὶ τὰ ὄργανά του. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἐμπειρικὴ ἔνωση εἶναι ἀδιάφορη ὅσον ἀφορᾷ τὴν τέχνη, ἢ ὅποια ἐπεξεργάζεται τὸ αἰσθητὸ ἀπὸ περιοχὴ σὲ περιοχὴ καὶ παράγει τὸ δικό της καθολικὸ μὴ ἐμπειρικὸ καὶ μὴ ὀργανικὸ ὑποκείμενο. Βεβαιώνουμε ὅτι τὸ προβαλλόμενο ἀπὸ πολλὰ μέσα μοτίβο μιᾶς πολυαισθητηριακῆς τέχνης εἶναι ἓνα μοτίβο χωρὶς ἀληθινὸ πεπρωμένο. Δὲν κάνει τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ προβάλλει πάνω στὴν τέχνη τὴν αἰσχυρὴ ἐνοποίηση τοῦ ἐμπορίου, τὸ χρηματικὸ ἰσοδύναμο ὅλων τῶν προϊόντων.

5. Κάθε τέχνη ἔχει προέλθει ἀπὸ μιὰ μὴ καθαρὴ μορφή κι ἡ διαδικασία καθάρσεως αὐτῆς τῆς μὴ καθαρότητος συνθέ-

τει τὴν ἱστορία τόσο τῆς καλλιτεχνικῆς ἀλήθειας ὅσο καὶ τῆς ἐξασθένησῆς τῆς.

Ἡ μορφή εἶναι αὐτὸ πού προικίζει τὴν αἰσθητὴ προφάνεια μὲ ἕναν νέο κλωνισμό οὕτως ὥστε νὰ διαλύεται ἡ προφάνειά τῆς καὶ νὰ μεταβάλλεται σὲ ἕνα εὐθραυστο δέον-γενέσθαι. Πάντοτε εἶναι στὴν ἀρχὴ μὴ καθαρὴ, ἐφόσον εἶναι μετέωρη ἀνάμεσα στὴν ἀρχικὴ προφάνεια καὶ τὸν κλωνισμό τῆς, ἀνάμεσα στὴν ἀναγνώριση καὶ τὴν παραγνώριση. Αὐτὸ συμβαίνει γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα μὲ τὴν ἀναπαράσταση: Τοῦτο δῶ εἶναι ἕνα βόδι ἀλλὰ ὄχι ἀκριβῶς καὶ προπαντὸς πρέπει ἀληθινὰ νὰ τὸ δεῖς γιὰ νὰ τὸ πιστέψεις. Γι' αὐτὸ ἡ τέχνη μοχθεῖ νὰ καθαρῶσει τὸ ἀκάθαρτο, νὰ δοθεῖ ὀλοένα πρὸ ὀλοκληρωμένα στὸ καθῆκον τῆς νὰ κάνει κάτι ὄρατό, ἐνάντια σὲ κάθε προφάνεια τοῦ ὄρατοῦ.

6. Τὰ ὑποκείμενα μιᾶς καλλιτεχνικῆς ἀλήθειας εἶναι τὰ ἔργα πού τὴ συνθέτουν.

Ἐὰν κάτι τέτοιο δὲν συνέβαινε, τότε ὑποκείμενα θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι οἱ δημιουργοὶ καὶ οἱ προφάνειές τους ἢ οἱ ἐκφράσεις τους. Καὶ ἄρα δὲν θὰ ὑπῆρχε γιὰ τὴν τέχνη κανένα δέον, καμιά καθολικότητα. Δὲν θὰ ὑπῆρχε τίποτα ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀντανάκλαση τῶν ἐγωτικῶν ἢ ἐθνοτικῶν μερικοτήτων. Τὸ μόνον ἀληθινὸ ὑποκείμενο εἶναι αὐτὸ πού ἐπέρχεται: τὸ ἔργο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐπικρέμαται ἡ προφάνεια. Τὸ καταφατικὸ ὑποκείμενο τῆς μὴ προφάνειας εἶναι τὸ ἔργο καὶ μόνον αὐτό.

7. Αὐτὴ ἡ σύνθεσις εἶναι ἕνας ἄπειρος σχηματισμός, ὁ ὁποῖος μέσα στὸ καλλιτεχνικὸ πλαίσιο τῆς στιγμῆς ἀποτελεῖ μιὰ εἰδολογικὴ ὀλότητα.

Ὁμιλοῦμε ἐδῶ γιὰ ὑποκείμενα τὰ ὁποῖα ἐγκαινιάστηκαν

ἀπὸ ἑνα συμβάν τῆς ἱστορικῆς τέχνης, τοῦ συμπλέγματος πού συνθέτουν τὰ ἔργα μιᾶς καινοτόμου σειρᾶς. Αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὰ σειραϊκὰ ἔργα στὴ μουσικὴ ἢ μὲ τὸ κλασικὸ ἔφος στὴν περίοδο ἀνάμεσα στὸν Χάνδν καὶ τὸν Μπετόβεν ἢ στὰ λίγα χρόνια πὸν ὁ κυβισμὸς εἶναι ζωντανὸς ἢ τὸ μεταρομαντικὸ ποίημα καὶ χίλια δυὸ ἄλλα πράγματα. Ὑπάρχουν ὑποκειμενικὲς συλλογῆς ἢ ἀστερισμοὶ ἔργων πὸν τοὺς ὀνομάζουμε σχηματισμοὺς καὶ οἱ ὁποῖοι εἶναι ἡ πραγματικὴ μορφή τῶν καλλιτεχνικῶν ἀληθειῶν. Ἕνας σχηματισμὸς εἶναι αὐτὸ πὸν δὲν μποροῦσε νὰ κατονομαστῆ ἢ νὰ ὑπολογιστῆ στὴν προγενέστερη κατάσταση τῆς ὑπὸ ἐξέταση τέχνης. Εἶναι αὐτὸ πὸν τῆς συμβαίνει χωρὶς πρόβλεψη καὶ χωρὶς κατηγορήματα. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι εἰδολογικὴ ἢ ὀλότητα πὸν παράγεται μ' αὐτὸ τὸν τρόπο: Ἐπιβεβαιώνει, σὲ μιὰ δεδομένη στιγμή, τὴν τέχνη ὡς καθαρὸ καθολικὸ εἶδος πὸν ξεφεύγει ἀπὸ κάθε προγενέστερη ταξινόμηση.

8. Τὸ πραγματικὸ τῆς τέχνης εἶναι ἡ ἰδεατὴ μὴ καθαρὸτητα ὡς ἐμμενῆς διαδικασίᾳ τῆς κάθαρσός της. Μὲ ἄλλα λόγια: Ἡ τέχνη ἔχει σὰν πρώτη ὕλη τὸ ἐνδεχόμενον συμβάν μιᾶς μορφῆς. Ἡ τέχνη εἶναι ἡ δευτερογενῆς διαμόρφωση τῆς ἔλευσης μιᾶς μορφῆς ἀκόμα ἄμορφης.

Τὸ λεχθὲν δὲν κάνει τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ διατυπώσει ξανά ὅσα προηγήθηκαν κάτω ἀπὸ μιὰν ἄλλη ὀπτικὴ γωνία. Στὴν ἀρχή, αὐτὸ πὸν ὑπάρχει εἶναι μιὰ μὴ καθαρὴ μορφικὴ ἰδέα πὸν μεταβάλλει μιὰ προφάνεια τῆς ἀντίληψης ἢ τῆς ἐσωτερικῆς διαίσθησης σὲ πρόβλημα, σὲ προσταγή. Στὴ συνέχεια, ὑπάρχει ἡ ἐκλέπτυνση τῆς μὴ καθαρότητος, ἡ ἀπόσπαση τῆς ὀλοένα καὶ πιὸ κενῆς μορφῆς. Γι' αὐτὸ μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι τὸ γίγνεσθαι ἐνὸς καλλιτεχνικοῦ σχημα-

τισμοῦ ἢ μιᾶς ἀλήθειας συντελεῖται μὲ τὴ δευτερογενῆ διαμόρφωση πὸν ἐξαλείφει τὴ μὴ καθαρότητα μέσα ἀπὸ τὴν ἀκάθαρτη μορφή, πὸν ἐξαλείφει τὸ ἄμορφο ἢ κάνει μορφή τὸ ἴδιο τὸ ἄμορφο. Μέχρι νὰ φτάσει στὸ σημεῖο ὅπου τίποτα τὸ πραγματικὸ δὲν παραμένει, γιατί λείπει ἢ προφάνεια, λείπει ἢ μὴ καθαρότητα. Ὅταν ἓνας σχηματισμὸς χάνει τὴν καταφατικὴ του δύναμη, ὀλοκληρώνεται.

9. Ἡ μόνη ἀξιωματικὴ ἀρχὴ τῆς σύγχρονης τέχνης εἶναι νὰ μὴν εἶναι «δυτικὴ». Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν ὑποχρεοῦται νὰ εἶναι δημοκρατικὴ, ἐὰν δημοκρατικὴ σημαίνει: σύμφωνη μὲ τὴ δυτικὴ ἰδέα περὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας.

Εἰσερχόμαστε τώρα στὴν παρούσα κατάσταση. Naί, τὸ μοναδικὸ πρόβλημα εἶναι νὰ ξέρομε ἐὰν ἡ καλλιτεχνικὴ προσταγὴ μπορεῖ νὰ ἀποσπαστεῖ ἀπὸ τὴ δυτικὴ προσταγὴ, ἢ ὅποια εἶναι αὐτὴ τῆς κυκλοφορίας καὶ τῆς ἐπικοινωνίας. Ἡ δυτικὴ δημοκρατία, πράγματι, εἶναι κυκλοφορία καὶ ἐπικοινωνία. Ἡ ἀληθινὴ τέχνη, ἄρα, εἶναι αὐτὸ πὸν διακόπτει τὴν κυκλοφορία καὶ δὲν θέτει τίποτα σὲ ἐπικοινωνία. Ἀκίνητη καὶ μὴ ἐπικοινωνήσιμη, νὰ ἡ τέχνη πὸν ἔχομε ἀνάγκη, αὐτὴ πὸν μόνη ἀπευθύνεται σὲ ὅλους, χωρὶς νὰ κυκλοφορεῖ σὲ κάποιο προκατασκευασμένο κύκλωμα καὶ πὸν δὲν ἐπικοινωνεῖ μὲ κανέναν ἰδιαίτερα. Ἡ τέχνη ὀφείλει νὰ ἀξάνει στὸν καθέναν τὰ μὴ δημοκρατικὰ ἐφόδια τῆς ἐλευθερίας του.

10. Μιὰ μὴ δυτικὴ τέχνη εἶναι ὑποχρεωτικὰ μιὰ ἀφηρημένη τέχνη μὲ τὴν ἐξῆς ἔννοια: Κάνει ἀφαίρεση κάθε μερικότητας καὶ μορφοποιεῖ αὐτὴ τὴ χειρονομία ἀφαίρεσης.

Γιὰ νὰ παλέψουμε ἐνάντια στὴν ἐκφραστικότητα, ἐνάντια στὸν ρομαντικὸ φορμαλισμὸ, τὸ μόνο μέσο πὸν ὑπάρχει

εἶναι ἡ δυναμικὴ τῆς ἀφαίρεσης. Εἶναι ἕνας πολὺ παλιὸς κανόνας ἀλλὰ ἀναγκαῖος ἰδιαίτερα στὴν κατάστασή μας. Ὅλα ἀνάγονται σὲ τοῦτο: στὴν ἐφεύρεση μιᾶς καινούργιας αἰσθητῆς ἀφαίρεσης. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι δὲν ξέρουμε πῶς νὰ τὸ κάνουμε. Μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ διδάξει τουλάχιστον ἡ ἄσκηση τῆς ἐπιστήμης καὶ ἰδιαίτερα τῶν μαθηματικῶν. Ἐξᾴλλον αὐτὸς εἶναι ὁ δρόμος ποὺ ἀκολούθησαν οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἀναγέννησης ὅπως καὶ οἱ ζωγράφοι τῶν ἀρχῶν τοῦ αἵωνα: Στράφηκαν στὴ γεωμετρία. Καὶ ἐμεῖς ἐπίσης πρέπει νὰ στραφοῦμε στὴ γεωμετρία ποὺ ἔλλαξε πολὺ. Γιατὶ εἶναι πολὺ λιγότερο ὑποκατάσταση τῶν μορφῶν ἀπὸ τὸ σχῆμα τους καὶ περισσότερο λογικὴ τῶν κρυμμένων σταθερῶν μέσα σὲ κάθε παραμόρφωση. Ὅφείλουμε νὰ ἐπιβεβαιώσουμε στὴν τέχνη τὴν ἰδέα τῶν νοητῶν παραμορφώσεων.

11. Ἡ ἀφαίρεση τῆς τέχνης ποὺ ὑπάρχει καὶ αὐτῆς ποὺ ἔρχεται δὲν λαμβάνει ὑπόψη τῆς κανένα ἰδιαίτερο κοινό. Αὐτὴ ἡ τέχνη εἶναι δεμένη μὲ ἕναν προλεταριακὸ ἀριστοκρατισμὸ: Κάνει ὅ,τι λέει χωρὶς τὴν παραδοχὴ κανενός.

Βεβαίωςουμε ὅτι πρέπει νὰ ἐγκαταλείψουμε ὅλες τὶς κοινωνιολογικὰς καὶ θεσμικὰς εἰκασίαις γιὰ τὸ κοινὸ τῶν τεχνῶν. Ἡ κοινωνιολογία, ἀκόμα καὶ ἡ κριτικὴ ἐκδοχὴ τῆς, δὲν εἶναι παρὰ ἡ βοηθὸς τῆς δημοκρατίας τῆς Δύσης. Ἡ τέχνη δὲν ὑποχρεώνεται νὰ νοιάζεται γιὰ τὴν πελατεία τῆς. Εἶναι ἀκαμπτη γιὰ ὅλους καὶ αὐτὴ ἡ ἀπεύθυνση δὲν ἔχει καμιὰ ἐμπειρικὴ σημασία. Ἡ τέχνη γίνεται, λέει αὐτὸ ποὺ κάνει, κάνει αὐτὸ ποὺ λέει, σύμφωνα μὲ τὴ δική τῆς πειθαρχία καὶ χωρὶς νὰ λαμβάνει ὑπόψη τῆς τὰ ἐνδιαφέροντα ὁποιουδήποτε. Αὐτὸ εἶναι ποὺ ἐγὼ ὀνομάζω προλεταριακὸ ἀριστοκρατισμὸ: ἕναν ἀριστοκρατισμὸ ἔκθετο στὴν κρίση ὅλων. Ὁ μεγάλος Γάλλος

σκηνοθέτης *Antoine Vitez* ὄριζε τὴν τέχνη τοῦ θεάτρου μὲ μιὰ ὠραία ἔκφραση. Ἔλεγε ὅτι εἶναι « ἐλιτίστικη γιὰ ὅλους ». Μὲ τὸν ὄρο « προλεταριακὸ » ὀνομάζουμε αὐτὸ πὸν στὸν καθέναν, μέσω τῆς πειθαρχίας τῆς ἐργασίας, ἀνῆκει ἀπὸ κοινοῦ στὴν εἰδολογικὴ ἀνθρωπότητα. Μὲ τὸν ὄρο « ἀριστοκρατικὸ » ὀνομάζουμε αὐτὸ πὸν ἀφαιρεῖται, στὸν καθέναν, ἀπὸ κάθε ἀποτίμηση στὴ βάση τοῦ μέσου ὄρου, τῆς πλειοψηφίας, τῆς ὁμοιότητας ἢ τῆς μίμησης.

12. Ἡ τέχνη πὸν ὑπάρχει καὶ αὐτὴ πὸν ἔρχεται ὀφείλει νὰ εἶναι τόσο στέρεια δεμένη ὅσο μιὰ ἀπόδειξη, τόσο ἀπροσδόκητη ὅσο μιὰ νυχτερινὴ ἐπιδρομὴ καὶ σὲ τέτοιο ὕψος ὅσο ἓνα ἀστέρι.

Νὰ τί στηρίζουν ὡς ἀφαίρεση αὐτὲς οἱ τρεῖς εἰκόνες.

Τὸ ἐπερχόμενο ἔργο πρέπει νὰ εἶναι τόσο στέρεια δεμένο ὅσο μιὰ ἀπόδειξη, γιὰτὶ ὀφείλει νὰ ἀντιτάξει στὴν ἀέναη ἐμπορευματικὴ κινητικότητα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ κόσμου μιὰ ἀρχὴ ἀλύγιστης συνέπειας. Τὸ ἐπερχόμενο ἔργο ἀποκρούει τοὺς σχετικισμοὺς καὶ τὶς ὑποπτές ἀμφιβολίες. Ἐξερυνᾷ μέχρι τέλους τὴν κατάφασή του.

Τὸ ἐπερχόμενο ἔργο πρέπει νὰ εἶναι τόσο ἀπροσδόκητο ὅσο μιὰ νυχτερινὴ ἐπιδρομὴ, γιὰτὶ συνιστᾷ ἓνα συμβᾶν ἐνὸς πραγματικοῦ, τὸ ὁποῖο ἀγνοοῦνταν μέχρι τότε. Αὐτὸ τὸ πραγματικό, αὐτὸ τὸ κομμάτι πραγματικοῦ, τὸ ἐπιβάλλει βίαια σ' αὐτὸν πὸν συλλαμβάνει τὸ ἔργο. Δὲν τὸ κυκλοφορεῖ, δὲν τὸ θέτει σὲ ἐπικοινωνία. Τὸ ἐπιβάλλει, ἀναγκαστικά, μὲ μιὰ δόση τρομοκρατίας.

Τὸ ἐπερχόμενο ἔργο πρέπει νὰ βρίσκεται σὲ τέτοιο ὕψος ὅσο ἓνα ἀστέρι, γιὰτὶ ἐπιθυμεῖ τὴν ἄχρονη ψυχρότητα τῆς ἐφευρεμένης του μορφῆς. Δὲν εἶναι ἀδελφικό, σωματικό, δὲν

ἐγκαθίσταται στὴ χλιαρότητα τῆς μοιρασιᾶς. Τὸ ἐπερχόμε-
νο ἔργο τέχνης κοιτάζει ἀφ' ὑψηλοῦ τὸ αὐτοκρατορικό ἐμ-
πόριο.

Σήμερα ἡ δυσκολία τῆς τέχνης βρίσκεται στὸ γεγονός ὅτι
ὑπάρχουν τρεῖς προσταγές καὶ ὄχι μόνο μία. Ὑπάρχει ἡ προσ-
ταγὴ τῆς συνέπειας, ἡ λογικὴ προσταγὴ, αὐτὴ τῶν μαθημα-
τικῶν τοῦ εἶναι. Ὑπάρχει ἡ προσταγὴ τῆς ἐκπληξης, ἡ προσ-
ταγὴ τοῦ πραγματικοῦ ἢ τῆς ἐξαίρεσης. Καὶ τέλος ὑπάρχει ἡ
προσταγὴ τῆς ἐξέψωσης, ἡ προσταγὴ τοῦ συμβόλου ἢ τῆς
ἀπόστασης.

Συχνά, ἡ ὑποδοχὴ τῶν ἔργων γίνεται σύμφωνα μὲ μία ἢ
δύο ἀπὸ τὶς τρεῖς προσταγές. Τὸ μεγάλο, ὅμως, πρόβλημα
τῆς μορφῆς, σήμερα, εἶναι νὰ δεθοῦν πραγματικὰ σὲ κόμπο
καὶ οἱ τρεῖς προσταγές. Αὐτὸ θὰ κριθεῖ ἀπὸ τὸ ἐπερχόμενο
ἔργο.

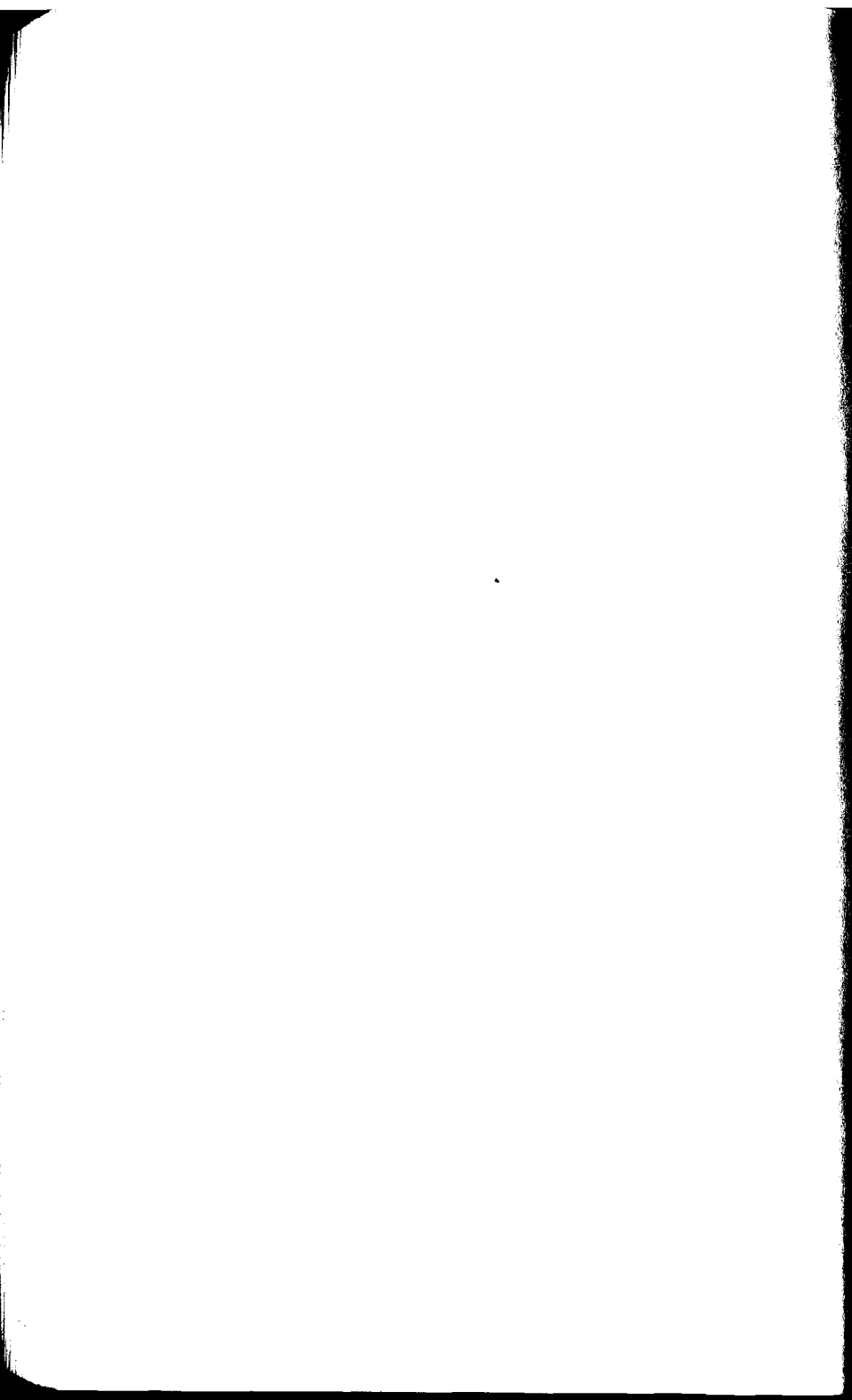
Θὰ ἀφήσουμε τὶς τρεῖς τελευταῖες προτάσεις στὴν κατα-
ληκτικὴ τους γυμνότητα.

13. Γίνεται τέχνη σήμερα μονάχα ἐὰν ξεκινήσει κανεὶς ἀπὸ
αὐτὸ ποῦ γιὰ τὴν Ἐπικοινωνία (τὰ μέσα καὶ τὸ ἐμπόριο)
δὲν ὑπάρχει ἢ σχεδὸν δὲν ὑπάρχει. Ἡ τέχνη οἰκοδομεῖ
ἀφηρημένα τὴν ὁρατότητα αὐτῆς τῆς ἀνυπαρξίας. Αὐτὸ
ἐπιτάσσει σὲ ὅλες τὶς τέχνες ἡ μορφικὴ ἀρχή: τὴν ἱκανό-
τητα νὰ κάνουν ὁρατὸ σὲ ὅλους αὐτὸ τὸ ὄποιο, γιὰ τὰ μέσα
καὶ τὸ ἐμπόριο καὶ συνεπῶς γιὰ ὅλους, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλη
ἀποψη, δὲν ὑπάρχει.

14. Πειπεισμένη ὅτι ἐλέγχει ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ ὁρατοῦ
καὶ τοῦ ἀκουστοῦ, μέσῳ τῶν ἐμπορικῶν νόμων τῆς κυκλο-

φορίας και τῶν δημοκρατικῶν νόμων τῆς ἐπικοινωνίας, ἡ σύγχρονη ἐξουσία δὲν ἔχει πιά ἀνάγκη τῆ λογοκρισία. Λέει : « Ὅλα εἶναι δυνατά ». Πράγμα πού σημαίνει ἐπίσης ὅτι τίποτα δὲν εἶναι δυνατό. Ἡ ἐγκατάλειψη σ' αὐτὴ τὴν ἔγκριση τῆς ἀπόλαυσης εἶναι καταστροφὴ γιὰ κάθε τέχνη-σκέψη ὅπως καὶ γιὰ κάθε σκέψη. Ὅφειλουμε νὰ εἴμαστε οἱ ἀμείλικτοι λογοκριτὲς τοῦ ἑαυτοῦ μας.

15. Καλύτερα νὰ μὴν κάνεις τίποτα ἀπὸ τὸ νὰ δουλεύεις τυπικὰ γιὰ τὴν ὁρατότητα αὐτοῦ πού ἡ Δύση διακηρύσσει ὅτι ὑπάρχει.

IV

H MANTIAA

Ἡ ἐφημερίδα *Le Monde* δημοσίευσε ἓνα μεγάλο ἀπόσπασμα αὐτοῦ τοῦ κειμένου στό φύλλο μέ ἡμερομηνία 22/23 Φεβρουαρίου 2004.

1. Κάποιοι συμπαθεῖς δημοκράτες καὶ δημοκράτισσες ὑποστήριξαν μιὰ μέρα ὅτι χρειαζόταν ἓνας νόμος γιὰ νὰ ἀπαγορευτεῖ κάθε μαντίλα στὰ μαλλιά τῶν κοριτσιῶν. Στὸ σχολεῖο ἀρχικά, ἀλλοῦ στὴ συνέχεια, παντοῦ ἂν εἶναι δυνατόν. Μὰ τί λέω ἓνας νόμος; "Ἐνας Νόμος μὲ νὶ κεφαλαῖο! Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἦταν ἓνας πολιτικός μὲ τεράστιους περιορισμούς ἀλλὰ παρὰ ταῦτα πλοῖο ἀβύθιστο. Ἐκλεγμένους ὅπως στὰ ὀλοκληρωτικὰ καθεστῶτα ἀπὸ τὸ 82% τῶν ψηφοφόρων, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους βρίσκονταν κι ὅλοι οἱ σοσιαλιστές, ἄνθρωποι ἀπὸ ὅπου στρατολογοῦνται πολλοὶ ἀπὸ τοὺς/τὶς ἐν λόγῳ δημοκράτες/σες, πέταξε τὸ σκοῦφο του συμφωνώντας: "Ἐνας νόμος, ναί, ἓνας Νόμος ἐνάντια στὶς λίγες χιλιάδες τῶν κοριτσιῶν ποὺ βάζουν τὴν ἐν λόγῳ μαντίλα στὰ μαλλιά τους. Οἱ παλιομαδημένες, οἱ ψωριάρες! Ποὺ εἶναι ἐπιπλέον καὶ μουσουλμάνες!" Ἔτσι, γιὰ ἄλλη μιὰ φορά, συνεχίζοντας τὴ γραμμὴ τῆς συνθηκολόγησής τοῦ Σεντάν, τοῦ Πεταίν, τοῦ πολέμου τῆς Ἀλγερίας, τῶν κατεργαριῶν τοῦ Μιττεράν, τῶν ἄθλιων νόμων ἐνάντια στοὺς ἐργάτες ποὺ δὲν ἔχουν ἄδεια παραμονῆς, ἡ Γαλλία ἐξέπληξε τὸν κόσμο. Μετὰ τὴν τραγωδία, ἡ φάρσα.

2. Ναί, ἡ Γαλλία ἐπιτέλους βρῆκε ἓνα πρόβλημα ἀντάξιο τῆς: τὴ μαντίλα πάνω στὸ κεφάλι κάποιων κοριτσιῶν.

Μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι σταμάτησε ἔτσι ἡ παρακμὴ αὐτῆς τῆς χώρας. Ἡ μουσουλμανικὴ εἰσβολή, ποὺ τὴ διέγνωσε ἀπὸ καιρὸ ὁ Λεπέν, ἐπιβεβαιώθηκε σήμερα ἀπὸ τοὺς ἀμφισβήτητους διανοούμενους καὶ βρῆκε τὸν δάσκαλό της. Ἡ μάχη τοῦ Πουατιέ ἦταν μικροπράγματα καὶ ὁ Κάρολος Μαρτέλλος ἕνας δευτεροκλασάτος. Ὁ Σιράκ, οἱ σοσιαλιστές, οἱ φεμινίστριες καὶ οἱ διανοούμενοι τοῦ Διαφωτισμοῦ ποὺ προσβλήθηκαν ἀπὸ ἰσλαμοφοβία, θὰ κερδίσουν τὴ μάχη τῆς μαντίλας. Ἀπὸ τὸ Πουατιέ στὴ μαντίλα, ὑπάρχει ἡ συνέπεια καὶ ἡ πρόοδος εἶναι σημαντικὴ.

3. Σὲ μιὰ μεγαλειώδη ὑπόθεση ἀρμόζουν ἐπιχειρήματα νέου τύπου. Παραδείγματος χάρη: Ἡ μαντίλα πρέπει νὰ ἀπαγορευτεῖ γιατί ἀποτελεῖ σημάδι τῆς ἐξουσίας τῶν ἀρσενικῶν (τοῦ πατέρα, τοῦ μεγάλου ἀδελφοῦ) πάνω σ' αὐτὰ τὰ κορίτσια καὶ τὶς γυναῖκες. Θὰ ὑποστοῦν ἀποκλεισμό, συνεπῶς, αὐτὲς ποὺ πεισματικὰ ἐπιμένουν νὰ τὴ φοροῦν. Συμπερασματικά: Αὐτὰ τὰ κορίτσια καὶ οἱ γυναῖκες εἶναι καταπιεσμένες. Ἄρα θὰ τιμωρηθοῦν. Εἶναι λιγάκι σὰν νὰ λέμε: « Αὐτὴ ἡ γυναίκα βιάστηκε, πρέπει νὰ φυλακιστεῖ ». Ἡ μαντίλα εἶναι τόσο σημαντικὴ ποὺ ἀξίζει μιὰ λογικὴ μὲ ἀνανεωμένα ἀξιώματα.

4. Ἡ, ἀντιθέτως: Εἶναι αὐτὲς ποὺ θέλουν νὰ φορᾶνε ἐλεύθερα αὐτὴ τὴν καταραμένη μαντίλα, οἱ ἀντάρτισσες, οἱ παλιοβρόμες! Ἄρα, θὰ τιμωρηθοῦν. Περιμένετε: Μὰ δὲν εἶναι ἕνα σημάδι μιᾶς καταπίεσης ἀπὸ τοὺς ἀρσενικούς; Δὲν φταῖνε γιὰ τίποτα ὁ πατέρας κι ὁ μέγας ἀδελφός; Ἀπὸ ποῦ προκύπτει, λοιπόν, ὅτι πρέπει νὰ ἀπαγορευσομε

αὐτὴ τὴ μαντίλα ; Ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι ἐπιδεικτικὰ θρησκευτικὸ σημάδι. Αὐτὲς οἱ παλιοβρόμες ἐπιδεικνύουν τὴν πίστη τους. Νὰ μποῦνε στὴ γωνία, ἐμπρός !

5. Ἡ φταῖνε ὁ πατέρας κι ὁ μεγάλος ἀδελφὸς καὶ πρέπει νὰ τραβήξουμε φεμινιστικὰ τὴ μαντίλα. Ἡ φταίει τὸ ἴδιο τὸ κορίτσι σύμφωνα μὲ τὴν πίστη του καὶ πρέπει νὰ τοῦ βγάλουμε ἐκκοσμικευτικὰ τὴ μαντίλα. Ἐξέσκεπο τὸ κεφάλι ! Παντοῦ ! Ὁλος ὁ κόσμος, ὅπως λέγανε κάποτε –ἀκόμα καὶ οἱ μὴ μουσουλμάνες τὸ λέγανε– ἄς βγεῖ « ἐν χρῶ ».

6. Ἡ σημερινὴ Δημοκρατία : Κάτω τὰ καπέλα !

7. Σημειῶστε καλὰ ὅτι ὁ πατέρας κι ὁ μεγάλος ἀδελφὸς τοῦ κοριτσιοῦ μὲ τὴ μαντίλα δὲν εἶναι ἀπλοὶ συγγενικοὶ κομπάρσοι. Τὸ ψιθυρίζουν συχνά, καμιὰ φορὰ τὸ διακηρύσσουν : Ὁ πατέρας εἶναι ἓνας ἀποκτηνωμένος ἐργάτης, ἓνας φουκαρὰς ποὺ ἤρθε κατευθεῖαν « ἀπὸ τὴν Ἀραπιά » γιὰ νὰ μπεῖ στὶς ἀλυσίδες τοῦ ἐργοστασίου τῆς Ρενώ. Ἐνας τύπος ἀρχαϊκός. Ἀλλὰ βλάκας. Ὁ μεγάλος ἀδελφὸς εἶναι σκατοντῆλερ. Μοντέρνος. Ἀλλὰ διεφθαρμένος. Τὰ προάστια τῶν κακούργων. Οἱ ἐπικίνδυνες τάξεις.

8. Ἡ μουσουλμανικὴ θρησκεία προσθέτει στὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων θρησκειῶν καὶ τὸ ἐξῆς σοβαρότατο : Εἶναι, στὴ χώρα αὐτῆ, ἡ θρησκεία τῶν φτωχῶν.

9. Ἡ μαντίλα, ὅταν ἰδωθεῖ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὀπτικὴ γωνία : Φτωχοὶ ποὺ καταπιέζουν φτωχοὺς κάτω ἀπὸ τὸν ὀφθαλμὸ

ένος φτωχοῦ Θεοῦ. « Ἀηδιαστικό! » λέει ὁ μικροαστὸς πού ἡ ἄνεσή του δὲν πιστεύει πιά σὲ τίποτα ἄλλο ἔξω ἀπὸ τὴ διαίωνισή της.

10. Κάποιος πού ξέρει ἀπὸ τέτοια πράγματα καὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιλέγαμε γιὰ τὴ μαντίλα, ἐδῶ κι ἄρκετὰ χρόνια ἔλεγε : « Λοιπόν, θὰ ἤθελες νὰ εἶναι τὰ μαλλιά ἓνα σεξουαλικὸ σύμβολο καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο νὰ κρυφτοῦν; » Ἐγὼ δὲν θέλω τίποτα. Ἄλλά, τελικά, ἄς θυμηθοῦμε τὸν Baudelaire :

ᾠ χαίτη ὀλόσγουρη ὡς τὸν ἀνχένα ἀνταριασμένη!
 ᾠ βόστρυχοι! ᾠ μοσκοβολιὰ γεμάτη ραθυμιά!
 Ἐκσταση! Ἀπόψε γιὰ νὰ πλημμυρίσω τὴν παστάδα
 Τὴ σκοτεινὴ ἀπ' τὶς θύμησες, μέσα στὴν κόμη αὐτὴν
 Ὅπου κοιμοῦνται, σὰν ἓνα μαντίλι θὰ τὴ σείσω!

(μετάφραση: Κλέων Παράσχος)

Διάβολε! Μιὰ φαντασμαγορία μουσουλμάνου!

11. Γνώρισα τὴν ἐποχὴ ὅπου, ὅταν μιὰ γυναίκα ἔλυνε τὰ μαλλιά της (ὦ! τί γλυκιὰ ἢ ἀνέγγιχτη πτώση τοὺς πάνω στοὺς ὤμους της!), αὐτὸ σήμαινε τὴν ἐρωτικὴ της συμφωνία. Ἦταν κάτι τέτοιο μιὰ ἐπίθεση στὴν ἐκκοσμίκευση; Μιὰ φυλάκιση τῆς θηλυκότητος; Ἴσως, ἴσως...

12. Ἄς φανταστοῦμε ἓναν λυκειάρχη πού τὸν ἀκολουθεῖ ἓνας οὐλαμὸς ἐπιθεωρητῶν ὀπλισμένων μὲ μεζοῦρες, φαλίδια, νομικοὺς κώδικες : Ἐτοιμάζονται νὰ ἐξετάσουν μπροστὰ στὶς πόρτες τοῦ ἰδρύματος ἐάν οἱ μαντίλες, τὰ

έβραϊκὰ καπελάκια καὶ τὰ ἄλλα καλύμματα τῆς κεφαλῆς εἶναι « ἐπίδεικτικά » ἢ ὄχι. Τί συμβαίνει μ' αὐτὴν τὴ μαντίλα ποὺ εἶναι μεγάλη σὰν γραμματόσημο κι εἶναι κρεμασμένη πάνω στὴν κοτσίδα ; Μ' αὐτὸ τὸ έβραϊκὸ καπελάκι μεγέθους ἑνὸς νομίσματος δύο εὐρώ ; Ὑποπτον, πολὺ ὕποπτον. Τὸ μικροσκοπικὸ θὰ μπορούσε πολὺ καλὰ νὰ ἦταν ἢ ἐπίδειξη τοῦ μεγάλου. Μὰ τί βλέπω ἐδῶ ; Προσοχή ! Ἐνα ὑψηλὸ καπέλο ! Ἀλίμονο ! Ὁ Μαλλαρμέ, ὅταν τὸν ρώτησαν γιὰ τὸ ψηλὸ καπέλο, εἶχε πεῖ : « Ὅποιος φόρεσε κάτι τέτοιο δὲν μπορεῖ νὰ τὸ βγάλει πιά. Ὁ κόσμος μπορεῖ νὰ χάλαγε, τὸ καπέλο ποτέ ». Ἐπίδειξη αἰωνιότητος.

13. Ἡ ἐκκοσμίκευση. Μιά ἀρχὴ ἀνοξίδωτη ! Τὸ λύκειο πρὶν ἀπὸ τρεῖς-τέσσερις δεκαετίες : Ἀπαγορευόταν νὰ συνυπάρχουν τὰ δύο φύλα στὴν ἴδια τάξη, συμβούλευαν τὰ κορίτσια νὰ μὴ φοροῦν παντελόνια, κατηγορητικὸ, ἐλεημοσύνες. Ἡ ἐπίσημη θεία μετάληψη, τὰ ἀγόρια μὲ λευκὲς στολές, τὰ κορίτσια μὲ τούλινα πέπλα. Αὐτὸ ἦταν ὀλόκληρο πέπλο, ὄχι μιὰ μαντίλα. Καὶ θέλετε νὰ θεωρήσω ἐγκληματικὴ αὐτὴ τὴ μαντίλα ; Αὐτὸ τὸ σημάδι μιᾶς ἀπόστασης, μιᾶς μετακίνησης, ἑνὸς μπερδέματος στὸ χρόνο ; Πρέπει νὰ ἀποβάλουμε αὐτὲς τίς δεσποινίδες ἐπειδὴ μπερδεύουν εὐχάριστα τὸ χθὲς μὲ τὸ σήμερα ; Ἄντε, ἀφῆστε νὰ δουλεύει τὸ καπιταλιστικὸ γουδοχέρι. Ὅποιες καὶ ἂν εἶναι οἱ παλιωδιές, οἱ μεταστροφές, ὁ ἐρχομὸς ἐργατῶν ἀπὸ μακριὰ θὰ διαλύσει καὶ θὰ ἀντικαταστήσει τοὺς νεκροὺς θεοὺς τῶν θρησκειῶν μὲ τὸν παχύσαρκο Μολώχ τοῦ ἐμπορεύματος.

14. Ἐξάλλου, μήπως δὲν εἶναι τὸ ἐμπόριο ἢ ἀληθινὴ θρη-

σκεία τῶν μαζῶν; Δίπλα της, οἱ πεπεισμένοι μουσουλμά-
νοι δὲν μοιάζουν μὲ ἀσκητική μειονότητα; Δὲν εἶναι ἐπι-
δεικτικὸ σημάδι αὐτῆς τῆς θρησκείας ποὺ σὲ ὑποβαθμί-
ζει, τὸ γεγονός ὅτι μποροῦμε νὰ διαβάσουμε πάνω σὲ
παντελόνια, στὶς μπασκέτες, στὰ μπλουζάκια: Nike, Che-
vignon, Lacoste... Δὲν εἶναι πολὺ πιὸ αἰσχρὸ νὰ εἶσαι στὸ
σχολεῖο ἢ γυναικα-σάντουιτς ἐνὸς τράστ παρὰ ἢ πιστὴ ἐνὸς
Θεοῦ; Γιὰ νὰ χτυπήσουμε στὸ κέντρο τὸ στόχο, γιὰ νὰ
δοῦμε τὴν ὅλη εἰκόνα, ξέρομε τί χρειάζεται: ἓνας νόμος
ἐναντία στὶς μάρκες. Ἐμπρός, πιάσε δουλειά, Σιράκ. Ἄς
ἀπαγορεύσουμε χωρὶς συμβιβασμοὺς τὰ ἐπιδεικτικὰ ση-
μάδια τοῦ Κεφαλαίου.

15. Μὰ τί, τέλος πάντων; Εἶναι ὑποχρεωτικὸ νὰ πηγαίνουν
στὸ σχολεῖο γυμνές; Μὲ τὸ μπούτι ὑποχρεωτικὰ στὴ θέα;
Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ βυζί; Μὲ στολισμένο τὸν ἀφαλὸ στὸν
ἀέρα; Στὴν πισίνα μιᾶς ἐπαρχιακῆς πόλης, ὀρισμένες ὥ-
ρες προορίζονταν μόνο γιὰ γυναῖκες. Γι' αὐτὸ καὶ ὑπῆρχαν
μπάνια καὶ γελάκια ἀπὸ εὐσεβεῖς γυναῖκες ποὺ συνήθως
ἦταν μαντιλωμένες. Ὁ δήμαρχος ἔβαλε τέρμα, μὲ τὸ ἐξῆς
ἰσχυρὸ ἐπιχείρημα: « Δὲν πρέπει νὰ κρύβεται τὸ σῶμα
τῶν γυναικῶν ἀπὸ τὰ βλέμματα ». Μὰ τί νὰ γίνεи, λοιπόν!
Ξεβρακωθεῖτε ὅλες! Καὶ ν' ἀρχίσουν τὰ πηδηματάκια!

16. Ἄς μὲ διαφωτίσουν. Ποιὰ εἶναι ἀκριβῶς ἡ δημοκρα-
τικὴ καὶ φεμινιστικὴ ὀρθολογικότητα γιὰ τὸ τί δείχνου-
με ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τί ὄχι, σὲ διάφορους τόπους καὶ
διάφορες ἐποχές; Ἀπὸ ὅσο ξέρω, στὶς μέρες μας ἀκόμα,
καὶ ὄχι μόνο στὰ σχολεῖα, δὲν δείχνουν τὸ ἄκρο τοῦ στή-
θους οὔτε τίς τρίχες τοῦ ἐφηβαίου οὔτε τὸ πέος. Θὰ ἔπρεπε

λοιπόν να έξοργιστῶ πού αὐτὰ τὰ μέρη τοῦ σώματος «κρύβονται ἀπὸ τὰ βλέμματα» ; Θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποπτευτῶ τοὺς συζύγους, τοὺς ἐραστές, τοὺς μεγαλύτερους ἀδελφούς ; Μέχρι πρότινος στὶς ἐπαρχίες μας, καὶ στὶς μέρες μας ἀκόμα στὴ Σικελία κι ἄλλοῦ, οἱ χῆρες φοροῦν μαῦρες σάρπες, σκοῦρες κάλτσες, πέπλα. Δὲν εἶναι ἀνάγκη γι' αὐτὸ τὸ λόγο νὰ πρόκειται γιὰ καμιὰ χήρα ἰσλαμιστῆ τρομοκράτη.

17. Βλέπω, ὅμως, ὅτι ὑπάρχει μιὰ τάση νὰ γίνεῖ ὑποχρεωτικὸ τὸ γυμνὸ. Οἱ δημοσιογράφοι τῆς *Libération* χαίρετιζαν πάντοτε τὸν ἐρχομὸ τῆς μίνι φούστας σὰν τὸ ἀλάθητο σημεῖο τῆς ἐπικείμενης πτώσης τῶν ὀλοκληρωτισμῶν. Τὸ χελιδόνι τῶν κοντῶν ρούχων φέρνει τὴν ἀνοιξή τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Κάθε ὑπερβολικὴ κάλυψη τοῦ σώματος εἶναι ὑποπτή. Ἡ μάχη τῶν γυμνόστηθων στὶς ἀκρογιαλιές κερδήθηκε μὲ νὸκ-άουτ. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πουλήσει, δὲν ξέρει κανεὶς νὰ πουλήσει αὐτοκίνητα, καναρίνια στὸ κλουβί, μπετονιέρες ἢ μπικουτι παρὰ μοναχὰ σὲ γυναῖκες ἐξαιρετικὰ γυμνωμένες. Ὁ Brassens, πού θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του, ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια, «τὸν πορνογράφου τοῦ φωνογράφου», σήμερα μοιάζει νὰ εἶναι πιὸ ντροπαλὸς ἀπὸ ἀρουραῖο τῆς κολυμπήθρας. Καὶ πού εἴσατε ἀκόμα ! Οἱ ἐν λόγῳ ἀρουραῖοι σήμερα ἀπαιτοῦν ὀλοένα περισσότερο τὸ δικαίωμα τῶν παπάδων τους στὸ γάμο μεταξὺ ὁμοφυλοφίλων.

18. Ἔχουμε περάσει ἀπὸ τὸ φεμινιστικὸ σύνθημα «τὸ σῶμα μου μοῦ ἀνήκει» στὸ πορνικὸ σύνθημα «τὸ σῶμα μου ἀνήκει σὲ ὅλους». Ἡ ἰδιοκτησία, ἐνδύμυχη στὸ πρῶ-

το σύνθημα, ὀδήγησε, σὰν κακὸς σύμβουλος, στὸ δεύτερο. Εἶναι συνεπέστατο νὰ πᾶς ἀπὸ τὴν ἰδιοκτησία στὸ ξεπούλημα.

19. Εἶναι περίεργη ἡ λύσσα πού ἔχουν τόσες κυρίες φεμινίστριες (στὸ περιοδικὸ *Elle* π.χ.) γιὰ μερικὰ κορίτσια μὲ μαντίλα, καὶ μάλιστα σὲ τέτοιο σημεῖο πού νὰ ἰκετεύουν τὸν φουκαρὰ Πρόεδρο Σιράκ, τὸν ἐκλεγμένο μὲ τὸ σοβιετικὸ ποσοστὸ τοῦ 82%, νὰ τὰ τιμωρήσει αὐστηρὰ μὲ τὸ Νόμο, τῆ στιγμῆ πού τὸ γυναικεῖο σῶμα ἐκπορνεύεται παντοῦ, παντοῦ πουλιέται ἢ πιὸ ἐξευτελιστικῆ πορνογραφία, καὶ δίνονται συμβουλές σεξουαλικῆς ἐπίδειξης τῶν σωμάτων σὲ ὀλοσέλιδα τῶν περιοδικῶν γιὰ ἐφήβους.

20. Ὑπάρχει μία καὶ μόνο ἐξήγηση: Μιὰ κοπέλα ὀφείλει νὰ δείχνει αὐτὸ πού πουλάει. Ὅφείλει νὰ ἐκθέτει τὸ ἐμπόρευμά της. Ὅφείλει νὰ δείχνει ὅτι ἀπὸ ἐδῶ κι ἔμπρὸς ἡ κυκλοφορία τῶν γυναικῶν ὑπακούει στὸ γενικευμένο μοντέλο καὶ ὄχι στὴν περιορισμένη ἀνταλλαγή. Κάτω οἱ γενειοφόροι πατεράδες καὶ μεγάλοι ἀδελφοί! Ζήτω ἡ πλανητικὴ ἀγορά! Τὸ μοντέλο εἶναι τὸ top model.

21. Πιστεύαμε ὅτι εἴχαμε καταλάβει πῶς εἶναι ἀπαρβίαστο γυναικεῖο δικαίωμα νὰ γδύνεται μιὰ γυναίκα μόνάχα μπροστὰ σὲ ἐκείνον (ἢ ἐκείνη) πού διάλεξε γιὰ νὰ κάνει κάτι τέτοιο. Ὅχι, ὅμως. Εἶναι ἐπιτακτικὸ νὰ ξεγυμνῶνεται ἀνὰ πάσα στιγμῆ. Ὅποιος φυλάσσει κρυμμένο αὐτὸ πού βάζει στὴν ἀγορὰ δὲν εἶναι νομιμόφρων ἔμπορος.

22. Σχετικὰ μὲ τίς γενειάδες. Γνωρίζουμε ὅτι ὁ Luc Ferry,

ὁ πλουμιστὸς ὑπουργός, σχεδίαζε νὰ πάρει μέτρα καταστολῆς ἐναντία στὶς γενειάδες τῶν μεγάλων ἀδελφῶν. Εἶναι μιὰ σωστὴ ἐξισωτικὴ ἄποψη: Ἐὰν ἀναγκάζουμε τὰ κορίτσια νὰ δείχνουν τὰ μαλλιά τους, γιατί νὰ μὴν ἀναγκάσουμε καὶ τὰ ἀγόρια νὰ κόψουν τὶς τρίχες τους; Ἀπὸ τὴ στιγμὴ, μάλιστα, ποῦ ἡ τριχοφυΐα εἶναι κρατικὴ ὑπόθεση... Τὸ συνδικαλιστικὸ κέρδος δὲν θὰ ἦταν ἀμελητέο: μιὰ ὀλόκληρη νέα ἱεραρχία, οἱ Μπαρμπέρηδες τῶν Σχολείων, οἱ Μπαρμπειπιστάτες, ποῦ θὰ στήνονταν στὶς αὐλές, μὲ πάντα ἔτοιμο τὸν ἀφρὸ ξυρίσματος. Τὸ ξεμαντίλωμα τῶν κοριτσιῶν δὲν μᾶς ὑπόσχεται τίποτα τὸ τόσο ζουμερό. Θὰ εἶναι οἱ Ξεμαντιλωτές; Οἱ Ξεγυμνωτές; Τὸ Συνδικάτο τῶν Στριπτηζέρ; Ὅχι, ἀλήθεια, εἶναι ἀδύνατο. Κρίμα.

23. Θὰ ὑποστηρίζουνε τὸ ἐξῆς, ποῦ εἶναι ἀρκετὰ περίεργο: Ὁ νόμος γιὰ τὴ μαντίλα εἶναι ἓνας νόμος καθαρὰ καπιταλιστικός. Διατάζει νὰ εἶναι ἡ θηλυκότητα πάντα ἐκτεθειμένη. Μὲ ἄλλα λόγια, ὅτι εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἡ κυκλοφορία τοῦ γυναικείου σώματος κατὰ τὸ ἐμπορευματικὸ πρότυπο. Ἀπαγορεύει στὸ θέμα αὐτὸ –καὶ μάλιστα σὲ κορίτσια σὲ ἐφηβικὴ ἡλικία, τὸ πιὸ εὐαίσθητο ἔλασμα ὀλόκληρου τοῦ ὑποκειμενικοῦ σύμπαντος– κάθε περίσκεψη.

24. Ἐδῶ καὶ πολὺ καιρὸ, διακρίνει κανεὶς στὶς ταινίες καὶ τὶς δηλώσεις μιᾶς διάσημης κινηματογραφίστριας ἓνα ἀληθινὸ μίσος κατὰ τοῦ ἐρωτισμοῦ, μιὰ ἄγρια σεξουαλικὴ ἀδιαφορία, ἓναν πουριτανισμό νεκροθάφτη. Κι ὅλα τοῦτα καμουφλαρισμένα, καθὼς πρέπει στὶς μέρες μας, μὲ προβοκάτσιες ποῦ κυλοῦν σταγόνα σταγόνα. Βγάζοντας κή-

ρυγμα έναντια στη μαντίλα, αυτή ή κινηματογραφίστρια ἔλεγε οὐσιαστικά τὰ ἑξῆς: « Τότε λοιπὸν θὰ κάνουμε καὶ τὸ λοβὸ τοῦ αὐτιοῦ μιὰ νέα ἐρωτογόνου ζώνη! » Καὶ γιατί ὄχι, ἀγαπητὴ κινηματογραφίστρια τοῦ σέξ; Ἡ δημιουργία ἢ ἡ ἀναδημιουργία μιᾶς ἐρωτογόνου ζώνης, ἰδοῦ ἐπιτέλους ἓνα καλὸ νέο γιὰ μᾶς τοὺς ἐρωτομανεῖς!

25. Λένε λίγο-πολύ παντοῦ ὅτι ἡ μαντίλα εἶναι τὸ ἀνυπόφορο σύμβολο τοῦ ἐλέγχου τῆς γυναικείας σεξουαλικότητος. Γιατί τὸ λέτε, μήπως φαντάζεστε ὅτι στὶς μέρες μας, στὶς δικές μας κοινωνίες, ἡ γυναικεία σεξουαλικότητα δὲν εἶναι ἐλεγχόμενη; Αὐτὴ ἡ ἀφέλεια θὰ ἔκανε τὸν Foucault νὰ σκάσει στὰ γέλια. Ποτὲ δὲν ἔχουν φροντίσει τόσο λεπτομερειακὰ τὴ γυναικεία σεξουαλικότητα, ποτὲ δὲν ἔδωσαν τόσες σοφές συμβουλές, ποτὲ δὲν μᾶς βομβάρδισαν μὲ τόσες διακρίσεις ποιά εἶναι ἡ καλὴ καὶ ποιά ἡ κακὴ χρῆση τῆς. Ἡ ἀπόλαυση ἔγινε μιὰ ζοφερὴ ὑποχρέωση. Ἡ γενικὴ ἔκθεση τῶν μερῶν τοῦ σώματος ποὺ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι διεγερτικά ἔγινε ἓνα καθῆκον πιὸ ἄκαμπτο ἀπὸ τὴν κατηγορικὴ προσταγὴ τοῦ Κάντ. Ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ πολὺ καιρὸ τώρα, ὁ Lacan ἔχει ἀποδείξει τὴν ἰσομορφία ἀνάμεσα στὸ « Γυναῖκες ἀπολαῦστε! » τῶν ἐφημερίδων μας καὶ στὴν προσταγὴ τῶν γιαγιάδων μας « Μὴν ἀπολαμβάνετε! ». Ὁ ἐμπορευματικὸς ἔλεγχος εἶναι πιὸ σταθερὸς, πιὸ σίγουρος, πιὸ μαζικὸς ἀπὸ ὅ,τι ἦταν ποτὲ ὁ πατριαρχικὸς ἔλεγχος. Ἡ γενικευμένη ἐκπορνευτικὴ κυκλοφορία εἶναι πιὸ γρήγορη καὶ ἀξιόπιστη ἀπὸ τοὺς γεμάτους δυσκολίες οἰκογενειακοὺς ἐγκλεισμοὺς ποὺ ἢ δυσχερεῖά τους ἔκανε νὰ γελαεῖ ὁ κόσμος γιὰ αἰῶνες, ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ κωμωδία ὡς τὸν Μολιέρο.

26. Στὴ νομαδικῇ θεώρησιν τοῦ κόσμου ὅπου χαίρονται γιὰ τὴν ἀδιάκοπην κυκλοφορίαν καὶ ἀνταλλαγὴν τῶν σωμάτων, εἶναι σαφές ὅτι τὸ πιὸ ἐλεύθερον πράγμα τοῦ κόσμου πρέπει νὰ θεωρεῖται τὸ νόμισμα : Αὐτὸ εἶναι ποὺ κυκλοφορεῖ πιὸ πολὺ.

27. Ἡ μαμὰ καὶ ἡ πουτάνα. Σὲ ὀρισμένες χώρες φτιάχνουν ἀντιδραστικούς νόμους ὑπὲρ τῆς μαμᾶς καὶ κατὰ τῆς πουτάνας, σὲ ἄλλες πάλι, προοδευτικούς νόμους ὑπὲρ τῆς πουτάνας καὶ κατὰ τῆς μαμᾶς. Παρ' ὅλα αὐτὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ζητηθεῖ μιὰ ἐναλλακτικὴ λύση.

28. Αὐτὸ δὲν σημαίνει πάντα ὅτι γίνεται μὲ ἓνα « οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο », ποὺ στὴν πραγματικότητά δὲν κάνει τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ διαιωνίξει σὲ οὐδέτερο ἔδαφος (στὸ κέντρο, ἴσως ὅπως ὁ Bayrou) αὐτὸ ποὺ ἰσχυρίζεται ὅτι ἀμφισβητεῖ. Εἶναι θλιβερὸ νὰ λὲς « οὔτε μαμὰ οὔτε πουτάνα ». Τὸ ἴδιον καὶ τὸ σύνθημα « οὔτε πουτάνα οὔτε ὑποταγμένη », ποὺ ἐπιπλέον εἶναι καὶ παράλογο : Μιὰ « πουτάνα » δὲν εἶναι —καὶ μάλιστα πόσο πολὺ!— γενικὰ ὑποταγμένη ; Κάποτε τὶς ἀποκαλοῦσαν « σεβάσμιες ». Τελικὰ, δημόσιες ὑποταγμένες. Ὅσον ἀφορᾷ πάλι τὶς « ὑποταγμένες », ἴσως δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ ἰδιωτικὲς πουτάνες.

29. Ἐπανερχόμαστε πάντα : Ὁ ἐχθρὸς τῆς σκέψης σήμερον εἶναι ἡ ἰδιοκτησία, τὸ ἐμπόριο τόσο τῶν πραγμάτων ὅσο καὶ τῶν ψυχῶν καὶ ὄχι ἡ πίστις. Θὰ ἔλεγε κανεὶς μάλιστα ὅτι αὐτὸ ποὺ λείπει περισσότερο εἶναι ἡ (πολιτικὴ) πίστις. Ἡ « ἄνοδος τῶν φονταμενταλισμῶν » δὲν εἶναι

τίποτα άλλο από τον καθρέφτη μέσα στον οποίο οι διαβόητοι Δυτικοί βλέπουν με φρίκη τὰ ἀποτελέσματα τῆς καταστροφῆς τῶν συνειδήσεων πού οἱ ἴδιοι κατευθύνουν. Καί ιδιαίτερα τὴν ἐρείπωση τῆς πολιτικῆς σκέψης πού ἐπιχειροῦν νὰ ὀργανώσουν παντοῦ, ἄλλοτε μὲ τὸ κάλυμμα μιᾶς χωρὶς σημασία δημοκρατίας καὶ ἄλλοτε μὲ τὴ μεγάλη βοήθεια τῶν ἀνθρωπιστῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Μέσα σ' αὐτὲς τὶς συνθῆκες, ἢ ἐκκοσμίκευση, ἢ ὅποια καμώνεται ὅτι ὑπηρετεῖ τὶς γνώσεις, δὲν εἶναι παρά ἓνας σχολικὸς κανόνας σεβασμοῦ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, προσαρμογῆς στοὺς «δυτικούς» κανόνες καὶ ἐχθρότητας ἀπέναντι σὲ κάθε πεποιθήση. Εἶναι τὸ σχολεῖο τοῦ cool καταναλωτῆ, τοῦ soft ἐμπορίου, τοῦ ἐλεύθερου ἰδιοκτητή καὶ τοῦ χωρὶς αὐταπάτες ψηφοφόρου.

30. Οἱ θρησκευεῖς βρίσκονται σὲ τέτοια ἀχρηστία μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Θεοῦ πού ἀντὶ νὰ ἀλληλοεξοντωθοῦν, ὅπως πάντοτε τὸ ἔκαναν κατὰ διαταγὴ τῶν θεῶν τους (οἱ ὅποιοι γίνονταν τόσο πιὸ λυσσασμένοι ὅσο ἦταν τὸ Ἴδιο στὸ χῶρο τῆς ὑπερβατικότητος), ὑποχρεώθηκαν νὰ καταλήξουν νὰ ἀλληλοβοηθοῦνται. Στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ δὲν ἀρέσει νὰ γαργαλοῦν τὸ τζαμί. Ὁ ἰμάμης, ὁ πάστορας, ὁ παπάς συναντιοῦνται σὲ μελαγχολικὰ διαβούλια. Ἀκόμα κι ὁ ραββίνος τὰ βρίσκει μὲ τὸν Πάπα. Πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸν πόλεμο τῶν θρησκευτῶν καὶ τῶν πολιτισμῶν—αὐτὴ τὴ φαντασμαγορία πού κρύβει τὶς συνωμοσίες τῶν ἐξουσιῶν καὶ τῶν πετροδολαρίων—πιστεύω ὅτι ὑπάρχει μιὰ Διεθνῆς τῶν ἐτοιμοθάνατων credo.

31. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, παρόλο πού εἶναι προφανῶς ἀντιμου-

σουλμανικός, ὁ Νόμος γιὰ τὴ μαντίλα προκαλεῖ πικρίες στοὺς βουλευτὲς τῆς Δεξιᾶς, οἱ ὅποιοι χρωστοῦν μέρος τῶν ἐσόδων τοὺς στοὺς καθολικοὺς ψηφοφόρους τῆς ἀπόμακρης ἐπαρχίας. Σὰν ἀντάλλαγμα, βρῆκαν νὰ ζητήσουν τὴν ἀπαγόρευση τῶν σημαδιῶν ποὺ ἐπιδεικνύουν... πολιτική! Αὐτὸ κι ἂν εἶναι! Ὑπάρχουν τέτοια σημάδια; Μπορεῖ νὰ πιστεύει κανεὶς, ἀκόμα καὶ στὸ πιὸ ἀπόμακρο σκοταδιστικὸ χωριό, ὅτι θὰ γίνεи στοὺς καιροὺς μας, ἀκόμα καὶ στὰ τρομερὰ γκέτο τῶν μεγαλουπόλεων, μιὰ μεγάλης κλίμακας κατάσχεση σφυροδρέπανων; Δὲν νομίζω ὅτι βλέπουμε παντοῦ, στὰ διαλείμματα στὶς σχολικὲς αὐλές, ἕνα θέαμα μὲ ἐπιδεικτικούς Στάλιν καὶ μαντίλες μὲ τυπωμένο τὸ πρόσωπο τοῦ Μεγάλου Τιμονιέρη. Λυπᾶμαι πολὺ γι' αὐτό, ἀλλὰ ἔτσι εἶναι. Ἐγὼ ὁ ἴδιος ἔχω πάει μερικὲς φορές νὰ μιλήσω στὸ μεγάλο δημόσιο σεμινάριό μου φορώντας μιὰ κονκάρδα, ἄλλοτε μὲ τὸν μεγάλο Λένιν κι ἄλλοτε μὲ τὸν ἀγαπημένο μου Μάο. Ἐ, λοιπόν, κανένας δὲν τὸ πρόσεξε!

32. Ποτὲ δὲν θὰ ἐκστασιαστοῦμε ἀρκετὰ μπροστὰ στὴ διαδρομὴ αὐτοῦ τοῦ ἰδιαίτερου φεμινισμοῦ ποὺ ἐνῶ ξεκίνησε γιὰ νὰ εἶναι οἱ γυναῖκες ἐλεύθερες, ὑποστηρίζει σήμερα ὅτι αὐτὴ ἡ «ἐλευθερία» εἶναι τόσο ὑποχρεωτικὴ ὥστε νὰ ἀπαιτεῖ νὰ ἀποβάλλονται τὰ κορίτσια (καὶ κανένα ἀγόρι!) ἀπὸ τὸ σχολεῖο ἀποκλειστικὰ λόγῳ τῆς ἐνδυμασίας τους. Ἐκπληκτικό!

33. "Ὅλα τὰ ἰδιόλεκτα τῶν κοινωνικῶν συναναστροφῶν γιὰ τὶς «κοινότητες» καὶ τὴ μεταφυσικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ μανιασμένη μάχη ἀνάμεσα στὴ «Δημοκρατία» καὶ τοὺς «κοινοτισμοὺς» δὲν εἶναι παρὰ σαχλαμάρες. Ἄς ἀφήσουν τοὺς

άνθρώπους νὰ ζήσουν ὅπως θέλουν ἢ ὅπως μποροῦν, νὰ τρῶνε ὅ,τι ἔχουν συνηθίσει νὰ τρῶνε, νὰ φορᾶνε τουρμπάνια, κελεμπίες, πέπλα, μίνι φοῦστες ἢ κλακέτες, νὰ προσκυνοῦνε κάθε μιὰ ὥρα κάποιους κουρασμένους θεούς, νὰ φωτογραφίζουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο κάνοντας βαθιές μετάνοιες ἢ νὰ μιλοῦν γραφικὲς διαλέκτους. Αὐτὸ τὸ εἶδος « διαφορῶν » ποὺ δὲν ἔχει κανένα καθολικὸ ἀντίκτυπο δὲν θέτει ἐμπόδια στὴ σκέψη οὔτε καὶ τὴν ὑποστηρίζει. Ἄρα δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος οὔτε νὰ τίς σεβόμαστε οὔτε νὰ τίς ἐξευτελίζουμε. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ « Ἄλλος » -ὅπως λένε μετὰ τὸν Levinas οἱ ἔρασιτέχνες τῆς διακριτικῆς θεολογίας καὶ τῆς μεταφερόμενης ἠθικῆς- ζεῖ κάπως διαφορετικά, αὐτὸ εἶναι μιὰ διαπίστωση ποὺ δὲν μᾶς τρώει τὸ ψωμί.

34. Ἀκόμα περισσότερο ποὺ ἡ ποικιλομορφία τῶν ἐθίμων καὶ τῶν πεποιθήσεων εἶναι μιὰ μαρτυρία ἐπιβίωσης τοῦ χαρακτήρα μαρὰ τοῦ ἀνθρώπινου ζώου, κάτι ποὺ προσελκύει τὴν προσοχή μας, ὅπως τὸ κάνουν οἱ γαλαζιοί παπαγάλοι ἢ οἱ φάλαινες, γιατί ἡ ποικιλόμορφη δύναμη τῆς ζωῆς μᾶς προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ μᾶς γοητεύει.

35. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ γεγονός ὅτι τὰ ἀνθρώπινα ζῶα ὁμαδοποιοῦνται ἀνάλογα μὲ τὴν καταγωγή, αὐτὸ εἶναι μιὰ φυσικὴ καὶ ἀναπόφευκτη συνέπεια τῶν συνθηκῶν τοῦ ἔρχομῶ τους, ποὺ συνήθως εἶναι ἄθλιες. Δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνο ὁ ξάδερφος ἢ ὁ συγχωριανὸς ποὺ μπορεῖ, θέλει-δὲν θέλει, νὰ σᾶς ὑποδεχτεῖ στὸ σπίτι του στὸ Saint-Ouen-l'Aumône. Τὸ ὅτι ὁ Κινέζος πάει ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν ἤδη Κινέζοι πρέπει νὰ εἶσαι ἀμβλύνους γιὰ νὰ χρειάζεται νὰ τὸ τυποποιήσεις. Ἐκτὸς ἐάν ἐπιστρέψουμε στίς ντιρεκτίβες ποὺ

ἔδινε ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια τὸ Γαλλικὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα : ἴση κατανομὴ τοῦ βάρους ποὺ ἀποτελοῦν οἱ μετανάστες σὲ ὅλους τοὺς Δῆμους τῶν προαστίων τῶν μεγαλουπόλεων, εἴτε ἀνήκουν στὴ Δεξιὰ εἴτε στὴν Ἀριστερά. Τοὺς « ἝΑραβες », ἔλεγαν αὐτοὶ οἱ διεθνιστὲς καὶ προλετάριοι σύντροφοι, « τοὺς ἝΑραβες τοὺς ξεφορτώνονται ὅλους στὰ δικά μας δημαρχεῖα ! ».

36. Σήμερα, γιὰ νὰ συγκρατήσουμε τοὺς κοινοτισμοὺς καὶ γιὰ νὰ ἐπαγρυπνοῦμε ὥστε νὰ προωθεῖται ἡ ἐνσωμάτωση τῶν μουσουλμάνων, θὰ ἔπρεπε νὰ πᾶμε ἀκόμα πιὸ μακριὰ ἀπὸ ὅσο πῆγε τὸ μακαρίτικο τὸ Γαλλικὸ Κ.Κ. ἝΑς ἀπαιτήσουμε, λοιπόν, νὰ εἶναι ἀνά ἀστικὸ οἰκιακὸ συγκρότημα δύο τὸ πολὺ μαροκινὲς οἰκογένειες, ἀπὸ τίς ὅποῖες μόνον ἡ μία νὰ εἶναι πολυμελὲς, μία καὶ μόνον μετριοπαθὲς οἰκογένεια ἀπὸ τὸ Μαλί, ἕνας Τοῦρκος ἐργένης κι ἕνας κατὰ τὸ ἥμισυ ἝΙνδὸς Ταμίλ.

37. Τὸ μοναδικὸ πρόβλημα ποὺ ὑπάρχει σχετικὰ μὲ αὐτὲς τίς « πολιτισμικὲς διαφορὲς » καὶ αὐτοὺς τοὺς « κοινοτισμοὺς » δὲν εἶναι σίγουρα ἡ κοινωνικὴ τους ὑπαρξή, ἡ κατοικία τους, ἡ δουλειά τους, ἡ οἰκογένεια ἢ τὸ σχολεῖο. Εἶναι ὅτι τὰ ὀνόματά τους εἶναι μάταια ἐκεῖ ὅπου τίθεται ζήτημα ἀλήθειας, εἴτε εἶναι ἀλήθεια τέχνης, ἐπιστήμης, ἔρωτα εἴτε, προπαντός, ἀλήθεια πολιτικῆς. Τὸ ὅτι ἡ ζωὴ μου ὡς ἀνθρώπινου ζώου εἶναι ζυμωμένη μὲ ἰδιοτυπίες, αὐτὸ εἶναι νόμος τῶν πραγμάτων. Τὸ ὅτι οἱ κατηγορίες αὐτῆς τῆς ἰδιοτυπίας ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι καθολικὲς, ἀφορώντας ἔτσι στὰ σοβαρὰ τὸ ἝΥποκείμενο, νὰ κάτι ποὺ συνήθως εἶναι καταστροφικὸ. Αὐτό, ὅμως, ποὺ ἔχει σημα-

σία εἶναι ὁ διαχωρισμὸς τῶν κατηγορουμένων. Μπορῶ νὰ ἀσχολοῦμαι μὲ τὰ μαθηματικά φορώντας μιὰ κίτρινη κιλότα ἵππασίας, ὅπως καὶ μπορῶ νὰ δρῶ πολιτικά μὲ μιὰ πολιτικὴ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκλογικὴ «δημοκρατία» ἔχοντας μαλλιά μὲ κόμμωση ράστα. Οὔτε τὸ θεώρημα εἶναι κίτρινο (ἢ μὴ κίτρινο) οὔτε τὸ σύνθημα ποὺ μᾶς ἐνώνει ἔχει κοτσιδάκια. Ὅπως ἐξάλλου καὶ τὸ νὰ λείπουν τὰ κοτσιδάκια δὲν τὸ ἀφορᾷ.

38. Καὶ ἀντίστροφα : Μιὰ ἀλήθεια, πολιτικὴ ἢ ὅποιοιδήποτε ἄλλου τύπου, ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς : ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ὁποίας εἶναι μιὰ ἰδιαίτερη βαθμίδα, δὲν ἔχει, ἢ ἴδια, καμιά ἰδιαιτερότητα. Ἐχει ἀπολύτως τὴν ἴδια ἀξία γιὰ ὅποιοιδήποτε ἔχει πρόσβαση στὴν κατάσταση γιὰ τὴν ὁποία ἐκφωνεῖται αὐτὴ ἡ βαθμίδα. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ πολιτικοὶ ἀκτιβιστές, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀποδεικνύουν ἓνα θεώρημα ἢ φαντάζονται ἓνα θεατρικὸ ἔργο ἢ ζοῦν τὴ μαγεία ἑνὸς ἔρωτα, ὅλοι τοὺς δημιουργοῦν μιὰ μοναδικὴ σκέψη ποὺ τὴ μοιράζονται ξεκινώντας ἀπὸ ἐντελῶς διάσπαρτα σωματικά καὶ ψυχικά ἐρείσματα. Ἡ ἐθνοτική, ψυχολογική, θρησκευτικὴ, γλωσσική, σεξουαλικὴ ἰδιαιτερότητα οὔτε ὑπείσέρχεται σὰν τέτοια στὴ διαδικασία μιᾶς ἀλήθειας οὔτε καὶ ἀποτελεῖ ἐμπόδιο σ' αὐτήν. Ὅπως τὸ ἔλεγε ἡδὴ ὁ ἀπόστολος Παῦλος πρὶν τὸ ἐπαναλάβει καὶ ὁ Saint-Just : Ἐκ τῆς στιγμῆς ποὺ διακυβεύεται μιὰ ἀλήθεια, δὲν ἔχει σημασία ἡ ἰδιαιτερότητα.

39. Το ὅτι τὸ σχολεῖο ἀπειλεῖται πολὺ, ὅπως λένε, ἀπὸ μιὰ τόσο ἀσήμαντὴ ἰδιαιτερότητα σὰν τὴ μαντίλα κάποιων κοριτσιῶν μᾶς κάνει νὰ ὑποπτευόμαστε ὅτι δὲν πρόκειται

καθόλου για κάποια αλήθεια. Πρόκειται μονάχα για εύτε-
λειές και συντηρητικές γνώμες. Μήπως δὲν εἶδαμε πολι-
τικούς και διανοούμενους νὰ διαβεβαιώνουν ὅτι τὸ σχολεῖο
ὑπάρχει πρωταρχικά για « νὰ διαμορφώνει πολίτες » ;
Πολὺ ζοφερὸ πρόγραμμα. Στὶς μέρες μας, ὁ « πολίτης »
δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ἓνας πικρόχολος κυνηγὸς ἀ-
πολαύσεων, γαντζωμένος σὲ ἓνα πολιτικὸ σύστημα ἀπὸ τὸ
ὁποῖο ἔχει ἀποκλειστεῖ καθετὶ πὺ μολιάζει μὲ ἀλήθεια.

40. Δὲν ἀπασχολεῖ κανέναν ἀπὸ τοὺς πάνω ἢ τοὺς κάτω τὸ
γεγονὸς ὅτι πολλὰ κορίτσια ἀλγερινῆς, μαροκινῆς, τυνη-
σιακῆς καταγωγῆς, μὲ σφιχτοδεμένο τὸ μαντίλι, αὐστηρὸ
πρόσωπο, πεσμένα μὲ τὰ μούτρα στὴ δουλειά, συναποτε-
λοῦν μαζί μὲ κάποιους Κινέζους βιδωμένους στὸ οἰκογε-
νειακό τους σύμπαν τοὺς πρώτους και καλύτερους μαθη-
τὲς τῆς τάξης ; Στὶς μέρες μας ἀπαιτεῖται μεγάλη αὐτα-
πάρνηση. Θὰ μπορούσε ὁ Νόμος τοῦ σοβιετικοῦ Σιράκ νὰ
καταλήξει στὸν παταγώδη ἀποκλεισμὸ κάποιων ἐξαιρετι-
κῶν μαθητῶν.

41. « Ἡ ἀπόλαυση χωρὶς ἐμπόδια », αὐτὴ ἢ ἀνοησία τῆς
ἐποχῆς τοῦ Μάη τοῦ '68, δὲν κατάφερε ποτὲ νὰ κάνει νὰ
δουλέψει στὸ φουλ ὁ κινητῆρας τῶν γνώσεων. Κάποια
δόση ἐθελοντικοῦ ἀσκητισμοῦ, τὸν βαθύτερο λόγο τὸν ξέ-
ρουμε ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Φρόντ, γεινιάζει μὲ τὴν ἐκπαί-
δευση και τουλάχιστον μὲ κάποια ἀδρά τμήματα πραγμα-
τικῶν ἀληθειῶν. Ἔτσι, παρ' ὅλα αὐτά, μιὰ μαντίλια μπο-
ρεῖ νὰ εἶναι χρήσιμη. Ἐκεῖ πὺ λείπει πιά ἐντελῶς ὁ πα-
τριωτισμὸς, αὐτὸ τὸ δυνατὸ ἀλκοὸλ τῆς ἐκμάθησης, κάθε
ιδεαλισμὸς, ἀκόμα και τιποτένιος, εἶναι καλὸδεχτος. Του-

λάχιστον για εκείνους που υποθέτουν ότι το σχολείο είναι άλλο πράγμα από τη « διαμόρφωση » πολιτών-καταναλωτών.

42. Οί αξιωματικές αρχές των έχθρων της μαντίλας είναι : « "Ας χαθεί το σχολείο καλύτερα παρά ή έκκοσμίκευσή μου », « καλύτερα μιὰ άσκεπής αναλόφωρη παρά μιὰ μεγαλοφυής μαντιλωμένη ».

43. Στην πραγματικότητα ο Νόμος κατά της μαντίλας δέν εκφράζει παρά ένα πράγμα : τὸ φόβο. Οί Δυτικοί γενικά και ειδικά οί Γάλλοι δέν είναι τίποτα άλλο παρά ένας σωρός φοβητσιαρήδων που φρίττουν. Τί φοβούνται ; Τους βαρβάρους, όπως πάντα. Στο έσωτερικό, « τους νέους των προαστίων »· στο έξωτερικό, τους « ισλαμιστές τρομοκράτες ». Γιατί φοβούνται ; Γιατί είναι ένοχοι αλλά αυτοαποκαλούνται άθωοι. "Ένοχοι γιατί από τη δεκαετία του '80 έχουν άπαρηγηϊ κι έχουν προσπαθήσει νά εκμηδενίσουν κάθε πολιτική χειραφέτησης, κάθε επαναστατική λογική, κάθε αληθινή βεβαίωση κάποιου πράγματος που είναι άλλο άπ' αυτό που υπάρχει. Είναι ένοχοι γιατί γραπώνονται στα άθλια προνόμιά τους. "Ένοχοι γιατί δέν είναι τίποτα άλλο από γερασμένα παιδιά που παίζουν με ό,τι αγοράζουν. "Ε, ναι, λοιπόν, « σε μιὰ παιδική ηλικία που παρατράβηξε τους κάνανε νά γεράσουν ». "Έτσι φοβούνται έπίσης ότιδήποτε είναι έλαφρώς λιγότερο γέρικο άπ' αυτούς. Για παράδειγμα, μιὰ πεισματάρα δεσποινίδα με μαντίλα.

44. 'Αλλά πάνω άπ' όλα οί Δυτικοί γενικά και ειδικά οί Γάλλοι φοβούνται τὸ θάνατο. Δέν τους περνά καν άπό τη

φантаσία ότι θα μπορούσε μια Ίδέα να αξίζει τόσο ώστε να πάρεις κάποια ρίσκα γι' αυτήν. «Μηδενικός θάνατος», αυτή είναι η σπουδαιότερη επιθυμία τους. Κι όμως, βλέπουν παντού σε όλο τον κόσμο εκατομμύρια ανθρώπους που δεν έχουν κανένα λόγο να φοβούνται το θάνατο. Άνάμεσά τους είναι πολλοί που καθημερινά πεθαίνουν στο όνομα μιας Ίδέας. Αυτό είναι για τον «πολιτισμένο» η πηγή ενός εσώτερου τρόμου.

45. Γνωρίζω καλά ότι οι Ίδέες για τις οποίες δέχεται κανείς σήμερα να πεθάνει δεν αξίζουν και άκριβά. Πεισμένος ότι εδώ και πολύ καιρό οι θεοί έχουν κηρύξει πτώχευση, λυπούμαι που νέοι και νέες κάνουν τα κορμιά τους χίλια κομμάτια σε φρικαλέες σφαγές με την πένθιμη επίκληση αυτού που δεν υπάρχει πια καιρό τώρα. Γνωρίζω επιπλέον ότι αυτοί οι τρομεροί «μάρτυρες» χρησιμοποιούνται σαν εργαλεία από συνωμότες που δύσκολα μπορεί να τους ξεχωρίσεις από εκείνους που υποτίθεται ότι θέλουν να εξοντώσουν. Ποτέ δεν θα κουραστεί κανείς να επαναλαμβάνει ότι ο Μπίν Λάντεν είναι δημιουργήμα των αμερικανικών μυστικών υπηρεσιών. Δεν είμαι άφελής για να πιστέψω στην καθαρότητα ή στο μεγαλείο ή έστω στην οποιαδήποτε αποτελεσματικότητα αυτών των αυτοκτονικών σκοτωμών.

46. Εκείνο, όμως, που λέω, είναι ότι πληρώνεται αυτό το φρικτό τίμημα λόγω της συστηματικής καταστροφής κάθε πολιτικής ορθολογικότητας από τους κυρίαρχους της Δύσης, ένα έγκλημα που έγινε σε μεγάλο βαθμό δυνατό χάρη στη συνηνοχή διανοουμένων και ανθρώπων του λαού.

Θέλατε λυσσαλέα νὰ διαλύσετε ἀκόμα καὶ τὴν ἀνάμνηση τῆς Ἰδέας τῆς ἐπανάστασης ; Νὰ ξεριζώσετε κάθε χρήση, ἀκόμα καὶ ἀλληγορικὴ, τῆς λέξης « ἐργάτης » ; Μὴ διαμαρτύρεστε λοιπὸν γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα. Σφίξτε τὰ δόντια καὶ σκοτώστε τοὺς φτωχοὺς. Ἡ βάλτε τοὺς φίλους σας τοὺς Ἀμερικάνους νὰ τοὺς σκοτώσουν.

47. Ἐχομε τοὺς πολέμους πού μᾶς ἀξίζουν. Σ' αὐτὸν τὸν κόσμον πού τὸν διαπερνᾷ ὁ φόβος, οἱ μεγάλοι συμμορίτες βομβαρδίζουν χωρὶς οἴκτο χῶρες πού ἔχουν χύσει καὶ τὴν τελευταία ρανίδα τοῦ αἵματός τους. Οἱ ἐνδιάμεσοι συμμορίτες πραγματοποιοῦν τὴ δολοφονία προεπιλεγμένων στόχων, σκοτώνοντας ὅσους τοὺς ἐνοχλοῦν. Οἱ ἐντελῶς ἀσήμαντοι μικροσυμμορίτες φτιάχνουν νόμους ἐνάντια στὶς μαντίλες.

48. Θὰ πεῖ κανεὶς ὅτι αὐτὸ εἶναι λιγότερο σοβαρό. Ναί, βεβαίως, σίγουρα. Εἶναι λιγότερο σοβαρό. Μπροστὰ στὸ μακαρίτικο τὸ Δικαστήριο τῆς Ἱστορίας θὰ βροῦν ἐλαφρυντικά : « Σπεσιαλίστας τῶν κομμώσεων, δὲν ἔπαιξε παρὰ ἓναν μικρὸ ρόλο στὴν ὅλη ὑπόθεση ».

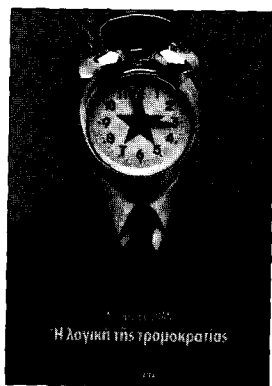
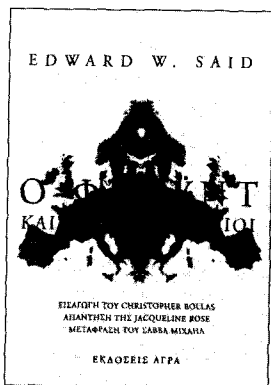
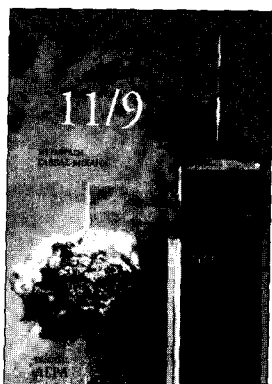
49. Παρηγορηθήκατε ;

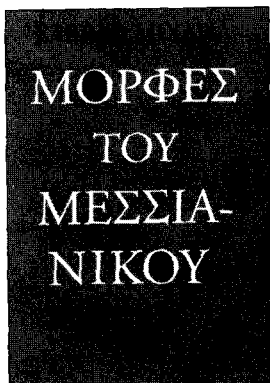
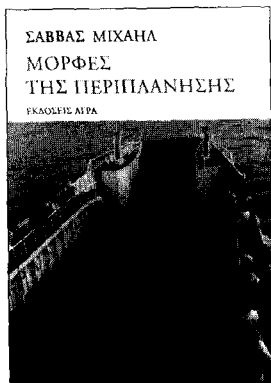
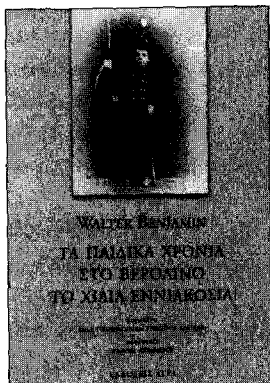
ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΑΛΑΙΝ ΒΑΔΙΟΥ «ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ 1
ΚΑΙ 2», ΣΕ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΑΒΒΑ ΜΙΧΑΗΛ, ΣΤΟΙ
ΧΕΙΟ ΘΕΤΗΘΗΚΕ, ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΚΑΙ ΜΟΝ
ΤΑΡΙΣΤΗΚΕ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΣΤΟ «ΑΝΑΓΡΑΜΜΑ»
ΜΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΟΤΥΠΕ. ΟΙ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙ
ΚΕΣ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗ ΜΠΟΥΚΑ
ΛΑ. Η ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΕΠΙΝΕ ΣΤΟ ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟ «ΜΗ
ΤΡΟΠΟΛΙΣ» Α.Ε. ΣΕ ΧΑΡΤΙ ΡΑΛΑΤΙΝΟ 100 ΓΡΑΜ. ΕΥ
ΡΩΠΑΪΚΟ. ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΘΗΚΕ ΣΤΟΥ Θ. ΗΛΙΟΠΟΥ
ΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ Π. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΕ 2.000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ
ΤΟΝ ΝΟΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 2005 ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΩΝ
ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΑΓΡΑ». ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΕ ΚΑΙ
ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΕ Ο ΣΤΑΥΡΟΣ Α. ΠΕΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄριθμός ἔκδοσης

710

Ο ΑΛΑΙΝ ΜΠΑΝΤΙΟΥ γεννήθηκε τὸ 1937 στὸ Μαρόκο.

Ὡς φιλόσοφος ἀνέπτυξε ζωηρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν τυπικὴ λογικὴ.

Ὡς συγγραφέας εἶναι δύσκολο νὰ ταξινομηθεῖ. Ξεκίνησε στὰ μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ 1960 δημοσιεύοντας μυθιστορήματα, τὰ ὁποῖα ἀκριβέστερα θὰ περιγράφονταν ὡς «ἐκτεταμένα ποιητικὰ πεζά». Στὴ συνέχεια ἐγκαταλείπει τὴ λογοτεχνία τῆς «μυθοπλασίας» γιὰ νὰ ἀφοσιωθεῖ στὴ λογικὴ καὶ τὴ φιλοσοφία.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἡ πολιτικὴ καταλαμβάνει μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς του καὶ τῆς κριτικῆς σκέψης του. Λαμβάνει ἐνεργὸ μέρος στὰ γεγονότα τοῦ Μάη τοῦ '68, παθιασμένος ἀπὸ τὴ μαοϊκὴ Κίνα, καὶ ἀσχολεῖται ἐπίσης μὲ τὶς διάφορες μορφές τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος.

Διατηροῦσε φιλικὲς σχέσεις μὲ τὸν Antoine Vitez, ὁ ὁποῖος σκηνοθέτησε τὴν *Echarpe rouge*. Ἔχει γράψει πολλὰ δοκίμια γιὰ τὸ θέατρο ποὺ δημοσίευσε στὸ *Rhapsodie pour le théâtre* καὶ στὸ *Beckett, l'incroyable désir*.

Εἶναι ἐπίσης διευθυντὴς προγράμματος στὸ Collège International de Philosophie. Τὸ πολὺπλευρο φιλοσοφικὸ ἔργο του συμπυκνώνεται στὸ βιβλίο του *L'Être et l'événement*, ποὺ κυκλοφόρησε τὸ 1988.

Τὰ τελευταῖα χρόνια ἔχει ἐντείνει τὴ θεατρικὴ του δραστηριότητα. Ἀπὸ τὸ 1994, ποὺ ἀνέβηκε στὸ Φεστιβάλ τῆς Ἀβινιὸν τὸ ἔργο του *Ahmed le subtil ou Scapin 84*, συνεργάζεται μὲ τὸν Christian Schiaretti καὶ τὴν Comédie de Reims.

*Ακολούθησαν οί παραστάσεις *Ahmed philosophe*, *Ahmed se fâche* και τέλος, *Les Citrouilles*, που βασίζεται στους *Βατράχους* του Ἄριστοφάνη.

*Επιστρέφει τὸ 1997 στὸ χῶρο τῆς μυθιστορηματικῆς πρόζας μὲ τὸ βιβλίο *Calme bloc ici-bas*, τὸ ὁποῖο ἔχει ὡς σημεῖο ἐκκίνησης τοῦς ἄθλιους τοῦ Οὐγκώ.

Δίδαξε ἐπὶ τριάντα χρόνια, ὡς λέκτορας και στή συνέχεια ὡς καθηγητής, στὸ Πανεπιστήμιο Paris-VIII (πειραματικὸ πανεπιστήμιο που ἱδρύθηκε ἀμέσως μετὰ τὸν Μάη τοῦ '68). Σήμερα εἶναι διευθυντῆς τοῦ Τμήματος Φιλοσοφίας τῆς *École Normale Supérieure*.

Βιβλία φιλοσοφίας:

Le Concept de modèle, 1969

Théorie du sujet, 1982

Peut-on penser la politique?, 1985

L'Être et l'événement, 1988

Manifeste pour la philosophie, 1989

Le Nombre des nombres, 1990

Conditions, 1992

L'Éthique. Essai sur la conscience du Mal, 1993

Deleuze, la clameur de l'être, 1997

Saint-Paul. La fondation de l'universalisme, 1997 (Ἄπόστολος Παῦλος ἢ Ἡ ἴδρυση τῆς οἰκουμενικότητας – εἰτοιμάζεται στῆς ἐκδόσεις Ἄγρα)

Abrégé de métapolitique, 1998

Court traité d'ontologie transitoire, 1998

Petit manuel d'inesthétique, 1998

Le Siècle, 2005

Logiques des mondes, εἰτοιμάζεται.

ΕΡΓΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

ASGER JORN

Παρίσι, 1959.

ΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΚΑΝΕΙ Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ; Τίποτα, ἔτσι ἀκούγεται ἀπὸ παντοῦ. Ἀντιθέτως, λέει ὁ Alain Badiou, ἡ φιλοσοφία δὲν παύει νὰ συναντιέται μὲ τὴν πολιτική, σὲ συναντήσεις ποὺ ἀποτελοῦν ἐπίσης τὶς «περιστάσεις» αὐτὲς ποὺ σχηματίζουν καὶ τὸν παρόντα τόμο. Ὁ Μπαντιοῦ ὑπενθυμίζει ὅτι γιὰ τὸν φιλόσοφο μιὰ περίσταση δὲν εἶναι ἀναγκαστικὰ αὐτὸ ποὺ ἀπασχολεῖ τὰ πρωτοσέλιδα τῶν ἐφημερίδων. Ἀντιθέτως, εἶναι αὐτὸ ποὺ κρίνει τὴ σπουδαιότητα τῶν ἐπερχομένων. Μὲ ἄλλα λόγια, εἴτε πρόκειται, ὅπως συμβαίνει ἐδῶ, γιὰ τὶς ἐκλογὲς Σιράκ / Λεπέν, γιὰ τὴν 11η Σεπτεμβρίου, γιὰ τοὺς «ἀνθρωπιστικούς» βομβαρδισμοὺς στὴ Σερβία, γιὰ τὸν πόλεμο στὸ Ἰράκ, γιὰ τὴ διαμάχη γιὰ τὴ μαντίλα, γιὰ τὴ σύγχρονη τέχνη, γιὰ τὶς σχέσεις τῆς Γερμανίας μὲ τὴ Γαλλία, τὸ φιλοσοφικὸν συνίσταται στὴ διαύγηση τῆς ἀπόστασης ἀνάμεσα στὴ σκέψη καὶ τὴν ἐξουσία (ἡ γνώση τοῦ ἔαν μποροῦμε νὰ διασχίσουμε αὐτὴ τὴν ἀπόσταση), στὸν ἐντοπισμὸ τῆς ἀξίας τῆς ἐξάιρεσης (ἡ γνώση τοῦ ἔαν τὸ συμβὰν ὁδηγεῖ στὴ ρήξη). Σὲ τελευταία ἀνάλυση, νὰ φιλοσοφεῖς σημαίνει νὰ διαλέγεις.